Aspecte pragmatice

Incursiuni în limba română actuală

Ariadna Ștefănescu

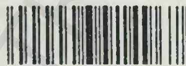
editura universității din bucurești

ARIADNA ŞTEFĂNESCU

ASPECTE PRAGMATICE
INCURSIUNI ÎN ROMÂNA ACTUALĂ

Ariadna Ştefănescu

ASPECTE PRAGMATICE
INCURSIUNI ÎN ROMÂNA ACTUALĂ

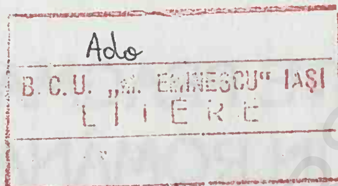

editura universității din bucurești®

2007

Referenți științifici: Prof. univ. dr. **GABRIELA PANĂ-DINDELEGAN**
Conf. univ. dr. **RODICA ZAFIU**

Şos. Panduri, 90–92, Bucureşti – 050663; Telefon/Fax: 410.23.84
E-mail: editura_unibuc@yahoo.com
Internet: www.editura.unibuc.ro

Tehnoredactare computerizată: *Victoria Iacob*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ŞTEFĂNESCU, ARIADNA
Aspecte pragmatice: incursiuni în româna actuală /
Ariadna Ştefănescu – Bucureşti: Editura Universității din Bucureşti, 2007
Bibliogr.
ISBN 978-973-737-377-9

811.135.1

INTRODUCERE

Interesul teoretic pe care îl suscită în lingvistică analiza componentei pragmatice a limbii este tot mai mare. Studii de pragmatică formală şi de analiză a conversaţiei caută să explice fenomene universale care predetermină comunicarea şi care îi constrâng realizarea lingvistică, cum ar fi principiile tacite folosite de vorbitori, capacitatea lor de producere şi de interpretare a inferenţelor pragmatice, fără de care nu ar putea face diferenţa între ceea ce este spus şi ceea ce este înţeles, particularităţile contextului mental, din care face parte şi modul lor de a-şi interpreta şi ierarhiza informaţia atunci când comunică, relaţiile interpersonale, intenţiile de comunicare reflectate la nivelul limbajului ş.a.

Studiile din acest volum îşi trag „sevele" din domeniul pragmaticii formale şi al analizei conversaţiei, încercând să aplice conceptele de acolo în explicarea unor fenomene particulare de limbaj, cum ar fi schimbarea de cod, utilizarea frazeologismelor şi a tropilor, coeziunea discursului, acordul conversaţional, joncţionarea (sintactic-)pragmatică a enunţurilor.

Volumul este structurat în trei secţiuni. Corpusurile pe care le-am utilizat pentru analize au ajutat implicit la organizarea materialului. Prima secţiune, intitulată „Eterogenităţi discursive", foloseşte ca material de limbă exemple extrase mai ales din texte publicistice. În această parte ne ocupăm de câteva aspecte a căror ocurenţă nu poate trece neobservată de receptorul mesajului, deoarece întrerupe secvenţialitatea normală şi aşteptată, impusă de datele stilistice sau lexicale constitutive ale discursului respectiv. Se simt imediat situaţiile în care utilizatorii limbii nu ţin cont de caracterul petrificat al frazeologismelor sau de cel foarte precis al termenilor tehnici, ori recurg la un alt cod pentru a comunica informaţii care pot fi exacte, incomode sau extrem de contextuale, cu alte cuvinte când se neglijează capacitatea de a vorbi cât mai la obiect, tradiţia idiomatică, când discursul tehnic apare împânzit de o textură vagă şi când se deviază de la codul vernacular.

A doua secţiune, intitulată „Aplicaţii pragmatice", se axează pe rolul inferenţelor pragmatice în constituirea semnificaţiei globale a enunţului sau a unor turnuri lingvistice. Corpusurile folosite au fost selectate din eşantioane de conversaţie reală, din publicaţii jurnalistice sau din texte cu inserţii substanţiale de

oralitate, cum este cazul stilului unor publicații ca revista *Academia Cațavencu*, limbajului chat-ului și al forumurilor electronice.

Ultima secțiune, „Aspecte de analiză conversațională”, cuprinde analize ale unor fenomene ce țin de conversația colocvială, cum ar fi realizarea amplificată a acordului, utilizarea tropilor și a frazeologismelor.

Nu am avut în vedere aspectele normative ale limbii literare, deoarece am urmărit fenomene legate de uzul spontan al limbii, reacțiile lingvistice la anumiți factori ai cadrului de comunicare, strategii conversaționale, semnificații implicite, atitudini față de sensul comunicat.

Demersul nostru își asumă riscul de a se ocupa de zone lingvistice nemarcate stilistic într-un mod aparte, care nu conțin construcții sintactice speciale și nici nu țin de un discurs ce s-ar afilia unei tematici definitorii pentru timpurile de acum sau care ar vădi particularități culturale, diferențe de gen, specificități etnolingvistice etc. Am dorit însă să arătăm că, în ciuda banalității stilistico-gramaticale a aspectelor studiate, acestea conțin o multitudine de fenomene pragmatice.

Am folosit, oarecum instinctiv, metoda „cercului filologic” sau a „inelului filologic”, descrisă de Leo Spitzer, teoretician al literaturii, aici însă aplicată la nivel pragmatic și vrând-nevrând, din această cauză, modificată. În stilistică, această metodă avea ca scop identificarea legăturii existente între trăsăturile stilistice ale unei opere literare și valoarea lor estetică. Ceea ce am urmărit însă în studiile de față a fost legătura dintre o construcție lingvistică curentă, contextul ei și mecanismele inferențiale pe care aceasta le declanșează în interpretare. Parcursul prevăzut de metoda „inelului filologic” are, ca punct de pornire, folosirea intuiției pentru identificarea unor trăsături stilistice reprezentative ale operei unui scriitor, analiza acestora și descoperirea unor construcții care să confirme validitatea intuițiilor estetice inițiale (Crystal, 1987, p. 78). Parcursul pe care l-am urmat în aceste studii începea cu sesizarea unui aspect relativ frecvent în limba vorbită, o turnură conversațională, un „mod de a spune lucrurile”, o modă lingvistică, un fenomen conversațional des întâlnit. Încercam apoi să identificăm parametrii pragmatici care impuneau constrângeri formei lingvistice a fenomenului investigat, cât și pe cei care erau obligatorii pentru ocurența lui, de care depindea posibilitatea integrării acestuia în fluxul conversațional și combinarea lui cu alte turnuri stilistice, cu alte mărci pragmatice.

Am căutat să nu renunțăm la metalimbajul de specialitate nu numai pentru a-l populariza, dar și pentru că oferea fermitate analizei, care altfel ar fi fost în pericol să alunece într-o abordare stilistică a ceva ce nu constituia o marcă stilistică, ci era o construcție curentă, fără valori estetice speciale sau, mai rău, să cade într-o descriere impresionistă.

Un alt risc care plana asupra demersului nostru era acela al nesiguranței în identificarea inferențelor pragmatice dintr-un fragment discursiv, a naturii,

semnificației și ponderii lor, în condițiile în care glosarea acestora trebuia să fie cât mai aproape de intuiția fenomenului și forța lor să ne garanteze că ele constituie un factor de neevitat în interpretarea curentă. Pentru aceasta, dincolo de neputințele și de limitările noastre, de vină era maleabilitatea extraordinară a domeniului. Ne-a ajutat însă ceea ce vedeam la alți cercetători, mult mai avansați ca noi, și anume faptul că reluau, reveneau și rafinau succesiv cercetarea.

În ciuda riscurilor menționate, am putea spune că am avut bucurii asemănătoare celor pe care trebuie să le fi avut un botanist sau un zoolog ce descoperă specii noi într-un loc arid. Mărturisim că era imposibil să nu ne entuziasmeze faptul că se puteau detecta la nivelul unei secvențe de limbaj care ține de banalul comunicării cotidiene sau de o modă conversațională curentă astăzi o multitudine de procese psiholingvistice, cum ar fi (iar enumerarea care urmează nu reprezintă o exagerare): acordul, amplificarea lui, împărtășirea unor informații cu interlocutorul, satisfacția de a fi fost recunoscută intenția de comunicare de către partenerul la conversație, aluzia la adresa altcuiva, păstrarea nealterată a *ethos*-ului și a rolului de enunțiator principal, dominarea indirectă a partenerului de conversație ș.a. Toate acestea nu aveau cum să nu ne fascineze, căci ne arătau că limbajul este un dar, o unealtă, o armă și o forță care să le mânuiască, un panaceu și mai ales o permanentă formă de cunoaștere.

O parte din studiile volumului de față au fost ocazionate de colocviile Catedrei de limba română a Facultății de Litere din Universitatea București. Altele au apărut ca urmare a unor sugestii de cercetare pe care interesul față de domeniul pragmaticii le suscită tot mai des. Putem spune că atât sesiunile Catedrei, organizate de acad. prof. Gabriela Pană Dindelegan, cât și solicitări din partea coordonatorilor unor grupuri de cercetare, ca prof. dr. Liliana Ionescu Ruxăndoiu și cercetător principal Laurenția Dascălu Jinga, au creat contextul propice de redactare a multora dintre aceste articole care, altfel, ar fi rămas într-o formă neînchegată. La fiecare capitol în parte am menționat locul unde studiul a fost publicat mai întâi. Varianta din volum a acestor studii este una revizuită și mai exactă. Ținem totodată să mulțumim aici tuturor celor care ne-au încurajat.

CUPRINS

I. ETEROGENITĂŢI DISCURSIVE

SCHIMBAREA DE COD ÎN LIMBAJUL RELAXAT*

Nu este greu să se constate abundența anglicismelor în ceea ce am numit în titlu *limbajul relaxat* sau, mai curând, în secvențele de limbaj relaxat. Intenția noastră nu este să descriem aici anumite varietăți funcționale ale limbii – cum ar fi limbajul forumurilor electronice, al *chat*-ului, jargoanele informatice „de casă", care pe de o parte favorizează intrarea englezismelor prin înseși normele și modul lor de utilizare, pe de altă parte generează „insule" de limbaj relaxat – și nici nu vrem să suprapunem acest termen peste cel de *română colocvială*[1]. Accepțiunea pe care o dăm noțiunii de limbaj relaxat sau, mai bine zis, de secvență construită într-un limbaj relaxat, este aceea a unui stil colocvial marcat de creativitate și dezinvoltură, un stil care preferă varianta orală a românei și cea electronică a limbii, considerată variantă orală transcrisă[2], comunicarea în grupuri mici, sociolingvistic omogene, aflate în situații informale sau care mimează informalul și familiaritatea.

Nu este întâmplător faptul că foarte multe secvențe de limbaj relaxat se întâlnesc în interacțiunea verbală electronică (forumul, chatul, e-mailul, mesajele din telefonia mobilă) și în publicitate. Aceasta se explică prin faptul că, în comunicarea electronică spațiul și timpul conversaționale fiind virtuale, locutorii sunt mult mai puțin inhibați decât în comunicarea reală (cf. Pacea, 2005)[3]. Dezideratele comunicării mediate de computer sunt de a transmite cât mai multă informație „directă sau implicită" în cel mai scurt timp și în cât mai puțin spațiu, iar la nivelul utilizatorului, de a-l sluji pentru a-și configura propria identitate prin ludic, jocuri de cuvinte, precum și – adăugăm noi – prin expresii nu întotdeauna „ortodoxe", prin comutări de cod, prin argotisme, termeni livrești și barbarisme,

---

* Studiul a apărut inițial într-o variantă mai succintă, cu titlul „Aspecte ale uzului neologismelor în limbajul relaxat", în *SCL*, LVI, 2005, nr. 1–2, pp. 219–227.

[1] În CORV, corpusul Laurenției Dascălu-Jinga$_a$ (2002), pentru româna colocvială apare termenul de *română medie vorbită*, iar în I. V., corpusul *Interacțiunea verbală în limba română actuală*, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coord.), se utilizează termenul de *româna vorbită non-dialectală*.

[2] Încadrarea la *oralitate transcrisă* a limbajului *chat*-ului, a *forumurilor electronice* și a altor varietăți de stiluri electronice îi aparține lui Zafiu (2001).

[3] Elemente ca vârsta, vestimentația, limbajul trupului și expresia facială, tonalitatea vocii, sexul, vestimentația, nefiind prezente sau fiind fictive în schimburile verbale electronice, nu mai sunt stânjenitoare pentru comunicare.

prin preferința pentru frazeologisme și sens figurat, iar nu pentru exprimarea standard explicită etc.

În limbajul publicitar, afișarea unui stil relaxat, dominat de ludic, de jocuri de cuvinte, de aluzie și de familiaritate, este acum norma lingvistică[4]. Și aici, timpul și spațiul de comunicare au suferit mutații foarte mari în raport cu timpul și spațiul din interacțiunea verbală directă, iar dezideratul de a comunica într-un mod nonbanal este condiția numărul unu a acestui limbaj, astfel încât soluția jocului de cuvinte, a creativității lexicale, a strategiilor de manipulare lingvistică, afișarea unei familiarități sau partizanat cu interlocutorul sunt uneltele la care recurge acest tip de comunicare[5].

Secvențe de limbaj relaxat pătrund în stilul beletristic, în cel eseistic, în jurnale personale și în memorii, în stilul publicistic. Am putea spune că este un limbaj de „gașcă", cu vorbitori adesea teribiliști, oricum neinhibați de rigorile normei limbii literare, și care se află în situații relaxate de comunicare. Este un limbaj care nu ocolește ambiguitățile, aluziile, amănuntele picante, care poate chiar folosi construcții greșite gramatical fără a primi obligatoriu o reacție de respingere din partea interlocutorului și care recurge adesea la mixajul codurilor și la inserția în număr mare a anglicismelor.

Despre stilul uneori mult prea relaxat al mass-media actuale, Valeria Guțu Romalo (2005, pp. 242–246) arată că poate duce la o îndreptățită impresie de „stricare a limbii". Comunicarea jurnalistică impune respectarea anumitor exigențe și standarde (etice). Libertatea de expresie și de imagine pe care conștient și-o permit unele publicații ale mass-media sau unii autori fără a căuta obținerea unor efecte stilistice adiacente ca ironia, umorul, sarcasmul, parodia ș.a., lipsa de precauție și de tact în exprimare, căutarea cu orice chip a sintagmei de efect, neglijarea distincției dintre oficial și argotic, o atitudine mai puțin responsabilă față de propriul stil duc la frecvente inadecvări stilistice. Având în vedere caracterul instituțional al comunicării jurnalistice, o relaxare prea mare îi poate fi defavorabilă. Noi nu avem în vedere însă această zonă de comunicare și, prin urmare, sensul pe care îl dăm *limbajului relaxat* diferă de cel al autoarei citate. Perspectiva noastră nu este normativă. Limbajul relaxat, în general, nu este un limbaj instituțional, care să poată fi utilizat în situații formale. Într-un fel, putem spune că nu se bucură de aceeași autonomie ca un limbaj instituțional. El se poate manifesta uneori aleatoriu,

[4] Cvasnîi Cătănescu (2006, pp. 320–329) discută procedeele lingvistice folosite în sloganurile și titlurile publicitare care au suferit transformări parodice; de asemenea, arată că parodia este conotată pozitiv în discursul publicitar, presupune o citire în „cheie amicală" și o relație „amiabilă" între autorul mesajului și receptorul său.

[5] Zafiu (2001), apoi Negruțiu (2005) arată că anunțurile de mică publicitate se află la intersecția dintre stilul tehnic și cel colocvial. Despre același amestec de tehnic și colocvial, la care se adaugă o puternică componentă argotică, putem vorbi și la nivelul limbajului forumurilor electronice ținute de comunități omogene ca meserie sau ocupație, cum ar fi forumul arhitecților, al fotografilor etc.

deoarece e foarte dependent de anumiți parametri ai contextului. În cazul în care „insule" de limbaj relaxat sunt încorporate în limbajul jurnalistic, didactic și științific, standardele la care se raportează aceste secvențe sunt informalitatea, familiaritatea cu interlocutorul și punctul personal de vedere[6]. Astfel, spre deosebire de Valeria Guțu Romalo, noi vedem în secvențele de *limbaj relaxat* o utilizare colocvială creativă a limbii de către grupuri de vorbitori, adesea, instruiți. El poate conține accente ludice, elemente argotice, livrești, snobisme și elemente bombastice, schimbări de cod, aluzii. Este un limbaj în care funcția referențială este subdeterminată de celelalte funcții expresive și pragmatice.

Se poate constata că utilizarea anglicismelor în aceste zone de variație stilistică este, adesea, nu o chestiune de împrumut lingvistic, ci una de schimbare de cod sau de mixaj de cod[7]. În rândurile de mai jos vom avea în vedere un singur tip de schimbare de cod, și anume aceea motivată conversațional, care apare din necesități pragmatice a căror cauze sunt foarte subtile, adesea dependente de relațiile de forță, politețe, simpatie și solidaritate dintre participanții la conversație, de gradul lor de umor etc.

Schimbarea de cod situațională este un fenomen preponderent sociolingvistic, care presupune utilizarea alternativă a două idiomuri de către un singur vorbitor bilingv în contexte diferite[8]. În general, nu există schimbare de cod care să nu aibă și o semnificație socială. Elitele sau grupurile minoritare dezavantajate recurg la acest procedeu de comunicare deoarece are capacitatea de a configura o identitate de grup sau o identitate etnică. Comutările de tip conversațional de la un idiom la altul au cauze preponderent pragmatice și – arată McCormick (1998) – efecte retorice și stilistice fine, precum și – adăugăm noi – efecte de strategie conversațională. S-a observat, de asemenea, că schimbarea de cod se poate apropia foarte mult de împrumutul lexical, dar se pare că aceste două fenomene au reprezentări mentale diferite, prin urmare gramatici diferite. Împrumutul necesar se supune condiției de acoperire a unui gol lexical. Împrumutul de lux este, inițial, efectul unui mixaj de coduri care treptat, prin recurență, s-a răspândit în limbă și a început să apară în idiolectul vorbitorilor monolingvi.

---

[6] Exemplele noastre provin din *chat*-uri, din *forumuri* și, chiar dacă unele sunt extrase din publicații jurnalistice, precum *B-24-FUN*, *Observatorul Cultural, Academia Cațavencu* ș.a., textele în care apar vizează un anumit raport cu potențialul receptor al mesajului, bazat pe empatie, informalitate și orizont cultural relativ comun.

[7] Pentru diferențele destul de mici dintre noțiunea de schimbare de cod și cea de cod mixt a se vedea Pfaff (1997) și McCormick (1998). În articolul de față, cele două fenomene nu sunt tratate separat. Amintim numai că mixajul de cod apare doar în interiorul propoziției, pe când schimbarea codului poate să fie intrapropozițională sau interpropozițională. Ambele fenomene presupun ca enunțiatorul să fie bilingv. De asemenea, deosebirile dintre cele două noțiuni aproape că se șterg atunci când schimbarea de cod este în context conversațional. Mixajul de cod poate fi înțeles și ca utilizare a unui neologism mai recent de către o colectivitate lingvistică mai mare.

[8] Weinreich definește schimbarea de cod ca utilizare alternativă a două limbi în situații de comunicare specifice și diferite, pentru ca mai apoi noțiunea să se extindă și la comutări în cadrul unei singure comunicări (*apud* Pfaff, 1997).

Poplack (*apud* McCormick, 1998) propune două constrângeri universale care acționează în cazul tuturor comutărilor de cod. Este vorba de *constrângerea* sau *condiția morfemului liber,* care prevede faptul că idiomurile pot comuta după orice constituent al discursului dacă acel constituent nu este morfem legat, și *constrângerea echivalenței* (de poziție sintactică, adăugăm noi), care cere ca schimbările de cod să apară în locurile în care juxtapunerea dintre limba numărul unu și limba numărul doi nu încalcă nici o regulă a celor două limbi[9].

Schimbările de cod conversaționale neagresive

Atât schimbările de cod neagresive – o denumire în literatura de specialitate anglo-saxonă fiind *smoothe code-switching* (Pfaff, 1997) –, cât și mixajul de coduri sunt marcate mai puțin gramatical și mai mult lexical și pragmatic.

Schimbarea neagresivă de cod lingvistic este adeseori favorizată de faptul că vorbitorii au o anumită predispoziție spre jocul de cuvinte și spre tot ceea ce se poate stilistic realiza prin el, cum ar fi ironia, umorul, sarcasmul, gluma lingvistică ș.a. (a se vedea, de exemplu, fragmentul de la (3)). Presupunând că există la nivelul comunicatorului această predispoziție spre transmiterea cu „iuțime de minte", prin asocieri joculare, a unei semnificații aparte, susținem că, de pildă, termenul de specialitate *pop art* – ca să luăm tot fragmentul (3) – e mai curând rezultatul unei comutări de cod lingvistic, decât rezultatul unei utilizări riguroase și strict denominative, în calitate de neologism tehnic impus de necesitatea comunicării. Multe din schimbările de cod indică faptul că acela care le-a făcut are un astfel de context mental, în care se îmbină istețimea, backgroundul cultural, căutarea unui sens mai puțin accesibil, ludicul, dar și nevoia de criptare a semnificației pentru neavizați. Scriitorii de astăzi nu ezită să recurgă frecvent la tehnica alunecării din limba vernaculară în alt idiom nu numai în scopuri livrești, dar și pentru a densifica informația: „Plod infuzat de comunism cu o jucată inocență, știam de mic că una spui acasă și alta afară, că *double talk* pe ici și pe colo și că-n public *double entendre*, adică jumate vorbă și restul tăcere."[10].

Limbile de prestigiu și schimbarea codului

În funcție de contextul istoric, economic, cultural, limbile de prestigiu se schimbă de-a lungul secolelor. În zilele noastre, influența francezei s-a mai diminuat, engleza devenind acea *lingua universalis*, cum pentru antichitate a fost un timp greaca, apoi pentru perioada medievală și renascentistă – latina. Ulterior,

---

[9] S-a văzut însă că a doua constrângere nu este universală, dar are o largă răspândire. McCormick (1988) arată, de exemplu, că s-au găsit contraexemple în alternările de cod dintre franceză și arabă sau dintre spaniolă și arabă.

[10] Călin Andrei Mihăilescu, „Egzerciț", în *Cum era? Cam așa... Amintiri din anii comunismului [românesc]*, Călin Andrei Mihăilescu (coord.), București, 2006, Curtea Veche, p. 52.

după zona geografică şi de influenţă politică, de la caz la caz, limbile de prestigiu au cunoscut o mai mare diversificare (în secolul 19, latina medievală, germana, franceza şi italiana îşi exercită o influenţă mare în Ardeal, de exemplu, iar neogreaca, franceza, rusa, poloneza – în ţările româneşti). În secolul al 19-lea, limbajul politic în Ţara Românească era bilingv, româno-francez. Dacă se consultă *Analele Parlamentare ale României* din perioada 1831–1852, se poate vedea că Al. Kiseleff, preşedintele plenipotenţiar al Divanului, îşi ţine cuvântările de la deschiderea sesiunilor, supunerea pentru aprobare a proiectelor legislative şi aprobările în limba franceză, în timp ce proiectele în sine, rapoartele comisiilor asupra lor, amendamentele şi îndreptările la proiecte sunt în limba română[11]. Gazetele se inspiră adesea după publicaţii de presă franţuzeşti şi germane, şi publică frecvent traduceri din literatura franceză. Istoria învăţământului poate atesta, de asemenea, adânca influenţă a francezei în zona culturală românească. Unele pasaje din operele scriitorilor indică acelaşi lucru: „Afin: Da bine, Luluţă, tu ştii să gioci? // Luluţa: Cum să nu ştiu?... am învăţat la pansion şi valţu, şi polca, şi mazurca, şi cadril... toate danţurile. // Afin: Frumos!... dar ceva carte ai învăţat?// Luluţa: Şi nemţeşte, şi italieneşte, şi franţuzeşte... toate limbile.// Afin: Afară de limba ta, limba românească? // Luluţa: Apoi dacă nu ştie nici madama..." (Vasile Alecsandri, „Chiriţa în Iaşi sau Două fete ş-o neneacă")[12].

Astfel, în secolul 19, de exemplu, cele mai frecvente comutări se făceau din română în franceză şi invers, iar funcţiile pragmatice pe care schimbarea de cod le avea atunci diferă mult de cele pe care le are astăzi. Ea adesea era o schimbare de cod agresivă şi în acelaşi timp obligatorie pentru elite. Avea o funcţie clară de afiliere a vorbitorului la o clasă socială, la o mentalitate progresistă şi la anumite vederi politice. Totodată, schimbarea de cod era un semn că şi alte modificări, am putea spune că tot fundamentale, s-au produs în viaţa individului, cum ar fi cele privind vestimentaţia[13] sau dieta.

Schimbarea limbii materne cu engleza, aşa de frecventă în zilele noastre, nu mai are aceleaşi valori pragmatice ca schimbările de cod din secolul 19, în care limba vernaculară comuta cu franceza. Lipsesc funcţia de epatare şi cea elitistă, comutarea de pe un cod pe altul este adesea, cum am mai spus, neagresivă, pentru că nu mai reprezintă un apanaj social, ci poate doar un apanaj al tinerilor, generaţiile mai vârstnice nebeneficiind, la vremea educării lor, de predarea limbii engleze, ci mai mult a francezei şi a rusei.

---

[11] Cf. *Analele Parlamentare ale României. [Tomurile II–XVII]. Obicinuita obşteasca adunare a Ţerei Româneşti. 1831–1852,* Bucureşti, 1892, Imprimeria Statului.

[12] Cf. Vasile Alecsandri, *Opere*, [text ales şi stabilit, note şi variante de Georgeta Rădulescu-Dulgheru], vol. 5, Bucureşti, 1977, Editura Minerva, p. 388. Mai aducem un amănunt: „franţuzeasca" fetelor Chiriţei era pe acelaşi plan cu „stăricica" lor, făcea parte din zestre (*ibidem*, p. 377).

[13] Stăpânul se îmbrăca mai întâi pe el europeneşte, apoi îşi îmbrăca şi sluga: „Chiriţa: Iaca ţuţuianu... şi-o pus livreaua [...]. // Feciorul: Mă cam strânge la coate şi în spate. // Chiriţa: Da ce vrei?... să bălălăieşti ca într-un sucman?... aşa-i moda-n Ieşi.". (*ibidem*, p. 376).

Aceste schimbări de mode lingvistice nu le privim însă ca indicând, la nivelul evoluției românei, o falie. Nu putem vorbi de ceva care s-a încheiat – influența francezei – și de altceva, de o cu totul altă natură lingvistică, care ar fi început – influența englezei. Influența englezei și influența culturală engleză asupra limbii și culturii române datează de la sfârșitul secolului al 18-lea, e adevărat că, inițial, într-o formă indirectă, prin intermediul limbilor de filieră (franceza, germana, rusa, neogreaca, italiana și poloneza) (Ștefănescu, 2001). Alexandru Niculescu[14] încadrează influența francezei într-un fenomen mai amplu decât fenomenul de re-romanizare descris de Sextil Pușcariu. El vorbește de fenomenul de *occidentalizare romanică*, în care se „varsă" toate influențele lingvistice și culturale romanice din perioada secolelor 18–20, arătând că prin occidentalizare se înțelege, în primul rând, ideea de modernitate și de modernizare. Preluând ideea de la autorul citat, cât și de la Avram (1997), Ștefănescu (2001) subliniază că impactul de acum al englezei asupra românei poate fi privit ca participând la *occidentalizarea* limbii și culturii românești, chiar la occidentalizarea *romanică*, prin deloc neglijabila serie de împrumuturi din engleză sau împrumuturi de sensuri englezești, care în limba engleză au la bază un etimon francez sau latin, cum ar fi: (învățământ) *campus, master;* (armată) *bază militară;* (informatică) *basic;* (film) *cameraman;* (politică) *cartă, clan;* (fotbal) *centra, centru înaintaș*; (finanțe) *card, credit card;* (artă, cultură) *eveniment;* (economie) *manager, management, voucher* ș.a.[15]

Aspecte stilistice ale schimbărilor de cod actuale

În româna actuală, schimbările de cod neagresive preferă pozițiile sintactice subordonate – sunt schimbări de cod de tip inserție, cum le numește P. Muysken – și ascultă atât de constrângerea morfemului liber, cât și de constrângerea echivalenței.

Adesea, comutarea de cod antrenează formarea, în discurs, a unei rețele de *coeziune lexicală* sau de *coeziune inferențială,* în care *aluzia* are un rol important. Coeziunile lexico-semantice și/sau inferențiale sunt simptomele unei comutări de cod neagresive, în sensul că regulile sintactice ale limbii dominante sunt respectate și că textul are șanse să fie acceptat și de către receptorii monolingvi.

La nivelul împrumuturilor lingvistice recente, de lux sau nu, ca strategie de impunere a acestora în circuitul lingvistic al unei limbi, apar unele procedee care au funcția metalingvistică de explicare a străinismului, ca: alăturarea neologismului de ultimă oră la analogul său românesc, inserarea în același text, la

---

[14] Cf. Niculescu (1978), capitolele „Occidentalizarea romanică a limbii și culturii românești moderne" și „Limba culturii românești actuale în context romanic", pp. 55–98, 174–186.

[15] Fenomenul globalizării, discutat din perspectivă lingvistică de Stoichițoiu Ichim (2006), sporește în complexitate discuția despre anglicizarea românei.

distanță mică, a barbarismului și a cuvântului din limba vernaculară, recurgerea la secvențe definiționale (Stoichițoiu Ichim, 2006, pp. 101–103).

Comutarea de pe un cod lingvistic pe altul folosește alte metode de inserție în text a secvențelor alogene. Frecvent, schimbarea de cod generează o presiune textuală care face ca străinismul să se repete la distanță mică (cf. (5)) sau să fie precedat de traducerea sa (cf. (1), (2)). De fapt, la (5) este vorba de formarea unei perechi antonimice – *incorecți politic* și, în formă adaptată prin articulare, *political correctenss(ul)* – prin care doi vorbitori, exprimând două opinii diferite, își răspund. În celelalte două situații se formează o rețea lexicală la nivelul structurii de suprafață. În alte cazuri, are loc o aparentă echivalare între anglicism și o sintagmă neaoșă arhaizantă, de fapt se face o apropiere forțată, generatoare de sensuri implicite (cf. (3), unde *pop art* este echivalat cu *întru neființă*).

Cazurile mai subtile de alunecare dintr-un idiom în celălalt sunt acelea în care mixajul de cod este însoțit, în discurs, de parafrazarea semnificației *implicite* a străinismului, iar nu a semnificației lui lexico-semantice, astfel textul fiind coeziv mai ales la nivel inferențial (cf. (5), (6)).

Prin urmare, la o privire mai atentă, se vede că anumite procedee de explicitare intră în acțiune când e vorba de impunerea unui străinism și altele, mai sofisticate, inferențiale – când e vorba de încorporarea unei secvențe de text alogene.

Trecerea la un alt cod lingvistic favorizează apariția unor rețele lexicale ample, a unor izotopii, a jocurilor de cuvinte, a unor mișcări discursive de nuanțare a sensului și de amplificare, prin figurat, a semnificației. Dacă, în cazul împrumutului lexical, strategiile discursive metalingvistice de care am amintit nu creează sensuri noi, ci au rolul de echivalare și de explicare și impunere a sensului neologic, în cazul alunecărilor de pe un cod lingvistic pe altul, sensul global capătă semnificații în plus și densitate implicaturală. Cu alte cuvinte, schimbarea de cod e creatoare de sensuri pragmatice suplimentare și nu se realizează în condițiile echivalenței de semnificații.

Anglicismul *hot* din:

(1)
[anunț publicitar pentru un spectacol la Teatrul Foarte Mic]
Primul pas, spectacol-lectură și discuții **încinse** cu publicul. „88. 89... **fierbinte** după '89". Sună **HOT**... Așa că: sună acum! Sau mai bine pe 15 și pe 16 octombrie... Vă răspunde Ana Mărginean cu o piesă 100% (chiar 500%) românească. Premieră oficială!
(Voicu Rădescu, „Mic da'... hmm! de Anonimii de la Mic", în *B-24-FUN*, 1–7 oct. 2004, p. 12)

marcat grafic, în text, prin majuscule, nu e un *hapax legomenon*, ci este precedat de o serie sinonimică corespunzătoare cuvântului englezesc (*încins, fierbinte*), care are

rolul de a traduce disimulat străinismul, sporindu-i accesibilitatea, de a pregăti intrarea lui în text ca lexem polisemantic cu conotații sexuale. Sintagma *sună hot* amintește de alte contexte cu implicații sexuale pe care *fierbinte,* calchiat după *hot,* le are. În felul acesta, se dă o posibilă cheie de interpretare a unei ambiguități care se creează între sensul de „incitant" și cel de „excitant". Inserția anglicismului prin subordonare sintactică respectă cele două constrângeri enunțate mai sus și, totodată, se efectuează în condițiile unui grad, este adevărat că mic, de intertextualitate.

Pentru același fenomen – este vorba de prezența în text, la o distanță nu mare unul de altul, a anglicismului și a corespondentului românesc – dăm aici încă un exemplu:

(2)
[Programul] este pus la dispoziție **gratuit** pe net, poți să-l updatezi tot **free**, este în limba ta. (*Academia Cațavencu* 45, 2004, p. 20).

Utilizarea unui anglicism mai rar și modern, din seria termenilor de artă, apare în (3) ca apoziție explicativă, deci ca echivalent semantic pentru sintagma *întru neființă,* arhaizantă și gravă prin subînțelesurile pe care le declanșează și prin intertextualitate:

(3)
Era să zic că de vină e societatea, dar adevărul e că de când am rămas goi la suflet prin transferul religiei întru neființă sau *pop art,* golul e lumea și lumea e un gol. (Traian Ungureanu, „Fotbalul? Un joc!", în *Dilema Veche* 35, 2004, p. 8, număr tematic intitulat „Fotbalismul".)

Este aici situația inversă celei în care textele glosează direct sau aluziv străinismele. Anglicismul joacă rolul termenului explicativ pentru o expresie specifică limbajului religios. Autorul folosește strategia de a impune un sens șocant, sub auspiciile adevărului (*dar adevărul e că...*), printr-o serie de echivalențe semantice: prima este „Transferul religiei întru neființă înseamnă transferul religiei în pop art.", iar a doua se realizează prin chiasmul *golul e lumea și lumea e un gol*. Fragmentul este încărcat de implicaturi particularizate. Intenția este de a transmite sensuri grave atât la nivelul literalității textului, cât și implicit. Pentru ca acestea să fie primite de receptorul mesajului, întreaga comunicare trebuie să fie marcată pozitiv sub aspect vericondițional. Condiția pragmatică cea mai importantă, care autorizează inserția în text a anglicismului, este respectarea maximei adevărului. Convingerea prin adevăr este cea mai respectabilă formă de persuadare. Portretul-robot[16] al autorului este acela al unui enunțiator angajat în

---

[16] Conceptul de portret-robot apare în pragmatica inferențială și se referă la o descriere a enunțiatorului din perspectiva maximelor conversaționale.

căutarea semnificației mai profunde, care inițial se răzgândește (*era să zic că...*), prin aceasta indicând că a abandonat un sens facil, deoarece are satisfacția găsirii unei semnificații mai adânci (... *dar adevărul e că* ...).

Noțiunile de *sinonimie* sau de *antonimie* angrenate în procesul de coeziune textuală sunt folosite aici cu o accepțiune mai largă. Există situații în care sinonimele sau antonimele sunt contextuale, tot așa cum nu este obligatoriu ca termenii sinonimici sau antonimici din rețeaua textuală să fie echivalenți morfologic. Prin urmare, accepția slabă în care folosim termenii de sinonimie și antonimie nu presupune echivalența noțională și de clasă morfologică. În (4), adjectivul *spicy* este un parasinonim pentru substantivul *condiment*, iar *mister* pentru *thriller:*

(4)
Eu cred că o decizie contestată e, până la urmă, **spicy**, mi **se pare cool** că nimeni [...] n-a văzut Dias de Santiago, așa că la **condiment** se mai adaugă și **puțin mister**, un **veritabil thriller**. (Chat între Anca Grădinaru, Carmen Mezincescu și Mihai Chirilov despre Festivalul Internațional de Film Transilvania – TIFF 2004, în *Observator Cultural*, 227, 2004, p. 16.)

Fragmentul, care folosește atât schimbarea de cod, cât și neologismele, este o trecere de la o exprimare mai atenuată (*spicy, puțin mister*) la o exprimare mai accentuată (*condiment, veritabil thriller*) prin suprapuneri lexicale și semantice parțiale. Din perspectivă pragmatică griceeană, portretul tip al enunțiatorului este acela al unui vorbitor care acordă foarte multă atenție respectării Maximei Calității (cf. expresiile de relativizare a adevărului *eu cred*, și *mi se pare*, ce indică punctul de vedere personal), un locutor care se străduiește să interpreteze corect, care se găsește într-un moment de deliberare, de unde și gradarea pragmatică a enunțului prin trecerea de la o exprimare mai litotică și nesigură, la una mai emfatică și mai sigură. Ca și în cazul exemplului anterior, se simte angajarea vocii auctoriale în exprimarea unui adevăr, nu doar a unui punct personal de vedere. Pentru aceasta, relevantă este și construcția cu propoziția concluzivă introdusă prin *așa că*, alegere sintactică specifică unei impuneri mai puternice a sensului și nu lipsită de argumentativitate[17].

Prezența anglicismului și a perechii lui antonimice poate fi un semn al *unității tematice* și al *cooperării conversaționale*. Este cazul lui *incorect politic* și al lui *political corectness* din:

---

[17] V. *infra* ***O analiză pragmatică a conectorului concluziv ‹așa că›***, unde se arată, printre altele, că diferența dintre *așa că* și *așa încât* este dată de componenta ilocuționară a acestor particule, primul trădând mai multă putere de convingere din partea locutorului, al doilea fiind mai descriptiv și mai demonstrativ.

(5)
A.G.: pentru mine, momentul absolut al festivalului a fost când ăia doi regizori complet **incorecţi politic** şi hiper-alcoolizaţi au căzut de pe scenă atunci când încercau să-şi prezinte filmul – Aaltra. Şi dacă tot veni vorba de peşti, unul dintre ei avea doi peşti (morţi) în buzunarul de la piept la petrecerea de după...
M.C.: **statement** pentru jurate?
A.G.: cam aşa – sunteţi nişte peşti morţi bă, dacă nu sunteţi în stare să faceţi alegeri riscante şi transgresive, aşa cum i-ar fi stat bine festivalului...
M.C.: cred că **political corectnessu' feministo-ecologisto-gauchist** a venit cam prea repede la TIFF. (Chat între Anca Grădinaru, Carmen Mezincescu şi Mihai Chirilov despre Festivalul Internaţional de Film Transilvania – TIFF 2004, publicat în *Observator cultural* 227, 2004, p. 16).

Adaptarea morfologică prin superlativizare (*complet incorecţi politic*) şi, respectiv, prin articulare (*political corectnessu[l]*) este un semn al dezinvolturii vorbitorilor în utilizarea străinismelor. În sintagma nominală *regizori complet incorecţi politic,* anglicismul este descriptiv. Termenul de *political corectness* este abstractizant şi totodată referenţial. Utilizarea unuia cu sens referenţial şi a perechii lui antonimice cu sens descriptiv ţine de dinamica discursului şi marchează un progres al ideilor în dezbaterea în care sunt angajaţi vorbitorii. Schimbarea de cod se face în interiorul unor enunţuri „protejate" din punct de vedere vericondiţional prin expresii de relativizare a adevărului: *pentru mine* şi *cred.* Vorbitorii au grijă să marcheze în conversaţie, prin aceşti operatori pragmatico-semantici, că respectă Maxima Calităţii, în schimb nu arată acelaşi respect faţă de Maxima Tactului. Fără a-şi subevalua referenţii, ei selectează amănuntele picante. Dialogul poate aluneca uşor în bârfă.

Grija pentru respectarea adevărului celor comunicate, *recte* pentru respectarea Maximei Calităţii, este un factor esenţial în realizarea cu succes a schimbării de cod tipice, poate chiar în detrimentul politeţii (al tactului). Cel mai adesea, comutarea de cod are loc în momentul în care vorbitorul îşi spune opinia sau descrie o stare de fapt. Apărând la nivelul opiniei vorbitorului sau la nivel de informaţie rematică, nu este de mirare că acest fenomen este adesea legat în actul conversaţional de respectarea veridicităţii şi de tendinţele de persuadare prin adevăr. Cuvântul străin, eventual etimonul de origine, sau secvenţa enunţată într-o altă limbă par a reprezenta mai bine conceptul şi a corespunde mai bine necesităţii locutorului de a respecta Maxima Calităţii. Contextul psiholingvistic care adesea autorizează schimbarea de cod, şi anume acela în care comunicatorul crede şi este înclinat să considere că limba cealaltă exprimă mai adecvat conceptul sau ideea respectivă decât limba vernaculară este extrem de firesc, de frecvent şi cu tradiţie în exegeză, în discursul ştiinţific, filosofic şi dogmatic-religios.

Între amănuntul că „*unul dintre ei avea* [în buzunar] *doi pești*”, inserția lui *statement* și parafrazarea implicaturilor particularizate ale celor două elemente pomenite (*sunteți niște pești morți bă, dacă nu sunteți în stare să faceți alegeri riscante și transgresive, așa cum i-ar fi stat bine festivalului...*) se formează un sens inferențial foarte dens. Această secvență se află în domeniul operatorului de vericondiționalitate *cam așa*, care aici funcționează ca un indicator al unei opinii împărtășite de cei doi locutori.

Același fenomen, în care anglicismul nedenominativ este urmat de lexicalizarea inferențelor lui, apare și în (6), unde imediat după sintagma metaforică *părțile soft* se dă accepțiunea cu care este ea utilizată:

(6)

C.C.: Culmea, eu nu am avut probleme cu violența din film; ci cu **părțile soft** si emoționante din el. Era o **poveste neverosimilă & poezie gratuită**.

C.M.: De ce?? erau la locul lor & te făceau să vezi ce-i apropie pe ăia 2 – dincolo de utilizările alternative ale **cârligelor**; iar **neverosimilitatea is not an issue** – contează doar ca **povestea** să funcționeze în sistemul ei de referință, ceea ce se și întâmplă. (*ibidem*)

Intervenția este structurată într-o pereche argument – contraargument (*culmea... – de ce ??*). Utilizarea marcatorului discursiv adverbial *culmea* arată clar că locutorul are o altă părere decât restul. Comutarea de cod apare la (6) în punctele de dezacord ale vorbitorilor, fiind o strategie de a atenua divergența de opinii. Aceasta, deoarece inserția de anglicisme vine cu semnificația ei pragmatică de *cooperare* sau *parteneriat conversațional,* de prietenie între vorbitori și presupune o enciclopedie comună din care face parte și cunoașterea unui alt cod lingvistic. Primul anglicism, *părțile soft*, creație lexicală cu sens erotic și aluziv, este un eufemism. Comutarea de cod eufemistică are rolul de a face mai criptic și mai discret un sens tare, neortodox, cunoscut de ambii vorbitori. Chiar și atunci când trecerea de la un cod lingvistic la altul are o funcție pragmatică de atenuare, raportarea comunicării la comandamentul griceean al calității (al adevărului) nu se dezminte.

A doua secvență în engleză – *is not an issue* – are o funcționalitate argumentativă și metalingvistică evidentă, marcând punctul de dezacord dintre vorbitori. Schimbarea de cod are aici, ca și în cealaltă replică, o funcție atenuantă, exercitată în limitele respectării veridicității, așa cum este ea concepută de fiecare locutor[18], și ale păstrării nealterate a relațiilor dintre ei. Replica *so, it's not about me*, din secvența (7), este structurantă. Structura de bază este aceea a perechii de adiacență formată dintr-o replică incitantă (aici lansarea unui zvon) și actul de confirmare sau de infirmare a zvonului:

[18] Referitor la marcarea dezacordului la modul atenuat, există și particulele discursive specifice, una dintre ele provenind din zona de influență franceză – *Pardon?*.

(7)
A: Când am fost să mă înscriu la Coşbuc, am „aflat” de la secretară că copiilor din Coşbuc nu li s-au corectat cum trebuie testele, că li s-au dat note mai mici decât trebuia.
B: Păi dragă, dacă n-ai scris mare lucru, ce doreai să corecteze?
C: Ummm, „dragă”, eu nu am fost în Coşbuc şi nu am dat capacitatea acolo, **so, it's not about me,** eu sunt fericit cu nota mea.
D: Şi, oricum, corectorii n-aveau de unde să ştie ale cui erau lucrările pe care le corectau.
A: **That was my freakin' question,** au cum să ştie sau nu, este adevărat sau fals, alb sau negru, zi sau noapte, yin sau yang, umm!!!!, cred că am ajuns cam departe! Oricum, nu ştiu, eu vreau doar să mă lămuresc. (forum.portal.edu.ro)

Secvenţa în engleză apare în punctul culminant al schimbului conversaţional şi are rolul să precizeze cauza conflictului verbal – aici o greşită interpretare a informaţiei şi, în consecinţă, nesatisfacerea comandamentului adevărului dintr-o confuzie –, dar şi să îl atenueze totodată. A doua comutare de cod – *That was my freakin'[g] question* – are rol metalingvistic şi de structurare textuală. Ea ajută la precizarea subiectului dezbătut.

Am arătat de mai multe ori că schimbările de cod din româna actuală sunt frecvent legate de strădania enunţiatorilor de a prezerva adevărul celor comunicate. Aceasta se vede în prudenţa cu care se comunică o informaţie nu ca adevăr general, ci ca opinie personală (cf. *(eu) cred că* ((4) şi (5)); *pentru mine* (5)) sau ca opinie împărtăşită de alţii, dar nu încă şi de enunţiator (cf. *eu vreau doar să mă lămuresc* (7)). În secvenţa (8), atât *it really works*, prin faptul că amplifică veridicitatea aserţiunii anterioare, cât şi *got it?*, întrebare de control asupra felului în care s-a înţeles ce s-a comunicat, sunt interpretabile din aceeaşi perspectivă a legăturii care există între schimbarea de cod şi problematica adevărului discursului.

(8)
A: Vreau să plec peste o lună în China şi mă gândeam că poate aş cumpăra câte ceva de acolo să vând aici. Poate îmi dă cineva vreo idee?
B: Suveniruri, **it really works!**
C: Cum a spus şi Mendex, încearcă să te axezi pe ceva care nu te-ar rupe la vamă,... nu de alta, dar ar fi inutil să economiseşti x **USD** cumpărând direct de la **China-people** şi să dai x + 1 **USD** ca să poţi intra cu produsul în ţară... **Got it?**
(http://forum.computergames.ro.)

În concluzie, trecerea neagresivă de la un cod la altul trebuie să respecte o condiţie pragmatică, şi anume Maxima Calităţii sau cel puţin să încerce să nu

încalce acest precept tacit al comunicării. Tocmai de aceea, secvențele din limba străină au un statut discursiv aparte: sunt prezentate ca sensul adânc, esența lucrurilor discutate sau cel puțin ca opinia personală a celui care recurge la acest mijloc. Aparent nu există nici o legătură specială între această observație și faptul că schimbarea de cod este agreată de stilul colocvial. R. Zafiu, în *Diversitatea stilistică în româna actuală,* arată, printre altele, că absența emfazei, relația cordială cu interlocutorul prin sugerarea sincerității și jocul de cuvinte sunt trăsături specifice limbajului familiar. Acum putem spune însă că frecvența schimbării de cod din stilul colocvial se întemeiază pe relația strânsă existentă între comunicarea adevărului și semnalizarea sincerității vorbitorului. De asemenea, schimbarea codului este agreată de stilul științific și de limbajul religios, zone de comunicare în care adevărul este unul dintre standardele principale în comunicare, dar este improbabil să apară în limbajele acționale, cum ar fi limbajul militar, în cel administrativ, în uzurile funcționale ale limbii, cum ar fi limbajul doctor-pacient, în instrucțiuni ș.a.

S-a observat că schimbarea codului se realizează la nivel de informație rematică, ca în următorul exemplu:

(9)
Întrebările mele pentru cunoscători:
1. **Se poate trece safe** prin Serbia? Pare să fie **[the] quickest route** către Vest.
2. Cum arată drumurile **anywhere outside ro.**? Tot o bandă de sens ca pe la noi?
(://forum.computergames.ro/128-turism/39561-turism-afara-romaniei-general.html.)

Chiar și în cazurile în care secvența în limba străină nu este o formulă conversațională, un element fatic, un act de vorbire, o marcă pragmatică etc., ci este expresia unui conținut semantic descriptiv, acumularea funcției pragmatice de selectare și unificare a auditoriului este inerentă. Dacă în secolul 19 schimbarea de cod mai curând scinda auditoriul, astăzi, în comunicarea electronică mai ales, ea are capacitatea de a solidariza participanții la comunicare.

Înconjurarea, în text, a anglicismului cu lexeme din același câmp lexico-semantic este o altă strategie de împrumut:

(10)
E trendy să bați magazinele, doar săracii mai fac cumpărături, restul lumii **merge la shopping de Christmas**. (Dan Chișu, în *B-24-FUN* 88, 31 dec. – 6 ian. 2005, p. 16)[19]

---

[19] Anglicismul *a merge la shopping* circulă și în franceză, unde *partir en shopping* este simțit mai snob, făcând parte din jargonul de lux (Marádi, 2001), ca și în română, de altfel.

Aici mixajul de cod ironizează snobismul. Anglicismele sunt mici citate din idiolectul unui grup de care enunțiatorul se *desolidarizează* prin ironie. La o lectură cu voce tare a textului, acestea probabil că ar fi avut o pronunțare afectată, deoarece mixajul de cod este totodată şi un mixaj de potențiale voci.

Plurivocitatea obținută prin schimbarea codului contextualizează, iar contextualizare sporeşte indicele de veridicitate al asertiunilor:

(11)
De aia s-au inventat cardurile. Faci rezervarea cu cardul, ai voie să anulezi rezervarea cu x zile înainte de începerea sejurului (24h de obicei). Dacă o anulezi din timp, **très bien**, nimeni nu plăteşte nimic, hotelierul are timp să-şi găsească alți oaspeți. Dacă în schimb nu o anulezi din timp, hotelul îți arde costurile pentru prima noapte de pe card – în felul ăsta, tu te înveți minte să nu rezervi aiurea, iar hotelul nu pierde banii.
(http://forum.computergames.ro/128-turism/283725-unde-sa-nu-ne-cazam-romania.html)

sau în:

(12)
Frate, depinde ce urmăreşti de la vacanța respectivă... Dacă vrei să te simți ca un boier (şi asta cu relativ puțini bani) îți recomand cu căldură Turcia. Am fost de 4 ori până acum şi anul ăsta merg iar, ce-i drept, am mai crescut pretențiile, aşa că voi merge la **un „all inclusive"** mai scumpuț [700 $ / pers. / săptămână].
(http://forum.computergames.ro/128-turism)

Rutine de împrumut

Fenomenul comutărilor neagresive între două coduri lingvistice, în care sintaxa limbii de bază nu este distorsionată şi în care *constrângerea echivalenței* şi *constrângerea morfemului liber* sunt respectate, poate evolua spre aşa numitele *rutine de împrumut* (Pfaff, 1997).

Verbe care au un *signifiant* nu foarte mare şi cu un polisemantism bogat, de tipul lui *a fi, a face, a suna, a i se părea, a arăta, a da* ş.a., în construcție cu un determinant adjectival sau adverbial, sunt apte să dezvolte contexte standardizate de comutare de cod şi să contribuie la adaptarea anglicismului prin integrarea lui în construcții conversaționale foarte active în limbă. Astfel, colocații de tipul *a fi o.k., a fi / arăta cool, a fi trendy, a fi spicy, a fi open minded, a fi un loser, a fi free, a fi un challenge, a fi up, a fi down, a fi live, a face jogging, a face click, a face backup, a face o aplicație, a face hacking, a da delete, a da un search, a da un bip* etc. se

constituie în tipare pragmatice de împrumut ale limbii române pentru alte anglicisme şi pot sta alături de cele mai eficiente structuri de adaptare ale românei[20].

Schimbarea de cod şi deconstrucţiile textuale

Am constatat că schimbarea codului apare cu precădere în zone ale discursului care au o natură pragmatică evidentă, şi anume la nivelul unei formule de genul urărilor (*Chill out!*), în formule de închidere a unui mesaj (cf. *Stay tune!*, întâlnită în paginile unui forum de muzică, în loc de *rămâneţi pe aceeaşi lungime de undă!*; *got it?* (cf. (8)) sau *thanks (guys)!*, ultima foarte frecventă în chat-uri sau forumuri, la concurenţă cu *multzam!*; poate să survină în deschiderea mesajului, la nivelul apelativului (cf. *man, eşti sigur că...* (http://forum.computergames.ro/128)), în semnătura autoironică de la finalul unui mesaj (cf. *Me[, the] dumb* (*idem*)).

Adesea, schimbarea de cod, dacă se produce printr-o rutină de împrumut şi are loc la nivelul unei construcţii idiomatice a limbii de bază, poate ajunge chiar să dezorganizeze sever idiomatismul original. Ea poate să apară în interiorul unei expresii idiomatice, deconstruind-o şi chiar opacizându-i semnificaţia (*a merge la shopping; textele ne-au mers direct la microprocesor*), într-o colocaţie (*casa de e-mail a omului; a scoate din raniţă laptoapele; produse gastronomice puse pe desktop; bucăţica de server; attachuri cu gust de spam; într-un no man's land de Botoşani; ... şi guyul ăsta...; a se saluta cu tastatura*), într-un pragmatem (*spy, că trag!; everybody, mâinile sus!; c-aşa-i în soft; Red Point ochit, pont lovit.*) etc. Deconstrucţiile frazeologice sunt conştient făcute[21] pentru a produce o serie întreagă de efecte, de la surpriză lexicală până la umor, şi sunt facilitate de existenţa în limbă a rutinelor de împrumut.

Se poate vorbi de grade de deconstrucţie în funcţie de tipul segmentului deconstruit şi de reacţiile psiholingvistice pe care deconstrucţia le provoacă receptorului. Mixajul de cod care apare la nivelul unor îmbinări frecvente, nu încă complet „îngheţate", de tipul *casa omului, vin cu gust de..., a scoate din raniţă ceva, a pune pe masă mâncare, bucăţică de pâine, omul ăsta*, este mai puţin surprinzător decât cel din formule cu utilizări în contexte specifice, de genul *stai că trag!, punct ochit, punct lovit!, noroc!* ş.a. Mixajul de cod poate produce asocieri lexicale atipice, între un cuvânt uzual şi un anglicism termen de specialitate, construcţii teribiliste şi greu de interpretat (cf. *attachuri cu gust de*

---

[20] Adaptarea anglicismelor prin sufixare lexicală, de exemplu cu sufixul *-iţă (barmaniţă)*, cu *-(u)i (drincui, hackui)* etc. sau prin sufixare gramaticală cu *-a (cea mai playată piesă)*, ori prin articulare (*fana*) etc. sunt alte mijloace eficiente de împământenire a străinismelor.

[21] Spunem aceasta pentru a sublinia diferenţa existentă între schimbarea de cod performată spontan de vorbitor, mai ales în comunităţi bilingve, şi deconstrucţiile frazeologice prin inserţia altui cod, care necesită deliberare, umor şi chiar „talent la limbi".

spam) sau chiar combinații incorecte din punctul de vedere al regulilor gramaticale ale unuia dintre cele două coduri care se intersectează (cf. *Femeile sunt îmbrăcate în genul acela* ***romanian-smart business***, în *B-24-FUN* 37, 9–15 ian. 2004, p. 4).

Paralel cu procedeul deconstrucțiilor frazeologice prin inserție de anglicisme, există tehnica dezasamblării textuale, în care schimbările de cod și intertextualitatea sunt procedeele principale. La (13), structura tipică bancurilor este demontată prin informativitate, căci în realitate textul este o știre:

(13)
Fiul lui Solcanu: ***Red Point ochit, pont lovit*** [titlu de articol]
Știți care e culmea afacerilor? Să ai un produs pentru un singur potențial client și chiar să îl vinzi acelui client, pe o sumă numărată în zeci de mii de cocari. Punct ochit, punct lovit. [...] Acum ceva vreme, firma **The Red Point** din Iași a vândut ceferelului un program numit „Routes", care [...]. [articolul se încheie cu:] **Că așa e în soft.** (*Academia Cațavencu* 40, 2004, p, 16).

Tot o dezasamblare, de data aceasta a structurii de basm, apare la:

(14)
Cine mai are un moș european, să-l pună pe drumuri [titlu]. Departe, departe, **într-un no man's land de Botoșani** – Icușeni – spune legenda că în 2004 **trăia un unchieș cool de 68 years old**, care a făcut un drum în satul lui numai într-o iarnă și o primăvară. **Guy-ul acesta** a citit în *Monitorul de Botoșani* că **sunt some money de la UE** pentru așa ceva. A scris ce-a scris și i-au venit banii. A tras sătenii la muncă. Greu, **ce interes are old-man-ul ăsta, ce vrea de la noi, lazy people we are,** dar au ieșit unii și și-au făcut în dreptul lor, au ieșit alții, au lucrat în dreptul lor și a mers treaba. **The best man of Icușeni stătea cu gura pe ei.** Mihai Livadaru se pricepea [...]. Adevărul e că e greu să vorbești de bine despre Mihai Livadaru, după ce înjuri la adrieni, stolojani, bășești toată ziua. Dar el trebuie să se obișnuiască. Fiindcă povestea noastră se termină astfel: **departe, departe, într-un** ***no man's land*****, an old man** a ajuns consilier la Icușeni din partea PRM. (Eugen Istodor, în *Academia Cațavencu* 33, 2004, p. 6).

Deconstrucțiile textuale din aceste exemple folosesc două procedee: schimbarea de cod și crearea unei structuri textuale hibride. Deconstrucția textuală se produce în paralel cu cea frazeologică. Schimbările de cod de la (13) și (14) au și efecte parodice.

Constrângerea echivalenței semantice, aici între frazeologismul limbii vernaculare și ceea ce mai rămâne după deconstrucție nu mai este obligatorie.

Dacă frazeologismul are un grad mare de „înghețare”, iar colocația este o îmbinare aproape *figée*, și modificările se produc în interiorul acestor structuri lexicale, atunci putem spune că deconstrucția prin suprapunere de coduri nu a ținut cont de statutul idiomatic și, prin urmare, inviolabil lingvistic al grupării[22]. Astfel, se poate spune că nici constrângerea morfemului liber nu mai este valabilă în aceste cazuri.

Există însă o altă condiție obligatorie pentru ca acest tip de modificare idiomatică să aibă efectele scontate (de surpriză lexicală, umor, sarcasm, haz, istețime, parodiere). Ea este aceea a intertextualității. Condiția intertextualității este activă la nivelul deconstrucțiilor textuale, dar și la un alt nivel mai mic ca întindere decât textul, și anume la acela al expresiilor și combinațiilor cvasiclișeizate modificate prin inserție de străinisme. Pentru a fi înțeleasă și acceptată, expresia deconstruită din romgleză trebuie să se raporteze la expresia românească, să amintească într-un grad oarecare de frazemul din limba de bază.

Intertextualitatea este o încrucișare între două texte, dintre care unul *in absentia*, de prestigiu, intrat în memoria culturală a receptorului, recognoscibil și recuperabil parțial cu ajutorul unor indici de recunoaștere, de identificare, și unul *in praesentia*. Și la nivelul deconstrucției frazeologismelor prin comutare de cod se poate vorbi de grade mai mari sau mai mici de intertextualitate, în funcție de cât de idiomatică este expresia originală și de cât de deviant este frazemul modificat prin inserția de străinisme. Intertextualitatea de la nivelul deconstrucțiilor frazeologice este mai forțată decât intertextualitatea propriu-zisă, căci se desfășoară pe secvențe mult mai mici, iar la receptare poate fi resimțită chiar ca dezorganizare. Procedeul generează foarte multe inferențe pragmatice care îmbogățesc textul, inferențe care adesea au o semnificație prea incomodă pentru a putea fi asertate. Este, printre altele, și o strategie de păstrare a unei fețe sociale convenabile enunțiatorului.

Intertextualitatea rezultată din deconstrucția unui frazeologism presupune un anumit tip de citire, o citire în paralel a expresiei modificate și a expresiei originale, aflate în memorie. Lectura intertextuală presupune treceri permanente de la secvența modificată la vocabula originală. Aceste treceri au un grad de imprecizie, în sensul că sunt posibile mai multe frazeme din limba de bază ca alternative pentru expresia deconstruită. Neconcordanțele lexicale, semantice și chiar gramaticale între formula hibridizată prin substituție de cod și frazemul din limba vernaculară sunt frecvente.

Dacă urmărim locurile de schimbare a codului lingvistic la nivel textual, observăm că ele se inserează în zonele unde textul se poate decupa. Astfel, le întâlnim în titlu (cf. (13)), în formula descriptivă de deschidere a basmului

[22] În mod absolut, frazeologismele nu sunt traductibile și nu admit modificări de structură care ar afecta statutul de grupare fixă și chiar sensul (adesea noncompozițional).

(*departe, departe, într-un no man's land de Botoşani* < (posibilă intertextualitate cu) „... într-un sat pierdut de lume din Botoşani"), în formula de închidere a unei naraţiuni (*c-aşa-i în soft* < „c-aşa-i în viaţă"), la nivelul determinantului pentru eroul principal (*un unchieş cool de 68 years old* < „un bătrân înţelept", *guy-ul acesta* < „omul ăsta", *old man-ul ăsta* < „omul ăsta", *the best man of Icuşeni* < „cel mai brav/vrednic etc. bărbat din ..."), în apelative cu valoare fatică de implicare a auditorului (*lazy people we are* < „om puturos/leneş/nenorocit ş.a. ce eşti"). Totodată am arătat că deconstrucţia nu este numai locală, lexicală, ci şi textuală, deoarece structurile de glumă sau de basm sunt deviate înspre structuri de tip ştire şi reportaj.

Din punct de vedere pragmatic, se observă că scurtcircuitarea codurilor la nivel frazeologic este folosită ca strategie de *solidarizare cu referentul* sau cu *interlocutorul,* şi de *valorizare pozitivă* a acestora.

MODIFICĂRI ALE FRAZEOLOGISMELOR CONDIŢIONATE PRAGMATIC*

Frazeologismele sunt considerate ca aparţinând unei direcţii de utilizare a limbii naturale opuse creativităţii, deoarece vorbitorul „ia de-a gata" construcţiile, recunoscute lexical ca unităţi de sine stătătoare, cu un sens adesea netransparent care a trebuit iniţial învăţat de vorbitorii nativi sau nenativi asemenea sensului oricăror cuvinte necunoscute. Vorbitorul nu creează idiomatismele cu ocazia enunţării mesajului, ci le extrage din lexiconul său mental. Însă frecvent expresiile idiomatice sunt construite în jurul unor tropi sau al unor figuri ale gândirii – eufemisme, ironii, paradoxuri etc. –, au de multe ori o gramatică proprie, care este diferită de gramatica combinaţiilor libere, cu neregularităţi, elemente superflue, topică fixă, prezintă anumite selecţii ale modurilor, timpurilor şi un comportament deosebit faţă de număr, de caz, de articulare etc., aşa încât ele sunt de fapt rezultatul istoric al creativităţii lingvistice.

Pe de altă parte, de frazeologisme depinde eficienţa lingvistică, discursivă şi stilistică a vorbitorului, în ciuda tendinţei lor de opacizare semantică şi de îngheţare sintactică[23]. Astfel, expresiile reprezintă un loc lingvistic în care nu vorbitorul, ci limbajul în sine s-a comportat foarte creativ, iar această creativitate a primit recunoaştere lexicologică, s-a convenţionalizat, utilizatorii nativi ai limbii „simţind" autonomia lexico-gramaticală a construcţiei[24]. Termenii de 'formulă îngheţată', 'frazeologism' (sau 'frazem'), ori 'expresie frazeologică' sunt cei mai generali. Cu ajutorul lor se face referire la o serie întreagă de unităţi frazeologice particulare: expresii idiomatice, cvasifrazeologisme[25], cuvinte compuse, colocaţii

---

* Acest studiu a fost publicat în volumul *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale. Vol. al II-lea. Actele Colocviului catedrei de limba română, 27–28 noiembrie 2002*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, 2003, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 635–649.

[23] Pentru problema îngheţării combinaţiilor frazeologice cf. Dimitrescu (1958) şi Pană Dindelegan (1994).

[24] Dimitrescu (1958, p. 120 *et seq.*) aduce ca argument al autonomiei locuţiunilor verbale faptul că multe dintre ele pot forma derivate.

[25] Cvasifrazeologismele, termen preluat de la Mel'čuk (1998), sunt combinaţii sintagmatice foarte frecvente, cu un grad destul de mare de îngheţare, de tipul lui *mămăligă cu brânză şi smântână, a pune bazele unei familii, centru comercial, masă şi casă* ş.a., caracterizate prin faptul că sensul întregii construcţii este mai mult decât suma sensurilor elementelor care alcătuiesc sintagma. Sensul global depinde însă de sensul literal al unităţilor alcătuitoare.

fixe, clişee, proverbe, maxime, zicale, vocabule (livreşti), versuri celebre, fragmente de cântece, titluri de cărţi sau de filme, sloganuri publicitare, astăzi mai nou, *logo*-uri[26], formule conversaţionale cu rol de structurare a discursului sau a comunicării directe neplanificate, unele dintre ele fiind cele specifice sărbătorilor, altele replici *figées*[27] de deschidere, de continuare, de închidere etc. a unui dialog. Astfel, spectrul frazeologismelor este mai larg decât am crede la prima vedere, mai ales dacă se introduc construcţiile lexicale cvasiîngheţate specifice rutinelor conversaţionale, construcţii pragmatice la care ne vom referi aici cu termenul de pragmateme[28]. Din enumerarea de mai sus se poate vedea că există grade de idiomatizare, că nu toate construcţiile lingvistice care intră în domeniul frazeologiei sunt la fel de îngheţate. Criteriul semantic al referenţialităţii, arată Cowie (1998, p. 673), şi cel pragmatic al forţei ilocuţionare pot servi la o structurare a acestei multitudini. Astfel, Cowie distinge între categorii frazeologice cu funcţie referenţială (denominativă) şi categorii frazeologice cu funcţie fie de acte de vorbire, fie de structurare a discursului, ultimele două numite în cursul acestui articol pragmateme sau replici *figées*[29].

Frazeologismele cu funcţie referenţială se înscriu de-a lungul unei scale care are la un pol combinaţiile sintagmatice libere cu sens compoziţional, iar la celălalt pol idiomatismele invariabile, cu sens opac. Frazemele se situează între aceşti doi poli, în funcţie de gradele lor diferite de opacizare a structurii semantice şi gramaticale.

Studiul de faţă a pornit de la constatarea mai mult intuitivă că, frecvent, în româna actuală, mai ales în varianta ei de limbă vorbită, în limbajul jurnalistic, publicitar şi chiar eseistic, există tendinţa de a altera forma standard a frazeologismului nu numai cu intenţia de a produce umorul, ironia, sarcasmul, jocul de limbaj spiritual, ci şi de a contribui la referenţialitatea textului, mai precis de a transmite informaţia referenţială incomodă sau negativă indirect, printr-o formă lingvistică deconstruită. În forma frazeologică alterată transpare forma

[26] Una din condiţiile asimilării acestor fragmente ca frazeologisme este celebritatea lor de la un moment dat şi utilizarea intertextuală, scoaterea din contextele originale şi relansarea lor, de regulă, în paginile unui ziar de mare publicitate, al unei emisiuni cu audienţă largă, în interacţiunile conversaţionale spontane etc.

[27] Termenul de *replică figée* l-am întâlnit la Liana Pop (1998), unde are o accepţiune particulară. Desemnează răspunsuri idiomatizate la o intervenţie dialogală (de tipul lui *adio şi la gară; cui spui tu asta?; nu mai discutăm!; fă paşi pe covoraş!; nu, mersi*). Datorită diversităţii lor, autoarea face multe subclasificări.

[28] V. *infra* ***O analiză pragmatică a frazeologismelor în conversaţie.***

[29] Termenul de *pragmatem* l-am preluat de la Mel'čuk (1998) şi desemnează formule specifice unor rutine conversaţionale, de tipul celor de deschidere de conversaţie (*ce mai faci; de când nu te-am mai văzut!*), de închidere a comunicării (*hai, pa!; ne-auzim!*), formule specifice unor evenimente sociale şi/sau religioase, combinaţii recurente de cuvinte cu rol pragmatic (*totul e-n regulă; mai vedem* etc.). Termenii *pragmatem* şi *replică figée* sunt identici ca semnificaţie.

frazeologică din limba de bază. Devierile frazeologice sunt salvate de la nonsens sau de la o ambiguitate prea mare de intertextualitatea pe care se sprijină. Un tip frecvent de contaminare a frazeologismului este cel realizat cu anglicisme sau prin schimbarea de cod. Formele deviante ale frazeologismelor despre care vom vorbi în paginile de mai jos, ca şi deconstrucţiile textuale prin schimbarea codului au ajuns astăzi o marcă stilistică a unor publicaţii, a limbajului publicitar în genere, a idiolectului unor persoane (tinere) şi cu instrucţie medie sau peste medie, a jargoanelor folosite în chaturi, în forumuri electronice[30]. Frazeme modificate, de tipul lui *a prinde cu mâţa în sacul Bancorex; a umbla cu basca-n mână; buchetul cu ţinte false; în plină coborâre şi apoi ieşire cu trântire de uşă; i-au dat-o-n freză, iar freza au dus-o la fier vechi; un semn de circulaţie bine plasat trece primejdia grea; cine fură azi un ou nu se mulţumeşte să facă mâine omletă; proteste mici şi mijlocii; paradox la oi m-aş duce; am creditul meu, sunt prizonier; psihiatru de civili indiferent de grad* ş. a. abundă mai ales în presa scrisă[31].

Deraierile frazeologice[32] reprezintă un fenomen realizat conştient de vorbitor, cu impact la nivel semantic, pragmatic şi chiar la nivel sintactic. Se vor urmări consecinţele semantice, inferenţiale şi discursive pe care le antrenează prezenţa în discurs a acestor colocaţii „anormale". Totodată ele vor fi analizate dincolo de noţiunea de joc de cuvinte[33]. Deşi pot conţine jocuri de cuvinte, prezenţa calamburului nu este întotdeauna obligatorie pentru o deraiere frazeologică. A analiza un frazeologism cu formă modificată ca un joc de cuvinte înseamnă a-l aborda dintr-o perspectivă semantică şi stilistică, ambele valorizante. Jocul de cuvinte are apanajul de a fi o figură de stil. Devierile frazeologice pot fi analizate şi dincolo de această constrângere stilistică, urmărindu-se nu numai mecanismele pe care le foloseşte calamburul – substituţia de omonime, de paronime, substituţia prin antonomază, exploatarea polisemantismului (cf. DSL), a sinonimiei, şi antonimiei – care sunt mecanisme semantice locale, ci şi mecanisme de tip pragmatic. Astfel, noi considerăm că tot atât de importante ca şi mecanismele semantice sunt cele pragmatice. Vom încerca să arătăm că intertextualitatea şi ciocnirea între registre – aceasta din urmă ca formă mai slabă de intertextualitate –, extinderile semantice însoţite de contextualizare, blocarea unor inferenţe, dar nu şi anularea lor, sunt principalele mecanisme pragmatice şi semantice care acţionează la nivelul frazemelor deviante.

---

[30] V. *supra* ***Schimbarea de cod în limbajul relaxat.***

[31] Exemplele cu ajutorul cărora se vor ilustra câteva din mecanismele de modificare a frazeologismelor au fost luate în special din ziarul *Academia Caţavencu.*

[32] Termenul de *deraiere frazeologică* pentru idiomatismele cu semnificantul modificat ne-a fost inspirat de cel de *deraiere lexicală* dat de Al. Graur cuvintelor-valiză. La Rodica Zafiu (2001, p. 62 *et seq.*) se vorbeşte despre „deconstrucţia" clişeelor, iarăşi o sintagmă pe care o considerăm adecvată şi de care vom „profita" aici.

[33] Pentru o analiză din perspectiva jocului de cuvinte cf. Groza (1996).

Câteva precizări teoretice

Semantism opac, îmbinare stabilă şi *grad de opacizare.* Frazeologismele, indiferent că sunt expresii idiomatice, colocaţii cvasifrazeologice sau pragmateme, au, în general, un sens noncompoziţional şi o formă fixă care nu admite modificări gramaticale[34]. S-au propus mai multe teste pentru determinarea caracterului *figé.* Gradul de opacizare (îngheţare) a expresiei depinde de felul în care un element din structura ei poate răspunde la substituţia prin sinonime sau cvasisinonime, de modul cum frazeologismul reacţionează la pasivizare, dislocări, topicalizare, la schimbarea de topică, la disocieri sintactice prin interpunerea unui alt element, la expansiune prin determinări sintactice, la intercalări şi schimbări de flexiune. Pentru frazeologismele deviante, cel puţin una dintre aceste specificităţi este încălcată, aşa încât, raportate la frazeologismul originar, ele sunt mai puţin *figées.*

Implicatură particularizată, *forţa implicaturilor* şi *blocarea implicaturilor.* Termenul de implicatură particularizată este folosit cu accepţiunea din teoria lui H. P. Grice. La pragmaticienii griceeni şi postgriceeni forţa implicaturilor (Blakemore, 1992, pp. 11–16) este dependentă de forţa pe care o au premisele care participă la constituirea raţionamentului (argumentului) de derivare a implicaturii-concluzie. O implicatură va avea o forţă identică cu forţa celei mai slabe dintre premisele sale. Astfel, unele inferenţe particularizate sunt sensuri „mai tari" dacă premisele care ne conduc la ele au aceeaşi forţă obţinută, de exemplu, prin percepţie directă de către interpretantul mesajului[35]. Forţa implicaturilor este dependentă de gradul de veridicitate, de greutatea dovezilor pe care interpretantul le ia în calcul. Unele dintre implicaturile slabe sunt parţial conştientizate de interpretant, au un caracter subliminal. Cu cât forţa unei implicaturi este mai slabă, cu atât acel sens inferenţial poate fi mai uşor anulat.

Noţiunea de blocare a implicaturilor este introdusă de noi într-un mod neformal, mai mult intuitiv, inspirându-ne din teoria presupoziţiilor, unde blocarea (filtrarea în afara sensului global al enunţului) sau proiecţia presupoziţiilor sunt caracteristici ale acestor entităţi inferenţiale[36]. Prin blocarea implicaturilor înţelegem un fenomen asemănător celui de la presupoziţii, şi anume împiedicarea lor de a se proiecta la nivel de enunţ. În mod normal, implicaturile declanşate de uzul frazeologismului s-ar fi ridicat de la nivel de propoziţie la un nivel textual mai amplu dacă nu ar fi fost, considerăm noi, blocate de forma deviantă a frazeologismului. Declanşarea unor implicaturi, ca şi anularea lor sunt fenomene care intervin în procesul interpretativ al unui enunţ. Acelaşi lucru se poate afirma despre blocarea inferenţelor particularizate.

---

[34] Există unele pragmateme sau cvasifrazeologisme care cunosc variaţii limitate.

[35] Unul din exemplele lui D. Blakemore referitoare la forţa inferenţelor este acesta: sensul implicit 'Ioana cântă la vioară.' are o forţă mai mare dacă persoana care accede la acest sens o vede pe Ioana cântând la vioară şi are o forţă mai slabă dacă doar aude dinspre casa în care locuieşte Ioana sunete de vioară.

[36] V. *infra* ***Rolul presupoziţiei în calcularea dinamicii de schimbare a contextului.***

Ținem să specificăm că implicaturile au un grad mare de indeterminare: ele se pot glosa aproximativ pentru că reprezintă niște sensuri ale mentalezei – limbajul gândirii – pe care noi le „traducem” într-o limbă naturală, iar limbajul universal al gândirii nu corespunde întotdeauna perfect românei, cum este cazul nostru.

Pentru derivarea inferențelor conversaționale avem în vedere mecanismul propus de Wilson / Sperber (2002), aici însă nedetaliat, deoarece are avantajul de a fi foarte suplu și de a permite accesul oricărui sens – indiferent de natura lui inferențială, deci indiferent dacă este aserțiune, implicație logică, presupoziție sau implicatură – să intervină ca asumpțiune relevantă în procesul de generare a sensului conversațional.

Intertextualitate[37]. Conceptul de intertextualitate va fi folosit din perspectiva rolului inferențial pe care îl are. Intertextualitatea se manifestă în grade variate; ea activează simultan două texte, textul *in praesentia* și un text *in absentia*, dar stocat în memoria enunțiatorului/autorului și a interlocutorului/ lectorului său[38]. Condiția pragmatică a cunoașterii celuilalt text este obligatorie.

Textul dat face trimitere explicită sau implicită[39] la textul *in memoria*, care va exista, un timp, paralel cu textul *in praesentia* (prin anumite „ancore” de intertextualitate, asemănări formale între cele două texte, mai ales cuvinte-cheie și sintagme comune, identități prozodice ș.a.). Concomitența în memorie a celor două texte este o altă condiție a intertextualității și a interpretării ei. Gradul de intertextualitate depinde nu numai de ancorele de intertextualitate, dar și de abilitatea lectorului sau a interlocutorului de a recupera și reconstitui textul la care se face aluzie (Thibault, 1998).

Analiza exemplelor

Cele mai des exploatate mecanisme ale deconstrucției frazeologismelor sunt substituția și expansiunea frazeologică.

Substituția se realizează prin înlocuirea unuia sau mai multor elemente lexicale din frazemul originar cu condiția ca acesta să poată fi actualizat cu ușurință de interlocutor. Cu alte cuvinte, substituția este controlată de condiția păstrării unui grad de intertextualitate.

În urma analizelor efectuate se constată că frazemele deviante au comportamente inferențiale asemănătoare. Nu se poate vorbi de o identitate a proceselor inferențiale la nivelul acestor utilizări ale limbajului, ci de asemănări semnificative.

[37] O discuție despre limbajul publicistic care conține ilustrări bogate de intertextualitate se găsește la Cvasnîi Cătănescu (2006).

[38] Linda Hutcheon, în *Ironie, satire, parodie. Une approche pragmatique de l'ironie*, apărut în *Poétique*, 1981 (*apud* Cvasîi Cătănescu, p. 327), vorbește de o suprapunere între textul primar, care asigură modelul după care se formează textul secund, și textul secund în ansamblul său.

[39] Cazurile de intertextualitate discutate aici sunt numai prin trimitere implicită.

Devierea frazeologismelor prin substituţie lexicală şi rolul implicaturilor-punte

O asemănare structurală a următoarelor pragmateme deviante: *paradox la oi m-aş duce; am creditul meu, sunt prizonier*[40], constă în aceea că frazeologismul de origine este un vers dintr-un cântec popular (*Ciobănaş la oi m-aş duce*) sau dintr-un cântec pionieresc, foarte cunoscut în spaţiul nostru cultural din perioada comunistă (cf. versurile de început: *Am cravata mea, sunt pionier / Şi mă mândresc cu ea, sunt pionier / ...*). Din punct de vedere semantic, substituția unuia sau a mai multor unități lexicale din varianta originală, care este foarte bine ancorată cultural, presupune o contextualizare forțată. De asemenea, frazeologismul standard şi varianta lui alterată colaborează din punct de vedere inferențial.

În *Paradox la oi m-aş duce* (cf. 1), titlu de articol[41], intertextualitatea se realizează cu versul *Ciobănaş la oi m-aş duce*, aparţinând unui cântec din repertoriul corurilor şcolare. Prin intertextualizare, acest vers capătă o utilizare pragmatică, devine un pragmatem. Versul are un sens compoziţional. Pragmatemul deviant, *paradox la oi m-aş duce,* are un sens obscur datorită încălcării selecţionale de la nivelul combinaţiei dintre subiect şi predicat. Obscurizarea are loc şi prin intertextualitate, în sensul că, va declanşa o serie de implicaturi conversaţionale contrastante, neanulabile şi în acelaşi timp neproiectabile la nivel de text. Totodată, substituţia e determinată contextual şi formal. Substantivul abstract *paradox* este trisilabic ca şi *ciobănaş*[42] şi este asertat de referentul principal al textului (cf. (1)), contextualizarea realizându-se aici prin trimitere la un act de vorbire autentic. Încrucişarea lexematică are rolul de a aduce două scenarii-cadru sau două universuri de discurs[43] contrastante, care se menţin de-a lungul întregului text (cf. (1)): cel bucolic şi cel politic, care este şi registrul denotativ al textului (aici Camera Deputaţilor). Din perspectiva fiecăruia dintre aceste scenarii, în funcţie de cunoştinţele enciclopedice şi de imaginaţie, cititorii au libertatea de a construi serii paralele de implicaturi particularizate, de tipul: 'Ciobanul e conducătorul turmei.', 'Deputaţii participă la conducerea ţării.',

---

[40] Pragmatemele deviante de acest tip sunt foarte frecvente. La exemplele de mai sus putem adăuga din corpusul pe care am lucrat şi *spune-mi cu cine te culci ca să-ţi spun unde ajungi* (cf. (2)) sau *cine fură azi un ou nu se mulţumeşte să facă mâine omletă* (cf. (3)). Susţinem că şi acestea se comportă inferenţial într-un mod similar cu cele care vor fi analizate mai jos, în sensul că se caracterizează prin aceleaşi etape mari de derivare inferenţială: formarea implicaturilor particularizate tipice intertextualităţii, derivarea implicaturilor-punte şi blocarea unora dintre inferenţele particulare pozitive.

[41] Cvasnîi Cătănescu (2006) arată că „titlurile intertextuale" sunt foarte frecvente în limbajul jurnalistic.

[42] S-ar mai putea specula pe ideea unui eventual joc de cuvinte între *paradox* şi cuvântul englezesc *ox* din acelaşi câmp semantic cu *ciobănaş*, dat fiind că una dintre frecventele surse de ironie şi umor din paginile acestui ziar este comutarea de pe română pe codul limbii engleze. Cf. şi numele hibride de rubrici, în romgleză: *adevărtizing vă spun vouă; dosarele hardcore; interneţe fără bătrâneţe; dacă voi nu mă www, eu vă www; show biz da' culţi; descopery* etc.

[43] O altă denumire este aceea de *reprezentare conceptuală* (Me'lčuk, 1998).

'Țara fără deputați e în pericol.', 'Turma fără cioban e în pericol.' ș.a.m.d. Unele dintre aceste implicaturi pot să nu fie pozitive, ca de exemplu: 'Mulți dintre ciobani sunt oameni nu foarte deștepți.', 'Unii politicieni nu sunt deștepți.' etc.

Numărul și varietatea asumpțiunilor nu sunt nici fixe, nici nelimitate. Acestea depind foarte mult de cât de bogat este scenariul pe care îl deține fiecare interpretant al textului și de timpul și efortul pe care îl acordă pentru interpretare. Conform repre-zentării mentale a păstoritului, se pot activa prezumpții de tipul: 'Ciobanii iubesc turma.', 'Ciobanii iubesc natura.', 'Oile sunt blânde.' ș.a. Asumpțiunile implicite care se pot declanșa de către interpretant trebuie să respecte condiția noncontradicției. Se poate activa orice asumpțiune care este conformă cu reprezentările conceptuale activate de text cu condiția ca aceasta să nu intre în contradicție cu vreuna din aserțiunile textului. Dacă textul ar fi conținut aserțiuni despre excelența politicienilor din Camera Deputaților din România, atunci ultima implicatură ('Unii politicieni nu sunt deștepți.') ar fi fost anulată sau n-ar fi putut fi derivată, *i.e.* nu s-ar fi putut activa în interpretarea pe care receptorul o dă mesajului.

Rolul pe care îl are intertextualitatea în cadrul frazeologismului hibrid nu este numai de a crea această serie paralelă de inferențe. O altă etapă de derivare inferențială este aceea în care între cele două serii de implicaturi corespunzătoare scenariilor-cadru ale textului se formează un alt lanț de implicaturi, pe care le numim implicaturi-punte[44]. Implicaturile-punte corespund analogiilor care se stabilesc între cele două serii de implicaturi favorizate de scenariile-cadru. Ele ar putea fi: 'Deputații sunt ca ciobanii.', 'Țara fără deputați este în pericol ca turma fără cioban.', 'Mulți dintre deputați sunt proști ca ciobanii.' etc. Interpretantul textului are libertatea de a face aceste inferențe-punte pentru a căuta adecvarea textului la propria lui expresie deviantă. De asemenea, ținând cont că verbul este la modul condițional-optativ, că frazeologismul deviant reprezintă un act performativ de exprimare a unei dorințe, că locutorul acestui act este o voce narativă cu identitate incertă – ar putea fi referentul, dar ar putea fi și autorul –, se derivă asumpțiunea disjunctivă: 'Există cineva care dorește să se ducă cioban la oi sau există cineva care dorește să rămână/ să fie președintele Camerei Deputaților.'.

Libertatea de interpretare este foarte mare, dar pe de altă parte și forța unora dintre asumpțiuni poate să fie foarte slabă, astfel încât aceste inferențe-punte pot fi anulate, abandonate sau chiar sunt parțial actualizate în conștiința interpretantului. De asemenea, alte inferențe pragmatice slabe pot fi dezvoltate, dar datorită gradului lor atât de particularizat, de dependent de interpretant, ne ferim a le mai simula. Se constată însă că o parte dintre aceste implicaturi-punte sunt blocate, la fel ca și implicaturile de scenariu care le-au dat naștere. Blocarea unor inferențe posibile, de

44 În teoria presupozițiilor este cunoscut termenul de presupoziție-punte și rolul lui în explicarea anaforelor asociative. Termenul de implicatură-punte a fost inspirat de acesta, fără însă a implica o altă asemănare în afară de cea terminologică între cele două noțiuni.

tipul 'Deputații iubesc țara ca și ciobanii care iubesc turma.', se produce către finalul textului printr-o negație metalingvistică vehementă ca ton: *Ăsta nu e paradox, domnule Dorneanu, e nesimțire!*. Acesta este un caz fericit, când textul acuză direct. Există însă multe alte utilizări ale frazeologismelor deviante în care numai forma alterată a expresiei este suficientă pentru a bloca implicaturi potențiale ale textului. Susținem acest lucru bazându-ne pe considerentul că alterarea formei lexicale convenționale este resimțită de vorbitori ca una dintre cele mai grave abateri la nivel frazeologic. În cazul în care forma deviantă se acceptă, atunci această acceptare presupune că interpretantul textului este angajat în căutarea unei motivații. În momentul când forma frazeologismului nu este respectată, interlocutorul presupune că s-a procedat astfel pentru că există o motivație care merită efortul deconstrucției și a interpretării ei. În general, deconstrucțiile urmăresc să blocheze niște inferențe predictibile ale formei standard. În cazul exemplului discutat aici, implicaturile pozitive ale scenariului păstoritului sunt blocate, iar fenomenul este resimțit acut de interpretanții frazeologismului deviant. Ei sunt angajați în căutarea implicaturilor și uneori rezultatul acestei căutări nu poate depăși faza de aproximare. În această situație, fenomenul de blocare a implicaturilor neadecvate constituie singurul rezultat ferm al procesului de interpretare.

Poziția pe care o are frazeologismul deviant în text – apare în titlu – este importantă[45]. Echivocul titlului se explică prin faptul că este un declanșator al unei asumpțiuni disjunctive cu forță slabă. Rolul discursiv pe care îl are este de a declanșa intertextualitatea dintre politic și bucolic, structurând interpretarea întregului discurs prin introducerea a două scenarii foarte diferite. Intertextualitatea este în permanență menținută în cuprinsul textului printr-o serie de ancore de intertextualitate, cum ar fi: repetarea substantivului *paradox*, ocurența clișeizantă și totodată superfluă a adjectivului *paradoxal* în *cifră paradoxală*, printr-un alt pragmatem deviant, și anume *paradoxul dracului a făcut ca*..., toate realizând o coeziune lexicală căutată. În text, alte două subscenarii, ce contribuie la coerența textului, se activează grație intertextualității lansate de titlu – luarea prezenței politicienilor la ședințele Camerei și număratul oilor la stână.

Aceste mecanisme funcționează bine pe texte de dimensiuni reduse, care pot fi dominate de câteva scenarii-cadru.

Nu numai că pragmatemul *am creditul meu, sunt prizonier* (cf. (4)) este similar ca formă cu exemplul discutat anterior[46], dar și inferențial funcționează în

---

[45] Adesea frazeologismele deconstruite sunt titlurile unor articole mici. Se observă că informația este modestă în ciuda inferențelor ei contextuale, că un ziar cu tiraj mare, axat numai pe informare, nu ar fi făcut o știre din aceste date. Amintim că *Academia Cațavencu* este un „săptămânal de moravuri grele", care are o specificare, și ea cu formă alterată, „tagma cum laude", deci este un ziar de dezvăluiri, cancanuri și umor, de satiră politică.

[46] Pragmatemul originar este versul de început al unui cântec pionieresc (*Am cravata mea, sunt pionier.*); substituția se realizează în condițiile păstrării ritmului și a unui schelet fonic comun între *pionier – prizonier* și *cravată – credit*. Adjectivul posesiv este un indice al implicării și, alături de prozodie, o ancoră de intertextualitate.

același mod. Prin intertextualitate se actualizează două scenarii, al pionieriei și al creditelor la bănci, pe structura cărora, în conjuncție cu textul dat, se declanșează un set de implicaturi paralele. Scenariul pionieriei favorizează apariția unor implicaturi conversaționale de tipul: 'Sunt mândru.', 'Sunt fericit.', 'Mă laud cu realizarea aceasta.', 'Merit să fiu pionier.', 'Pionieria e o răsplată.', iar celălalt cadru conceptual favorizează implicaturi de genul: 'Mă bucur că i-am păcălit ca să-mi dea un credit.', 'Să fii dator la o bancă e greu.', 'Pentru a obține un credit substanțial de la o bancă trebuie să ai un salariu mare.', 'La un salariu mare și taxele sunt mari.' etc. Între cele două grupuri de implicaturi contrastante se stabilesc punți inferențiale. La realizarea implicaturilor-punte poate participa orice asumpțiune relevantă, indiferent de natura ei inferențială, indiferent dacă este informație asertată sau informație enciclopedică, contextuală[47]. Astfel, câteva din implicaturile-punte care se formează sunt: 'Mă bucur că am un credit la o bancă tot așa cum copiii se bucurau că sunt făcuți pionieri.', 'Eu sunt prizonier prin credit față de bancă, tot așa cum pionierii erau prizonierii asociației.'. Ultima inferență blochează – fără să anuleze – câteva dintre implicaturile pozitive favorizate de primul scenariu.

În concluzie, implicaturile-punte, deși se formează și cu ajutorul unor implicaturi particularizate specifice pentru anumite reprezentări conceptuale care țin de text, au rolul de a bloca o parte din aceste inferențe, de a nu le lăsa să se proiecteze de la nivelul expresiilor originare, la nivelul frazemului deviant sau la nivelul textului.

Substituția metaforizantă sau extensiile metaforizante sunt alte tehnici de a deconstrui un frazeologism. Încadrăm aici frazeme deviante de tipul: *semințe de trafic de influență, evaziune fiscală și abuz în serviciu* (cf. (5)); *hiturile bine cățărate în topuri* (cf. (6)); *[Parchetul] se mișcă cu viteza topirii calotei glaciare* (cf. 7); *buchetul cu ținte false* (cf. (8)); *concentrația de pesedei* (cf. (9)); *pescuitul în mape tulburi* (cf. (10)); *„donatori" de partid* (cf. (11)), unde metaforele clișeizate (*semințe, pescuitul, concentrația, cu viteza topirii ..., buchetul* etc.) au aparținut frazeologismului de bază și funcționează ca ancore de intertextualitate. Celălalt termen, care are sens propriu, deconstruiește frazeologismul și contextualizează forțat. Intertextualitatea se manifestă aici, de regulă, mai slab, sub forma încrucișării a două registre diferite[48].

În cazurile discutate aici, metafora are rolul de a introduce pe cale inferențială sensul termenului pe care l-a substituit prin intermediul implicaturii. Astfel, *semințe* declanșează implicatura 'Dovezi.', *cu viteza topirii calotei*

---

[47] Pot contribui la formarea implicaturilor-puncte inferențele conversaționale, aserțiunile, presupozițiile, implicațiile logice, datele extralingvistice, gramatica textului, forma grafică, elementele prozodice și eufonice ale textului, în măsura în care sunt relevante.

[48] Uneori frazemul deviant formează o legătură intertextuală cu o îmbinare de cuvinte încă liberă, dar uzuală, ca în exemplul ***hiturile bine cățărate în topuri*** care amintește de combinația sintagmatică ***hiturile aflate în/din primele locuri în topuri.***

glaciare introduce implicatura conversațională 'Încet.', *buchetul, concentrația* sunt metafore pentru: 'Număr mare de...'. Aceste metafore au o interpretare unică, fapt care nu caracterizează metaforele creative, ci pe cele catacretice. Ele au o interpretare exactă, datorită încrucișărilor intertextuale. Despre ele putem spune că nu sunt nici creative, nici catacretice, nici cognitive[49]. Prin selecția lor foarte impredictibilă ele au caracteristici de metafore creative și prin monosemantismul lor exact – de catacreze.

Implicatura conversațională are rolul de a bloca unele posibile inferențe lexicale ale frazeologismului originar (sau ale combinației libere), cel mai adesea pe cele pozitive. Nici una dintre conotațiile extracontextuale pozitive ale lexemelor *buchet* și *semințe* nu reușește să se ridice la nivel de enunț, ci toate rămân blocate la nivelul local al lexemului.

O altă tehnică folosită în alterarea formei frazeologismelor este aceea a substituției metonimice. Modificarea expresiei *a i se umezi ochii* la *a i se umezi pupilele și papilele* (cf. (12)); *o aruncătură de ochi* la *o aruncătură de pupilă* (cf. (6)); *a bate din călcâi* la *a bate din adidas* (cf. (13)); *rudă de sânge* la *rudă de sânge și de limfă* (cf. (13)) urmărește să introducă sub formă de implicatură sensul termenului substituit, oprind unele inferențe particulare pe care le-ar avea frazeologismul de origine să se ridice la nivel textual. Frazemul astfel modificat este sărăcit de o serie de sensuri potențiale. Se remarcă, de asemenea, că între termenul substituit și substitutul lui metonimic există o relație de implicație. Astfel, *ochi* implică *pupile, sânge și limfă* implică logic *sânge, adidas* implică *călcâi*. Natura mai mult sau mai puțin logică a implicației caracterizează acest tip de deviere frazeologică.

Marea majoritate a deraierilor frazeologice se produce prin substituție cu termeni tehnici (cf. (med.) *a se umezi pupilele și papilele;* (med.) *„donatori" de partid*; (logică) *paradox la oi m-aș duce;* (chimie) *concentrația de pesedei*; (lingvistică) *gura poliglotă* (cf. (14)); (mil.) *buchetul cu ținte false* ș.a.). Se pare că devierile frazeologice preferă o formă lexicală hibridă, constituită dintr-o combinație de termeni tehnici și termeni uzuali sau poetici și sunt frecvente în limbajul colocvial al unor categorii de vorbitori cu instrucție peste medie și cu o înclinație spre umor, ironie, zeflemea, polemică.

---

[49] Facem distincția între metaforă creativă, metaforă catacretică (cf. *centru de spiritualitate, întâlnire la vârf, bloc militar, vorbe tăioase, focul inimii* ș.a.) și metaforă cognitivă, de regulă și aceasta catacretică, dar aparținând unei terminologii tehnice sau unui limbaj standard. Metafora creativă declanșează implicaturi particularizate, uneori, atât de subtile, încât nu pot fi glosate exhaustiv, în timp ce metafora cognitivă, ca reflex lingvistic al unei scheme mentale, structurează realitatea și, prin urmare, are un „sens" exact, mai precis implicatura ei s-a convenționalizat. Cf. Halliday (1994, pp. 340–363), Manea (2001, p. 173 *et. seq.*), Reboul / Moeschler (2001, p. 173 *et. seq.*).

Expansiunea frazeologică

Prin metoda expandării expresiei se intervine în unitatea sintactică (şi semantică) a frazeologismului, care tinde a deveni, din construcţie fixă, o construcţie liberă. Caracterul petrificat nu dispare complet datorită intertextualităţii cu frazemul de bază. Există situaţii când atât substituţia, cât şi expansiunea frazeologică acţionează simultan.

În *funcţiile corupte de partid şi de stat* (cf. (15)); *a prinde cu mâţa-n sacul Bancorex* (cf. (16)); *kilometri perfect pătraţi* (cf. (17)), expansiunea se realizează prin intercalarea unui determinant liber, atipic frazeologismului.

Extinderea deviantă a expresiei idiomatice se face prin coordonare sau prin subordonare cu determinanţi nepredictibili din punct de vedere semantic şi atipici frazeologismului (ca în orice combinaţie lingvistică liberă, a cărei selecţie este constrânsă de starea de fapt la care se face referire). La nivel pragmatic, această defrazeologizare are ca efect o *sincopă* în interpretare. Mai exact, vom vedea că una şi aceeaşi secvenţă lingvistică este simultan folosită în două feluri total diferite: referenţial şi figurat, generic şi denotativ, ori constatativ şi performativ.

În *plăteşte oalele sparte pe care s-au întrecut a le sparge*...(cf. (18)), propoziţia atributivă determinativă a grupului nominal *oalele sparte* modifică semantic substantivul prin reducerea genericităţii acestuia şi prin contextualizarea lui. În *frumuseţea interioară a buzunarului* (cf. (6)), atributul substantival face ca expresia *frumuseţea interioară* să primească simultan două utilizări pragmatice diferite şi două lecţiuni semantice, o utilizare în calitate de expresie idiomatică cu o lecţiune abstractă şi metaforică în care nu se poate îngloba şi determinantul substantival şi o utilizare în calitate de combinaţie liberă cu o lecţiune concretă. Tensiunea dintre cele două citiri – care sunt irelevante în raport cu tot textul – se rezolvă prin blocarea semnificaţiei lor de către implicatura conversaţională a întregii construcţii, aceea de 'Bogăţie.'. Ceea ce rămâne este sensul implicatural, singurul relevant. Sincopa de la nivelul interpretării constă în saltul brusc de la sensul convenţional şi irelevant al sintagmei la cel implicatural şi relevant. În *i-au dat-o-n freză, iar freza au dus-o la fier vechi* (cf. (19)), ocurenţa propoziţiei coordonate adversativ este favorizată de omonimia dintre cele două substantive, omonimie ce joacă un rol important în obnubilarea referentului; întreaga secvenţă este sincopată prin trecerea bruscă de la un sens figurat şi aluziv, la un sens denotativ extrem de precis; în *a ţinut Argentina strâns în braţe şi a lăsat-o jos numai după ce*... (cf. (17)), umorul şi ironia sunt cauzate de utilizarea cvasi-simultană, în acelaşi enunţ, a construcţiei *a ţine strâns în braţe* ca frazem cu sens figurat şi totodată ca îmbinare liberă cu sens denotativ; în *sparg site-urile cu pânza de bomfaier* (cf. (20)) avem aceeaşi de sincopă ca mai sus, mai precis utilizarea concomitentă a verbului *a sparge* cu sens figurat şi cu sens denotativ; în *oameni de bine şi de serviciu* (cf. (21)), expansiunea frazeologică se realizează prin coordonarea a două sintagme contrastante din punct de vedere al sensului abstract *vs.* concret; în *rude de sânge şi de limfă* (cf. (13)), alterarea

expresiei se face printr-o adăugare superfluă care destructurează parțial sintagma, ajungându-se ca *rude de sânge* să fie coordonată cu o sintagmă efemeridă, *rude de limfă*, logic implicată de prima.

Întreruperea organizării sintactice a enunțului, însoțită de bulversarea forței ilocuționare a întregului enunț, apare în *s-a așternut, la ordin, o uitare* (cf (22)), unde expresia *a se așterne o uitare* este descriptivă, asertivă și nu poate intra în mod firesc în domeniul unei forțe ilocuționare directive, așa cum e obligată a face aici.

Alterarea formei frazeologismelor prin extensie urmărește să instituie o sincopă în interpretare prin trecerea bruscă de la un tip de sens la altul sau de la o forță ilocuționară la alta pe parcursul secvenței lingvistice deviante; aceasta devine o marcă lingvistică a perceperii duplicității, corupției, absurdului lumii reale.

Deraierea frazeologică este un fenomen frecvent la nivelul anumitor stiluri funcționale ale românei actuale. Am încercat să arătăm că frazeologismele deviante utilizează anumite mecanisme, că prin ele nu se urmărește numai pura surpriză lexicală, jocul lingvistic, ci se are în vedere realizarea unei semnificații de tip inferențial cu impact foarte mare pentru interpretarea mesajului.

Corpus

(1)

Paradox la oi m-aș duce. [titlu] Săptămâna trecută, Valer Dorneanu, președintele Camerei Deputaților, a fost pus, deodată, în fața a trei paradoxuri. Mai exact, Dorneanu s-a aflat nu în fața, ci *între* cele trei paradoxuri, după cum singur declară: „Mă aflu între trei paradoxuri: 262 de colegi au semnat prezența, 214 au răspuns la apel și 166 sunt în sală! Cum explicați?". Iată, Domnule Dorneanu, cum explicăm! Cei 262 de deputați au venit la serviciu și au semnat prezența. Până să se facă apelul, 48 de deputați prezenți deveniseră deja absenți și numai 214 au putut răspunde apelului dumneavoastră. Apoi, domnule Dorneanu, paradoxul dracului a făcut ca, din cei 214 de deputați, să mai plece pe la casele lor încă 48 (cifră paradoxală!). De aceea au rămas în sală 166 de colegi. Ăsta nu e paradox, domnule Dorneanu, e nesimțire! Camera Derutaților [semnătura]

(*Academia Cațavencu*, nr. 15, 2003, p. 8)

(2)

Nu ratați **tabu**, revista sexului frumos și deștept – numărul pe luna iunie! Ca să n-o mai lungesc cu vorba, că doar sunt femeie și știu ce vreau, trec repede la sumar: Sex pentru succes; ***Spune-mi cu cine te culci ca să-ți spun unde ajungi.*** [reclamă la revista **tabu**]

(*Academia Cațavencu*, nr. 20, 2003, p. 2)

(3)

Găinarii mici [...] visează să devină proprietarii unui cont copios în bancă, ai unei mașini ultimul tip [...]. ***Cine fură azi un ou nu se mulțumește să facă mâine omletă.***

(Dumitru Solomon, în *Dilema*, X, nr. 500, 2002, p. 19)

(4)
Am creditul meu, sunt prizonier [titlu]
[Articolul relatează despre cum se poate obţine un credit de la bancă pentru construirea unei locuinţe atunci când nivelul salariului e prea mic (solicitantul îşi măreşte artificial salariul timp de şase luni, obţine creditul, apoi merge din nou la Camera de Muncă şi îşi ajustează salariul la nivelul mic de dinainte de credit pentru a nu mai plăti impozite mari.]

(*Academia Caţavencu*, nr. 15, 2003, p. 16)

(5)
După şase luni, aceeaşi doamnă Stănoiu a avansat-o pe judecătoare la Curtea de Apel Galaţi. După lege, aici găsim ***seminţe de trafic de influenţă, evaziune fiscală şi abuz în serviciu.***

(*Academia Caţavencu*, nr. 17, 2003, p. 3)

(6)
La o primă şi superficială privire, ***hiturile bine căţărate în topuri*** ale lui Jais par să confirme înmugurirea de talent premiată acum câţiva ani la Mamaia. Alina Giurgiu, cea supranumită Jais, ***se dovedeşte a fi de fapt la o secundă aruncătură de pupilă***, o demnă componentă a echipei în care s-au bulucit răduţele, leskele şi toate duducile care apreciază la bărbaţi mai ales ***frumuseţea interioară a buzunarului.***

(*Academia Caţavencu*, nr. 15, 2003, p. 6)

(7)
Pe de cu totul altă parte, dacă pentru Lele se fac ***eforturi uriaş de penale*** pentru a-i grăbi compromiterea, pentru arestarea lui Tărău Parchetul ***se mişcă cu viteza topirii calotei glaciare de la Polul Sud.***

(*Academia Caţavencu*, nr. 15, 2003, p. 13)

(8)
E primăvară, totuşi, măcar după calendar şi după greve, iar PSD-ul şi-a adăugat o nouă ***floare în buchetul cu ţinte false*** care să-i mai aţâţe pe oengiştii îndârjiţi.

(*Academia Caţavencu*, nr. 14, 2003, p. 9)

(9)
Ei, dar în Parlament, între timp, a crescut ***concentraţia de pesedei.***

(*Academia Caţavencu*, nr. 45, 2002, p. 3)

(10)
Pescuitul în mape tulburi. [titlu] La o recentă vizită în Kuweit a unei delegaţii parlamentare române, oficialii locului i-au invitat pe români la o plimbare pe apele Golfului Persic. Cu această ocazie, românilor li s-au oferit un fel de undiţe [...]. Doar Tudor Mohora a reuşit să prindă o fâţă, ceilalţi hrănind peştii. Din păcate, nu asta înţelegem noi prin a hrăni peştii cu o delegaţie română.

(*Academia Caţavencu*, nr. 6, 2003, p. 2)

(11)
Cele mai mari şanse la o privatizare mult prea îndepărtată a Petromului le are, se pare, Lukoil-ul. Cu toate astea, bătălia pentru unul dintre cei mai mari ***„donatori" de partid*** de-abia a început.

(*Academia Caţavencu*, nr. 6, 2003, p. 1)

(12)
Fiind noi popor vesel şi harnic (mai mult decât harnic, zice Ada Milea), eu văd în celebrarea numărului 500 al *Dilemei* (pe lângă cele evidente) şi deschiderea către sărbătorirea a zece ani de la apariţie. Pare meschin, recunosc, dar am convingerea că nu sunt singurul român căruia ***i se umezesc pupilele şi papilele*** în aşteptarea clipei când va redacta [...].

(Dan Goanţă, „Temele, dilemele", în *Dilema,* X, nr. 500, 2002, p. 17)

(13)
Firma şi averea grecului John Mitzalis, **rudă de sânge şi limfă** cu marele director Konstantinos, e lăbărţată în lung şi-n lat, aşa cum va fi, în ritmul acesta, şi renumele Alinei. Din păcate, atunci când Jais **a *bocănit din adidas*** că vrea o recunoaştere ceva mai oficială, Mitzalis cel tânăr a suspinat şi a zis: „Ţcumpo, nu se poate...".

(*Academia Caţavencu*, nr. 15, 2003, p. 6)

(14)
N-ai să-i auzi pronunţând nici în ruptul capului prenumele unui faimos atacant italian, Inzaghi, „Filippo", ci „Pippo", după cum Del Piero e întotdeauna „Sandrino", nu „Alessandro" [...]. A scăpat ca prin minune numele stadionului *Giuseppe Meazza*, căruia încă nu i-a spus nimeni *„Beppo* Meazza" – dar zilele n-au intrat în sac: doar ne învârtim într-o bătătură planetară în care ne strigăm unii pe alţii cum ne vine la ***gura poliglotă***!

(Mircea Mihăieş, în *România Literară,* nr. 14, 2003, p. 2)

(15)
Lista ierarhiei ***funcţiilor corupte de partid şi de stat*** continuă cu Nicolae Văcăroiu, actualul preşedinte al Senatului.

(*Academia Caţavencu*, nr. 17, 2003, p. 3)

(16)
Ştiu că marii hoţomani ***sunt mai greu de prins cu mâţa în sacul Bacorex***, dar nu trebuie să aşteptăm ca ***samovarul să crească şi să devină locomotivă.***

(Dumitru Solomon, în *Dilema*, X, nr. 500, 2002, p. 19)

(17)
În cele din urmă, ţara [Argentina] s-a prăbuşit cu toate cele trei milioane de ***kilometri perfect pătraţi şi inutili*** ai ei.

(Traian Ungureanu, în *22*, nr. 3, 2002, p. 5)

(18)
Însă, oricât ne-ar tenta, numai de cinism nu credem că e nevoie acum când biata masă lesne manevrabilă a minerilor ***plăteşte toate oalele sparte pe care s-au întrecut a le sparge cu frenezie din 1990 încoace absolut toate formaţiunile politice.***

(Ioan Groşan, în *Ziua*, 6, nr. 1381, 1999, p. 1)

(19)
Cineva a vrut să cumpere de aici o ***freză***. A câştigat trei licitaţii la rând, şi toate trei au fost anulate. ***Băieţii i-au dat-o-n freză, iar freza au dus-o la fier vechi.***

(*Academia Caţavencu*, nr. 16, 2003, p. 11)

(20)
Românii ocupă locul 4 în topul infractorilor pe Internet. Ei *sparg site-urile cu pânza de bomfaier* şi la urmă înlocuiesc paginile de web cu tăieturi din Evenimentul Zilei.

(*Academia Caţavencu*, nr. 6, 2003, p. 4)

(21)
Iată ce i s-a întâmplat lu' Găbiţu, fiul nostru, al *oamenilor de bine şi de serviciu* de la *Academia Caţavencu.*

(*Academia Caţavencu,* nr. 14, 2003, p. 9)

(22)
Peste numele său [Gr. T. Popa, microbiolog] *s-a aşternut, la ordin, o uitare* ce dăinuie de fapt şi până astăzi.

(Mihai Zamfir, în *România Literară*, nr. 14, 2003, p. 3)

CARACTERISTICI ALE LIMBAJULUI VAG ÎN JARGONUL INFORMATICII*

Se recunoaşte astăzi faptul că discursul ştiinţific are o componentă retorică, în sensul că activitatea ştiinţifică, pentru a se dezvolta, are nevoie de comunicare şi de persuadarea comunităţii specialiştilor, iar apoi, eventual, de diseminarea rezultatelor ei în comunităţi socio-umane mai largi. Cuantumul de cunoaştere ştiinţifică acceptat este determinat de o audienţă, de un juriu, de o elită a specialiştilor care-şi dau girul. În nici un alt domeniu al activităţii umane nu se trudeşte atât de mult ca în ştiinţă pentru obţinerea şi impunerea unui consens (Ehniger, 1989). Factori economici şi sociali pot grăbi sau întârzia consensul ştiinţific.

Poate că în limbajul informatic actual obţinerea credibilităţii este mai urgentă şi, prin urmare, componenta retorică mai dezvoltată decât în alte limbaje ştiinţifice, cum ar fi cel matematic, al fizicii, al chimiei ş.a., aparent indiferente la retorism.

Dimensiunea retorică a limbajului informaticii se manifestă în general nedisimulat şi inflexiunile retorice sunt pe multe 'tonuri', pentru că acest domeniu ştiinţific are calitatea de a produce discursuri de o varietate mare şi cu mize economice la fel. Ea este mai pronunţată sau mai disimulată în funcţie de tipurile de discurs informatic. Există discursuri cu finalitate tehnică, cu finalitate didactică ('tutoriale') sau de filosofia informaticii, discursuri publicitare şi de creare a unor universuri imaginare, dacă avem în vedere limbajul jocurilor electronice, există schimb de informaţii şi adesea coserie pe teme informatice în *chat*-urile şi forumurile de pe Internet ş.a.

Inventarul lexical este practic nelimitat, hibrid şi mult mai creativ în comparaţie cu al altor limbaje specializate, mult mai adaptabil funcţiei retorice şi persuasive. Competiţia tehnologică este cauza unei varietăţi intrinseci a domeniului, al cărei reflex la nivelul limbajului este o permanentă căutare şi lansare de termeni, un lexic plin de „efemeride".

---

* Materialul a apărut, cu acelaşi titlu, în volumul, *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, 2002, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 263–296.

Computereza este ***limbajul colocvial al informaticii***, utilizat nu numai de specialişti, dar şi de nespecialişti, mai ales de o anumită generaţie de vorbitori, cea a adolescenţilor şi a tinerilor.

Ştiinţa şi industria informatică au un număr apreciabil de practicieni şi implicit de utilizatori de limbaj informatic. Manevrarea calculatorului se caută a fi pe cât posibil „prietenoasă cu utilizatorul", termen devenit, din concept important, aproape un clişeu (Margolis, 1996). La aceasta se adaugă o nouă năzuinţă a învăţământului secolului 21, aceea de „alfabetizare" informatică cât mai rapidă, precum şi fascinaţia şi prestigiul în sine ale domeniului. Toate duc spre „laicizarea" limbajului (Bidu-Vrănceanu, 2000) şi favorizează pătrunderea lui în idiolecte, indiferent de vârstă, profesie sau zonă culturală. O altă faţetă a „laicizării" este programatica derobare de latura formală şi academică a limbajului, trăsătură care este poate cel mai bine reprezentată de computereză, comparativ cu alte limbaje de specializate. Termenii tehnici metaforici, la origine cuvinte comune, intraţi în română prin calc semantic, contribuie la „populismul" jargonului informatic: subst. *birou, cutie, cutie de gunoi, fereastră, fişier împachetat, gazdă, gunoi intrat* sau *gunoi ieşit, orfan, salt de pagină, scamă, spânzurat, steguleţ, văduvă;* vb. *a despacheta*; adj. *Dezordonat;* compuse delocutive de tipul lui: *Caută şi înlocuieşte, strângere de mână* (Margolis, 1989), *transformă în selecţie, păstrează luminozitatea, creează umbră* (Adobe) etc.

Lexicul hibrid şi în acelaşi timp perisabil, rapida lui laicizare, retorismul de diferite naunţe – de la accente populiste la accente utopice, când este să se vorbească despre standardele etice, utilitare, filosofice etc. – sunt caracteristici ale computerezei.

Vagul lingvistic. Vagul este o caracteristică generală a limbii, manifestându-se mai ales în limba vorbită. Considerentele care stau la baza acestei aserţiuni sunt următoarele intuiţii despre fenomenul complex al comunicării:

(i) nu ne putem exprima exhaustiv şi în acelaşi timp relevant;
(ii) nu avem nevoie să ne exprimăm exhaustiv pentru a interpreta corect enunţul.

Rolul limbajului vag la nivel de discurs informatic este:

(i) de a uşura achiziţionarea şi trecerea multora dintre termenii de specialitate în limbajul comun (v. mai jos ***termenii tehnici***);
(ii) de a contribui la dimensiunea retorică a discursului informaticii prin sporirea adecvării enunţului;
(iii) de a ajuta gândirea raţională la structurarea şi reliefarea cunoaşterii (Channell, 1994);
(iv) de a forma, prin cumul de mărci, o textură vagă a textului care să ajute la punerea în evidenţă a unor referenţi sau la introducerea unor noi entităţi discursive.

În calitate de limbaj ştiinţific, cuantumul de elemente lingvistice vagi ar trebui să fie mic, strict controlat şi dependent de realitatea extralingvistică la care se referă. În realitate însă, lucrurile nu stau aşa, mai ales în jargonul informaticii.

În computereză se împletesc atât elemente şi construcţii vagi specifice unui stil savant, livresc, de tipul *o gamă largă de..., un plus de..., şi alte probleme, per total, în cele mai multe cazuri,* cât şi elemente şi construcţii vagi proprii limbajului colocvial, precum *de ceva vreme, un soi de..., chestie, nu cine ştie ce* ş.a.[50] Cu alte cuvinte, se poate vorbi de cel puţin două registre stilistice ale vagului, registrul livresc şi cel colocvial.

La nivel semantic, există două tipuri de vag: cel referenţial şi cel de la nivelul predicaţiei semantice.Vagul referenţial şi de predicaţie se manifestă prin propoziţii care denotă o realitate greu de delimitat, de identificat, de cuantificat sau de lexicalizat.

Imprecizia se manifestă şi la nivel retoric (sau pragmatic)[51]. Vagul pragmatic este o utilizare conversaţională a imprecisului cu intenţia, în genere, de a fi mai convingător fără a fi prea insistent în limbaj, de a fi mai relevant producând, ceea ce Grice numea, o ciocnire între Maxima Calităţii şi cea a Cantităţii, de a fi politicos, de a nu fi incomod printr-o comunicare prea exactă, de a păstra faţa socială, de a avea o intervenţie comunicativă mai generalizantă, astfel încât enunţul să capete forţa ilocuţionară a unei predicţii publicitare cu impact comercial, de pildă[52].

Imprecisul, indiferent de natura lui semantică, pragmatică sau stilistică, este un fenomen general al limbii, tot atât de important ca şi referenţialitatea, cuantificarea sau modalizarea. El se află înscris în sistemul limbii, la toate nivelurile acesteia, în sensul că nu există părţi de vorbire care să nu aibă în inventarul lor şi termeni sau construcţii vagi; mai mult, există unele categorii gramaticale specializate pentru lexicalizarea vagului – este vorba de pronumele, adjectivle şi adverbele nehotărâte, determinantul *nişte* şi echivalentele lui sub aspectul sensului, unele adverbe (*cam, probabil*) şi unele verbe modalizante (*a putea*) ş.a.

În studiul de faţă nu se va avea în vedere imprecizia ca mod deliberat de a ascunde o informaţie[53]. Lucrarea se axează pe surprinderea mărcilor impreciziei atunci când funcţionează în sens propriu, dar şi atunci când rolul lor semantic este pervertit într-o utilizare retorică sau într-o utilizare discursivă de tip anaforic,

---

[50] Pentru un inventar amplu al mărcilor lingvistice ale vagului cf. Zafiu$_c$ (2002).
[51] Pentru clasificarea formelor limbajului vag cf. Zafiu$_c$, (2002).
[52] Un număr foarte mare de texte din limbajul informatic urmăresc să convingă interlocutorul de excelenţa unor produse, a unor tehnologii, a unor jocuri etc. în scopul de a avea vânzări.
[53] Se vor ignora inadvertenţele stilistice şi greşelile gramaticale, lucrarea neavând un scop normativ. De asemenea, vastitatea domeniului a impus o discuţie sumară referitoare numai la o mică parte din construcţiile cu mărci ale vagului.

cataforic şi de rezumare sau de generalizare. În mod nomal, utilizările retorică şi discursivă ale vagului depăşesc domeniul limbajului imprecis. Aici, aceste utilizări nu au fost evitate din considerentul că o structură care conţine lexeme din clasele lexico-gramaticale ale termenilor vagi, chiar dacă este utilizată anaforic, de exemplu, se poate conjuga cu alte mărci ale vagului din enunţ, formând un background textual vag, o „textură" caracterizată printr-un grad oarecare de nedeterminare semantică.

Un enunţ conţine, cel mai adesea, un cumul de mărci ale vagului. În:

> *Această **orientare** va fi benefică pentru **terţi** şi va asigura un **salt** de performanţă **semnificativ**.* (cf. 48)

putem vorbi de un vag prin generalizare la nivelul nominalizărilor *orientare* şi *salt,* de un vag temporal la nivelul timpului viitor, de un vag referenţial la nivelul numeralului cu valoare substantivală *(pentru) terţi* şi la nivelul adjectivului *semnificativ*. Rostul acestei „texturi" vagi este aici epistemic şi argumentativ: se concluzionează şi se interpretează abstract anumite fenomene (complexe).

Subspecificarea semantică. Subspecificarea semantică se stabileşte în funcţie de cuantumul de informaţie codificat lingvistic raportat la cantitatea de informaţie transmisă sau, altfel spus, între sensul şi interpretarea propoziţiei. Astfel, o propoziţie ca *Petre vrea apă.* este un enunţ neutru a cărui informaţie comunicată este identică cu aceea pe care o codifică. O propoziţie de tipul lui *Petre vrea Izvorul Minunilor.* are un conţinut supraspecificat semantic (datorită sensului figurat) în raport cu interpretarea propoziţiei care este identică cu aceea a propoziţiei anterioare. De asemenea, aceeaşi propoziţie poate să primească o interpretare ficţională. Şi, în sfârşit, o propoziţie cu elemente vagi ca *Petre vrea ceva apă.* are un conţinut şi o interpretare subspecificate sau e posibil să primească, în ciuda subspecificării semantice, o lecţiune ca a propoziţiei neutre. În concluzie, vagul lingvistic poate să fie generat de un conţinut subspecificat semantic (este cazul tipic), ca în ultimul exemplu, dar şi de un conţinut supraspecificat semantic ca în cazul propoziţiei a doua, deci de un sens figurat. Vagul lingvistic este marcat la nivelul expresiei, în timp ce subspecificarea semantică poate să nu fie codificată lingvistic, cele două noţiuni nefiind identice, dar intersectându-se de multe ori.

Construcţiile vagi de non-individualizare referenţială denotă un referent colectiv.

(i) Construcţii cu pronume demonstrativ, şi anume forma *cei,* urmat de un determinant care este numele (eliptic) al unei instituţii, acronimul instituţiei: *magazinul celor de la Amazon.com* (cf. 2), *cei de la Discreet* (cf. 3), *cei de la Nintendo* (cf. 11), *cei de la Tehnic* (cf. 86), *cei de la Logitech* (cf. 87).

Din punct de vedere inferențial, subspecificarea numelui sau numelor de persoană prin substitut pronominal transmite ideea prestigiului mai mare al numelui instituției în raport cu numele persoanei. Numele de persoană cade în anonimatul unei referențialități colective, este absorbit de numele instituției. Descrierile definite cu deicticul pronominal *cei* au o utilizare semantică *de re* datorită determinantului care indică locul, deși funcția deicticului nu este gestuală, ci simbolică. Nu se știe și nici nu se poate verifica dacă pluralul deicticului este justificat referențial în fiecare caz în parte sau dacă nu este o formă morfologică impusă de acest uz pragmatic. Construcții cu singularul masculin sau feminin au un grad mic de acceptabilitate în jargonul tehnic al informaticii. Posibilitatea de a enumera exhaustiv membrii clasei este anulată. O descriere definită de tipul lui *cei de la Nintendo* conține presupoziția existenței referentului colectiv, implicatura conversațională a inutilității specificării individuale a referenților, și mai ales pe aceea a prestigiului. În cadrul computerezei, dacă se ține cont de faptul că locutorii pot fi adolescenți sau tineri, mai poate fi activă o implicatură conversațională particulară pe care această construcție o poate genera, aceea a raportului familiar dintre vorbitor și referent, de unde răsfrângerea indirectă a prestigiului și asupra enunțiatorului. Subspecificarea semantică a construcției este contrabalansată inferențial.

Aproximativ cu aceeași încărcătură inferențială a familiarității funcționează construcțiile cu demonstrativul *cei* urmat de determinări calitative, iar nu de numele instituției: *cei cu ceva experiență în ale Widows-ului* (cf. 4), *cei dornici să...* (cf. 5), *cei care au ICQ* (cf. 18) ș.a.

(ii) Pronume demonstrative la plural, forme neliterare, depreciative și nedeictice, precum și cuantificatori existențiali: *Se apucă să îmi facă backup* [...] *și mă omoară* ***ăștia*** *ca pe fraieri.* (cf. 6); *Mi-a fost lene să mai bag* ***alea*** *de ascuns log-urile* [...] *și i-am omorât pe* ***unii*** *de la un post de radio.* (cf. 8); *Ai încercat* [...] *să vezi dacă există* ***vreunul*** *cu Windows, să intri* [...] *pe windows-ul* ***ălora****?* (cf. 7); ***Alții*** *le vor folosi.* (cf. 17); *Carding-ul nu este la îndemâna* ***oricui****.* (cf. 17); *Sunt mai* ***mulți*** *care au aceeași părere.* (cf. 107); ***Puțini*** *își permit un calculator.* (cf. 110)

(iii) Generice nume de persoană, mai ales de tipul lui *băieții* (cf. 9), *omul* (cf. 7), *humans* (cf. 106), *creatură* (cf. 47), *creațiile Domnului* (cf. 51), *orice prost* (cf. 106), *românul* (cf. 54), *frați români* (cf. 117), *românul de rând* (cf. 110), *Moromete* (cf. 79), *utilizatorul* (cf. 14) reprezintă alte realizări ale vagului referențial.

Construcțiile de nonindividualizare referențială sunt o marcă a colocvialismului, a lipsei de formalism a computerezei și a caracterului său direct, familiar.

Construcții de individualizare emfatică

Există şi structura opusă, aceea a constituirii unei referențialități singulare, precise. Ea se realizează astfel:

(i) Se dublează subiectul, care este un nominal referențial:

Magik are ***şi el*** *...* (cf. 1); *Cum pot să opresc* ***şi eu*** *restore-ul?* (cf 6); *Rezultatele sunt* ***şi ele*** *excelente.* (cf. 16); *Comportarea la testarea 3D a fost* ***una*** *bună.* (cf. 25)

(ii) Se foloseşte pronumele personal de persoana a 3-a singular pentru un referent abstract în locul demonstrativului *aceasta*, preferat de varianta academică a limbajelor ştiințifice, datorită caracterului său mai neutru. Este un semn al subiectivizării şi al formării unor enunțuri personalizate cu tendințe spre concretizare.

Microsoft Office 97. Cea mai populară suită – acum cu puterea web-ului – este un mare pas înainte în redefinirea modurilor de utilizare a aplicațiilor soft – ***ea*** *asigură inteligență şi automatizare.* (cf. 14); *Pe placă există şi un jumper pentru modificarea tensiunii de alimentare a procesorului, dar cum se modifică* ***ea*** *nu este explicat nicăieri* (cf. 15).

(iii) Se foloseşte negația metalingvistică drept strategie discursivă de anulare a unei ipotetice, dar foarte probabile asertiuni cu referențialitate nespecifică ('Carding-ul nu este un lucru simplu pentru oricine.' cf. exemplul de mai jos) şi de transmitere la nivel inferențial a unei referențialități precise, însă nedeconspirate ('Eu pot face carding.') – situație de coborâre în zona inferențială a informației exacte prin eufemism.

Chiar de vi s-ar părea un lucru simplu, carding-ul (procurarea şi folosirea de numere de cărți de credit) nu este la îndemâna oricui. (cf. 19)

Propoziția negativă *nu este la îndemâna oricui* reprezintă anularea implicaturii conversaționale 'Oricine poate face carding,' pe care prima parte a enunțului ne „invită" să o facem. Prin negația metalingvistică se infirmă asertabilitatea acestui punct de vedere indus prin inferență, iar nu adevărul propoziției 'Cardingul e un lucru simplu de făcut.'. Este un enunț în care vorbitorul se simte superior interlocutorilor săi, transmițând inferențial şi eufemistic ideea că '(Numai) el se pricepe la carding.'. Se depune mult „efort" lingvistic pentru realizarea acestei strategii conversaționale: se utilizează o concesivă cu un predicat la modul condițional optativ, deci o sintaxă care codifică lingvistic ideea de ipoteză, se utilizează pluralul referențial, dar şi ca marcă a politeții, se introduce o paranteză

explicativă, se selectează un pronume vag, intrinsec plural şi scalar, forma negativă *nu oricine* implicând logic pe *unii, puţini* sau chiar un individual de tipul pronumelor personale.

(iv) Prin numele propriu însoţit de un toponim care desemnează locul de origine (*Ian Sergiu din Galaţi, Andrew Boy din Bucureşti*) sau prin prenume însoţit de un nume conspirativ (*Dargoş aka Ghost*, cf. *Level*, 4, 2000, p. 79). În aceste structuri de evidenţializare a referentului, numele propriu este simţit ca insuficient pentru individualizare. O structură intermediară este aceea formată din prenume şi toponim (*Ogre din Buzău, Ionuţ din Hunedoara)*, unde probabil că singur numele de familie este perceput de vorbitor ca insuficient pentru identificare, iar utilizarea prenumelui şi a numelui ca prea formală. Prenumele are mai multă forţă de individualizare decât numele de familie, iar perechea prenume – toponimul obârşiei are şi mai multă forţă decât prenumele singur. Ea are rolul pragmatic de a anula vagul referenţial pentru anumiţi interlocutori. Probabil că schema mentală care se află în spatele acestor utilizări ale numelor proprii indică faptul că ideea de individualizare referenţială este dependentă de localizarea spaţială a individului. Pe de altă parte, ea serveşte şi ca strategie de a-şi deconspira identitatea numai pentru un anumit segment din rândul interlocutorilor, şi anume pentru 'iniţiaţi', pentru 'gaşca' celor „din Buzău", „din Bucureşti" etc. Aceste structuri lingvistice sunt vechi şi active în limbajul colocvial şi popular, tocmai de aceea apariţia şi numărul lor mare în computereză subliniază caracterul dialogic specific oricărui jargon.

Vagul denominativ constă în identificarea parţială a referentului prin invocarea standardului de referenţialitate[54]. Standardul pe baza căruia se face aproximarea nu este un prototip referenţial, ci mai puţin de atât. El este un alt referent mai bine cunoscut enunţiatorului decât cel pe care îl aproximează sau mai cuprinzător, prin care se indică gradul de apartenenţă la o categorie a unei entităţi imprecis cunoscute sau a unei entităţi nou-apărute şi necunoscute încă comunităţii specialiştilor sau utilizatorilor[55].

Eleanor Rosh arată că, atunci când categorizăm entităţile, nu folosim numai modelul aristotelic al condiţiilor necesare şi suficiente ('X este sau nu este Y.'), care impune o apartenenţă absolută la o categorie, ci realizăm şi clasificări pe baza apartenenţei relative la o categorie ('X este mai mult Y decât Z.') (Moeschler / Reboul, 1999, pp 128–129). Categorizările relative se fac mai cu seamă în limbajul comun şi în cadrul unei gândiri spontane. Cunoaşterea ştiinţifică tinde către modelul condiţiilor necesare şi suficiente, dar, până să

---

[54] Zafiu$_c$ (2002) arată că vagul semantico-referenţial se realizează, de regulă, în limba comună prin identificarea prototipului (*Asta e un fel de pisică.*).

[55] Se preferă acest termen aproximativ întrucât vorbitori/receptori ai computerezei pot fi simpli utilizatori ai tehnicii informatice, iar nu neapărat specialişti.

ajungă la o cunoaştere precisă, ştiinţa adeseori trece prin modelul empiric de categorizare, care este acela al gradelor de apartenenţă sau al gradelor de asemănare cu stereotipul.

Se încadrează în categoria vagului denominativ construcţiile de identificare parţială prin indicarea standardului de aproximare, prin generalizare, prin situarea referentului *fuzzy* într-un domeniu, precum şi prin termenii-umbrelă. Toate aceste construcţii ţin de gramatica textuală a discursului ştiinţific. Aceasta înseamnă că un limbaj tehnic de specialitate, chiar sub formă de jargon, care are ca deziderate adevărul, exactitatea, precizia, acurateţea, foloseşte local şi într-un mod intenţionat şi controlat subspecificarea semantică.

(i) ***Construcţiile de identificare aproximativă*** se realizează cel mai adesea cu ajutorul unor îmbinări cvasilocuţionale cu rol de element relator (*un soi de, un fel de, un tip de, un gen de*), în care apare un substantiv aproape desemantizat din seria cvasisinonimică *gen, fel, soi, tip*:

> *Blocuri de text şi imagini* [...] *pe care le poţi salva* ***într-un soi de*** *puzzle.* (cf. 21); *Ecrane magnetice create cu tehnologii* ***demne de ceva „treekie contest"***. (cf. 22); *SOCKS 5* [...] *seamănă cu un server proxy.* (cf. 93); (uneori aproximarea este o încercare a vorbitorului de a-şi ascunde sfiala) *Am o sugestie pentru conţinutul revistei: încercaţi să introduceţi* ***un fel de*** *dicţionar cu terminologie din IT.* (cf. 94); *Plugin-uri* ***gen*** *Viewpoint sau Web Driver.* (cf. 38); *Oferă două ieşiri* ***de tip*** *Line Out.* (cf. 95); *Servicii* ***tip*** *Net2Phone.* (cf. 29); (referitor la anumite jocuri electronice) *Avian (****un fel de*** *păsări)* (cf. 120); *Gravball,* ***un soi*** *de fotbal* (cf. 40); *„invenţii" suplimentare* ***gen*** *guns akimbo* (cf. 41); *apariţia soluţiilor integrate* ***gen*** *Voodoo Rush sau Riva* ZX (cf. 92); *Să-ţi faci o afacere pe Internet,* ***aşa, un fel de*** *„dot.com" românesc (un punct.ro, nu?)* (cf. 100); *program supercomplex...* ***ceva de genu'*** *Hello World* (cf. 118), (construcţie eliptică) *Serviciul îţi oferă* [ceva care este] ***un soi de*** *control panel.* (cf. 20); (prin comparaţie) *Site-ul are puţine materiale proprii, funcţionând* ***mai mult ca*** *un compendiu al altor site-uri* (cf. 39) ş.a.

Aceste construcţii sunt parafrazabile prin ‚X [este] de/în genul lui Y.' sau prin ‚X [este] un gen/un soi etc. de Y.' sau ‚[ceva care este] un soi de Y.' (cf. 21, 22, 93, 94). Ele se formează prin relaţionarea vagă a celor două variabile semantice[56], dintre care variabila a doua reprezintă standardul de aproximare. Structurile lingvistice de mai sus sunt încercări de găsire a unui denominativ pentru un

---

[56] Conform distincţiei *concepte procedurale – concepte cu conţinut cognitiv* pusă în evidenţă de studiile de semantică a prototipului şi de pragmatică inferenţială, expresiile cu valoare de relator prepoziţional *un soi de, un fel de, de tip, de genul,* substantivul nearticulat şi desemantizat *gen* care se instrumentalizează şi capătă valoarea prepoziţiei *ca* au un sens procedural.

referent care nu are încă o lexicalizare autonomă sau o încadrare exactă. Asistăm aici la un început de clasificare sau de descriere pe baza relației semantice de asemănare vagă între X și Y. Intervenția impreciziei face ca relația de apropiere între cele două variabile să aibă o structură semantică mai laxă, nefiind o legătură fermă de la hiponim la termenul supraordonat (ca în: *Garoafa este o plantă.*), așa cum se întâmplă frecvent în limbajul comun și, de regulă, în clasificările validate ale limbajelor de specialitate.

(ii) ***Construcții de identificare aproximativă prin analogie***

Tot în cadrul vagului denominativ se înscriu construcții, multe dintre ele eliptice, parafrazabile prin ‚X este asemănător lui/cu rol de etc. Y.', unde Y continuă să fie standardul de aproximare, ca în cazul anterior, numai că relația dintre termeni se bazează pe analogie metaforică. Relaționarea care se face între cele două elemente ale construcției poate fi foarte îndrăzneață, distanța semantică dintre ele este adesea mare, de aceea termenul analogic este frecvent notat cu ghilimele. Ghilimelele au rolul funcțional de proteja adevărul aserțiunii, mai ales în cazul în care termenul analogic este o realitate nevalidată științific, prea puțin cunoscută, prea șocantă sau denumirea ei este prea metaforică etc. Enunțurile devin un amestec hibrid de termeni specializați și termeni comuni, greu accesibili nespecialistului și poate chiar și specialistului, îndeosebi datorită încălcărilor selecționale.

> *componenete ce au rol de „gât de sticlă"* (cf. 44); *Nu cred că există grafician 3D care să nu se fi lovit de „problema copacului", cum îmi place mie s-o numesc.* (cf. 45); (din descrierea unor jocuri electronice) *facilități ca „binoclu"* (cf. 42); *Din păcate interacțiunea prorpiu-zisă cu copacul [...] nu a fost dezvoltată prea mult, fiind limitată la tăierea cu ajutorul unei „drujbe" a crengilor nedorite.* (cf. 43); *Alocare de valori unor „fotoni" ce sunt emiși de sursele de lumină.* (cf. 46); (fenomenul semantic de analogie metaforică este redat perifrastic; locul ghilimelelor este luat de adjectivul de subliniere a valorii de adevăr a aserțiunii, și anume de adjectivul *veritabil*) *Servicii care transformă telefoanele mobile Zapp în veritabile birouri mobile.* (cf. 97) etc.

Aceste construcții sunt încercări de constituire a unei metafore tehnice. Expresia metaforică nu este un termen instituționalizat, este o licență de limbaj tehnic, care indică un grad scăzut de apartenență la categoria propusă.

(iii) ***Construcții care denotă clase de aproximare generalizantă***

Acestea pot fi subîmpărțite, nu atât după structura lor, ci după lecțiunea semantică pe care o au și după rolul discursiv, în[57]:

---

[57] Inventarul lor nu este exhaustiv. Se poate observa că sunt structuri livrești specifice limbii literare standard.

(a) construcții care pot prefața o enumerare neexhaustivă:

> ***O serie de anomalii*** *și-au făcut apariția în 3Dmark 2000 la Helicopter Demo.* (cf. 25); ***o serie de noi screenshot-uri*** (cf. 55); (pluralul substantivului nearticulat are valoarea lui „o serie de X") *Provoacă* ***probleme*** *de gameplay.* (121); ***o gamă largă de servicii*** (cf. 97); (referitor la un joc) *Hoții pot executa* ***o gamă largă de operațiuni.*** (cf. 122); ***un plus de hârâială*** (cf. 78); *Power Macintosh-ul tău este compatibil cu* ***cele mai multe dintre programele*** *de aplicație.* (cf. 27); *Oferă necesarul de dotări pentru* ***marea majoritate de genuri*** *de plăci de bază.* (cf. 28); *un convertor între* ***diferite formate*** *de melodii pentru* ***diverse telefoane*** *mobile* (cf. 24, 33); *Calculatoarele, artefactele elctronice, gadget-urile* ***de tot felul*** *ne invadează viața.* (cf. 26)

Parafrazarea acestor construcții este 'un GRUP de multe și/sau diverse X.', unde X este nespecificat referențial, iar GRUP este un arhilexem pentru lexemele concrete *serie, gamă* ș.a. Dacă se aplică distincția utilizare referențială *vs.* utilizare atributivă[58], se poate observa că nominalul din aceste construcții este utilizat atributiv. Substantivele nearticulate care sunt în general la plural (*anomalii, probleme, servicii* etc.) primesc în acest caz lecțiunea de 'Niște X, oricare ar fi ele.', citire care este înglobată în parafrazarea de mai sus.

Construcțiile sunt formate cu determinanți atributivi urmați de un substantiv nearticulat la plural, dintre care unele determinante au statut morfologic incert, fiind la granița dintre locuțiuni adjectivale și colocații libere (*o serie de, o gamă largă de, un plus de*); structura *marea majoritate de* este formată cu un substantiv cu rol de cuantificator care indică o cantitate nelimitată. Au fost incluse în cadrul construcțiilor de aproximare generalizantă și substantivele nearticulate la plural, determinate de adjectivele *divers/diferit* și de locuțiunea adjectivală sinonimă cu acestea *de tot felul,* pe considerentul că pot fi parafrazate prin „o serie de...".

Alte caracteristici ale acestor colocații de aproximare generalizantă sunt: preferința pentru substantive abstracte obținute prin nominalizarea unor verbe (*aplicație, operațiune, îmbunătățire*), cardinalitatea și diversitatea lor imprecisă. Prin sintagmele de determinare *o serie de, o gamă largă de* etc., construcțiile de aproximare generalizantă declanșează presupoziția existenței unui 'număr nedefinit și variat de X'.

Subspecificarea semantică a întregii construcții este obținută prin efectele conjugate ale vagului referențial și ale cardinalității imprecise.

---

[58] Această distincție a fost introdusă de Donellan (1978). Prin utilizare referențială se înțelege faptul că expresia referențială trimite la un referent individual, specificabil chiar prin ostensiune. Aceeași expresie referențială are o utilizare atributivă dacă nu individualizează un individ și dacă este satisfăcută de orice entitate referențială corespunzătoare expresiei lingvistice folosite.

Din punct de vedere discursiv, ele funcționează autonom sau pot introduce o enumerare. Când apar singure în enunț, implică ideea unei enumerări neexhaustive. În situația utilizării lor cataforice, ele au valoarea unei catafore cumulative, care prefațează o enumerare exhaustivă.

Va fi lansat un patch [...] care va aduce ***o serie de îmbunătățiri*** *jocului: sătenii vor putea să joace fotbal, vor fi introduse noi vrăji [...], precum și un controller adaptat pentru coregrafia creaturilor atunci când cineva se joacă și ascultă un CD cu muzică în același timp.* (cf. 47)

Referenții foarte eterogeni ai discursului (*sătenii, vrăjile, creaturile, controller*-ul, utilizatorul jocului) au nevoie de acest clișeu supraordonat care să îi grupeze în limitele discursului tehnic respectiv și care să contribuie la coerența enunțului.

(b) *Construcțiile care pot încheia o enumerare neexhaustivă* folosesc expresii de tipul *și alte probleme. și altele de felul acesta, etc., ș.a., și multe altele* etc. Ele sunt utilizate în discurs cu valoarea de anaforă cumulativă și declanșează presupoziția 'diverse și/sau multe X', unde X este o entitate referențială nespsecificată, utilizată atributiv. Din punct de vedere lexical 'X' este un termen-umbrelă (*probleme*) sau o nominalizare.

Cu ajutorul acestui sistem pot fi detectate și corectate erorile, fluctuațiile de temperatură ***și alte probleme.*** (cf. 36)

(iv) ***Construcții de identificare aproximativă pe baza indicării domeniului***

(indicația de domeniu are rolul de a introduce o nouă entitate discursivă) *După 630, SiS a lansat pe piață un urmaș al acestuia* ***în zona platformei Socket 370,*** *și anume pe 635.* (cf. 123); (indicața de domeniu este folosită pentru a declașa o serie de implicaturi accesibile numai cunoscătorilor) *Dacă i815EP ar fi apărut în toamna lui 1999, în locul lui i820, peisajul* ***în zona plăcilor de bază*** *ar fi fost cu siguranță mult diferit.* (cf. 32); ***Plaja programelor de grafică 3D și nu numai.*** (cf. 33); *Ultimul patch [...] ar trebui să rezolve câteva probleme legate de Battlenet și să elimine o schimbare făcută în 0,8,* ***în domeniul*** *calculării distanțelor, care provoca probleme de gameplay.* (cf. 121); *Sunt mai mulți cei care se simt mai atrași* ***de partea cool*** *a lucrurilor.* (cf. 73); *Folosesc GPU-uri* ***din familia*** *Geforce2 GO sau Quadro2 Go (deci nu orice fel de notebook).* (cf. 89); (formulă de stârnire a interesului și totodată de introducere a unor noi referenți) *Haideți să vedem împreună ce a mai apărut* ***în materie de*** *chipset-uri!* (cf. 111)

Subdeterminarea referențială poate fi inerentă în pasajele care trimit la un domeniu. Ocurența lor mare în computereză ne face să bănuim că sunt folosite

abuziv, ca diverse strategii discursive de ancorare referențială, că multe dintre aceste domenii sunt create *ad hoc* din necesitatea de ordonare a informației din discurs sau apar „peste noapte”, ca urmare a vitezei de dezvoltare a IT-ului.

(v) ***Termenii-umbrelă*** țin de latura vagă a limbajului prin caracterul lor non-denominativ, prin conținutul care îi apropie de conceptele procedurale. Cuvintele-umbrelă sunt arhilexeme, bazate pe o relație de incluziune unilaterală, dinspre termenul general spre termenul particular. Între aceştia se stabileşte o relație asemănătoare celei de hiponimie, cu două deosebiri. Prima este aceea că raportul termen-umbrelă – termen denominativ particular nu este un raport natural, ci este unul stabilit prin deliberare de către enunțiator. A doua deosebire este aceea că nu întotdeauna termenului-umbrelă îi corespunde un termen tehnic particular bine constituit, validat ştiințific, deci o entitate subordonată într-o ierarhie conceptuală sau o entitate concretă. Cuvântul-umbrelă poate să semnalizeze stadiul incipient de formare a unui nou termen şi să se refere la o stare de fapte momentan imprecisă, ori prea complexă, care nu are încă o denominație. În această situație, termenul-umbrelă ține locul unui termen tehnic absent din inventarul lexical. El joacă un rol important în înțelegerea unui fenomen, structurând cunoaşterea. Sunt frecvente formulări de tipul *este o **problemă** ce mai trebuie studiată*, care certifică rolul termenilor-umbrelă de a circumscrie stări de fapte fie cu semnificație încă incertă, fie prea complexe pentru a se lăsa codificate lingvistic integral şi pentru a primi o lexicalizare denominativă unică.

Intensiunea lor este imprecisă şi extensiunea nu este indicată exhaustiv sau nu poate fi precizată. De aceea, ele nu pot impune aserțiunii un set ferm de condiții necesare şi suficiente conform cu care să se stabilească valoarea de adevăr.

Termenii *vicaria* fac parte dintr-o clasă lexicală deschisă. Majoritatea aparțin limbii literare şi sunt termeni neologici romanici. Printre cele mai frecvente cuvinte-umbrelă sunt: (colocvial) *chestie, fază,* (livresc) *problemă, situație, soluție.*

Lexicologii i-au numit termeni-umbrelă sau *vicaria*[59] nu numai pentru faptul că pot umple un gol lexical sau acoperi un vag referențial, ci şi pentru o altă particularitate a lor, aceea de a se raporta la un număr foarte divers de *realia*. Nu întotdeauna situația tehnică x reprezintă o *problemă* (cf. 35); faptul că CD-ul nu se fabrică într-un anumit loc nu este neapărat *treaba cu CD-ul* (cf. 106), ci un mod de ancorare a intervenției respective de replica anterioară; un sistem tehnic complex alcătuit din ordinator, programul lui de operare şi accesul la Internet nu impune obligatoriu să fie numit cu termenul generalizant *maşinărie ciudată* (cf. 110), ci aceasta are funcția de anaforă lexicală cumulativă pentru universul referențial

[59] Fl. Dimitrescu, în *Dinamica lexicului românesc*, 1995, Cluj-Napoca, Ed. Clusium-Logos, face inventarul sensurilor verbului *a face*, pe care îl numeşte *verbum vicarium*.

descris anterior, iar referirea la ortografierea greşită a unui anglicism tehnic dintr-un mesaj anterior se face prin sintagma ironică *chestia cu „privet”* (cf. 116). Unităţi lexicale sau frazeologice, de tipul *ciudăţenie, domeniu, distracţie* (cf. 88), *fapt, greşeală, lucru, mod de lucru,* (fig.) *manevră, problemă, situaţie, soluţie, sistem, imagine,* (la plural) *servicii* (cf. 34), *resurse* (cf. 72), (de preferinţă la plural) *performanţe, dotări* (cf. 80), îşi capătă contextual un sens de cele mai multe ori incert[60]. Semantismul lor inerent este nedeterminat şi abstractizant, ceea ce le permite raportarea la un număr mare şi divers de situaţii particulare din lumea reală sau la o realitate complexă a cărei specificare ar fi inutilă[61].

> ***Multele probleme*** *care încă mai bântuie liniile furnizorilor de Internet ar fi suficient[e] să falimenteze multe astfel de afaceri.* (cf. 101); *Totuşi, bateria fiind Lithium Polymer* [..] *ai posibilitatea să o încarci când vrei şi de câte ori vrei; aşa că e bine să te pregăteşti pentru* ***vremuri grele,*** *dar interesante.* (cf. 82); *Cineva îmi spunea că profesorii tre' să te îndrume, să te facă să înţelegi algoritmul, nu să ştie toate* ***„şmecheriile”*** *de sintaxă ale unui limbaj de programare.* (cf. 119)

În clasa termenilor-umbrelă, nominalizările sunt cel mai bine reprezentate. Apar nominalizări de la adjective (*ciudăţenie, caracteristică, facilităţi, flexibilitate, îmbunătăţire, oportunităţi, posibilitate, prezenţă, profitabilitate, stabilitate, vizibilitate (internaţională)* etc.) sau de la verbe (*bătaie de cap, colaborare globală, (mod de) lucru, modificări, orientare, salt semnificativ* etc.). Face parte din specificul limbajelor de specialitate ca să înregistreze ocurenţe mult mai mari ale nominalizărilor în raport cu bazele lor lexicale (Halliday / Martin, 1993), datorită diferenţei de sens dintre nominalizare – sens abstract – şi bază – sens concret[62]. Aproape orice cuvânt poate deveni un termen *vicarium* – mai ales în jargonul informaticii (cf. anglicismul *trend*, cuvintele vechi româneşti *dichis, ciucurei, treabă,* turcismul *şandrama,* din exemplele de mai jos) – dacă are (sau dacă achiziţionează contextual) următoarele caracteristici semantice: (i) sens vag şi (ii) sens rezumativ sau globalizant, prin sintetizarea unor informaţii ale discursului

---

[60] Termenii-umbrelă apar în toate registrele stilistice ale limbii. Unii sunt neutri, alţii, precum *chestie, distracţie, inginerie, şandrama, şmecherie,* sunt colocviali şi se încarcă de conotaţii.

[61] Termenii denominativi se raportează la o singură clasă de referenţi. Cuvântul *scaun* nu se poate raporta decât la referenţi scaune. Nu aceeaşi este situaţia pentru lexeme ca *activitate, situaţie, problemă.*

[62] Halliday (1999) le numeşte *metafore gramaticale* deoarece categoria gramaticală a numelui, specifică pentru a denota obiecte şi stări, este folosită ca să exprime procese (dacă baza nominalizării este un verb) sau calităţi (dacă baza nominalizării este un adjectiv), prin urmare nominalul postverbal/postadjectival ajunge să exprime sensuri care ontologic sunt specifice altor categorii gramaticale. Această relaţie este similară cu utilizarea metaforică a unui lexem, a lui *leu,* de pildă, pentru Ahile, de unde denumirea lor de *metafore* gramaticale.

şi reiterearea lor într-o formă mai condensată (cf. 85, 88, 106, 108). Lexeme de tipul *problemă, situaţie, îmbunătăţire, modificare* ş.a. au un conţinut conceptual general şi vag, în schimb, prin faptul că ajută la organizarea informaţiilor în cadrul discursului, ele se apropie de cuvintele cu rol pragmatic de orientatori şi organizatori de discurs. Se ştie că orientatorii de discurs (conectori, locuţiuni, adverbe, pronumele de persoană întâi şi a doua) sunt cuvinte care activează mecanisme pragmatice. Termenii-umbrelă tind să se desemantizeze şi să capete un rol anaforic (sau cataforic) cumulativ. Unii sunt mai avansaţi în acest proces de anaforizare – este cazul lui *chestie, treabă, fapt, problemă, situaţie,* mai ales în structuri cu *a fi* copulativ (*chestia e că...*), unde au rolul de a introduce o nouă entitate discursivă – alţii, ca *orientare, curent, profitabilitate* etc., mai puţin.

Nominalizările au, de regulă, un sens rezumativ. Ele sunt cuvinte care sintetizează o predicaţie anterioară sau ulterioară:

> A: *Nu-mi place LEVEL-ul! [...] Pentru că nu are multe demo-uri şi un browser frumos. Cu browserul sunteţi chiar penibili!*
> B: *Frate! Eu am explicat de zece mii de ori care e* ***treaba*** *cu CD-ul. Nu se face la noi în ţară, şi nu prea avem multe de spus în această privinţă.* (cf. 106)

Aceste nominale care exprimă procese sau calităţi deţin un dublu rol: stilistic, de a prezenta „static" nişte realităţi care sunt dinamice, şi semantic, de a fi asemenea unor prescurtări (Halliday / Martin, 1993) sau scurte parafraze ale informaţiilor introduse deja în text.

A doua caracteristică semantică importantă a cuvintelor-umbrelă este sensul lor cumulativ. Este vorba de acei termeni-umbrelă care denotă mai mulţi referenţi „vecini", aflaţi în proximitate sau interrelaţionaţi tehnic, dar a căror specificare exactă nu se ştie, nu s-a stabilit, nu este necesară ş.a. Devin termeni-umbrelă cu sens cumulativ mai ales cuvinte concrete folosite metaforic şi/sau eufemistic:

> *Măcar dă un replay în care să mă înjuri că nu îţi merge sau un simplu mersi frumos dacă merge* ***şandramaua.*** (cf. 117); *Pe altarul graficii, al sunetului – „cele mai răcnete* ***tehnici****" – 300 de straturi de texturi, dacă se poate.* (cf. 30); *Programul are atât de multe* ***butonaşe, dichisuri şi ciucurei*** *încât uiţi că bitmap-urile mănâncă memorie şi* [...] *te apuci să faci muzică.* (cf. 31); *Profesorii tre' să te îndrume, să te facă să înţelegi algoritmul, nu să ştie toate „****şmecheriile****" de sintaxă ale unui limbaj de programare.* (cf. 119)

Având un caracter deopotrivă abstractizant şi rezumativ, cuvintele *vicaria* pot funcţiona simultan ca expresie a generalităţii şi imprecisului, dar şi ca elemente care ajută la clasificarea cunoştinţelor. De asemenea, ei pot să apară utilizaţi în diverse strategii de discurs.

Sunt utilizați ca mărci ale imprecisului atunci când, de regulă, nu au rolul de anaforă sau de cataforă asociativă, deci atunci când enunțul antecedent sau subsecvent nu anulează imprecizia lor.

Există situații în care plasarea anaforică sau cataforică a termenului general nu garantează eliminarea impreciziei. Substantivul *problemă* din:

> *Dacă bănuieşti că **problema** este legată de alt echipament, cum ar fi imprimanta sau un disc extern care este ataşat la calculatorul tău, opreşte acel echipament pentru 10 secunde sau mai mult, apoi porneşte-l din nou.* (cf. 64)

se referă rezumativ şi anaforic la o situație descrisă anterior care constituie tema unei întrebări. Descrierea anterioară nu reprezintă decât un mod aproximativ de cunoaştere. Enunțul de mai sus este un răspuns vag, fiind prefixat de verbul modal epistemic *bănui* şi conținând o disjuncție.

Cele mai multe dintre utilizările termenilor-umbrelă sunt însă retorice. Plasați în poziție anaforică sau cataforică, ei au rolul de reliefare a informației introduse deja în text şi de organizare argumentativă a enunțului.

În poziție anaforică, cel mai adesea cuvintele-umbrelă sunt anafore cumulative, deoarece fac legătura nu cu un termen anterior, ci cu una sau mai multe aserțiuni anterioare. Nominalul *lucru* din:

> *Într-un fel sau altul, SiS a reuşit până la urmă să-şi construiască propria capacitate de producție de 0,18 microni* [p], ***lucru** pe care nu mulți şi-l permit.* [q] (cf. 71)

intervine ca element de joncțură în mijlocul enunțului şi orientează interpretarea argumentativă a secvențelor în următorul fel: [p] are valoare de premisă, iar [q] reprezintă concluzia.

Lexemul *lucru* acționează simultan la toate nivelurile enunțului: la nivel semantic, unde este o anaforă cumulativă, la nivel sintactic, unde este un termen ridicat din subordonata atributivă participând la concatenarea propozițiilor, şi la nivel pragmatic, unde indică modul în care trebuie distribuite valorile argumentative ale fiecărei aserțiuni. Pe lângă acestea, *lucru* are şi o încărcătură inferențială specifică. El poate declanşa implicaturi probabile, dependente de enciclopedia receptorului, de tipul: 'Este un lucru greu.', 'A fost o acțiune curajoasă.', ori 'Este un succes.' ş.a., toate cu rol de premise implicite care sporesc gradul de adecvare a concluziei.

Sintagma cu doi termeni generalizanți *soluția la aceste probleme* (cf. 90) este cataforico-anaforică, în sensul că leagă încrucişat informațiile textului. Primul substantiv este o cataforă cumulativă, care sintetizează sensul textului imediat următor. Rolul pragmatic al cataforei este de a anunța informația nouă, de a o scoate în evidență şi de a fi o primă interpretare epistemică a acesteia. Al doilea

cuvânt-umbrelă, *probleme*, determinat de un deictic demonstrativ, se raportează anaforic cumulând semantismul aserțiunilor anterioare, dar în același timp structurând argumentativ textul de până la el într-un set de premise și două concluzii: 'Toate acestea sunt niște probleme.' și 'Aceste probleme și-au găsit o soluție.'. Sintagma clișeizantă *soluția la aceste probleme* organizează textul, clasifică informația nouă și asigură backgroundul introducerii altor date.

Sensul termenilor generali cu utilizare retorică nu este nedeterminat și nu aparține vagului semantic. El se precizează în context. Exemplele de mai jos s-au dat pentru a evidenția dubla funcționalitate a elementelor vagi: capacitatea lor de a exprima imprecizia semantică și generalitatea neexhaustivă, dar și capacitatea de a avea funcții retorice, mai ales publicitare. Iată câteva situații în care componenta publicitară se simte.

- Construcții nominale cu termeni *vicaria* care încheie o enumerare – ***experiența unui mod de lucru mai inteligent*** (cf. 99) – încheie următorul lanț de nominalizări tehnice: *prelucrarea informațiilor, crearea informațiilor, partajarea informațiilor, analiza informațiilor, obținerea rezultatelor, colaborarea între utilizatori.* Rolul construcției cu semantism cumulativ este de a introduce o coordonată publicitară.
- Termenul-umbrelă se poate substitui termenului tehnic pentru a obține un enunț mai elegant, mai puțin tehnic și mai livresc: *orice firmă care-și dorește o* ***prezență*** *pe Internet...* (cf. 102) în loc de o *pagină de web.*
- Termenul generalizant este cataforic, anticipând un termen tehnic propriu-zis și jucând pentru întreg enunțul rolul unui *incipit* mai incitant:

Un singur ***lucru*** *îi lipsește. Este vorba de rotița de scroll.* (cf. 103); *A fost* ***distracție****. Dinozauri diformi, împiedicându-se de rădăcini, ce scoteau câte o înjurătură ciudat de umană când se loveau prea tare.* (cf. 88)

- Termenul-umbrelă își precizează sensul prin determinări multiple: ***sistem flexibil*** *de abonamente de tip standard sau cu minute incluse, care permite fiecăruia ...* (cf. 104). Adjective ca *flexibil, prietenos, sofisticat* țin de retorica actuală a tehnologiei informatice.

Termenii tehnici ar trebui să opună o rezistență mare tendințelor de utilizare vagă. Paradoxal însă, lucrurile nu stau chiar așa, mai ales în computereză. În marea lor majoritate, aceștia sunt anglicisme foarte recente, cu un grad de adaptare morfologică mai mare decât adaptarea fonetică și grafematică, dat fiind utilizarea computerezei mai mult în scris, în reviste sau în cadrul unor grupuri de discuții (*chat*-uri, forumuri ș.a.) de pe Internet.

Idiomatismele sunt o caracteristică a limbajelor orale, argotice, colocviale, dar și ale jargoanelor tehnice. Ceea ce considerăm că poate fi o sursă a

vagului este utilizarea într-un context idiomatic a unor termeni tehnici. Limbajul informatic este, poate, unul dintre cele mai puţin academice limbaje, în care expresiile idiomatice apar frecvent alături de termenii tehnici. Este un stil care caută să se depărteze cât mai mult de formalismul şi „demnitatea" altor stiluri funcţionale, cum ar fi cel juridic, religios, ştiinţific în varianta academică sau chiar cel politic oficial, iar idiomatismele şi colocvialismele îi sunt cele mai bune unelte pentru a atinge aceste distanţe şi a câştiga în familiaritate, pentru a captiva prin caracterul spontan, direct, lipsit de inhibiţii. Se utilizează mult pronumele, căci se preferă enunţurile personalizate şi adresarea directă, mesajele scurte, imperativul, prezentul conjunctivului şi al indicativului, formulele fatice (*O.K., ajutor* sau *Windows se închide,*), întrebările directe, de tipul: *Eşti sigur că...?*; *Vrei să...?; Ce ai vrea să faci?* ş.a. De asemenea, se caută să se impună termeni tehnici simpli, la origine metafore, de tipul *fereastră, căsuţă de dialog, mouse* sau chiar *şoricel* (deşi acest calc lexical parţial pierde teren în faţa anglicismului), *mesaj-"bombă", ajutor, depanare, săgeată, clic, cutie de gunoi* (în limbajul *Windows*-ului sau, mai elegant, *cutie de reciclare* în limbajul *Macintosh*-ului), termeni perifrastici adeseori folosiţi trunchiat, cum ar fi *(instrument-)ştampilă, (~)stilou, (~)lassou* (sic!), *(~)marcaj, (~)pipetă, (~)spray, (~)săgeată, (~)paletă, (~)pensulă* ş.a., *simbolul „Macintosh supărat"* etc.. În dialogul om-maşină, se preferă verbe din fondul uzual al limbii, utilizate metaforic, precum : *ajuta, şterge, căuta, lipi, tăia, deschide, închide, trimite, a se duce la, găsi* etc. (cf. *Adobe, Macintosh, Windows '98*)[63].

Dacă limbajul informatic este conotat stilistic cu valorile „tehnic" şi „popular şi familiar", cu atât mai mult computereza. Pentru discuţia de faţă nu interesează termenii tehnici care la origine sunt tropi. Aceştia nu sunt cuvinte vagi, ci termeni denominativi cu accepţiune precisă.

Expresiile idiomatice şi colocviale măresc cuantumul de informaţie vagă. Interesantă este nu atât utilizarea în sine a acestora, ci faptul că ele colochează cu termeni informatici. Se poate vorbi de o *idiomatizare a termenilor tehnici*, care indică o adaptare mare a anglicismelor, în sensul că neologismul tehnic, care se înscrie într-o ierarhie conceptuală, ajunge să întreţină relaţii lexico-semantice complexe cu lexeme/expresii specifice limbii vorbite. Idiomatizarea termenilor tehnici este un simptom al fenomenului laicizării ştiinţei.

Există mai multe modalităţi de idiomatizare sau de colocvializare a tehnicului, urmarea fiind, pe lângă „surpriza" de la nivel lexical, apariţia unui

---

[63] O particularitate a limbajului informaticii este aceea de a nu fi unilingv. Se folosesc două coduri lingvistice: cel vernacular şi cel al limbii engleze. Nu se poate vorbi de „împestriţare" cu barbarisme de origine engleză a acelor texte informatice, manuale de prezentare care au ca tematică sau conţin referiri la diverse software-uri, ci de bilingvism. Bilingvismul este de neevitat când este denotativ şi denominativ. Bilingvismul utilizat stilistic este o caracteristică a computerezei.

enunț semantic hibrid, în care accepțiunea tehnică și sensul figurat se amalgamează. Astfel de texte pot adesea lăsa impresia de babelizare a limbii.

Termenul tehnic este asociat cu o expresie verbală idiomatică care poate fi din registrul colocvial, livresc sau chiar poetic: *Dacă **te lasă** bateria* [...] ***ai cam încurcat-o.*** (cf. 81); ***Am** shell-uri **în prostie.*** (cf. 58); ***Cu** browserul **sunteți chiar penibili.*** (cf. 106); ***E păcat** de rubrica de mail.* (cf. 107); ***Când vei învăța și tu** asm* (sic!), ***atunci mai vorbim.*** *Orice prost care a terminat liceul știe **o leacă de** c*[alculator]. (cf. 116); *Funcția de 'Trace Error' **este grozavă.*** (cf. 76); *Oricine își poate face un site* [...], ***însă de aici și până la** a pune pe acel site toată „mobila" necesară unui magazin virtual* [...] ***este cale lungă și puțin bătută.*** (cf. 101); ***I-a cam pus în pioneze afacerea cu** chipset-uri.* (cf. 23); (personificare) *Intel **susține sus și tare** că adoptarea frecvenței de 100 de MHz este oricum inevitabilă, așa că industria ar trebui **să facă nu doi pași mărunți** (66-83-100), **ci unul mare** (66–100).* (cf. 60), unde metaforele pașilor sunt dezambiguizate prin explicitarea tehnică din paranteze; (personificare) *Gamespot* [...] ***a pus mâna și ochii pe** o serie de noi screenshot-uri.* (cf. 55); (personificare) *AGP **poate prelungi viața** magistralei PCI.* (cf. 61); (personificare) *AGP eliberează banda PCI de cea mai mare **bătaie de cap.*** (cf. 62); (personificare) *Placa **s-a comportat surprinzător de bine.*** (cf. 63); (comparație) *Condensatoarele electrolitice s-au înmulțit **ca ciupercile după ploaie.*** (cf. 59); (livresc) *DF1 a fost un joc* [...] *care **a scris oarecum istorie.*** (cf. 109); (predicație tautologică) *Internetul **face ce face și** captează eforturile tuturor producătorilor de software.* (cf. 57); (predicație tautologică) *Gamespot **a făcut ce a făcut și*** [...]. (cf. 55).

Un termen tehnic este însoțit de determinări idiomatice sau cu determinanți din clasa cuvintelor intrinsec vagi: (determinanți glumeți) *Pe site* [...] *găsiți un patch* [...]. *Downloadați-l **cu încredere!*** (cf. 50); *performanță **fără bătăi de cap*** (cf. 112); ***un pic de** overlocking* (cf. 113); *sunet **mai** 3D* (cf. 52), unde locuțiunea *un pic de* și adverbul *mai* aparent recategorizează, prima, semantic, a doua, semantic și morfologic, nominalele, care se comportă în aceste contexte ca substantiv nume de materie, respectiv, ca adjectiv gradabil; (termeni tehnici cu determinanți valorizanți) *bundel-ul **slăbuț** calitativ* (cf. 114); *program **supercomplex*** (cf. 118); *program **prietenos,** browser **frumos*** (cf. 106); *joc **tare*** (cf. 109); *industria **de înaltă** tehnologie* (cf. 98); (termeni tehnici cu determinanți poetici) ***farmecul** overlocking-ului* (cf. 96); *review-ul **mult dorit*** (cf. 115); ***lumea** WWW* (cf. 105); (termen tehnic probabil ironizat prin combinația cu o sintagmă a limbajului de lemn) ***epoca de glorie** a graficii 2D* (cf. 91); (termeni tehnici cu determinanți mai livrești) *un RPG **clasic*** (cf. 65); *un riff **decent** de chitară* (cf. 70); *o bază de date **decentă*** (cf. 101); *un sistem* [...] ***decent*** (cf. 110); (creație lexicală abstractizantă, eventual ironică) *tendința de **discotecizare*** (cf. 70).

Alteori termenul tehnic deconstruiește o expresie idiomatică sau intră într-un joc de cuvinte: *de partea cool a lucrurilor* (cf. 73); *din cât 'feedback'*

primesc (cf. 51); *pe inch-ul pătrat de monitor* (cf. 77); *a face joace* în loc de *a face jocuri* (cf. 54); *Încercați cu JMC-uri (Joace mici şi Cool) – e un deliciu.* (cf. 56); *Ilie Ilie, nume predestinat clonării.* (cf. 84); *Moromete nu e obsolete.* (cf. 79)

Predicațiile vagi sunt o altă zonă din enunțul informatic unde se poate întâlni subspecificarea semantică. Am discutat până acum de diferite forme de vag care erau legate de fenomenul referențialității. Predicațiile vagi sunt complementare referențialității vagi. Le întâlnim la nivel de grup verbal, la nivel de adjectiv, de prepoziție, deci acolo unde apar predicate semantice.

Una dintre cele mai evidente realizări este aceea în care verbul este determinat de o expresie a vagului, de tipul locuțiunilor adverbiale (*cât de cât, cumva, destul de, în general, în mare, într-un fel sau altul, (nu) prea* ş.a.) sau al unor construcții cu rolul pragmatic de a îngrădi aserțiunea (*în cele mai multe cazuri, din anumite puncte de vedere*).

> *Exportarea cheilor în regiştri* ***este în general*** *o idee bună.* (cf. 66); *Ce e cool şi ce* ***nu prea.*** (cf. 67); *Cititorii noştri sunt* ***cât de cât*** *familiarizați cu conceptul de fotografie digitală.* (cf. 69); ***Cam asta*** *e cu luatul cardurilor.* (cf. 124); *O dată cu versiunea a şasea, lucrurile au progresat* ***în mare.*** (cf. 70); ***În cele mai multe cazuri,*** *vei instala un program de aplicație pe discul tău dur intern.* (cf. 74); *Pegasus Maileste* [...] *este* ***destul de bine*** *realizat.* (cf. 72); ***Din anumite puncte de vedere,*** *VIA a reuşit să profite din plin.* (cf. 83).

Determinanții vagi ai predicației intervin în enunț în mai multe moduri: (i) pentru a restrânge adevărul aserțiunii şi totodată informativitatea ei (cf. exemplele de mai sus); (ii) pentru a declanşa implicaturi; (iii) pentru a modifica aspectual predicația sau pentru a o modifica din punctul de vedere al tipului de situație pe care o descrie. Reiese din clasificarea de mai sus că determinanții vagi ai predicației au şi rolul pragmatic de îngrăditori, acționând concomitent la nivel semantic şi pragmatic.

Prima situație repune în discuție problema modelului condițiilor necesare şi suficiente. Limbajul vag atestă existența unor grade de vericondiționalitate ale căror valori se întind de la adevărat la fals, între acestea situându-se valori intermediare, adesea imprecise. O propoziție cu un grad relativ de adevăr este subspecificată semantic. Totodată, gradul de adecvare al enunțului poate creşte, deoarece, prin determinare vagă, enunțul continuă să fie adevărat chiar în situația în care propoziția pe care o exprimă corespunde parțial referentului. Parafrazând primul exemplu de mai sus, propoziția 'Exportarea cheilor în regiştri este o idee bună.' poate fi falsă în raport cu o anumită stare de fapte contextuală, fără ca actul

verbal prin care se enunță *Exportarea cheilor în regiştri este în general o idee bună.* să fie fals. Locuțiunea adverbială *în general* este un declanşator de presupoziție ce poate fi glosată prin: 'În proporție de x% a ocurenței propoziției p, p este adevărată.', unde x% este o proporție imaginară care depinde de ceea ce cultural înțelegem prin 'în general'.[64]

În enunțul *Cititorii noştri sunt cât de cât familiarizăți cu conceptul de fotografie digitală.* (cf. 69), vagul se regăseşte la nivelul presupozițiilor enunțului: 'Nu ştiu cât de familiarizați sunt cititorii.', 'Nu toți sunt familiarizați.', 'Unii sunt mai familiarizați, alții sunt mai puțin familiarizați.', 'Unii dintre ei nu sunt deloc familiarizați.'. Faptul că enunțul de mai sus poate să aibă simultan toate aceste inferențe se datorează declanşatorului vag. În mod ideal, o inferență este recuperabilă din context. Dacă simultan sunt posibile mai multe inferențe pentru unul şi acelaşi enunț fără ca situația de comunicare să se fi schimbat, aceasta înseamnă că diferențele de conținut dintre ele sunt neglijabile. Seria de presupoziții indică existența unui cuantum de ambiguitate care nu se poate rezolva, dar care este neglijabil, cu alte cuvinte indică un cuantum de vag admis.

Inferențele declanşate de determinanții vagi ai predicației conțin o imprecizie admisă de interlocutor şi controlabilă, în sensul că la o eventuală solicitare de a se da unele precizări locutorul enunțului vag ar putea veni cu informații exacte. La (71) se formează presupoziția: 'Pegasus Maileste are şi părți care nu sunt bine realizate.'; la (74) inferența vagă implicată este: „Nu în toate cazurile instalezi un program."; iar la (83) presupoziția este aceea că: „VIA nu a reuşit să profite decât într-o măsură oarecare.". Se poate trage concluzia că în cazul predicțiilor vagi imprecizia se transmite la nivel de inferențe şi că este admisă de interlocutor şi controlabilă de către locutor.

Combinarea verbului cu un element vag al enunțului poate altera tipul de predicație pe care îl are propoziția sau poate modifica aspectul. Rolul pe care îl are expresia lingvistică a vagului în descrierea stării de fapte exprimate de verb a fost mai puțin analizat. S-a acordat atenție interacțiunii dintre tipul tematic de predicație, timpul verbal şi aspect, în calitate de parametri ai unei stări de fapte (Saeed, 2000, p. 107). Elementul vag poate afecta o trăsătură semantică a verbului sau aspectul şi implicit temporalitatea enunțului[65]. Expresia verbală cu sens figurat *a urma curentul* are determinantul vag *cumva* în:

> ***Urmând cumva curentul** apărut în industria de software,* [...] *firma MathSoft renovează temeinic imaginea programului.* (cf. 68)[66]

---

[64] Channell (1994) arată că în limbajul natural modul de a atribui o valoare numerică este determinat de opinia culturală a participanților la comunicare. Tendința este de a selecta un număr rotund.

[65] Se ştie că este foarte greu de delimitat informația semantică de timp, de cea de aspect. Există timpuri verbale care se diferențiază numai după aspectul pe care îl au, cum este cazul imperfectului şi al perfectului compus.

[66] Nu discutăm aici calitatea stilistică a enunțului, care este îndoielnică tocmai din cauza determinanților adverbiali *cumva* şi *temeinic*.

Din sensul lexical al expresiei verbale se pot degaja următoarele trăsături: [+ Schimbare], [+ Agentivitate], [+ Telic][67]. Adverbul *cumva* alterează trăsătura semantică [+Schimbare] şi [+Telic], ceea ce face ca dintr-o predicaţie de proces durativ să se transforme într-o predicaţie de eveniment. Predicaţia-eveniment se caracterizează prin faptul că prezintă situaţia ca un tot. În enunţul:

Într-un fel sau altul, SiS a reuşit până la urmă să-şi construiască propria capacitate de producţie de 0,18 microni. (cf. 71)

predicaţia cu verb aspectual *a reuşi să construiască* suferă o atenuare a tuturor trăsăturilor semantice ale verbului de bază – [+ Schimbare], [+ Agentivitate], [+ Telic] – datorită determinării vagi. Presupoziţiile lexicale ale verbului aspectual *a reuşi* devin mai puţin ferme. Caracterul rezultativ al predicaţiei se atenuează, ca şi informativitatea. Enunţul conţinând determinanţi vagi şi verb aspectual devine mai descriptiv şi mai puţin informativ, probabil din considerente strategice.

Temporalitatea vagă

Caracterul vag, mai puţin vag sau exact al referinţei temporale a unui enunţ este dat de o serie de factori: prezenţa expresiilor temporale autonome, interacţiunea dintre timpurile verbelor din enunţ (ordinea temporală), relaţia dintre timp şi aspect. Temporalitatea enunţului este o entitate distinctă de semnificaţia expresiei temporale sau a timpului verbal. Ea este non-literală în comparaţie cu literalitatea fiecărei expresii temporale în parte. Referinţa temporală a enunţului se calculează pornind de la semnificaţia literală a expresiilor temporale (timpuri verbale, circumstanţiale de timp), la care se adaugă informaţiile aspectuale şi inferenţele conversaţionale ale comunicării (Moeschler, 1996).

Expresiile temporale au următoarele funcţii discursive: de ancorare deictică în contextul de comunicare, de instituire a unei ordini temporale prin care evenimentele relatate se conectează, de reliefare a unor evenimente sau situaţii în raport cu altele[68]. Reliefarea are un important rol cognitiv, care permite înţelegerea elementelor noi şi interpretarea informaţiei.

În computereză sunt foarte frecvente expresiile temporale autonome vagi, la fel ca în limbajul vorbit. Temporalitatea vagă atenuează informativitatea discursului, deschide textul spre inferenţe conversaţionale (de tipul ideii că vorbitorul este superior interlocutorului său din punct de vedere epistemic, că

---

[67] Trăsătura [+ Agentivitate] apare când *a urma* are sensul figurat. Într-o propoziţie în care verbul are sens literal, de tipul lui *Ion urmează după Vasile,* trăsăturile agentivităţii şi caracterului telic dispar.

[68] Rolul expresiilor temporale de a reliefa este discutat în literatura de specialitate şi dintr-o perspectivă gestaltistă, care arată cum se creează un 'fundal' (background) descriptiv, pe care se proiectează în 'avanscenă' o 'figură', în esenţă narativă (Moeschler, 1996; Zafiu$_a$, 2002).

deține de mai multă vreme informații pe care celălalt nu le are), ajută la înțelegerea evenimentelor și, nu în ultimul rând, lexicalizează schemele mentale curente pe care le avem despre timp.

> ***De ceva vreme*** *nu mai trimit în România, dar au trimis înainte.* (cf. 10); *Există un top al celor mai bune zece, în care conduce* ***de ceva timp*** *reclama „Girls Talk" a celor din Nintedo. Vă asigur că merită văzută.* (cf. 11); *3D-ul a trecut* ***pentru o vreme*** *pe un plan secundar, capacitatea conexiunilor limitând posibilitatea de implementare a unei dimensiuni suplimentare, fie ea chiar una virtuală.* (cf. 12); *Procesul pare simplu, dar vă garantez că va trece* ***ceva timp*** *până când veți reuși să creați o structură care să nu colapseze, ca să nu mai vorbim de animarea ei.* (cf. 125); *DF1 a fost un joc tare* ***la vremea lui.*** (cf. 109); *Organizația SDMI, din care face parte și Sony, oferise totuși* ***cu ceva timp în urmă*** *10.000$ celui sau celor care vor reuși să spargă o variantă de test a codului de protecție.* (cf. 13).

În exemplele de mai sus, expresiile temporale autonome sunt sintagme temporale deictice vagi care impun enunțului o structură aspectuală durativă. Ele modifică aspectul inerent (cf. 17, 10, 12, 13), unde *a declanșa, a trece, a oferi* sunt verbe dinamice care denotă evenimente punctuale), sau – acolo unde este durativ – îl accentuează (cf. 12, 109, unde *a conduce, a aștepta* și, respectiv, *a fi tare* sunt durative).

Această modificare aspectuală are efecte la nivelul tipului de predicație. Există mai multe clasificări ale predicațiilor în funcție de trăsăturile semantice care se iau în calcul. Conform trăsăturilor semantice [Schimbare] și [Agentivitate], se constituie trei tipuri de predicații: de stare, de proces și de acțiune[69].Totodată, s-a observat că, în funcție de vecinii contextuali, unul și același verb poate reprezenta tipuri diferite de predicație[70]. Mai mult, se constată că, prin determinarea temporală vagă, predicația poate să achiziționeze trăsături semantice contextuale atipice. Astfel, *a trimite* (cf. 10) se caracterizează prin [+ Schimbare], [+ Agentivitate], [+ Telic], fiind o predicație de acțiune. În urma determinării temporale vagi, construcția *de ceva vreme nu mai trimit* va avea față de verbul nedeterminat trăsăturile [– Schimbare] [+ Agentivitate] [+ Telic] [+ Durativ] și [+ Static]. Predicația va fi una mai mult de stare decât de acțiune, în ciuda trăsăturilor de agentivitate și de catacter telic care sunt ale verbului de bază. Predicația semantică *a trece pe un plan secundar* (cf. 12) este o predicație-proces, care cumulează trăsăturile [+ Schimbare], [– Agentivitate]. Prin determinare temporală vagă, construcția *a trecut pentru o vreme pe un plan secundar*

---

[69] V. DSL. În funcție de trăsăturile [Static], [Durativ], [Telic], Saeed (2000, p. 113) identifică predicații de stare, de activitate, de proces, de realizare și punctuale.
[70] Cf. *Merele sunt coapte* – predicație de stare, față de *Merele s-au copt* – predicație de proces.

achiziționează în plus trăsăturile [+ Durativ], [+ Static] [+ Rezultativ] care o convertesc din predicație-proces în predicație de stare. Faptul că se transformă o predicație de proces într-una de stare sau că se accentuează caracterul aspectual al unei predicații este o operație semantică cu efecte discursive, textul devenind la nivelul acestor enunțuri mai descriptiv.

Toate aceste expresii temporale vagi au un rol inferențial stabil. Construcțiile temporale vagi funcționează ca declanșatori de presupoziții[71]. Sunt generate presupoziții ca: 'Nu mai trimit acum în România.' (cf. 10), 'Reclama „Girs Talk" conduce acum.' (cf. 11), '3D-ul e acum pe un plan secundar.' (cf. 12), 'În momentul de față nu ați reușit încă.' (cf. 83) etc. Se poate observa că toate aceste presupoziții sunt legate de *timpul vorbirii,* de „acum"-ul enunțării. Se construieşte un enunț care comunică starea de fapte ce există în momentul enunțării presupozițional, pentru ca în aserțiune, prin expresia temporală, să se pună în prim plan timpul evenimentului. Relația este de neconcordanță între timpul evenimentului şi timpul enunțării. Prin urmare, imprecizia temporală subliniază un decalaj. Aserțiunea face fie un „istoric", fie un „prognostic" despre o stare de fapte, scoțând-o în relief.

Una din metaforele cognitive care apare cel mai frecvent în lexicalizarea conceptului de timp este aceea a CANTITĂȚII (COMESTIBILE). Reflex al acestei metafore conceptuale în planul expresiei este prezența determinantului pronominal adjectival *ceva* sau a frazeologismului *a mânca (cuiva) (ceva) timp* (cf. 126). Rolul determinantului este de atenuare a implicaturilor cu sens neplăcut.

Adverbul *acum* este utilizat ca deictic temporal cu valoare retorică în:

> *Mathcad 2000 [...] are **acum** prin versiunea sa Professional o interfață mult îmbunătățită.* (cf. 75); *Datorită noului Armada M 700 cu procesor Intel R Penttium R III 700 MHz poți **acum** să faci față oricăror situații neprevăzute.* (cf. 127)

Folosit în discursul informatic publicitar – de altfel *acum* este o marcă textelor de reclamă – adverbul nu mai are sensul lui obişnuit de 'moment al vorbirii', ci are un sens mult augmentat, care se armonizează bine cu superlativele, şi anume sensul de 'momentul în care se află tehnologia mondială în materie de ...'. *Acum* utilizat cu valoare simbolică este tot o marcă a impreciziei semantice, dacă ne raportăm la deziderațele tabu ale unui limbaj tehnic de specialitate. Rolul lui la nivel de discurs publicitar este de a narativiza descriptivul spre deosebire de expresiile temporale vagi care metamorfozează descriptiv informația.

Aceste construcții descrise relativ sumar aici nu acoperă decât o parte mică din mijloacele de realizare ale limbajului vag. Ceea ce putem spune este că jargonul informaticii lucrează cu structuri ale impreciziei livreşti şi colocviale şi că

---

[71] Cf. Chițoran / Cornilescu (1985), iar pentru testele de verificare a presupozițiilor v. ***infra Rolul presupozițiilor în calcularea dinamicii de schimbare a contextului***.

acestea sunt folosite adesea ca ornamente sau ca strategii de discurs. Limbajul vag, fiind una din formele pe care le poate lua relevanța comunicativă, funcționează ca strategie de a lega enciclopedia vorbitorului de cea a interlocutorului și, atâta vreme cât este controlabil mai ales de către vorbitor, nu reprezintă o amenințare la adresa coerenței textului. Pe de altă parte, vagul lingvistic participă la realizarea a diferite registre, de la familiaritate la snobism, de la surpriză la banalitate sau blazare, dar și a diferite strategii de politețe. Computereza, fiind mai aproape de un limbaj vorbit, nu rareori sacrifică informativitatea pentru relevanță și surpriză retorică. Fără a face vreo aluzie negativă sau a da de înțeles că aceasta ar fi situația, colocvialismul computerezei, în cadrul căruia se înscrie vagul lingvistic, este semnul unei adevărate fierberi, care reamintește de vorbele lui Th. Kuhn din *The Structure of Scientific Revolution*, anume că se poate depune multă activitate științifică care nu întotdeauna se cristalizează în rezultate științifice ferme, ci poate fi ceva care este mai puțin decât știință. Cozeria științifică și publicitatea tehnică sunt la periferia științei fundamentale, dar probabil că fără ele ar fi greu de ajuns la consens științific.

Corpus

(1)
Magik are și el o pereche pentru Socket 370, pe Aladdin Pro 5, care este în cele mai multe privințe similar primului.
(*Chip*, nr. 3, 2001, p. 68)

(2)
Bol.com, nr. 2 în Europa după magazinul online al celor de la Amazon.com, nu aduce încă profit.
(*XtremPC, nr.* 21, 2001, p. 9/1)

(3)
Cei de la Discreet au pus pe serverul lor de FTP un fișier [...].
(*XtremPC*, 22, 2001, p. 55)

(4)
Cei cu ceva experiență în ale Winows-ului au pățit-o cel puțin o dată, și n-a fost ceva prea plăcut, mai ales când s-a pus problema reintroducerii pieselor de pe toate CD-urile.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 102)

(5)
Pentru cei dornici să rupă urechea târgului, un distors cu reglaje de dirt și noise va adăuga un plus de hârâială, târâială sau prăzâială track-urilor voastre.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 102)

(6)
Cum pot să opresc și eu restore-ul de la Windows Millenium, că se apucă să îmi facă backup chiar în timp ce mă joc counterstrike pe net și mă omoară ăștia ca pe fraieri.
(*XtremPC*, 22, 2001, p. 54)

(7)
Chip: Ai încercat vreodată să intri pe un server UNIX şi să vezi dacă are alte calculatoare în reţea, prin masquerading, să vezi dacă există vreunul cu Windows, să intri cu Samba pe windows-ul ălora?
Luciffer: Nu am încercat chestia asta […].
Chip: Aşa poţi să vezi ce are omul pe calculator.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 71)

(8)
Nu-mi convine, că pierd root-urile ălea, cum am pierdut aiurea unul din Koreea. Mi-a fost lene să mai bag alea de ascuns log-urile, şi am dat un – F de pe IRIX şi l-am omorât pe unii de la un post de radio. Dar a dispărut şi IP-ul.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 89)

(9)
Băieţilor care proiectează plăcide bază la 100 MHz le va fi mult mai greu decât s-a prevăzut.
(*Byte*, vol. 3, nr. 9, 1997, p. 46)

(10)
De ceva vreme nu mai trimit în România, dar au trimis înainte.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 8)

(11)
Există un top al celor mai bune zece, în care conduce de ceva timp reclama „Girls Talk" a celor din Nintedo. Vă asigur că merită văzută.
(*XtremPC*, iunie, 2001, p. 11/2)

(12)
3D-ul a trecut pentru o vreme pe un plan secundar, capacitatea conexiunilor limitând posibilitatea de implementare a unei dimensiuni suplimentare, fie ea chiar una virtuală.
(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 52)

(13)
Organizaţia SDMI, din care face parte şi Sony, oferise totuşi cu ceva timp în urmă 10.000$ celui sau celor care vor reuşi să spargă o variantă de test a codului de protecţie.
(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 52)

(14)
Microsoft Office 97. Cea mai populară suită – acum cu puterea web-ului – este un mare pas înainte în redefinirea modurilor de utilizare a aplicaţiilor soft – ea asigură inteligenţă şi automatizare, ajutând utilizatorul să-şi îndeplinească sarcinile într-un timp mai scurt, cu mai puţin efort şi la o calitate superioară.
(reclamă în *Byte*, vol. 3, nr. 2, 1997, p. 15)

(15)
Pe placă există şi un jumper pentru modificarea tensiunii de alimentare a procesorului, dar cum se modifică ea nu este explicat nicăieri.
(*XtremPC*, nr. 17, 2001, p. 40/2)

(16)
Rezultatele din teste sunt şi ele excelente.
(*XtremPC*, nr. 17, 2001, p. 43/4)

(17)
Programele de genul celor produse de PXD MUSICSOFT [...] au declanşat şi vor mai declanşa controverse în sânul breslei muzicienlor. Mulţi vor spune, poate pe bună dreptate, că nu aşa se face muzica. Alţii le vor folosi, şi poate tocmai de aceea nu este recomandabil să-ţi lipeşti urechea de un televizor sau de un radio. Pentru că se poate lua.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 100)

(18)
Odigo este un instant-messenger cross-platform care permite utilizatorilor să converseze cu cei care au ICQ.
(*XtremPC* nr. 22, 2001, p. 55)

(19)
Chiar dacă vi se va părea un lucru simplu, carding-ul (procurarea şi folosirea de numere de cărţi de credit) nu este la îndemâna oricui.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 88)

(20)
Serviciul îţi oferă un soi de control panel prin care le poţi accesa şi administra mai rapid.
(*XtremPC*, nr. 21, 2001, p. 13/1)

(21)
[http://www.catlltheshots.com] îţi permite să culegi mai multe blocuri de text şi imagini pe diverse site-uri pe care le poţi salva într-un soi de puzzle.
(*XtremPC*, nr. 21, 2001, p. 12/2)

(22)
Oraşele [...] protejate de prăpădul radiaţiilor de masive ecrane magnetice create cu tehnologii demne de ceva „treekie contest".
(*XtremPC*, nr. 21, 2001, p. 66)

(23)
Privind lucrurile cu luciditate, nu putem să nu observăm că acordul cu Rambus i-a cam pus în pioneze afacerea cu chipset-uri lui Intel.
(*Chip*, nr. 3, 2001, p. 68)

(24)
Folosiţi Nok2Phone, un convertor între diferite formate de melodii pentru diverse telefoane mobile. [...] Dacă simţiţi nevoia să fiţi diferit şi un simplu tril de apel nu vă mai satisface, încercaţi acest soft.
(*XtremPC*, nr. 22, 2001, p. 55)

(25)
Deşi per total comportarea la testarea 3D a fost una bună, o serie de anomalii şi-au făcut apariţia în 3Dmark 2000 la Helicopter Demo.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 38)

(26)
Calculatoarele, artefactele elctronice, gadget-urile de tot felul ne invadează viața.
(*XtremPC*, nr. 18, 2001, p. 24)
(27)
Power Macingtosh-ul tău este compatibil cu cele mai multe dintre programele de aplicație destinate utilizării pe calculatoare Macintosh.
(*Macintosh*, p. 30)
(28)
Magik este un produs destul de bun: oferă o performanță decentă (nu este cel mai rapid, dar este suficient de rapid) și oferă necesarul de dotări pentru marea majoritate de genuri de plăci de bază din zona desktop.
(*Chip*, nr. 3, 2001, p. 68)
(29)
Accesul la servicii tip Net2Phone este un lucru mai mult decât binevenit.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 110)
(30)
Pe altarul graficii, al sunetului – „cele mai răcnete tehnici" – 300 de straturi de texturi, dacă se poate, să geamă pixelii de frumusețe cât de Dolby pot ei.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, p.75)
(31)
Programul are atât de multe butonașe, dichisuri și ciucurei încât uiți că bitmap-urile mănâncă memorie și [...] te apuci să faci muzică.
(*XtremPC*, nr. 18, 2001, p. 51)
(32)
Dacă i815EP ar fi apărut în toamna lui 1999, în locul lui i820, peisajul în zona plăcilor de bază ar fi fost cu siguranță mult diferit.
(*Chip*, nr. 3, 2001, p. 68)
(33)
Tree Profesional este un software care oferă de ceva vreme o soluție excelentă pentru această problemă, ocupându-se exclusiv cu creația de arbori și exportarea lor în diverse formate, acoperind toată plaja programelor de grafică 3D și nu numai, din moment ce există și opțiunea de a exporta copacii și ca imagini 2D.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, p. 56)
(34)
Un alt catalog internet specializat, în științele educației de data aceasta, este *AskERIC* [...].
Asemenea portaluri specializate sunt mai multe, pe diverse domenii, și în America ele fac parte din serviciile puse de Universități la dispoziția studenților iar participarea acestora la îmbunătățirea lor este o regulă. Ele dau astfel impresia că pot răspunde la orice întrebare, și într-un mod accesibil.
(*RLit.*, nr. 42, 2001, p. 22)
(35)
Acest simbol indică faptul că Macintosh-ul tău nu poate porni din cauza unei probleme cu sistemul de operare sau cu hardware-ul calculatorului.
(*Macintosh*, p. 38)

(36)
Cu ajutorul acestui sistem pot fi detectate şi corectate erorile, fluctuaţiile de temperatură şi alte probleme.
(*RLib.*, 7 nov., 2001, p. 12)
(37)
Nu faceţi alte modificări decât dacă ştiţi ce faceţi, altfel pot apărea necazuri.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 108)
(38)
Plugin-uri gen Viewpoint sau Web Driver reuşesc să redea content 3D.
(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 52)
(39)
Site-ul are puţine materiale proprii, funcţionând mai mult ca un compendiu al altor site-uri.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, p. 68)
(40)
Printre modurile de joc se găsesc Gravball, un soi de fotbal cu echipe de 25 de jucători.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, p. 68)
(41)
Mici „invenţii' suplimentare gen guns akimbo.
(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 69)
(42)
În add-on vor fi prezentate 30 de noi unităţi, un editor de misiuni şi facilităţi ca „binoclu" pentru vederea la distanţă pentru generali, pathfind-ing îmbunătăţit [lipseşte artnehot]şi două noi tipuri de teren pentru scenarii: toamnă şi deşert.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, p. 69)
(43)
Din păcate interacţiunea propriu-zisă cu copacul [...] nu a fost dezvoltată prea mult, fiind limitată la tăierea, cu ajutorul unei „drujbe" a crengilor nedorite.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, p. 56)
(44)
În afară de placa grafică şi de CPU, este vorba şi de alte componente ce au rol de „gât de sticlă": RAM-ul, înterfaţa sa cu northbridge-ul plăcii de bază şi interfaţa cu placa grafică.
(45)
Nu cred că există vreun grafician 3D care să nu se fi lovit de „problema copacului", cum îmi place mie s-o numesc.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, p. 56)
(46)
O metodă de alocare de valori unor „fotoni' ce sunt emişi de sursele de lumină calculând imaginea finală prin intermediul coliziunilor dintre aceştia şi obiectele din scenă.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, 57)

(47)
Va fi lansat un patch [...] care va aduce o serie de îmbunătățiri jocului: sătenii vor putea să joace fotbal, vor fi introduse noi vrăji[...], precum și un controller updatat pentru coregrafia creaturilor atunci când cineva se joacă și ascultă un CD cu muzică în același timp.

(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 71)

(48)
Această orientare va fi benefică pentru terți și va asigura un salt de performanță semnificativ.

(*Byte*, vol.3, nr. 9, 1997, p. 46)

(49)
Dacă vreți să vă meargă Max-ul, mai așteptați o vreme până [se] remediază situația.

(*XtremPC*, nr. 22, 2001, p. 55)

(50)
Pe site-ul [...] găsiți un patch [...]. Downloadați-l cu încredere.

(*XtremPC*, nr. 22, 2001, p. 55)

(51)
Din cât „feedback" primesc, nenumăratele echipe de entuziaști care se aventurează în a îmbogăți creațiile Domnului cu „încă un joc românesc de succes" au pe firmament niște proiecte de amploare uimitoare.

(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 74)

(52)
Sunet mai 3D.

(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 75)

(53)
Românul trebuie [...] să-și dea duhul [...] pe toate altarele pe care și le poate imagina – pe altarul programării – să tragă de toate funcțiile care la rândul lor să tragă de tot hardware-ul.

(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 75)

(54)
Românul nu prea știe să facă joace.

(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 75)

(55)
Gamespot a făcut ce a făcut și a pus mâna și ochii pe o serie de noi screenshot-uri din noul Indepedence War 2.

(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 62)

(56)
Încercați cu JMC-uri (Joace mici și Cool) – e un deliciu.

(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 75)

(57)
Internetul face ce face și captează eforturile tuturor producătorilor de software.

(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 52)

(58)
Acum nu mai fac hacking, am shell-uri în prostie.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 90)

(59)
Condensatoarele electrolitice s-au înmulțit ca ciupercile după ploaie.
(*Byte*, vol. 3, nr. 9, 1997, p. 46)

(60)
Intel susține sus și tare că adoptarea frecvenței de 100 de MHz este oricum inevitabilă, așa că industria ar trebui să facă nu doi pași mărunți (66-83-100), ci unul mare (66-100).
(*Byte*, vol. 3, nr. 9, 1997, p. 46)

(61)
AGP poate prelungi viața magistralei PCI.
(*Byte*, vol. 3, nr. 9, 1997, p. 49)

(62)
Prin redirecționarea graficii spre un canal dedicat, AGP eliberează banda PCI de cea mai mare bătaie de cap.
(*Byte*, vol. 3, nr. 9, 1997, p. 49)

(63)
Placa s-a comportat surprinzător de bine.
(*XtremPC,* nr. 7, 2000, p. 22)

(64)
Dacă bănuiești că problema este legată de alt echipament, cum ar fi imprimanta sau un disc extern care este atașat la calculatorul tău, oprește acel echipament pentru 10 secunde sau mai mult, apoi pornește-l din nou.
(*Macintosh*, p. 36)

(65)
Oricât de costisitor ar părea, vă asigur că situația este viabilă și făcubilă [sic!] cu aproape aceleași resurse ca un RPG clasic.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, p. 75)

(66)
Exportarea cheilor în regiștri este în general o idee bună înainte de o reinstalare.
(*Chip,* nr. 6, 2000, p. 104)

(67)
Ce e cool și ce nu prea. [titlu de articol]
(*XtremPC*, nr. 18, 2001, p. 74)

(67)
Urmând cumva curentul apărut în industria de software, acela de a adăuga sufixul 2000 la numele unui nou release, firma MathSoft renovează temeinic imaginea programului care a consacrat-o.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 70)

(69)
Citiorii noștri sunt cât de cât familiarizați cu conceptul de fotografie digitală.
(*XtremPC*, nr. 18, 2001, p. 24)

(70)
O dată cu versiunea a şasea, lucrurile au progresat în mare, însă tendința de discotecizare a rămas neschimbată: pe cele trei CD-uri cu sample-uri nu poți găsi decât ritmuri hip-hop, drum&bass, dace şi latino, ceea ce excude din start prezența unui riff decent de chitară. În rest, interfața grafică este uluitoare: programul are atât de multe butonaşe, dichisuri şi ciucurei încât uiți că bitmap-urile mănâncă memorie şi [...] te apuci să faci muzică.

(*XtremPC*, nr. 18, 2001, p. 51)

(71)
Într-un fel sau altul, SiS a reuşit până la urmă să-şi construiască propria capacitate de producție de 0,18 microni, lucru pe care nu mulți şi-l permit.

(*Chip*, nr. 3, 2001, p. 72)

(72)
Pegasus Maileste unul din cei mai îndrăgiți şi răspândiți clienți de e-mail gratuiți. În acelaşi timp este unul care este destul de bine realizat [...] fiind special recomandat acelora care au la dipoziție un sistem cu mai puține resurse.

(*Chip*, nr. 6, 2001, p. 55)

(73)
E cool sau nu? Pentru unii da, pentru alții nu. Aş crede totuşi că sunt mai mulți cei care se simt mai atraşi de partea cool a lucrurilor. În fond, este vorba de clasicul paradox al paharului plin (sau gol?) pe jumătate.

(*XtremPC*, nr. 18, 2001, p. 75)

(74)
În cele mai multe cazuri, vei instala un program de aplicație pe discul tău dur intern.

(*Macintosh*, p. 32)

(75)
Mathcad 2000 [...] are acum prin versiunea sa Professional o interfață mult îmbunătățită, cu capabilități grafice, de editare şi analiză a problemelor la nivel de proiect.

(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 70)

(76)
Funcția de „Trace Error" este grozavă.

(*Chip*, nr.6, 2000, p. 70)

(77)
Şi astfel ne trezim cetățeni oarecum turmentați de atâtea şi atâtea elemente noi şi originale pe inch-ul pătrat de monitor, ai unuia dintre oraşele supraviețuitoare de pe bătrâna Terra.

(*XtremPC*, nr. 18, 2001, p. 66)

(78)
Un plus de hârâială.

(*idem*)

(79)
[titlu de articol] Moromete nu e obsolete.

(*Byte*, vol. 3, nr. 2, 1997, p. 132)

(80)
Performanţele recomandă placa fiind foarte bune, de asemenea dotările sunt aproape de nivel maxim pentru o placă din această categorie. O alegere bună.
(*XtremPC*, nr. 17, 2001, p. 40)

(81)
În cazul în care te lasă bateria în timp ce faci transfer de date ai cam încurcat-o.
(*XtremPC,* nr. 23, 2001, p. 26)

(82)
O ciudăţenie pe care am descoperit-o este faptul că poziţia mufei de alimentare şi design-ul (sic!) pe care-l are soclul în care se montează, nu permite (sic!) o alimentare de la adaptorul AC simultană cu conectarea pentru sincronizarea de date cu PC-ul. Aşa că în cazul în care te lasă bateria în timp ce faci transfer de date ai cam încurcat-o. Totuşi, bateria fiind Lithium Polymer [...] ai posibilitatea să o încarci când vrei şi de câte ori vrei; aşa că e bine să te pregăteşti pentru vremuri grele dar interesante.
(*XtremPC,* nr. 23, 2001, p. 26)

(83)
Din anumite puncte de vedere, VIA a reuşit să profite din plin de hotărârea şi putem spune încăpăţânarea de care a dat dovadă în primăvara lui 1999, când a avut îndrăzneala să susţină un (potenţial) standard pe care Intel era decis să-l ignore (este vorba despre PC133). Aceste lucruri i-au atras la momentul respectiv suficient suport din partea restului industriei, care a refuzat să fie o simplă turmă condusă de păstorul atotputernic şi şi-a urmat propriul drum.
(*Chip*, nr. 3, 2001, p. 70)

(84)
Ilie, Ilie, un nume predestinat clonării.
(*XtremPC*, nr. 24, 2001, p. 10/2)

(85)
Marea problemă este că că nu reuşim să comunicăm aşa cum ne-am dorit: prin microfon şi boxe, având doar un programel scriind cu viteză ca să nu ne omoare într-un joc oarecare. Aş vrea să ştiu dacă aveţi vreun astfel de program sau dacă ştiţi un nume sau mai bine ştiţi cumva, din greşeală, vreun site de unde se poate descărca aşa ceva, dar bineînţeles fără money.
(*XtremPC,* nr. 24, 2001, p. 56)

(86)
Itemurile ascunse de cei de la Tehnic.
(*XtremPC,* nr. 24, 2001, p. 98)

(87)
Designul plăcut, cu care cei de la Logitech ne-au obişnuit în ultima vreme, a reuşit să impresioneze multe persoane de prin redacţia noastră.
(*Level,* nr. 4, 2000, p. 78)

(88)
A fost distracţie. Dinozauri diformi, împiedicându-se de rădăcini, ce scoteau câte o înjurătură ciudat de umană când se loveau prea tare.
(*XtremPC,* nr. 24, 2001, 98)

(89)
Compania NVIDIA a anunțat o tehnologie care va putea mări mult viața bateriei din notebook-urile care folosesc GPU-uri din familia Geforce2 GO sau Quadro2 Go (deci nu orice fel de notebook).
(*XtremPC,* nr. 24, 2001, p. 26)
(90)
Oricine poate „vedea" traficul, poate să citească datele conținute în pachete. [...] Soluția la aceste probleme a permis VPN și și a fost denumită „tunnelling". În loc de pachete lansate într-un mediu care nu oferă protecție, datele sunt mai întâi criptate, apoi încapsulate în pachete de tip IP și trimise printr-un „tunel" virtual prin Internet.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 96)
(91)
Tonul a fost dat de către 3dfx acum câțiva ani, cu al lor Voodoo, care până la urmă a revoluționat industria chipset-urilor video, introducând accelerare 3D în mijlocul epocii de glorie a graficii 2D.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 38)
(92)
Relativ repede, lucrurile au căpătat o amploare nebănuită, piața 3D începând să absoarbă treptat pe cea 2D prin apariția soluțiilor integrate gen Voodoo Rush sau Riva ZX, ajungându-se până la urmă la o tendință din ce în ce mai mare de coagulare, mulți giganți de altădată fiind sortiți eliminării de pe această piață.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 38)
(93)
SOCKS 5 este puțin mai diferit de L2TP sau IPSec: el seamănă cu un server proxy și lucrează la nivelul de socket TCP.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 97)
(94)
Am și o sugestie pentru conținutul revistei: încercați să introduceți un fel de dicționar cu terminologie din IT, pentru că mulți (printre care mă număr și eu) nu prea știu ce înseamnă multe prescurtări sau termeni. Și este foarte greu să găsești pe cineva dispus să-ți explice"
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 108)
(95)
Oferă două ieșiri de tip Line Out.
(*Level*, nr. 4, 2000, p. 78)
(96)
Acesta e farmecul overlokingului: nu se știe niciodată ce performanță poți obține. Se apre că ați fost mai norocos decât noi, ceea ce e foarte bine.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 109)
(97)
În afară de voce și de facilitățile specifice accesului la Internet, Zapp Mobile oferă o gamă largă de servicii care transformă telefoanele mobile Zapp în veritabile birouri mobile.
(*Ziua*, 8–9 dec., 2001, p. 9)

(98)
Forța și numele unor lideri mondiali ai industriei telecomunicațiilor [...] vor genera oportunități deosebite pentru industira de înaltă tehnologie din România.
(*Ziua*, 8–9 dec., 2001, p. 9)

(99)
Office XP Professional reorganizează procesul de prelucrare a informației și ușurează operațiunile de creare, partajare și analiză a informațiilor importante. Obținerea rezultatelor este mai simplă, colaborarea între utilizatori este mai ușoară. *Office XP* – experiența unui mod de lucru mai inteligent.
(*RLib*. 12 dec. 2001, p. 12 [reclamă la Microsoft Office^{xp} Professional Romanian])

(100)
Să-ți faci o afacere pe Internet, așa, un fel de „dot.com" românesc (un punct.ro, nu?), să vinzi aer la pungă de un leu de acasă și să-ți vină banii direct în bancă, ăsta da vis frumos.
(*RLib,* 19 nov. 2001, p. 10)

(101)
E adevărat că oricine își poate face un site cu câțiva dolari pe lună, însă de aici [și] până la a pune pe acel site toată „mobila" necesară unui magazin virtual (sau măcar o bază de date decentă) este cale lungă și puțin bătută. „Chiria" cerută în România pentru un site de proporții medii, plus multele probleme care încă mai bântuie pe liniile furnizorilor de Internet ar fi suficient să falimenteze multe astfel de afaceri.
(*RLib,* 19 nov. 2001, p. 10)

(102)
Pe afară, orice firmă care-și dorește o prezență pe Internet, fără bătaia de cap a instalării unui server la propriul sediu, închiriază unul de la ISP și îl administrează de la distanță. Întrebați de curiozitate cât costă o asemenea soluție la noi și o să vă treacă orice chef.
(*RLib,* 19 nov. 2001, p. 10)

(103)
Un singur lucru îi lipsește. Este vorba de rotița de scroll.
(*Level*, nr. 4, 2000, p. 78)

(104)
CONNEX are un sistem flexibil de abonamente de tip standard sau cu minute incluse, care permite fiecăruia să își aleagă varianta cea mai potrivită, în funcție de cât, când și cu cine dorește să vorbească.
(*Germanos îți dăruiește universul tehnologiei* [pliant publicitar], dec. 2001, p. 8)

(105)
Bibliotecile virtuale nu sunt o noutate în lumea WWW [...]. Realizările românești în acest domeniu sunt abia la începuturi, pe situri care se completează, am putea spune, sub ochii noștri.
(*RLit*, nr. 33, 2001, p. 23)

(106)

A: Dear humans,I'm Zerling. Got it? Şi nu-mi place LEVEL-ul! De ce? Nu ştiu! Cred că pentru că nu are multe demo-uri şi un browser frumos. Cu browserul sunteţi chiar penibili!

B: Frate! Eu am explicat de zece mii de ori care e treaba cu CD-ul. Nu se face la noi în ţară, şi nu prea avem multe de spus în această privinţă.

(*Level*, nr. 4, 2000, p. 81)

(107)

[răspunzând la o scrisoare] Partea cu Andrei Schalangen o lăsăm deoparte, noi am uitat deja, şi nu are rost să iscăm un mic scandal, că e păcat de rubrica de mail. Oricum sunt mai mulţi care au aceeaşi părere ca tine.

(*Level*, nr. 4, 2000, p. 81)

(108)

Dacă la faza cu jocurile originale ai şi tu dreptatea ta, deşi la noi la redeacţie primim multe telefoane în care gamerii ne întreabă preţuri şi distribuitori la (sic!) jocuri originale, deci ceva ceva tot mişcă, în ceea ce priveşte TVA-ul greşeşti. Până acum la noi era de 0%, acum este 19%. Aşa că... În rest, toate bune.

(*Level*, nr. 4, 2000, p. 81)

(109)

DF1 a fost un joc tare, la vremea lui, care a scris oarecum istorie.

(*Level*, nr. 4, 2000, p. 81)

(110)

Deşi puţini îşi permit un calculator, iar dintre aceştia şi mai puţini au un sistem cât de cât decent sau acces la Internet, românul de rând este atras de această maşinărie ciudată.

(*Level*, nr. 4, 2000, p. 3)

(111)

Haideţi să vedem împreună ce a mai apărut în materie de chipset-uri.

(*Chip*, nr. 3, 2001, p. 68)

(112)

Performanţă fără bătăi de cap.

(*XtremPC,* nr. 22, 2001, p. 33)

(113)

Permite un pic de overlocking.

(*idem*)

(114)

Budel-ul slăbuţ calitativ.

(*idem*)

(115)

Review-ul mult dorit.

(*Chip*, nr. 3, 2001, p. 44)

(116)
Când vei învăța și tu asm atunci mai vorbim. Orice prost care a terminat liceul știe oleacă de c., mă.Și nu înțeleg chestia cu 'privet'. Ești moldovean, sau ce? Se zice privat... Whatever. Have a nice day!
(Discutii.ROL.ro, 12 nov. 2001)

(117)
Mă, frați români, măcar dați un replay și spuneți că nu vă merge șandramaua – până la urmă e o chestie de bun simț (trimit crack-uri și primesc de la mulți camarazi virtuali de-afară, dar întotdeauna am primit și am dat răspunsuri).
(*idem*)

(118)
A scris 100.000 de linii sub forma unui program supercomplex, ... ceva de genu' Hello World.
(*idem*)

(119)
Profesorii tre' să te îndrume, să te facă să înțelegi algoritmul, nu să știe toate „șmecheriile" de sintaxă ale unui limbaj de programare.
(*idem*)

(120)
Rasele din joc sunt Elf, Orc, Dwarf, Human, Undead, Fasery, Avian (un fel de păsări) și Halfling; fiecare rasă are proprietăți specifice și plus-uri sau minus-uri în diverse domenii. De exmplu, elfii au un bonus pe partea de magie, halflingii sunt maeștri în a face obiecte să dispară.
(*XtremPC,* nr. 20, 2001, p. 71)

(121)
Ultimul patch [...] ar trebui să rezolve câteva probleme legate de Battlenet și să elimine o schimbare făcută în 0,8, în domeniul calculării distanțelor, care provoca probleme de gameplay.
(*idem*)

(122)
Hoții pot executa o gamă largă de operațiuni, plecând de la spionaj, incendieri, sabotaje, până la banalul furt.
(*idem*)

(123)
După 630, SiS a lansat pe piață un urmaș al acestuia în zona platformei Socket 370, și anume pe 635. Dacă toți ceilalți producători oferă un set format din două cipuri, în cazul lui 635 avem a face cu unul singur, acesta conținând toate funcțiile celor două. [...] SiS a conceput și 730S, un cip care [...].
(*Chip*, nr. 3, 2001, p. 72)

(124)
Cam asta e cu luatul cardurilor.
(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 88)

(125)

Procesul pare simplu, dar vă garantez că va trece ceva timp până când veți reuşi să creați o structură care să nu colapseze, ca să nu mai vorbim de animarea ei.

(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 11/2)

(126)

Setările din ce în ce mai complexe odată cu creşterea numărului de versiune pot mânca ceva timp.

(*Chip*, nr. 6, 2000, p. 104)

(127)

Datorită noului Armada M 700 cu procesor Intel R Penttium R III 700 MHz poți acum să faci față oricăror situații neprevăzute.

(*Chip*, 3, 2001, p. 37)

II. ANALIZE INFERENŢIALE

PARTICULARITĂŢI INFERENŢIALE ALE UNOR CONSTRUCŢII LINGVISTICE DE PRECIZARE A SENSULUI*

Introducere

Studiul îşi propune să analizeze din perspectiva aspectelor inferenţiale ale sensului câteva turnuri discursive frecvente în conversaţia spontană, unele devenite construcţii idiomatice, altele nu, dar oricum foarte uzuale, deja rutine conversaţionale[72] sau ajunse aproape un mod curent de a spune ceva, turnuri care trec de la un vorbitor la altul, de la o conversaţie la alta şi care, în fond, formează ceea ce numim dialogismul limbajului[73]. Acest dialogism predetermină selecţiile noastre lexicale şi stilistice, astfel încât construcţiile lingvistice într-adevăr genuine sunt rare. Sub aspectul construcţiilor, colocaţiilor, idiomatismelor pe care le „luăm de-a gata" nu suntem creativi. Creativi suntem însă prin felul în care le utilizăm şi în contextele în care le utilizăm.

Implicaturile standard şi cele convenţionale sunt sensuri banale, dar în ciuda familiarităţii, noastre cu ele, sunt semnificaţii foarte importante de care depinde interpretarea mesajului comunicat şi orientarea argumentativă, care influenţează planificarea viitoare a comunicării şi care angajează, mai mult sau mai puţin, vorbitorii în comunicare.

Aspectele inferenţiale pe care le vom discuta mai jos, cu influenţă asupra referenţialităţii, apar în acele zone ale conversaţiei în care firul narativ este momentan oprit din dezvoltarea lui şi au fost denumite de noi, în funcţie de efectul pe care îl au asupra sensului global al secvenţei, ca: *extindere* şi *restrângere a referenţialităţii*, *restrângere şi consolidare a predicaţiei*, *consolidare a referenţialităţii*, *aproximare a referenţialităţii* şi *dezagregare a sensului*.

Ca vorbitori, am avut adesea experienţa următoare: am simţit că o anumită combinaţie lingvistică este mai interesantă prin conotaţiile ei, prin ceea ce ea

---

* Studiul a apărut, iniţial, în *Dialogul în româna vorbită* (Omagiu profesorului Sorin Stati la a 70-a aniversare), Laurenţia Dascălu Jinga, Liana Pop (coord.), 2003, Bucureşti, Editura Oscar Print, pp. 115–127.

[72] Ceea ce propunem aici este o schiţă de analiză. Identificarea şi inventarierea mai multor construcţii lingvistice ar putea duce la conturarea şi descrierea mai fermă a structurilor inferenţiale subiacente.

[73] Folosim termenul de dialogism în accepţiunea bahtiniană.

comunică, decât prin ceea ce codifică lingvistic. Este ceea ce ne propunem să urmărim aici prin analiza inferențială a unor construcții aparent banale și neînsemnate, știut fiind faptul că implicaturile griceene oferă un model de analiză a conotațiilor și subînțelesurilor din comunicarea spontană.

De regulă, se analizează clase de construcții lingvistice care evidențiază un fenomen sintactic, semantic etc. Demersul nostru este pragmatic: căutăm mecanismele inferențiale comune din spatele unor construcții lingvistice curente, construcții care se remarcă printr-un „aer comun de familie”, fără a fi idiomatice și care pot avea un grad oarecare de variație. Ceea ce le unește nu este un element structural, ci un același comportament inferențial. Deși în structura de suprafață pot prezenta o variație mare, ele au aer comun de familie[74]. Despre ele nu putem spune că formează un tip de construcție gramaticală sau stilistică, ci cel mult că sunt încadrabile într-o clasă pragmatică.

Informațiile pragmatice genuine, segmentale și suprasegmentale cu semnificații ferme, care țin de aspectul locuționar, ilocuționar și perlocuționar al comunicării pe care un corpus de limbă vorbită (nedialectală - în cazul nostru) le oferă, ne-au determinat să extragem exemplele din trei lucrări: două ale Laurenției Dascălu Jinga$_{a, b}$ (2002)[75] și a treia, *Interacțiunea verbală* (Ionescu-Ruxăndoiu, 2002)[76], care, ca și Dascălu Jinga$_a$ (2002), este un volum de texte de limbă standard vorbită.

Ideile care urmează a fi subliniate de datele analizei sunt următoarele:

– putem vorbi nu numai de structuri lingvistice, dar și de *mecanisme inferențiale*, adică de anumite operații inferențiale care se succed cu regularitate în spatele unor construcții lingvistice care au același aer de familie;
– procesele inferențiale sunt răspunzătoare de sensul vorbitorului, dar contribuie și la configurarea sensului lingvistic al enunțului, influențează selecția unor construcții lingvistice, prin urmare adeseori turnurile conversaționale sunt determinate de mecanisme inferențiale;

---

[74] Termenul de *aer de familie* sau *asemănare de familie* este folosit cu accepțiunea de la Wittgenstein, *apud* Moeschler / Reboul (1999, p. 365).

[75] Din *Corectarea* (Dascălu Jinga$_b$, 2002) am preluat unele exemple interesante pentru noi, care nu apăreau în CORV (Dascălu Jinga$_a$, 2002), dar care există în corpusul de limbă vorbită nondialectală sub formă de înregistrări audio, corpus realizat de autoare, și care în prezent se poate consulta la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, din București. Menționăm că, fiind interesați de latura inferențială, nu am preluat întotdeauna clasificarea propusă acolo. Ceea ce la nivel de suprafață (sau de performanță a comunicării) este o corectare (autocorectare) sau o reformulare – autoarea păstrând distincția introdusă de Levelt (1983, cf. Dascălu Jinga$_b$, 2002, pp. 26–29) dintre *error repair* (tradus prin „corectare (propriu-zisă)” sau „rectificare” și *appropriateness repair* („reformulare”) –, dintr-o perspectivă inferențială (care ține de competența comunicării), perspectivă în cadrul căreia ne situăm, este declanșarea unor mecanisme orientate către extinderea sau restrângerea referențialității, către consolidarea sau slăbirea forței aserțiunii etc.

[76] În acest volum, cu sigla I. V.

– idiolectele capătă individualitate şi prin predominanța unor procese inferențiale şi a unor strategii de politețe preferate de vorbitor;
– operațiile inferențiale sunt mecanisme atât locale, care acționează la nivel de propoziție, cât şi globale, în sensul că au loc la nivel de enunț, în timp ce orientările argumentative au un caracter mai curând globalist decât local;
– implicaturile standard sau particularizate participă, alături de sensul codificat lingvistic, de datele circumstanțiale relevante şi de cunoştințele enciclopedice, la formarea contextului cognitiv de interpretare a unui enunț.

Din punct de vedere metodologic, o corelare a datelor pertinente furnizate de analiza gramaticală şi semantică a unei constucții, cu datele pertinente care vin din analiza ilocuționară şi argumentativă, cu rezultatele din analiza inferențială, dar şi cu informațiile furnizate de observarea aspectelor care țin de producerea şi receptarea comunicării ar oferi o imagine mai amplă asupra utilizării spontane a limbajului.

Extinderea referențialității

Referențialitatea este atât un fenomen semantic, cât şi un act pragmatic. Atribuirea referențialității se desfăşoară de-a lungul întregului text sau schimb conversațional, cel mai adesea configurându-se treptat sau, o dată ce a fost instituită, modificându-se. O anumită entitate referențială poate să dispară şi să facă loc altei entități referențiale, tot aşa cum un anumit referent poate fi configurat referențial în mai multe feluri. Prin referențialitate şi prin tipurile de predicație se constituie narativitatea şi informativitatea unui discurs. Precizarea referentului este esențială şi implică, printre altele, selecția referentului dintre mai mulți candidați referențiali posibili, evidențializarea acestuia, menținerea continuității sale pe o anumită secvență de comunicare, dar şi prezentarea lui într-o anumită configurație discursivă. Aceste procese discursive țin de expectațiile de referențialitate ale participanților la comunicare, de stabilirea domeniului referențial, de intervențiile vorbitorilor asupra domeniului referențial, fie în sensul extinderii ori restrângerii, fie în sensul consolidării (păstrării) unui domeniu referențial constituit deja.

Fenomenul extensiei referențiale este uşor de observat mai ales atunci când avem construcții numerice, care configurează o referențialitate temporală aproximativă (*către ora unşpe jumate*↑ *doişpe*[77] (cf. (4)), *două-trei ore acolo ar putea* (cf. (1)). Aceste exemple, din care primul apare în eşantionul conversațional de mai jos, sunt extrase din secvențe în care se negociază referențialitatea temporală.

---

[77] În citarea exemplelor am păstrat sistemul de notație specific (v. *Simboluri*).

(1)

LDJ: şi venim .. **la cinci jumate.**

MM: Deci nu ▯ Cu dentistu-şi rezolvă mai dever- (AK) devreme ▯ sau CE face.

LDJ: Asta n-am întrebat ↑ că n-avea rost.

MM: Nu ↓ ideea e că **N-Are dentist la ora şapte.**

LDJ: Cine.

MM: El. **Nu mai are dentist la şapte.**

LDJ: Nu nu ↓ fiREŞte. **La cinci jumate şi asta e tot.** Ce ↓ mai avea rost să-i cer socoteală ↑ cum //

MM: <**R** Nu nu nu ↓ **R**> da' **mă gândeam că el n-are limite de timp aşa.**

LDJ: Nu. Cred că nu. Da' nu o să stea ei .. Mă ↓ sânt oameni cu treburi ↓ au venit aici **cu zile numărate** ↑ nu ştiu dacă//

MM: E-adevărat ↓ da':: bănuiesc că totuşi ↓ **două-trei ore acolo ar putea** =

(CORV, p. 215)

La (1), cei doi vorbitori, LDJ şi MM, au un comportament conversaţional diferit şi atitudini distincte faţă de planificarea timpului pe care îl are la dispoziţie referentul despre care discută. LDJ este la început vorbitorul-„soldat", „disciplinat", care ia informaţia ca atare, nu caută justificări, în semn de respect faţă de hotărârile celuilalt, aici referentul discuţiei. În finalul secvenţei, LDJ preia atitudinea conversaţională a lui MM, devenind mai dubitativ, dovadă îngrăditorii epistemici pe care începe să-i folosească (*cred* şi *nu ştiu dacă*). MM este vorbitorul care-şi pune probleme, caută justificări, este insistent şi încearcă să modifice planificarea timpului şi implicit a programului referentului principal. Replica lui MM – *bănuiesc că totuşi* ↓ *două-trei ore acolo ar putea* – încearcă să determine o extindere a referenţialităţii temporale. Construcţia clişeizată *două-trei ore (acolo)*[78] se obţine prin asertarea termenului superior din scala < 1, 2, 3, ..., n >, unde cifrele indică orele, cu rolul inferenţial de a bloca implicatura standard a cantităţii[79] („Doar două ore, exact două ore, nu mai mult de două ore."), pe care o asertare singulară a termenului anterior ar fi putut-o avea.

---

[78] Construcţia este „deschisă" admiţând orice nominal şi orice combinaţie numerică, cu condiţia ca al doilea termen al perechii să fie mai mare. În privinţa juxtapunerii (cu sens disjunctiv) a numeralelor (întotdeauna cardinale), se constată că se preferă combinaţiile cu numerale mici, *trei-patru, cinci-şase* etc. sau, dacă sunt numere mari, tendinţa este să se combine numerale rotunde *treizeci-patruzeci, trei-patru sute* sau să fie determinate vag cu locuţiunea adverbială *în jur de,* cf. *în jur de treizeci şi cinci-patruzeci.*

[79] Am preluat din teoria lui Grice clasificarea sensurilor conversaţionale în: implicaturi convenţionale, implicaturi conversaţionale standard (ale cantităţii, calităţii şi manierei) şi implicaturi nonstandard sau particularizate, declanşate de uzul metaforei, al ironiei, al tautologiei şi al altor figuri.

Recursul la selectarea construcției vagi *două-trei ore* reprezintă, din punct de vedere pragmatic, aserțiunea cea mai tare și cea mai convenabilă pe care vorbitorul MM o putea face în acel moment conversațional, conform prezumției de relevanță. De aceea, în contextul conversațional creat, vorbitorul intuiește că a aserta intervalul temporal *două ore* ar fi prea puțin și ar invita interolocutorul să dezvolte implicatura standard a cantității („Exact, nu mai mult de două ore."), iar a spune *trei ore* ar fi prea mult din pricină că ar favoriza implicatura cantitativă corespunzătoare, riscând în felul acesta ca intervenția lui să fie respinsă de interlocutor.

Pe de altă parte, discuția premergătoare are câteva replici care dezvoltă inferențe de tip limitativ, cum sunt o mare parte din implicaturile cantitative, ceea ce ar fi putut crea bazele unui schimb conversațional în care se deține controlul asupra informației semantice. Una dintre inferențele limitative însoțește replica lui LDJ *[Venim] la cinci jumate și **asta e tot***, unde pragmatemul *asta e tot* are rolul de a întări aserțiunea *la cinci jumătate,* declanșând implicatura cantitativă „Exact la cinci și jumătate, nu mai târziu.", precum și alte implicaturi contextuale, de tipul: „Nu mai schimbăm nimic din ce am hotărât.", „Așa a zis X, așa rămâne." ș.a. De asemenea, replica tematizantă[80] și incompletă a lui MM *da' mă gândeam că el n-are limite de timp așa [de fixe]* confirmă direcția limitativă de complinire pragmatică a sensului impusă de celălalt locutor, aici LDJ.

De ce se dorește blocarea implicaturii cantității limitative de către MM? Altfel spus, de ce se dorește să se producă o extindere a timpului acordat acelui eveniment (întâlnirea dintre LDJ, MM și referent)? Pot fi motive de ordin concret, dar și determinări culturale – planificarea foarte exactă, ca și acordarea unui timp prea limitat unei vizite la un prieten, o ieșire în oraș cu cineva etc., pot fi simțite ca nepoliticoase într-un spațiu cultural cu influențe orientale cum este cel românesc[81]. De asemenea, norma pragmatică este ca, în limbajul colocvial, referențialitatea numerică să aibă o utilizare vagă, fie că denotă timpul, cantitatea sau spațiul (Wilson / Sperber, 2002). Astfel, un enunț ca *Vin la ora trei* nu are semnificația globală de „Vin exact la ora trei.", ci de „Vin în jurul orei trei.". Ținând cont că utilizarea vagă a numeralelor reprezintă norma pragmatică, selecția unei construcții lexicale vagi la care recurge locutorul MM (*două-trei ore*) reprezintă o utilizare marcată din punct de vedere lexico-pragmatic cu rolul de a bloca implicatura cantității limitative. Totodată, pentru a realiza o extensie de tip vag a referențialității este nevoie ca în discurs să fie blocate explicit, prin semnalizare lexicală, implicaturile cantitative (standard) limitative.

De remarcat că unitatea de timp și spațiu este refăcută în construcția *două-trei ore acolo*, unde deicticul spațial este aproape nonreferențial, utilizarea

---

[80] Folosim termenul *tematizant* cu accepțiunea pe care o dă Stati (1990) *tematizatorilor.*

[81] De remarcat că sintagma *vizită armenească* nu are nici azi, în societatea românească, conotații obligatoriu negative.

lui cvasiexpletivă reliefând extensia temporală şi ajutând la configurarea cât mai vagă a timpului[82]. Construcţie a limbajului popular şi familiar, probabil având la origine un verb liber care a dispărut (de tipul lui *să stea, să petreacă, să rămână*), ea a devenit o rutină conversaţională. Interesant este faptul că această construcţie preferă contextele opace – aici este subordonată lui *bănuiesc că* – sau contextele cu modalizatori. Intervenţia conversaţională a lui MM (*E-adevărat↓ da'\:: bănuiesc că totuşi↓ două-trei ore acolo ar putea [...]*) conţine în realitate două replici cu roluri argumentative opuse (Stati, 1990), unite prin marcatorul discursiv *da'(r): e adevărat* – una cu rolul argumentativ de acord, de asentiment, iar cealaltă – cu rolul de dezacord atenuat.

În enunţul *şi eu le-am dat ora aia↓ cu ăla de noapte da' ≠<@ ştiu io când naiba o s-ajung>* din exemplul:

(2)
B: Acuma au zis că ne-aşteaptă cineva şi să le spunem când ajungem↓ [ştii↑
A: [da
B: şi eu le-am dat ora aia↓ cu ăla de noapte da' ≠<@**ştiu io când naiba o s-ajung**>
(I.V., p. 40)

finalul interogativ retoric extinde vag referenţialitatea temporală, blocând la nivel local implicaturile cantităţii exacte – „Nu altă oră.", „Nu cu alt tren." – favorizate de sintagmele referenţiale anterioare, *ora aia* şi *trenul ăla*. Aceste implicaturi, care ar fi asigurat o stabilitate referenţială textului, nu se ridică la nivelul întregului enunţ, ci rămân blocate la nivelul local al propoziţiei care le autorizează. Marcatorul discursiv *da'* introduce presupoziţia contrastului între prima parte a enunţului, în care vorbitorul construieşte un sens exact, specificabil în cele mai mici amănunte (ar putea să dea ora exactă la care ajunge trenul, numărul trenului), şi a doua parte, care are un sens temporal imprecis. Totodată, rolul inferenţial al extensiei vagi *ştiu eu când naiba o s-ajung [?]* este de a îmbogăţi contextul interpretativ al enunţului cu presupoziţiile: „Nu ştiu când o să ajung."; „Este posibil să ajung cândva, după ora comunicată (şi nu cu trenul indicat).". Acestea au rolul să submineze forţa aserţiunii anterioare. Utilizarea incidentă, cu valoare adverbială a substantivului *naiba* ajută la construirea unei referenţialităţi imprecise. Faptul că extensia vagă se rosteşte râzând[83] dovedeşte disponibilitatea locutorului de a trece de la un sens temporal precis la unul imprecis. Această disponibilitate de a accepta jovial vagul temporal este

---

[82] De observat că deicticul temporal *atunci* nu poate funcţiona ca determinant pe lângă *două–trei ore* din cauză că toată construcţia ar fi pleonastică.
[83] Cf. notaţia <@ text >.

determinată, credem, şi cultural. Prin aceste inferenţe discursul este racordat subiacent la motivul nepunctualităţii CFR-ului.

Norma stilistică de utilizare a timpului şi spaţiului în formule clişeizate sau în frazeologisme este, în general, cu timpul şi/sau spaţiul indeterminate, noncuantificabile (cf. formulele temporale de structurare a basmelor: *şi ...povestea înainte mult mai este; şi au trăit mulţi ani fericiţi;* frazeologisme frecvente ale indeterminării timpului sau spaţiului: *la paştele cailor; la calendele greceşti; unde a înţărcat mutul iapa*; *de joi şi până mai apoi; la urma urmelor; în cele din urmă; (nu sunt) de ieri de alaltăieri*; în urări: *să trăiţi mulţi ani fericiţi!* ş.a.). Nu am întâlnit, în limbajul colocvial, frazeologisme care să conţină o reprezentare exactă a timpului şi spaţiului. Chiar şi atunci când există o expresie numerică exactă, ca *trei (şapte) zile şi trei (şapte) nopţi*, referenţialitatea temporală primeşte valori vagi, iar numeralele aparţin clasei numerelor magice. Idiomatizarea ideii de timp sau de spaţiu într-o manieră vagă poate fi un indiciu al viabilităţii inferenţelor pragmatice nonlimitative. Ele sunt complementare celor limitative cu care se intersectează frecvent pentru a circumscrie domenii referenţiale. Totodată implicaturile cantitative, a căror frecvenţă a fost semnalată de literatura pragmatică, – fie că sunt limitative, fie că sunt nonlimitative – reprezintă standarde universale de interpretare a referenţialităţii în genere.

Construcţia, de-acum clişeizată în româna actuală, verb + *la ce faci acolo*[84] din exemplul:

(3)
A: bine spor la cumpărături **la ce faci acolo** şi baftă mâine. ne vedem la şcoală.
[...]
B: să fie. pa.
(I.V. , p. 40)

este o extensie semantică vagă, formată din verbul *a face*, care e un universal semantic, şi deicticul spaţial aproape desemantizat *acolo* care, adăugat prin

[84] Iată o serie de exemple excerptate de pe Internet cu ajutorul motorului de căutare Google. O dovadă de clişeizare a construcţiei este că apare în urări: *Mă bucur că ai revenit cu detalii, sper să ne ţii la curent în continuare. Spor la ce faci acolo!*. Deicticul *acolo* care îşi pierde valoarea indicială şi anaforică, semiadverbul *tot*, modalitatea nonasertivă a enunţului (exclamativă, interogativă, injonctivă) sunt factori lingvistici de clişeizare şi pragmatizare a construcţiei respective: *La ce zici acolo nu-i chiar aşa rău!; La ce scrii acolo, zic şi eu că nu eşti întreg la minte!; Ce tot zici acolo, omule?; Ce tot faci acolo, nu mănânci?; Ce tot faci acolo, cetăţene?; Ce tot spui acolo, sfinţia ta?; Tu te vezi ce tot spui acolo?; Ai grijă ce vorbeşti acolo!; Tu-ţi dai seama ce vorbeşti acolo?; Ce vorbeşti acolo? Vrei să stau cu coşciugu-n casă până mori?*. Toate sunt secvenţe ce indică detaşarea vorbitorului de referenţialitatea pusă în discuţie, chiar de respingere a acesteia, fapt ce indică conflictul verbal.

parataxă[85], are rolul de a mări şi „dilua" referenţialitatea şi aşa prea mare a verbului. Enunţul vag *spor la cumpărături, la ce faci acolo* care conţine substantivul postverbal *cumpărături,* cu o referinţă generică de tip cumulativ, declanşează implicaturi cantitative imprecise, de genul „Spor la cumpărături, dar nu numai la cumpărături.", „E posibil să faci şi altceva pe lângă cumpărături.", precum şi implicatura negativă a calităţii „Eu nu ştiu exact ce vrei să faci, nu sunt sigur că vrei să faci cumpărături, dar spor la ceea ce doreşti să realizezi.", care creează contextul cognitiv adecvat pentru acceptarea augmentării referenţialităţii. Aceste inferenţe imprecise declanşate de extensia semantică vagă aparent blochează o posibilă implicatură pozitivă a cantităţii pe care ar fi avut-o enunţul în absenţa propoziţiei paratactice vagi, şi anume: „Spor numai la cumpărături, nu la altceva!", care este atipică pentru urări. Una din condiţiile semantice ale urărilor, în română cel puţin, este de a avea un domeniu referenţial flexibil, care să poată fi extins[86], prin cuantificare universală (cf. *Să ai parte de noroc în **tot** ce faci!*) şi/sau prin referenţialitate generică (cf. *Casă de piatră!*). Una dintre condiţiile pragmatice ale urărilor este de a maximaliza domeniul referenţial şi atunci când enunţul este lapidar. Diferenţa dintre urarea scurtă *Mult noroc!* şi urarea lungă *Mult noroc în tot ce faci!* poate fi numai în privinţa gradului de insistenţă. Urările mai lungi sunt simţite ca având o forţă mai mare şi, de regulă, sunt folosite la ceremonii sau în contexte de sărbătoare, nu în contexte obişnuite. În concluzie, condiţiile semantice şi pragmatice ale acestei urări nu favorizează declanşarea implicaturilor cantităţii exacte. De asemenea, implicaturile standard ale calităţii nu pot fi declanşate de o urare tipică, deoarece aceste acte de vorbire sunt nonvericondiţionale, nu sunt aserţiuni, aşa încât problema adevărului sau falsului nu are pentru ele relevanţă. În contextul în care adevărul nu e semnificativ – ca în cazul urărilor –, extensiile referenţiale nu sunt constrânse de determinări ale lumii reale şi sunt foarte uşor de făcut şi, mai mult, devin norma de utilizare a referenţialităţii temporale, spaţiale şi cantitative.

Enunţul vorbitorului A de la (3) nu are aspectul inferenţial şi nici cel lingvistic al unei urări tipice. Aceasta înseamnă că replica lui este mai puţin o urare reală, cât o formulă colocvială prin care se poate despărţi de interlocutor şi încheia conversaţia. Rolul extensiei referenţiale vagi este de a deturna forţa ilocuţionară a enunţului de la urare la strategia de încheiere a conversaţiei. Pragmatemul *spor la ce faci acolo* nu realizează o extensie maximă a referenţialităţii care să acopere un întreg domeniu referenţial, cum ar fi tipic urărilor, deoarece nu conţine un generic (cf. *Spor la **învăţătură**!, Multă fericire!*) sau un cuantificator universal (cf. *Spor la **toate**!, Să-ţi meargă bine*

[85] Parataxa sau, în retorică, asindetul are o „funcţie cumulativă", v. DSL.
[86] Aşa se explică de ce frecvent apar urări care lexicalizează întreg domeniul referenţial, precum: *La mulţi ani ţie şi întregii familii!, Succes la examene şi la tot ce vrei tu să faci (în viaţă)!* ş.a.

mereu în tot ce faci!), ci, prin deicticul *acolo,* devenit aproape expletiv, concretizează şi particularizează foarte mult enunţul, iar prin întreaga sintagmă *a face acolo* extinde referenţialitatea într-o manieră vagă, dar fără a o maximaliza.

Restrângerea referenţialităţii

În eşantionul:

(4)
1G : Credeţi că /ă/î sun- ⊥ aţi putea fi disponibil ... către **ora unşpe jumate ↑ doişpe?**
2VJ: /ă: CAT e ceasul **acum**. [aparte]
3G: **Acum e unsprezece fără un sfert.**
4VJ: **Unşpe fără un sfert**. Eu locuiesc în Militari ↓ ştiţi?
5G: Da da da. **Pe la doisprezece.**
6VJ: **Pe la douăşpe**. Bine. Am să fiu **la douăsprezece acolo**.
7G: Da.
(CORV, p. 220)

avem o acţiune conjugată a ambilor participanţi în planificarea referinţei temporale. Locutorii avansează de la o referenţialitate temporală vagă, lexicalizată cu ajutorul prepoziţiilor *către* şi *pe la* (*disponibil... către ora unşpe jumate↑ doişpe?*; *Pe la douăşpe.*), spre o referenţialitate temporală şi spaţială exactă (*Am să fiu la douăsprezece acolo.*). Formele corupte ale numeralelor alternează cu formele standard şi se repartizează diferit în funcţie de tipul de act de vorbire în care apar. Formele standard apar în aserţiuni (cf. 3G) şi în promisiuni (cf. ultimul enunţ din replica 6VJ), iar formele populare apar într-o cerere (cf. 1G), într-o reluare ca răgaz de gândire (cf. 4VJ) care este mai puţin decât o aserţiune propriu-zisă. VJ este participantul mai „relaxat" şi cel care conduce de fapt conversaţia, dar în momentul în care se angajează într-un act ilocuţionar de tipul promisiunii (*Bine. Am să fiu la douăsprezece acolo*) va selecta forma standard a numeralului[87], urmată tot de deicticul spaţial *acolo*, colocaţie indicând tiparul mental al unităţii dintre timp şi spaţiu. Ultima replică a lui VJ declanşează implicatura cantităţii, necesară restrângerii referenţialităţii temporale şi unei realizări eficiente a promisiunii[88]. La (4), restrângerea şi precizarea referenţialităţii temporale se face treptat, iar forţa ilocuţionară a actului de vorbire contribuie la limitarea exactă sau, dimpotrivă, la indicarea imprecisă a timpului. În concluzie,

[87] Observaţia este valabilă pentru exemplul de aici, dar ar trebui validată şi cu date statistice.
[88] Promisiunea, ca act de vorbire distinct de urare, trebuie să circumscrie cât mai exact referenţialitatea, aceasta fiind una din condiţiile pragmatice ale realizării ei cu succes.

formele populare ale numeralelor au aici o utilizare referențială vagă și apar în enunțuri de tip cerere și ofertă, iar formele standard denotă o referențialitate temporală exactă și apar în enunțuri de tip promisiune sau aserțiune.

Unul dintre mecanismele inferențiale specifice pentru restrângerea referențialității este anularea implicaturilor scalare discursive. Fenomenul inferențial de anulare poate fi polifuncțional. El poate, perlocuționar, să fie o corectare (cf. (5) și (6)) de mai jos) sau o mărturisire, o confesiune, o recunoaștere a unei greșeli[89]. În:

(5)
Ad: Ei au trebuit să vină ↑ (AK) **de fapt EA ar fi trebuit să vină** (...)
(*Corectarea*, p. 52 (112), unde exemplul este încadrat la corectări marcate structural prin marcare lexicală (cf. marcatorul *de fapt*).)

din punct de vedere contextual, între pronumele *ei* și *ea* se poate considera că există un raport scalar, în care *ei* este termenul superior în scală, care, în circumstanța respectivă, are sensul de „mai mulți indivizi, printre care și ea" (*ei*: „el_1, el_2 , ...el_n și ea"), iar pronumele *ea* este termenul inferior al scalei, a cărui implicatură este „Nu ei.". În propoziția introdusă prin marcatorul discursiv *de fapt* se asertează implicatura scalară a pronumelui *ei*. Dacă colocutorul Ad, de la (5), ar fi continuat cu replica de contrazicere *Ei au trebuit să vină.*, în același context în care *ei* ar fi avut referențialitatea colectivă de „el_1, el_2 , ...el_n și ea", sensul îmbogățit, rezultat din sensul propozițional, plus implicaturile standard, ar fi inclus implicatura scalară „A trebuit ca ei să vină, nu doar ea.". Intuitiv, se simte că această lecțiune corespunde unei alte evoluții semantice a discursului. La (5), corectarea se face pentru a respecta Maxima Calității. Corectarea reprezintă momentul discursiv în care vorbitorul hotărăște să nu se abată de la adevărul (faptelor), de unde și preferința pentru marcatorul discursiv *de fapt*. Maxima Calității este respectată în detrimentul Maximei Cantității. În fața adevărului nu mai contează că enunțul este mai lung. Corectarea de aici se face în limitele domeniului scalar al termenului greșit, ceea ce înseamnă că secvența de corectare este foarte legată de enunțul de bază. Întrebări puse în spiritul teoriei griceene a comunicării, de genul: „Când o corectare sau o reformulare poate fi interpretată și ca o dezvăluire?"; „Ce alte diferențe mai există între mistificarea realității și o greșeală sau o denaturare nu foarte gravă a stării de fapte în afară de intențiile locutorului de a-l face pe interlocutor să ajungă la implicaturi înșelătoare?", ar merita a fi urmărite într-un corpus de conversații specifice.

Implicaturile scalare credem că se potrivesc foarte bine activității de corectare sau de reformulare datorită caracterului lor foarte precis și faptului că nu modifică zone semantice mari din discurs.

---

[89] Cf. un enunț de tipul: *Am luat niște bani de la tine din sertar, de fapt am luat toți banii.*

În exemplul:

(6)
C: Şi înainte de a ne evacua pe noi ↑ **pe toţi pensionarii i-a scos din Braşov.**
V: **(K) Pe toţi! Pe Unii.**
(*Corectarea*, p.75, unde este încadrat la heterocorectare prin repetarea erorii interlocutorului cu o intonaţie „rejectivă".)

are loc acelaşi proces inferenţial, singura diferenţă este aceea că scala < unii, toţi > nu este instituită în discurs de acelaşi vorbitor. Anularea este, ca fenomen textual, o turnură pe care o ia enunţul la un moment dat, un loc în care datele semantice ale discursului se schimbă puţin, dar numai în limitele unui domeniu scalar. În situaţia în care datele referenţiale s-ar schimba mai mult prin corectare, şi implicaţiile etice ale activităţii conversaţionale ar fi cu totul altele[90]. De asemenea, se mai poate observa că enunţurile care conţin fenomenul de anulare reprezintă o zonă din conversaţie în care firul narativ stă temporar pe loc, nu se dezvoltă.

În concluzie, anularea este unul din procesele inferenţiale prin care vorbitorul negociază sensul cu sine însuşi (cf. (5)) sau cu partenerul (cf. (6)). În ultimul caz, dacă rectificarea este acceptată de interlocutor, se creează un context cognitiv care tinde să fie pentru moment identic la ambii parteneri de conversaţie.

Restrângerea şi consolidarea predicaţiei

Anularea unei implicaturi scalare discursive poate fi şi o tehnică de restrângere a predicaţiei. Este ceea ce uneşte exemplele (7)–(10). Restrângerea predicaţiei angrenează două mecanisme textuale: i) trecerea de la o predicaţie mai puternică la o predicaţie mai puţin puternică; ii) în condiţiile păstrării aceloraşi referenţi (cf. (7): *MULtă lume a mai rămas atunci↓ adică era hotărâtă să rămâie...*). Menţinerea referenţilor e o condiţie importantă pentru a se putea crea un domeniu semantic în care predicaţia să devină gradabilă şi scalară.

(7)
C: VIneri a fost↓ ASta↓ că s-a hotărât (AK) adică s-a cedat Transilvania↓ şi luni↑ ... duMInecă sau LUNI↑ noi **eram hotărâte cu Luci să rămânem. Şi ŞI altă lume↓ MULtă lume a mai rămas atunci↓ adică era hotărâtă să rămâie...**
(CORV, p. 46)

Construcţia *aş fi ştiUT. Aş fi ţiNUT minte* din:

---

[90] Ne gândim că enunţiatorul ar putea fi acuzat de minciună, de necooperare conversaţională etc.

(8)
CJ: Da' CIne ↓CIne era rector atunci.
VJ: NU ştiu cine era.
CJ: <P Cred că NU era cineva aşa de: nume↓ că: **aş fi ştiUT. Aş fi ţiNUT minte. P>**
(CORV, p. 50)

precum şi *s-a* [vindecat] *aproape s-a vindecat complet* din:

(9)
Ad: şi-a zis↓ „Domle↓ ăsta e primul caz în/î viaţa mea când /î î **s-a aproape s-a vindecat complet".**
(*Corectarea*, p. 27 (9), încadrat la reformulări cu valoare de atenuare.)

cât şi *era cu mama mea ... logoDIT↓ sau aproape logoDIT↓* din:

(10)
C: [Tatăl meu] **... era cu mama mea .. logoDIT↓ sau aproape logoDIT ↓**
(*Corectarea*, p.27, (10), încadrat la reformulări cu valoare de atenuare.)

sunt specifice substituirii unei stări de fapte mai ample cu una identică, dar mai restrânsă. Un rol important în aceste reformulări îl au cuvintele de aproximare (cf. adverbul *aproape*), verbul de intenţie *a fi hotărât să*, cvasisinonimele *a şti – a ţine minte,* care devin scalare în context, conectorul disjunctiv cu valoare inclusivă *sau*, cel explicativ *adică*, marcatorul discursiv *de fapt* ş.a.

Considerate de Dascălu Jinga$_b$ (2002) reformulări cu valoare de atenuare, ele restrâng domeniul predicaţiei prin anularea implicaturii scalare a termenului superior din scală, adică a predicaţiei mai puternice. Grija de a nu exagera prin limbaj în raport cu realitatea, de a nu supradetermina lingvistic starea de fapte transmisă, face ca fenomenul să cunoască şi forme de anulare atipice, cum este cazul lui *era logodit sau aproape logodit* (cf. (10)), unde adjectivul nu este intrinsec gradabil. Din punct de vedere semantic, adjectivul *logodit* nu realizează o scală decât cu *căsătorit,* şi aceasta numai într-un context cultural tradiţional. În plus, nu are grade de comparaţie, aşa încât scala creată *ad hoc* < aproape logodit (ca şi logodit), logodit > este inacceptabilă din punct de vedere logic, deşi uzuală. Ea s-a format prin recategorizarea lexicală a adjectivului. Adjectivul *logodit* este recategorizat lexical[91] ca termen aspectual, în care starea de fapt *a fi logodit* este conceptualizată ca proces cu mai multe etape. Anulările atipice care au nevoie de

[91] Pentru recategorizare lexicală cf. Baciu (1999); Wilson / Sperber (2002) demonstrează că la recategorizarea „conceptuală" – cum o numesc ei – participă într-o acţiune conjugată sensul propoziţional, asumpţiunile contextuale şi implicaturile unui enunţ, scopul fiind adecvarea sensurilor pe care enunţul le are şi le declanşează.

o recategorizare scalară a termenului sunt des folosite, şi cu cât termenul este mai puţin susceptibil de a fi recategorizat scalar, cu atât această turnură discursivă are mai multe şanse să devină un joc de cuvinte într-o strategie de limbaj care vizează ironia, umorul sau chiar conflictul verbal[92].

Inferenţial opuse construcţiilor de la (7)–(10) sunt cele de tipul: *s-a hotărât (AK) adică s-a cedat Transilvania* (cf. (7)); *s-ar putea să fie cererea la Ileana↓ adică NU „s-ar putea"↓ SIgur* (cf. *Corectarea*, p. 29 (22)); *probabil adică SIgur acolo erau iscăliţi ŞI tatăl meu şi mama* (cf. *Corectarea*, p. 29 (21)); *el probabil . . . SIgur că el a fost un sincer democrat* (cf. *Corectarea,* p. 28 (19)); toate aceste secvenţe sunt încadrate ca reformulări cu valoare de amplificare. Specificul lor constă în asertarea termenului superior din scală imediat după cel inferior, realizându-se o consolidare a predicaţiei. Valoarea de „amplificare"[93] care se simte la nivelul predicaţiei se justifică prin acest fenomen inferenţial. În astfel de situaţii comunicative vorbitorul are foarte mare grijă la ce spune, în alte contexte poate fi şi un semn de prudenţă conversaţională, de politeţe. Locutorul este foarte atent să nu subdetermine prin limbaj starea de fapt pe care o codifică lingvistic, altfel spus este foarte atent să respecte Maxima Calităţii, ignorând Maxima Cantităţii.

În afară de efectul *atenuant vs. amplificant* îndreptat către aserţiunea anterioară şi de cel de negociere a sensului, anularea implicaturii scalare prin asertarea termenului superior din scală în proximitatea celui inferior este un mecanism pus în slujba funcţiilor metadiscursive ale limbajului (Dascălu Jinga$_b$, 2002, p. 26; Stati, 1990, p. 142). Acest mecanism blochează posibilitatea de a apărea în interpretare implicaturile scalare ale primei predicaţii.

Consolidarea referenţialităţii

Consolidarea referenţialităţii se realizează cu ajutorul unor turnuri lingvistice metadiscursive prin care se transmite subiacent că enunţiatorul a respectat Maximele Cantităţii şi/sau Calităţii atunci când şi-a construit intervenţia comunicativă anterioară. Exprimări colocviale de tipul lui *că din altceva nu se fac acolo,* din:

(11)
VJ: Şi erau făcute **[din] chirpici↓ că din altceva nu se fac acolo**.
[
CJ: Da↓ nici n-avea↓da.
(CORV, p. 60)

[92] Cf. „spirite de glumă", de tipul: *E un ceas sau aproape un ceas; Ce-ai cumpărat tu e o maşină, adică aproape o maşină.*; sau „spirite de ceartă" ca: *Eşti o femeie sau aproape o femeie.* ş.a.
[93] Cf. Dascălu Jinga$_b$ (2002, p. 28).

sau construcția [x, *că nu poți să-i zici* y] din:

> (12)
> CJ: Numai EA mai era cu oarecare situație↓ câtă putea să fie atuncea↓ /î l-a ajutat să cumpere această /î: **<Î dărăpănătură↓ Î> că nu poți să-i zici casă↓ <J CE să fie casă! J>**
> (CORV, p. 58)

reprezintă secvențe prin care se întărește aserțiunea precedentă, de fapt sunt lexicalizări de implicaturi cantitative limitative ale discursului. Această ridicare la nivel de expresie lingvistică a unor implicaturi convenționale este remarcabilă din punctul nostru de vedere, deoarece arată că inferențele pragmatice pot să se lexicalizeze și să migreze de la nivelul structurii inferențiale a enunțului la cel al structurii sale lingvistice. Deci ele avansează de la „ceea ce este înțeles printr-un enunț, dar nespus”, la „ceea ce este spus” într-un enunț. Dovezi ale prezenței acestor mișcări discursive inferențiale de consolidare a referențialității sunt: i) valoarea justificativă constantă a întregii construcții, cumulată cu valoarea de respingere a unei posibile asumpțiuni (cf. o serie de alte exemple extrase de pe Internet: *Să acumulăm un volum de cunoștințe din toate domeniile, cât mai ieftin cu putință și chiar prin piraterie, **că altcumva nu ne permitem.**; Se pare că în țara asta de corupți numai cu violența se poate, **că altcumva n-ai cum.**; Bă, tu ești tâmpit, **că altcumva nu pot să-ți zic!**; Băi, Cătă, băi, **că altcumva nu pot să-ți spun**, cum ai tupeul să zici că după '89 comuniștii i-au sacrificat pe securiști?; După care, individul **(ca altcumva nu pot să-i zic)** s-a uitat la mine și a exclamat.; OK, sper că ați înțeles despre ce vorbesc, **că altcumva nu știu cum să spun.**; Dacă sâmbăta asta nu se lasă cu muzeu, e nasolaș, **că altcândva nu apuc.**; Numai atunci, și **niciodată altcândva.**; Majoritatea-s pitici la trup și minte, [...] se dau rotunzi pe forum, **că altundeva n-au curaj.**; Peripeții, **unde altundeva** decât pe stradă.; În deșert, **că altundeva nu ai unde.**; Experiența nu o poți face decât la un Helpdesk, **că altundeva e greu să intri doar cu o diplomă de curs terminat.**; Te-am găsit aici, și **nu altundeva.***); ii) selectarea de preferință a conectorilor (*pentru*) *că, căci* cu valoare justificativă; iii) construirea unei scalarități discursive *ad hoc* de forma: < asertarea unui predicat scalar de polaritate mică, chiar negativă, urmat de asertarea implicaturii lui specifice, adică a negației predicatului scalar superior >; iv) posibilitatea realizării celui de-al doilea component al structurii scalare printr-un pronume, adjectiv, adverb nehotărât (*altceva, altfel, altundeva, altcândva, altcumva*) (cf. *E făcută din chirpici, că din altceva nu se poate face.; Am venit acum, căci altcândva mi-ar fi fost imposibil* ș.a.); v) autorizarea lexico-stilistică imediat după cel de-al doilea component al structurii scalare a unor expresii ale acordului împărtășit ca: *bineînțeles, vezi bine, îți dai (și tu) seama* (cf. *E făcută din chirpici, că din altceva nu se poate face, vezi bine.; Am venit acum, căci îți dai și tu seama că altcândva mi-ar fi fost imposibil.*

ş.a.); vi) autorizarea lexico-stilistică la nivelul primului component al structurii scalare a semiadverbelor restrictive *doar, numai, exclusiv* ş. a. (cf. *E făcută doar din chirpici, că din altceva nu se poate face.; Am venit doar acum, căci altcândva mi-ar fi fost imposibil.*); vii) negarea celui de-al doilea component al structurii sau, dacă nu, implicarea negaţiei acestuia (cf. *Păi vin la tine, la Braşov,* ***că altundeva unde să stau eu decât la fratele meu stelist?*** (Internet), unde este implicat sensul de: 'Nu am să stau altundeva.').

Revenind la exemplul (12), în construcţia *l-a ajutat să cumpere această /i: <Î dărăpănătură↓ Î> că nu poţi să-i zici casă↓ <J CE să fie casă! J>* , după deicticul textual *această* cu rol discursiv de introducere şi reliefare a referentului, urmează o ezitare în legătură cu selecţia lexicală. Vorbitorul are un moment în care nu ştie dacă să folosească hiperonimul neutru *casă* sau hiponimul marcat stilistic *dărăpănătură*. Negaţia metalingvistică polemică, în care locutorul îşi alcătuieşte o postură discursivă imaginară, înfăţişându-se ca polemizând cu interlocutorul şi exclamaţia următoare arată două lucruri cu semnificaţie convergentă: prezenţa a ceea ce Aristotel numea *actio*, element indispensabil oricărei prestaţii discursive orale şi preferinţa clară a vorbitorului pentru lexemul *dărăpănătură. Dărăpănătură* are sensul referenţial (contextual) de „casă" şi implicaturi convenţionale negative, depreciative. Rolul pe care îl au negaţia metalingvistică şi secvenţa exclamativă este pe de o parte de a împiedica selecţia lexicală a lui *casă* şi a implicaturii lui cantitative *i.e.* „Casă normală, făcută după standardele obişnuite, nu altceva.". Pe de altă parte, negaţia metalingvistică şi exclamativa impun implicatura cantităţii specifică cuvântului selectat („Era o dărăpănătură, nu mai mult."). În strategia de anihilare a unui alt candidat la referenţialitate, un rol important îl are blocarea implicaturilor scalare ale predicatului scalar asertat. Prin aceasta se consolidează domeniul termenului asertat.

Aproximarea referenţialităţii

În construcţiile disjunctive cu *sau exclusiv,* care poate fi lexicalizat ori eliptic, de tipul lui *N-Aveau cantină↓[sau aşa] ceva?* din:

(13)
LDJ: UNde gătea? ...
CJ: Păi:. **aCOlo gătea. Ce să gătească! VA:i de gătitul ăla . .** Vai de //
[
LDJ: Ce să gătească! <**Î** CE mânca. **Î**> Eu nu cred c-avea supermar <@ keturi acolo @> ⊥ **N-Aveau cantină ↓ceva?**
(CORV, p. 61)

sau de tipul lui *sau [alt] ceva* din:

(14)
CJ: Da↓ dar în România mai are ↓aşa↓ nişte obiective↓ **Braşov↑ sau ceva ↑ ↓aşa?**
MM: /ă: /N- ↓Nu ştiu dacă
(CORV, p. 199)

cu varianta, *sau aşa ceva* din:

(15)
Sm: Coşeriu (...) apare la . . . Bari↓ la **„Atlantica" sau aşa ceva↓ (AK) sau „Adriatica"↓ la editura „Adriatica".**
(*Corectarea*, p. 52 (113), încadrat la corectări marcate structural prin marcare lexicală)

precum şi în întreg eşantionul conversaţional:

(16)
A: să obţină ei fonduri şi să-i lăsăm eventual colaboratori sau:↓ ştii↑ sau să-I trecem acolo **la organizatori↓ ceva**
B: păi da
(I.V., p. 36)

se vede efortul vorbitorului de recuperare a referentului, fie că este vorba de o reamintire a referentului, ca în cazul lui (15), fie că el trebuie descoperit, identificat, găsit, ca în celelalte cazuri. O regularitate semantică a acestor construcţii este aceea că al doilea termen al disjuncţiei este vag, o alta este că între cei doi termeni ai disjuncţiei (între *cantină* şi *ceva [asemănător]*, între o editură şi o alta, între *colaboratori* şi *organizatori*) există un raport semantic de hiperonimie. O regularitate inferenţială este că implicatura exclusivităţii exclude întotdeauna termenul exact, dar impropriu, şi propune în locul lui o entitate referenţială imprecisă. În felul acesta disjunctul vag blochează la nivel local implicaturile cantitative ale antecedentului. De regulă, *sau exclusiv* declanşează implicatura exclusivităţii fără însă să propună unul dintre disjuncţi. Un enunţ de tipul *La şedinţa cu părinţii vine tata sau mama*, are sensul implicatural de: „Vorbitorul nu ştie care dintre ei doi va veni la şedinţă, dar în orice caz nu vor veni ambii.". Aici însă disjuncţia exclusivă se comportă atipic: exclude un referent şi propune un altul imprecis[94].

---

[94] În realitate, construcţia este mai amplă decât am conturat-o aici. Este o disjuncţie în care al doilea termen disjunctiv este o construcţie condiţională. Astfel, enunţurile de mai sus sunt parafrazabile prin, de exemplu, „Braşov *sau, dacă nu* Braşov, *atunci* un alt oraş.". Implicatura exclusivităţii se realizează între primul termen şi consecventul condiţionalului.

Intuim că enunţuri de tipul lui *erau nişte scându <Î rele↓ Î> erau: ⊥ Da' eu ŞTIU ce era?* (cf. (17)); *îşi mai puSEse↓ CE ştiu eu ce-şi mai pusese↓ să: să fie cât de cât* (cf. (18)); *aCOlo gătea. Ce să gătească! VA:i de gătitul ăla* (cf. (13) mai sus); *veNIsem cu paltonu meu↓ da' CE-Nseamnă un palton în Bărăgan* (cf. (19)) din eşantioanele:

(17)
LDJ: Da' CHIAR↓ din CE era casa.
CJ: Dragă↓ erau nişte **scându <Î rele↓ Î> erau: ⊥ Da' eu ŞTIU ce era?**
(CORV, p. 59)

(18)
CJ: **↑ îşi mai puSEse↓ CE ştiu eu ce-şi mai pusese↓ să: să fie cât de cât.** Şi încolo↑ era: .. REStu . cocioabei.
(CORV, p. 61)

(19)
CJ: Şi mi-a fost aTÂT de frig toată noaptea↓ ORIce-am pus pe mine↓ da'. N-Aveam ce să pun aşa multe↓ **eu veNIsem cu paltonu meu↓ da' CE-Nseamnă un palton în Bărăgan.**
(CORV, p. 62)

au un „aer comun de familie". Ele sunt formate dintr-una sau două aserţiuni, urmate de o întrebare retorică şi eventual de o exclamaţie. Enunţurile pragmatice au rolul de a slăbi forţa aserţiunii anterioare, mai ales întrebările retorice. Dezagregarea sensului e mai puternică aici, din cauză că e însoţită de fenomene pragmatice ca întrebările retorice şi exclamaţiile rejective.

Aserţiunea *Erau nişte scândurele.* (cf. (17)) este subiacent susţinută de Maxima Calităţii care prevede ca vorbitorul să aibă dovezile necesare (prima submaximă a Calităţii, echivalentă cu a şti despre ceea ce vorbeşti) şi să creadă în adevărul a ceea ce asertează (a doua submaximă)[95]. Vecinătatea aserţiunii cu o întrebare retorică face ca aceasta din urmă să filtreze în afara enunţului una din submaximele Calităţii subiacente asertării, şi anume este eliminată submaxima de a avea dovezile necesare (de a şti, cu alte cuvinte). Astfel, întrebarea retorică semnalează că una dintre condiţiile pragmatice ale aserţiunii nu este satisfăcută, aşa încât forţa întregii aserţiuni este susţinută numai de cealaltă submaximă a Calităţii („Cred că erau nişte scândurele."), nu şi de perechea ei „Ştiu că erau nişte scândurele." (adică „Am dovezile necesare că erau ..."). Fenomenul este firesc atunci când discursul este centrat asupra povestirii unor evenimente trecute. Interesantă este şi forma de singular a imperfectului *era* în loc de *erau*, semn că referentul nu este din punct de vedere cognitiv clar configurat

[95] În fond, cele două submaxime prin care se realizează Maxima griceeană a Calităţii transformă în condiţii pragmatice condiţiile semantice tarskiene ale adevărului necesar şi suficient.

în mintea vorbitorului, aşa încât marca gramaticală de număr poate deveni din referenţială pur formală. Într-o comunicare, adevărul unei aserţiuni este o chestiune de grad, nu are o natură dicotomică. Forţa aserţiunii este dată de gradul ei de veridicitate, altfel spus de felul cum respectă condiţiile pragmatice prevăzute de Maxima Calităţii.

În concluzie, analizele prezente vor să arate că mecanismele inferenţiale care acţionează cu o anumită regularitate ajung să determine apariţia unor turnuri conversaţionale frecvente la nivel de limbă standard. Exemplele de aici conţin secvenţe de conversaţie sărace în narativitate, dar bogate în informaţii despre contextul cognitiv al vorbitorului.

CONSTRUCŢII INFERENŢIALE CU SCALARITATE DISCURSIVĂ*

Implicaturile scalare sunt inferenţe pragmatice standard care survin în urma respectării maximelor comunicaţionale. În general, ele nu afectează condiţiile de adevăr ale enunţului[96] şi, intuitiv vorbind, declanşează sensuri banale referitoare la modul de distribuire a informaţiei în enunţ. Levinson (1983), vorbind despre clasa implicaturilor standard, le descrie ca acele sensuri pragmatice care augmentează controlat conţinutul semantic al propoziţiei, iar Carston (1998) aminteşte de absenţa „surprizei" ca element ce caracterizează receptarea acestor sensuri pragmatice spre deosebire de prezenţa ei atunci când interlocutorul este confruntat cu orice tip de trop, de figură de gândire sau de figură textuală.

Scalaritatea este un fenomen de largă răspândire, cu dublă natură, atât semantică, cât şi pragmatică[97]. Pot exista secvenţe discursive care să fie indiferente la scalaritate, dar aşa cum nu există discurs fără referenţialitate, tot aşa nu există discurs care să nu îşi gestioneze informaţia, iar scalaritatea este o modalitate de organizare şi fundamentare a informaţiei. În articolul de faţă se au în vedere două tipuri simetrice de turnuri discursive dezvoltate scalar, în care scalaritatea este de natură pragmatică, cu descrierea mecanismelor inferenţiale care individualizează fiecare tip şi îi conferă unitate şi cu, ceea ce am numit, „portretele-robot" ale comunicatorilor. Ideea subiacentă, nu lipsită de optimism, este de a arăta că s-ar putea realiza o tipologie care să cuprindă cele mai frecvente construcţii scalarizante ale discursului actual al societăţii româneşti, discurs înţeles în calitate de construct cultural. Această clasificare a construcţiilor discursive scalare se poate face având la bază metoda analizei mecanismelor inferenţiale specifice fiecărui tip de structură discursivă avută în vedere, criteriul

---

* Iniţial, studiul a apărut cu acelaşi titlu în volumul *Tradiţie şi inovaţie în studiul limbii române. Actele celui de-al treilea « Colocviu al Catedrei de limba română », 27–28 noiembrie, 2003*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, 2004, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 507–514.

[96] În abordările neogriceene şi în cele din cadrul teoriei relevanţei există unele controverse referitoare la natura inferenţială a ceea ce înainte se considera a fi implicaturile scalare ale termenilor numerici (cf. van Kuppevelt (1996); Carston (1998)).

[97] Pot exista secvenţe care să fie indiferente la scalaritate, dar aşa cum nu există discurs fără referenţialitate, tot aşa nu există discurs care să nu îşi gestioneze informaţia, scalaritatea fiind, printre altele, şi o formă de gestionare a informaţiei.

portretului pragmatic al vorbitorului, precum şi coroborarea acestora cu informaţii de natură gramaticală şi semantică, acolo unde ele se impun.

Ideea că în comunicare informativitatea este ubicuă e captată de Grice, în teoria sa, la nivelul Maximei Cantităţii, realizată sub forma a două submaxime, numite uneori, în literatura de specialitate, Cantitate-1 („Contribuţia ta la conversaţie să fie atât de informativă pe cât este necesar pentru scopul desfăşurării schimbului conversaţional.") şi Cantitate-2 („Nu-ţi construi contribuţia în conversaţie mai informativă decât este necesar."). Horn, în „A New Taxonomy for Pragmatic Inference: Q-based and R-based Implicature" şi în *A Natural History of Negation*, mai apoi Levinson în „Minimization and Conversational Inference" şi în „Generalized Conversational Implicature and the Semantics/ Pragmatics Interface"(*apud* Carston, 1998) modifică în parte configuraţia principiilor de comunicare stipulate de Grice, inclusiv Maxima Cantităţii. În versiunea lor, se păstrează nealterată Maxima Calităţii, dar celelalte sunt absorbite de două principii centrate pe informativitate. Primul principiu, principiul Q, este dezvoltat în linia principiului griceean de Cantitate-1 şi prevede următoarele: „Alcătuieşte-ţi contribuţia conversaţională în aşa fel încât să fie suficientă: spune tot ceea ce poţi să spui [*say as much as you can say*] (date fiind calitatea şi submaxima a treia a manierei[98]).". Al doilea principiu, cunoscut sub numele de principiul R/I, subsumează principiul griceean de Cantitate-2 şi impune următoarea regulă de comportament lingvistic: „Fă-ţi necesară contribuţia conversaţională; nu spune mai mult decât trebuie (dat fiind Q)." (Horn, *apud* Carston, 1988). Ilustrarea lor o facem cu unul din exemplele lui Grice. La întrebarea *Unde locuieşte C?*, interlocutorul îi răspunde: *Undeva în sudul Franţei.* Iniţial, Grice foloseşte acest exemplu pentru a discuta situaţia comunicativă în care se ciocnesc două maxime: este vorba de necesitatea de a furniza un răspuns mai informativ şi cea de a respecta adevărul. Încălcarea Maximei Cantităţii şi supralicitarea maximei adevărului generează implicatura: „Nu ştiu să spun mai exact de atât unde locuieşte C." – cotată de neogriceeni ca scalară prin faptul că se raportează la un standard de informativitate. Adesea este numită implicatura Cantităţii-1, prin trimitere la teoria griceeană, sau implicatură generată de conformitatea cu principiul Q, potrivit abordării neogriceene. Grice este de părere că implicatura „Nu ştiu mai mult." apare în urma unui proces de derivare, neogriceenii susţin că implicatura survine automat, ca un sens „preferat" şi, ca să folosim un termen din teoria relevanţei, procesarea se face cu foarte puţin efort[99].

Nelimitându-ne doar la corelarea sensului codificat cu cel comunicat şi ducând interpretarea mai departe, aşa încât să se includă ca parametri autorii schimbului verbal, se poate identifica un context cognitiv specific acestei utilizări

[98] Este vorba de regula conversaţională de a fi scurt în intervenţiile comunicative.
[99] Cf. Lewis / Noveck (2003), care mai apoi demonstrează contrariul.

conversaționale, *recte* un anumit tip de vorbitor, și anume vorbitorul locvace care acționează în favoarea intereselor interlocutorului prin faptul că spune tot ceea ce știe, că nu blochează informația pe care o deține.

În concluzie, principiul Q al lui Horn (și mai apoi și al lui Levinson) se dezvoltă din prima submaximă a cantității de la Grice, subsumează deziderатеle adevărului și economiei lingvistice și ineficientizează regulile de a nu fi obscur și de a nu fi ambiguu (Carston, 1988).

Abordările de după Grice[100] arată că la răspunsul de mai sus (*Undeva în sudul Franței.*) se poate asocia și o altă implicatură, tot scalară: „Nu vreau să spun mai mult de atât, pentru că este în defavoarea intereselor mele sau ale referentului."[101]. Acest sens inferențial este predictat de raportarea comunicării la principiul R/I. Comunicarea se dezvoltă în favoarea intereselor locutorului, care cheltuiește cât mai puțin efort lingvistic și cognitiv, și al cărui portret-robot este cel al enunțiatorului taciturn[102]. În concluzie, principiul R/I al lui Horn acționează în favoarea intereselor locutorului, subsumează maxima a doua a cantității de la Grice și cele două submaxime ale manierei care prevăd scurtimea și ordinea în comunicare.

Cele două tipuri de vorbitori s-au standardizat prin uzanțele curente de comunicare impuse de problema gestionării informativității în discurs. Pe această linie se poate specula, identificându-se și alte profiluri de vorbitori, care tipologic provin din unul sau din celălalt gen de comunicator, cum ar fi cel al vorbitorului locvace și limitat epistemic sau al vorbitorului taciturn și autoritar. Cu toate acestea, „galeria de portrete" nu este nelimitată și nici lipsită de importanță. Ea se poate corobora cu informații de stilistică funcțională, de gramatică textuală, poate fi folosită în explicarea diferitelor strategii discursive etc.

Există însă unele îndoieli că abordarea neo-griceeană ar putea corect predicta implicatura lipsei bunăvoinței în a informa, deoarece, spune Carston (1998), acest sistem nu include explicit scopul comunicatorului și interesele lui personale. Din aceste considerente, precum și datorită faptului că principiile Horn / Levinson sunt subsumate într-unul singur în teoria relevanței, Carston preferă varianta revizuită a principiului relevanței[103], pentru explicarea efectelor scalare. Aceasta stipulează că: (a) stimulul ostensiv este suficient de relevant ca să

---

[100] Ne referim la cele neogriceene, dar și la cele din cadrul teoriei relevanței.

[101] Scalaritatea subiacentă acestei implicaturi este de natură pragmatică prin raportarea la o ordine ierarhică în care *a spune tot* e interpretat ca superior scalar față de *a spune ceva parțial.*

[102] Carston (1998) atrage atenția că nu sunt rare situațiile în care vorbitorul este puțin binevoitor în a împărtăși interlocutorului informația pe care o deține sau este de-a dreptul necooperant (ca în exemplele: *Când vii?/Când termin.* sau *Ce e aici?/Lasă, nu contează!*).

[103] Principiul relevanței, concept teoretic, a fost introdus, descris și teoretizat de Dan Sperber și Deidre Wilson în 1986, în lucrarea *Relevance: Communication and Cognition,* iar varianta revizuită a principiului apare în 1995, în postfața de la ediția a doua.

merite efortul interlocutorului de a-l procesa; (b) stimulul ostensiv este cel mai relevant, având în vedere *abilitățile* și *preferințele* vorbitorului. Cu ajutorul variantei revizuite se poate ține cont de contexte în care limitările vocabularului, intraductibilitatea, preferințele pentru anumite turnuri frastice, constrângerile de politețe, de corectitudine politică sau de alt gen cultural ori religios, condiționează selecția și construcția lingvistică și îl fac pe comunicator să nu poată fi perfect economicos din punctul de vedere al interlocutorului. Efectul acestor constrângeri la nivel lingvistic este adeseori descris ca supradeterminare sau subdeterminare a limbajului în raport cu informația comunicată[104]. Conform variantei revizuite, implicatura scalară „Spun tot ceea ce știu, nu știu mai mult de-atât." reprezintă o îmbogățire pragmatică a unui enunț ca cel de mai sus, având în vedere abilitățile cognitive ale comunicatorului. Tot în aceeași teorie, implicatura „Nu vreau să spun mai mult. / Nu e nevoie să spun mai mult." este o îmbogățire pragmatică justificabilă mai ales prin preferințele enunțiatorului[105].

În cadrul discursului, adeseori ierarhizarea informației se face *ad hoc*. Dacă în scalele canonice ordinea termenilor este impusă de implicațiile lor logice, în scalele necanonice ierarhizarea este stabilită după criterii contextuale, ca de pildă opinia curentă, preferințele vorbitorului, valorile morale larg împărtășite, uzanțele de comunicare. Pornind de la observația că informația niciodată nu parvine interlocutorului ca informație nudă, nici măcar în liste, tabele, formulare sau telegrame, că ea este întotdeauna interpretată, deci valorizată, ideea de scală instituită pragmatic nu mai constituie o noutate. Se poate, de asemenea, observa că orice relație de cauzalitate empirică poate fi transformată într-o relație ierarhică. De exemplu, opinia curentă că 'Dacă vrei ceva, atunci ești capabil să realizezi acel lucru.' se poate reconverti cu ajutorul unui marcator ierarhizant într-o relație scalară de tip pragmatic care va dezvolta enunțuri valorizante în genul intensificărilor: *Ești capabil să faci x, mai mult îți dorești cu ardoare să faci x.* sau al întăririi sensului, altfel spus, al limitării lui: *Îți dorești cu ardoare să faci x, dar asta nu implică faptul că ești capabil să faci x.*, ori de tipul comparării: *Pe cât ești de capabil să faci x, pe atât de mult îți dorești să faci x.*, ș.a.

---

[104] Amintim că distincția griceeană între ceea ce este spus și ceea ce este comunicat este fundamentală pentru abordarea pragmatică a limbajului.

[105] Lewis / Noveck (2003) realizează un experiment ale cărui rezultate arată că implicatura scalară a unui enunț cu element lexical scalar necesită mai mult efort și timp de procesare decât interpretarea strict logică a sensului acelui enunț. Interlocutorul accede la implicatura scalară pentru că, deși efortul e mai mare, el nu este totuși atât de mare încât să nu renteze să îl facă, dat fiind că și efectele cognitive sunt mai substanțiale în interpretarea pragmatică, comparativ cu interpretarea semantică. Pe de altă parte, aceasta înseamnă că neogriceenii s-au pripit când au susținut că inferențele scalare survin automat și „repede".

Construcţia de consolidare a sensului

Una dintre caracteristicile implicaturilor scalare exploatate discursiv este aceea că se pot aserta fără redundanţă imediat după enunţul scalar care le generează, efectul global fiind acela de consolidare a sensului asertat prin blocarea maximalizării acestuia. Această construcţie discursivă este frecventă în limbile actuale, mai ales în varianta scrisă, în stilul jurnalistic şi eseistic, deoarece poate nuanţa semnificaţia. Ea se realizează prin doi termeni, de regulă propoziţionali, între care se stabileşte următoarea relaţie scalară, asemănătoare cu cea de la ***construcţia de consolidare a referenţialităţii***[106]: primul enunţ conţine asertarea unui termen scalar mai slab, iar al doilea, asertarea implicaturii scalare a acestuia. Formulările la care ne referim sunt de genul: *România se apropie, **dar nu este încă o economie de piaţă funcţională**.* (*Ziua*, 2003, p. 4); *O galaxie de fragmente, de amintiri, [...] într-o ordine aproximativă, **în genere mergând în sensul invers al acelor unui ceasornic, dar nu neapărat**.* (Matei Călinescu, p. 14); *Meritul principal al guvernului Năstase este, de fapt, acela că **nu a mai pus în calea economiei de piaţă chiar atâtea piedici câte pusese guvernul Văcăroiu. Nu că ar fi renunţat cu totul**.* (*Ziua*, 2003, p. 4); *L-am văzut aşa↓ a fost fugitiv ⊥**nu l-am văzut prea bine**.* (I.V., p. 174); (în registru figurat; pe baza unei scale pragmatice care la un pol are lexemul pozitiv *progrese*, la celălalt pol, *regrese, lipsuri*) *El* [Băsescu] *a subliniat că, în document, după fiecare formulare diplomatică **„s-au făcut progrese", urmează „chifla cu ce n-am făcut"**.* (*Ziua*, 2003, p. 5). O particularitate pragmatică a construcţiei este aceea că admite conectarea celor două enunţuri cu jonctivi din seria celor contrastivi (*dar, însă, deşi, totuşi, cu toate acestea, în ciuda faptului că*), precum şi cu marcatorii discursivi elaborativi *adică, de fapt* (nespecifici însă pentru această structură pragmatică)[107]. Nu se admite conectarea prin *sau inclusiv* (**se apropie sau nu este încă, *în genere sau nu neapărat*), care în schimb este conectorul prototipic al altor construcţii opuse acesteia în ceea ce priveşte distribuţia scalarităţii în enunţ şi inferenţele generate (de genul *era logodit [sau] aproape logodit; pe toţi, [sau, de fapt,] pe unii; el probabil a fost democrat [sau, de fapt,] sigur a fost democrat*). Acestea din urmă au fost considerate de Dascălu Jinga$_b$ (2002, p. 26-29) ca un tip de reformulare cu valoare de atenuare, iar de noi[108] ca fiind construcţii de restrângere a referenţialităţii sau de consolidare a predicaţiei, în care scalaritatea este distribuită descendent sau ascendent, de la caz la caz. Scalaritatea discursivă permite treceri dinamice, într-o direcţie sau alta, de la o predicaţie sau de la un referent mai precis la o predicaţie sau un referent mai vag. Construcţia de consolidare a sensului are particularitatea de a prefera inferenţele scalare care au o expresie negativă

---

[106] V. *supra* ***Particularităţi inferenţiale ale unor construcţii de precizare a sensului.***

[107] Urmăm clasificarea conectorilor pragmatici făcută de Fraser (1998).

[108] V. *supra* capitolul ***Particularităţi inferenţiale ale unor construcţii de precizare a sensului.***

(cf. *nu este încă, nu a renunțat, nu neapărat*), deşi admite şi o realizare cu termeni pozitivi, de regulă într-o construcție concesivă prin care se exprimă inferența scalară (cf. *o anumită sărăcie a jocului imaginativ, deşi doar parțială*).

În sine, această turnură este o secvență discursivă uşor emfatică, datorită redundanței nesupărătoare care creează senzația unui mic balans discursiv între valoarea scalară asertată şi implicatura ei. Această pendulare duce la o mai puternică ancorare de valoarea scalară, la o aproximare cât mai exactă, la o rafinare a informației.

Interpretarea scalară globală a întregului enunț survine la sfârşitul turnurii discursive şi este autorizată de cel de-al doilea enunț care îl obligă pe interlocutor să se întoarcă asupra primului termen interpretându-l într-o scală. Subliniind sensul prin adăugarea implicaturii scalare respective, enunțiatorul indică explicit că se blochează posibilitatea de a maximaliza pragmatic informația. Un locutor, prin formula discursivă *binişor, nu foarte bine,* îi ia interlocutorului dreptul de a îmbogăți pragmatic enunțul, în funcție de asumpțiunile contextuale pe care le deține (standardul noțiunii de bine din acea cultură, informații particulare despre vorbitor şi intențiile lui comunicative), aşa cum ar fi făcut dacă la întrebarea *Cum merge?* i s-ar fi răspuns *Binişor.* Astfel, se barează accesul la interpretarea litotică a enunțului *(e) binişor* (care ar fi fost „În condițiile date, e de fapt foarte bine.") şi care ar fi fost autorizată de principiul R/I. Comunicatorul nu este taciturn şi aluziv pe această porțiune discursivă, ci este precis. Cu alte cuvinte, considerăm că secvențele discursive de subliniere a sensului sunt produsul lingvistic al unui vorbitor locvace şi precis, care nu este parcimonios cu informația pe care o deține şi care nu-i acordă interlocutorului libertatea de a maximaliza sensul. Varianta revizuită a relevanței optime are avantajul de a arăta că blocarea augmentării sensului este opțiunea vorbitorului constituită într-o condiție pragmatică obligatorie pentru această turnură discursivă[109]. Dacă construcția de *consolidare a sensului* e identică sau foarte asemănătoare inferențial cu cea de *consolidare a referențialității*, de ce ele nu reuşesc să aibă acelaşi aer de familie, de ce nu ne „sar în ochi" ca asemănătoare? Dăm mai jos, în paralel şi simplificând exemplele din necesități ilustrative, cele două construcții despre care vorbim:

A) ***construcția de consolidare a referențialității***[110]: *din chirpici, că din altceva nu se fac; ... dărăpănătură că nu poți să-i zici casă; ... un prost, că altfel n-am cum să-i spun;... tâmpit, că altfel nu pot să-i zic; Numai cu violența se poate, că altfel n-ai cum.; Acum, că altcândva nu apuc.; Să*

---

[109] Se poate observa că implicatura standard a turnurilor de întărire a sensului este construită după acelaşi pattern inferențial: termen scalar urmat de asertarea inferenței lui scalare. Ea trebuie înțeleasă ca fiind implicatura prototipică pentru acest tip de dezvoltare discursivă.

[110] V. şi *supra* capitolul ***Particularități inferențiale ale unor construcții de precizare a sensului***, subcapitolul ***Consolidarea referențialității***.

acumulăm cunoştinţe prin piraterie că altceva nu ne permitem.; ... pe stradă, că altundeva nu se poate ş.a.;

B) ***construcţia de consolidare a sensului***: *se apropie, dar n-a ajuns încă...; Sunt nori, dar n-a început ploaia.; E în vârstă, dar nu încă o „fosilă vie".; E corect, însă nu foarte corect.; A învăţat ceva, dar nu tot.* ş.a.

Din analizarea lor se desprind următoarele: i) construcţia A are o valoare justificativă şi metadiscursivă; prin această construcţie se respinge o asumpţiune care aparţine, cel mai probabil, interlocutorului. Astfel, construcţia de consolidare a referenţialităţii îl poate implica şi pe interlocutor sau pe un interlocutor imaginar. Construcţia B are o valoare concesivă. Efectele contextuale ale asertării implicaturii scalare a termenului anterior asertat sunt de întărire a unei asumpţiuni a interlocutorului. În plus, această asumpţiune nu satisface expectaţiile vorbitorului. ii) Construcţia de la A poate fi interpretată ca o negaţie metalingvistică în anumite circumstanţe, iar cea de la B ca o concesie; iii) la A, focalizarea se face asupra unui termen scalar, la B – asupra unei predicaţii scalare; iv) la A, conectorii sunt justificativi, iar la B sunt concesivi; v) ambele construcţii autorizează apariţia la nivelul primului lor component a semiadverbelor restrictive *doar, numai, exclusiv*, iar la nivelul celui de-al doilea component – a expresiilor acordului împărtăşit (cf. *bineînţeles, vezi bine, îţi dai seama*); vi) construcţia A este mai generalizantă, deoarece termenul scalar superior e indicat prin pronumele sau adverbele nehotărâte *altceva, altcumva, altundeva* etc., fără să fie numit direct ca în cazul construcţiei B, pe care, din această cauză, o simţim mult mai precisă, specificând domeniul scalar; vii) la B, termenul superior din scală este totodată şi standardul vorbitorului, spre care tind expectaţiile lui; la A, construcţia este mult mai „cerebrală", de termenul superior din scală nu se leagă expectaţiile vorbitorului. În concluzie, între cele două turnuri conversaţionale există diferenţe structurale privind conectorii utilizaţi, diferenţe semantice privind natura primului termen (la A avem un predicat semantic, la B avem o predicaţie); diferenţe în ceea ce priveşte parametrii pragmatici angrenaţi de fiecare construcţie (la A, este implicat interlocutorul, iar la B interlocutorul nu este un parametru care să constrângă realizarea); diferenţe de atitudine propoziţională şi de forţă ilocuţionară (la A, respingere, negaţie metalingvistică, polemică; la B, concesie, regret, recunoaştere); diferenţe privind efectele contextuale (la A, anularea unei asumpţiuni posibile, la B, întărirea unei asumpţiuni, chiar dacă nesatisfăcătoare pentru vorbitor).

Construcţia de intensificare a sensului

Intensificarea sensului apare frecvent în utilizarea scrisă şi livrescă a limbii, mai ales în limbajul beletristic, eseistic, filosofic, critic, ştiinţific, deci în texte introspective, care îşi gândesc în avans structurile, fiind specifică unor momente deliberative şi argumentative din cadrul discursului.

Construcția de intensificare are o variantă nobilă, care este gradația retorică, peste care se suprapune parțial, şi se opune structurii de întărire a sensului. Se deosebeşte de gradație prin caracterul mai analitic dat de realizarea explicită a conectării, prin preferința pentru o structură bimembră, iar nu plurimembră, dar mai ales prin faptul că, frecvent, scalaritatea care organizează structura este de natură pragmatică[111]. Gradația este una din realizările unui fenomen semantico-pragmatic complex, şi anume intensificarea.

Se deosebeşte, de asemenea, de structura de întărire a sensului prin statutul inferențial pe care îl au termenii: primul este implicatura scalară a celuilalt, acesta din urmă fiind intrinsec sau contextual un element de polaritate (maximă sau minimă, adică de polaritate pozitivă sau negativă, în alte formulări). Astfel, într-o secvență discursivă de genul *nu numai că nu trăgeau o bombă, ci trăgeau toate bombele din lume* (adaptată după exemplul (1) de mai jos), în contextul unei negații polemice, *recte* metalingvistice, *a trage o bombă* este una din implicaturile scalare ale polarității maxime *toate bombele din lume* (a trage o mulțime de bombe implică logic a trage o bombă). Succesiunea:

< implicatură scalară a termenului de polaritate maximă sau minimă – termenul de polaritate maximă sau minimă >

este definitorie. O mențiune trebuie făcută aici în legătură cu primul membru al structurii de intensificare a sensului. Dacă în plan formal, acesta reprezintă implicatura scalară a termenului de polaritate maximă sau minimă cu care se învecinează, la nivel conversațional, primul enunț e resimțit, de regulă, ca o negație polemică, ca o negație metadiscursivă. Construcția generează cu regularitate implicatura prototipică pentru intensificări: „Nu doar atât.". Se poate observa că aceasta este o inferență standard care blochează ridicarea la nivel de enunț a implicaturii limitative, de tip „Doar atât.", specifică altminteri construcției de subliniere a sensului. Joncțiunea dintre cei doi termeni ierarhici se face prin marcatori de intensificare[112] ca: *mai mult, în plus, mai ales, mai grav (important/deosebit/grozav* etc.*) este că...; nu numai că..., ci şi/ba chiar/ba mai mult/pe deasupra/dincolo de acestea...,* (popular) *ci mai dihai* ş.a., care în realizarea orală a construcției au o curbă intonațională specifică.

Turnurile discursive de intensificare din exemplele de mai jos:

(1)

Aşa↓ şi CE se-ntîmplă↓ trăgeau [ruşii] cu tunurile şi NU trăgeau o bombă↓ trăgeau o juma' dă oră. (I.V. , p. 47); (2) ***Deci NU o mică parte***

---

[111] Scalaritatea pragmatică instituită discursiv nu asigură o relație de implicație logică între membri, care pot fi foarte diverşi, spre deosebire de scalaritatea de tip semantic, unde implicația logică joacă un rol structurant. În definiția gradației din DSL se vorbeşte de condiția existenței unui sem comun pentru toți membrii figurii, deci de condiția unității semantice a termenilor.

[112] La Fraser (1998) aceşti conectori figurează în clasa marcatorilor elaborativi.

să nu iau sau o mare parte** < $_{P, R}$ **să nu iau>. n-am luat de:- deLOC. (I.V., p. 29); (3) *Partidul domnului Năstase [...] a tergiversat luarea măsurilor **decisive. Mai grav este** [...] **că Guvernul Năstase nu are interes în aplicarea până la capăt a reformelor**.* (*Ziua,* 7 nov. 2003, p. 5); (4) *Analiştii politici* [...] *de la noi **nu au reuşit şi nu au dorit** să perceapă aceste nuanţe foarte importante.* (*Ziua,* 7 nov., 2003, p. 5); (5) *Recordul de scor* [...] *a fost doborât* [...]. ***Mai mult, toate golurile s-au marcat până în minutul 67!*** *(Ziua, 7 nov. 2003*, p. 18); (6) ***NU: sîntem capabili↓ şi nu numai că nu: sîntem capabili↓ nu se VREA****≠să se facă capitalism.* (I.V., p. 28); (7) *Pentru el nimic **n-ar fi putut fi altfel decât este; mai mult, n-ar fi trebuit să fie altfel de cum este.*** (Matei Călinescu, p. 8); (8) *De fapt, **mai mult decât l-am învăţat noi pe M, ne-a învăţat el pe noi,** pe mine şi pe ceilalţi profesori pe care i-a avut.* (Matei Călinescu, p. 13); (9) *O galaxie de* [...] ***însemnări de jurnal** din timpul în care trăia, **de comentarii la însemnări de jurnal, de comentarii la comentarii**, într-o ordine aproximativă.* (Matei Călinescu, p. 14); (10) *Mulţi nu: nu: considerau România↓ o ţară Deosebit de civilizaţie* ↑ [sic!] *şi exTREM de puternic creştină. **Înţelegătoare↑ tolerantă↑ şi MAI mult /î cu o receptivitate Extraordinară** la mesajul creştin.* (CORV, p. 226)

răspund pozitiv la anumite teste prin care se atestă individualitatea şi unitatea lor pragmatică, dincolo de „aerul lor comun de familie" şi de structura inferenţială similară ce le uneşte. Primul test este acela în care se verifică dacă structura atestată admite conectarea cu *mai mult* sau cu un alt marcator de intensificare. Următorul test urmăreşte să verifice dacă termenul al doilea este sau nu o unitate lexicală cu valoare pragmatică de polaritate maximă sau minimă. Pentru aceasta, cel mai uşor ar fi, în ciuda faptului că în unele cazuri înregistrate rezultatele ar duce la inadecvări de registru stilistic, să se testeze dacă enunţul admite din punct de vedere semantic ca al doilea termen să fie substituit cu un element frazeologic de polaritate maximă sau minimă, ori complinit cu un cuantificator universal. Exemplele discutate mai sus permit acest lucru (cf. şi modificarea după (3): ***A tergiversat*** *luarea măsurilor decisive.* ***Mai grav este că nu are nici un*** [cuantificator] ***interes*** [sau ***nu e interesat nici cât negru sub unghie] în aplicarea până la capăt*** [locuţiune adverbială la superlativ] ***a reformelor.***).

Ultimul test, al treilea, este cel al transformării structurii de intensificare într-o structură de consolidare a sensului. Pentru acesta, se inversează termenii şi se introduce un marcator contrastiv. Inversarea termenilor se face pentru a vedea dacă modificarea lingvistică are ca rezultat formarea structurii inferenţiale specifice consolidării (< element scalar mai slab – asertarea implicaturii sale scalare >). Rezultatele atestă că se poate vorbi doar de o parţială reconvertire a

construcției de intensificare într-una de consolidare a sensului. Mecanica aceasta a fenomenelor scalare funcționează teoretic foarte bine, dar realizarea ei la nivel discursiv nu este tot atât de ușor de obținut. Există limitări lexicale, stilistice, constrângeri de relevanță care pot împiedica reconversia intensificării sensului în consolidare de sens. Se obțin secvențe discursive de tipul: *Trăgeau o jumătate de oră, iar nu doar o bombă.* (după (1)); *N-am luat deloc, iar nu că n-am luat o mică parte.* (după (2)); *Toate golurile s-au marcat până în minutul 67, dar nu (se poate spune) că recordul a fost doborât.* (după (5)); *Nu se vrea a se face capitalism, dar nu pentru că n-am fi capabili.* (după (6)) etc. Aceste modificări antrenează apariția implicaturii limitative „Doar atât.”, cu varianta „Doar așa.”, implicatură care are rolul de a întări valoarea de adevăr a primei asertiuni, deci de a consolida sensul acesteia.

În concluzie, cele două construcții se deosebesc prin: a) ordinea inferențială diferită (< element scalar mai slab – asertarea implicaturii scalare a acestuia > pentru turnura de consolidare, < implicatura scalară a termenului de polaritate – asertarea termenului de polaritate minimă sau maximă > pentru intensificare); b) obligativitatea unui termen lexical de polaritate pozitivă sau negativă pentru turnura discursivă de intensificare; c) selectarea unor particule de enunțare diferite; d) implicaturi prototipice specifice, care au roluri diferite (pentru construcția de întărire este tipică inferența limitativă „Doar atât.” cu funcția de a bloca maximalizarea pragmatică a sensului transmis de vorbitor, iar pentru construcția de intensificare este obligatorie implicatura de tip „Nu doar atât.”, cu rolul de a face ineficient mecanismul inferențial de limitare a sensului transmis și de a forma un context epistemic adecvat pentru maximalizarea interpretării).

Toate aceste deosebiri sunt responsabile de ceea ce intuim. Atunci când, în calitate de alocutor, avem experiența ambelor turnuri discursive, realizăm că vorbitorul are atitudini epistemice diferite față de același element de informație. Mai precis, atunci când suntem confruntați cu o structură de consolidare a sensului asertat simțim că locutorul limitează informația, o circumscrie și ne impune și nouă aceasta, acordând valoarea de argument forte primului membru al structurii. Atunci când avem experiența lingvistică a unei turnuri de intensificare, percepem că ni se impune maximalizarea interpretării și că argumentul forte este al doilea membru.

Portretul-robot al locutorului unei turnuri de intensificare este tot cel al vorbitorului volubil și poate chiar autoritar sau conștient de faptul că propune o interpretare îndrăzneață, care s-ar fi putut să nu câștige aprobarea interlocutorului dacă ar fi introdus-o *ex abrupto*. De aceea el nu se dă în lături de la un efort lingvistic mai mare – fie că înlătură alte alternative (cazul consolidării sensului), fie că adoptă strategia introducerii treptate a informației (cazul intensificării) – pentru că dorește să controleze interpretarea interlocutorului său și implicit să-i obțină acordul fără negociere.

ROLUL PRESUPOZIŢIEI ÎN CALCULAREA DINAMICII DE SCHIMBARE A CONTEXTULUI*

Interpretarea unei intervenţii comunicative, indiferent de dimensiunea ei şi de complexitatea contextului în care survine nu poate face abstracţie de latura inferenţială a sensului. Înţelegerea unui enunţ este rezultatul conjugat al procesării laturii lui lingvistice, a expresiei sale, a factorilor contextuali relevanţi şi a inferenţelor importante pe care le declanşează. Inferenţele, fie că sunt presupoziţii, fie implicaturi, au un rol nu numai în interpretarea pragmasemantică a textului, dar şi în interpretarea lui argumentativă. Rolul inferenţelor are o importanţă deosebită în toate zonele de utilizare a limbii. Un control riguros însă al potenţialului inferenţial al discursului este necesar mai ales la nivelul discursului politic, juridic, ştiinţific şi religios, şi mai puţin la nivelul conversaţiei orale sau al limbajului artistic. În cazul limbajului vorbit, reglajele inferenţiale se fac imediat, iar în cel al limbajului artistic, pletora inferenţială a enunţurilor poate fi foarte amplă, greu de circumscris şi extrem de particularizată.

Mecanismele inferenţiale ale enunţului sunt declanşate de forma lingvistică a discursului în conjuncţie cu circumstanţele de enunţare. Există o serie de mijloace lingvistice răspunzătoare de **dinamica inferenţială a enunţului** şi de **dinamica contextului.**

Prin dinamica inferenţială a enunţului se înţeleg două fenomene: **generarea inferenţelor** şi modul lor de **distribuţie în cadrul global al enunţului**, dat fiind că, odată declanşate, ele pot ulterior să sufere transformări (unele să dispară, altele să se păstreze, unele să se ridice la nivelul general al enunţului, altele să rămână la nivelul local al propoziţiei care le-a declanşat etc.). Totodată, de dinamica inferenţială depinde şi potenţialul de modificare a contextului – dinamica contextului –, în sensul că fiecare nouă propoziţie contribuie prin inferenţele sale şi prin conţinutul ei asertat la constituirea noului context în care următoarea propoziţie va fi performată. Astfel, prin context se înţelege nu lumea reală în care este performat discursul, ci contextul cognitiv,

* Studiul a apărut mai întâi în volumul *Actele Colocviului Catedrei de limba română, 22–23 noiembrie 2001. Perspective actuale în studiul limbii române*, Gabriela Pană-Dindelegan (coord.), Bucureşti, 2002, Editura Universităţii din Bucureşti. pp. 339–355.

considerat a fi un set de propoziții adevărate sau luate ca adevărate de participanții la comunicare şi relevante pentru comunicarea lor. Acest set se intersectează cu fiecare nouă propoziție performată, modificându-se.

Elementul-cheie pentru analiza, atât a structurii inferențiale a unui enunț, cât şi a potențialului de schimbare a contextului este presupoziția[113]. O. Ducrot în *Le Dire et le dit* (*apud* Moeschler / Reboul, 1999, p. 225) vorbea despre cele trei funcții discursive ale presupoziției, dintre care cele care ne interesează cu precădere aici sunt funcția exteriorității presupoziției în raport cu înlănțuirile asertive ale discursului şi cea de asigurare a unei redundanțe în discurs pe baza căreia acesta poate să progreseze coerent.

Până acum, despre presupoziții nu s-a spus că ar avea relevanță stilistică. Ar fi fost şi greu. S-a discutat însă mult despre faptul că ele sunt un fenomen general şi că interesează semantica propoziției şi pragmatica enunțului în egală măsură. Diferențe foarte „fine”, în termeni cognitivi, între o secvență de text şi alta identice semantic se pot justifica prin fenomene presupoziționale. Anularea, proiecția sau asertarea presupozițiilor sunt o parte dintre fenomenele care se simt şi la nivel stilistic. Implicaturile pot avea un impact poate mai mare decât presupozițiile, în sensul că anumite stiluri funcționale, mai cu seamă limbajele orale, limbajul publicitar şi cel al presei sau stilul colocvial se individualizează şi prin frecventa lor generare. Rolul pe care îl au implicaturile conversaționale în contextul cognitiv este mai „dramatic” decât cel al presupozițiilor deoarece aceste inferențe pot fi polemice, contradictorii sau, la o primă vedere, discontinue în raport cu conținutul codificat lingvistic al enunțului, creând efectul de surpriză.

Definițiile pragmatice ale presupoziției, începând cu cea a lui Stalnaker[114] spun în esență că presupozițiile sunt nişte propoziții implicate de context ori de câte ori propoziția care le declanşează este asertabilă în acel context (Chierchia / McConell-Ginnet, 1990, p. 286). Unul dintre rezultatele abordării din acest punct de vedere este constituirea unui mod sistematic de calculare a dinamicii

---

[113] În decursul ultimilor 30 de ani cercetările au ajuns la o abordare pragmatică a presupoziției. Nu se poate vorbi de o distincție presupoziție semantică *vs.* presupoziție pragmatică, ci de o abordare semantică şi de o abordare pragmatică. Abordarea semantică se face în cadrul logicii bivalente. La R. Kempson există şi un model de analiză semantică a presupoziției în logica trivalentă, logică care lucrează cu valorile adevărat, fals şi cu valoarea nici adevărat, nici fals. Acest model nu este economicos. B. Geurts arată că analiza semantică a presupoziției nu ajută la clarificarea intuițiilor destul de vagi pe care le avem în legătură cu propozițiile cu referenți imaginari sau cu propozițiile care au presupoziții false de tipul: *Regele Franței e chel.* Abordarea pragmatică porneşte de la teza că presupoziția nu este o inferență a propoziției, ci a enunțului, *i.e.* a propoziției enunțate într-un anumit context sau, altfel spus, presupoziția este o inferență a vorbitorului, nu a propoziției. De asemenea, s-a renunțat la distincția implicatură convenționlă *vs.* presupoziție.

[114] Pentru o prezentare a lor, cf. Levinson (1983), Chițoran / Cornilescu (1985) şi Moeschler / Reboul (1999).

contextului, deoarece presupozițiile unei propoziții limitează clasa de contexte în care o propoziție este asertabilă sau, cum se mai spune, este asertabilă cu succes.

Presupozițiile au următoarea caracteristică empirică: de a fi un **adevăr de la sine înțeles** (un adevăr dat, un adevăr de fundal sau de background). De aici şi până la a defini presupoziția ca o propoziție care este implicată logic de contextul în care aserțiunea este enunțată cu succes, deci o propoziție care aparține în aceeaşi măsură propoziției enunțate, dar şi contextului ei, pare a fi un pas mic. Explicarea acestei caracteristici a necesitat însă formarea unor teorii tot mai rafinate ale presupozițiilor. Strawson arată că propoziția *Regele Franței este înțelept* trebuie, pentru a fi enunțată cu succes şi a avea valoarea de propoziție adevărată, să presupună existența regelui Franței în momentul enunțării sale. Astfel, presupoziția existenței regelui este o precondiție a adevărului propoziției, cu alte cuvinte este subînțeleasă din context.

Una din caracteristicile presupoziției este capacitatea ei de a se proiecta dintr-un context în altul. În mod normal, presupoziția impune contextului condiția de a o lăsa să avanseze din minicontextul propoziției care o generează într-un context mai mare, al frazei care subordonează propoziția respectivă.

Pe de altă parte, s-a constatat că presupozițiile sunt inferențe declanşate de anumite particularități lingvistice ale enunțului sau de anumite structuri sintactice. Inventarierea exactă a declanşatorilor este importantă pentru a nu extinde prea mult clasa presupozițiilor şi pentru a evita confuzia acestora cu implicaturile. Tot în acest scop s-au făcut şi o serie de teste pentru a verifica natura presupozițională a inferențelor. Astfel, sarcinile la care teoria formală a presupozițiilor trebuie să facă față sunt următoarele: să arate ce înseamnă faptul că presupoziția este un adevăr de background, cum este declanşată şi cum este proiectată la nivel de enunț.

Lista declanşatorilor după Geurts[115] este următoarea: verbele factive, verbele şi particulele aspectuale, cum ar fi adverbele *încă, deja, mai* etc., propozițiile focalizate de tipul lui *Era în iulie când Daniela a plecat*, propozițiile tematizate construite cu relativele *ce* şi *ceea ce* (*Ce a mâncat Daniela a fost un pachet de biscuiți*), expresiile de cuantificare, descrierile definite şi un declanşator nou introdus, şi anume anafora[116]. Verbele şi expresiile verbale factive (*a regreta, a anula, a suprima, a revoca, a fi drăguț/tragic/dezgustător/ciudat că...* etc.) au presupoziția adevărului complementelor lor. Propoziții de tipul *Vasile regretă că a chiulit* sau *E drăguț că Vasile a telefonat* presupun că Vasile a chiulit sau că Vasile a telefonat. S-a constatat că ele pot fi parafrazate prin enunțuri construite

[115] Lista inițială stabilită de Karttunen şi preluată de Levinson este mai mare decât aceasta, incluzând atributivele parentetice, presupozițiile lexicale ale unor cuvinte de tipul *a ucide* care presupune 'a muri', construcțiile temporale. Chierchia şi McConnell-Ginet resping, de exemplu, atributivele.

[116] Anafora a fost introdusă în clasa declanşatorilor de van der Sandt, apoi ideea şi teoria acestuia au fost preluate şi dezvoltate de B. Geurts.

cu *faptul că,* de tipul *Faptul că a chiulit îl face pe Vasile să regrete* sau *Faptul că a telefonat e drăguț*. În opinia lui Geurts, această parafrazare este un indicator că factivele au fapte ca argumente, iar nu de pildă considerații modale cum se întâmplă în cazul predicatelor modale. Un enunț cu factive se compune din două mesaje: faptul respectiv, în cazul de față introdus în enunț sub formă de presupoziție, și un punct de vedere asupra lui (regretul, calitatea de a fi drăguț, dacă se au în vedere exemplele de mai sus). Punctul de vedere constituie partea de conținut asertată, iar faptul constituie partea de conținut presupusă. În cazul enunțurilor cu factive, aserțiunea și presupoziția pot fi clar tranșate, situație care nu este la fel de fără echivoc la enunțuri cu alți declanșatori presupoziționali.

O proprietate comună declanșatorilor este aceea că ei generează un tip de inferențe, și anume presupozițiile. Presupozițiile au un comportament unitar: ele sunt inferențe lingvistice care se pot anula fără ca enunțul să devină contradictoriu și se proiectează de la nivel de poziție sintactică subordonată la nivel de enunț. Presupozițiile sunt moștenite de frazele în care propozițiile care le generează apar, dar există și situații în care proiecția presupozițiilor este blocată. Funcția discursivă a presupoziției se realizează prin mecanismul proiecției care asigură o continuitate a conținutului și un progres coerent al informației în discurs, cum s-a arătat mai sus.

Dacă avem în vedere declanșatorii – și nu există decât rareori enunțuri care să nu aibă un declanșator, de tipul enunțurilor interjecționale sau formate cu verb impersonal –, precum și capacitatea presupozițiilor de a se proiecta, înțelegem de ce presupoziția este un fenomen „ubicuu".

Nevoia de a nu confunda inferențele presupoziționale cu altele conversaționale a dus la formarea unei baterii de teste tot mai elaborate. Primul test al presupoziției, numit *testul negației*, a transformat definiția presupoziției lui Strawson în metodă de verificare. Definiția lui Strawson spune că presupoziția este un sens inferat care se păstrează și continuă să fie un adevăr de fundal al enunțului în situația în care propoziția ce o declanșează este negată. Mai târziu, la Chierchia și McConnell-Ginet, se vorbește de capacitatea de a rezista a presupoziției și în alte contexte lingvistice în afară de negație, adică în contextul unei interogații, a unei fraze cu *dacă ...atunci* și a unui context modal. Aceste observații s-au constituit în *testul familiei de propoziții*. Din acest test se poate vedea „la scară mică" cum presupoziția are capacitatea de a se proiecta. B. Geurts va augmenta testul de verificare a presupozițiilor ținând cont de alte regularități descoperite în cadrul cercetărilor. Pentru a se identifica natura presupozițională a unei inferențe declanșate de un element lingvistic al propoziției, inferența trebuie să treacă mai multe teste, grupate în trei etape.

Etapa întâi conține contextele diagnostice de la (i), care indică faptul că dacă x dintr-o propoziție $\alpha\{x\}$ rămâne adevărat în aceste contexte înseamnă că are șanse să fie o presupoziție.

(i) nu $\alpha\{x\}$
e posibil ca $\alpha\{x\}$
a crede că $\alpha\{x\}$
dacă $\alpha\{x\}$ atunci β
fie $\alpha\{x\}$, fie β.

Aplicarea acestor contexte la o propoziție de tipul $\alpha\{x\}$ arată astfel:

a. Nu a fost în iulie când Daniela a plecat.
b. E posibil că a fost în iulie când Daniela a plecat.
c. Ion crede că a fost în iulie când Daniela a plecat.
d. Dacă a fost în iulie când Daniela a plecat, atunci Vasile a plecat în august.
e. Fie a fost în iulie când Daniela a plecat, fie eu nu mai am ținere de minte de loc.
f. > Daniela a plecat.

unde presupoziția (f) se păstrează la nivelul enunțurilor (a-e).

Se poate vedea că familia de propoziții propusă de B. Geurts (cf. (i)) include, pe lângă contextele lui Chierchia și McConnell-Ginet, și contexte cu modalizatori, cu verbe de opinie sau contexte disjunctive.

Etapa a doua conține contexte diagnostice în care x nu își mai păstrează statutul de presupoziție. Acestea sunt date la (ii):

(ii) dacă x, atunci $\alpha\{x\}$
este posibil ca x și $\alpha\{x\}$
fie nu x sau $\alpha\{x\}$.

Dacă se aplică aceste teste la o propoziție cu declanșator presupozițional de tipul lui $\alpha\{x\}$, se obțin enunțuri de forma:

g. Dacă Daniela a plecat, atunci a fost în iulie.
h. Este posibil ca Daniela să fi plecat și a fost în iulie când Daniela a plecat / când s-a întâmplat asta.
i. Fie Daniela nu a plecat sau a fost în iulie când s-a întâmplat asta / când Daniela a plecat.

unde presupoziția (f) nu se mai păstrează la nivelul enunțurilor (g) – (i), fie pentru că a devenit o ipoteză (cf. g, h), mai precis un conținut propozițional reluat în ecou de vorbitor și la adevărul căruia nu aderă, fie pentru că a devenit un conținut asertat (cf. i).

Etapa a doua vrea să arate că presupozițiile au tendința să se ridice din propoziția locală la nivel de enunț, dar că există circumstanțe speciale în care presupoziția nu „evadează" și enunțul nu moștenește presupoziția. Mai târziu se va vedea cum contextele diagnostice de la (ii) au fost construite după regulile de filtrare în afara enunțului a presupozițiilor după care funcționează în discurs anumiți conectori, așa-numitele reguli ale lui Karttunen. Din punct de vedere stilistic, (g) – (i) amintesc de un stil deliberativ și sunt mai puțin informative decât (a) – (e).

Etapa a treia la care este supusă inferența x este aceea a construirii unor contexte „marcate", „speciale" (Geurts, 1999, p. 14-19)[117] având la bază contextele diagnostice din (i), deci cele de la etapa întâi, ca de exemplu:

(iii) a. Fie nu a plecat de loc, fie nu a fost în iulie când Daniela a plecat.
b. E posibil ca să fi fost în iulie când Daniela a plecat, dar e, de asemenea, posibil ca ea să nu fi plecat de loc.

În aceste enunțuri presupoziția „Daniela a plecat." este blocată la (a) și anulată la (b). Etapa a treia pune în evidență sub formă de test proprietatea de anulare a presupoziției. Dacă inferența x răspunde în felul prevăzut la fiecare etapă, înseamnă că ea are o natură presupozițională în α.

B. Geurts arată că e nevoie de o aplicare destul de elastică a acestei baterii de teste. Nu întotdeauna un comportament diferit de cel prevăzut de test denotă că inferența respectivă nu ar fi o presupoziție. Identificarea calității presupoziționale nu trebuie să se bazeze pe un singur test, ci pe toate cele trei serii de teste.

Inițial, Langedoen și Savin (*apud* Chierchia / McConnell-Ginet, 1990, p. 288) au lansat ipoteza cumulativă, conform căreia frazele moștenesc presupozițiile propozițiilor lor componente, tot așa cum sensul frazei este compozițional format din suma sensurilor elementelor din care se compune. Se poate vedea însă că această ipoteză nu se susține întotdeauna. Etapele a doua și a treia din bateria de teste a lui Geurts ilustrează acest lucru.

Fenomenele de anulare și de blocare a presupoziției au fost analizate inițial de Karttunen, care a arătat că unele elemente lingvistice care funcționează ca niște *filtre,* altele ca niște *goluri (holes),* iar altele ca *blocatori* de presupoziții. Filtrele, în anumite contexte, opresc presupozițiile de a fi proiectate la nivel frastic, iar în altele le lasă să treacă de la nivel local la nivel de enunț, golurile lasă

---

[117] Prin contexte speciale se dorește a se indica faptul că situația de comunicare, enciclopedia participanților, intervențiile comunicative anterioare sunt de așa natură, încât constrâng vorbitorul să aleagă o construcție semantică elaborată, în care conectorii *sau, fie... fie* și *dar* sunt folosiți cu sens exclusiv, iar în domeniul negației sau al verbului modal intră din enunțul originar când o parte, când alta. Aceste enunțuri au rolul de a anula sau bloca presupoziția. Se pare că anularea presupoziției necesită construcții semantice mai sofisticate. Circumstanțele particulare sunt de așa natură încât determină ca intervenția comunicativă să ia forme ca acela de la (iii) sau ca altele tot „marcate".

presupozițiile să treacă mai departe, să se ridice la nivel de frază, iar blocatorii blochează presupozițiile, acționând asemenea filtrelor. Golurile sunt, de exemplu, toți declanșatorii de presupoziții, care lasă presupozițiile să se ridice de la nivelul de propoziție la nivelul complex de frază. Blocatorii de presupoziție sunt în general *verbele de atitudine propozițională*, precum *a dori, a (se) crede, a (se) imagina, a (se) visa* şi *verbele dicendi*[118].

Filtrele sunt conectivele *şi, sau, dacă ... atunci*. În anumite condiții, acestea împiedică o parte din presupozițiile propozițiilor componente să supraviețuiască la nivel frastic. Karttunen stabileşte *condițiile de filtrare* ale lui *dacă... atunci* şi ale lui *sau*, arătând că, de fapt, fenomenul proiecției este descriptibil prin reguli. Acestea sunt:

a) condiția de filtrare pentru *dacă ... atunci* şi pentru conectorul *şi:*
 * Într-o propoziție de forma *dacă p, atunci q* (şi de forma *p şi q*) presupozițiile părților vor fi moştenite de întreg, numai dacă nu cumva q presupune r şi p implică logic r.
b) condiția de filtrare pentru *sau:*
 * Într-o propoziție de forma *p sau q* presupozițiile părților vor fi moştenite de întreg în cazul în care q presupune r şi ~ p implică logic r.

De asemenea, se poate observa că toate cele trei contexte diagnostice de la etapa a doua a bateriei de teste a lui Geurts (v. punctul ii) *supra*) transformă regulile lui Karttunen în teste de filtrare.

O frază de tipul *Ioana are trei fetițe şi toate fetițele ei dorm la ora asta.* construită cu conectorul *şi* are la nivelul celui de-al doilea conjunct presupoziția 'Ioana are copii.'. Aceasta nu se moşteneşte la nivelul întregului enunț deoarece primul conjunct al frazei L-implică *Ioana are copii.* Cu alte cuvinte, unul şi acelaşi conținut – 'Ioana are copii.' – se află sub formă de implicație logică la nivelul primului conjunct şi sub formă de presupoziție la nivelul celui de-al doilea conjunct al enunțului. Se consideră astfel că *şi* filtrează informațiile aduse de al doilea conjunct şi elimină presupoziția acestuia ca fiind non-necesară la nivel de întreg frastic. O dovadă că la nivel de frază nu există presupoziția 'Ioana are copii' este aceea că fraza *Ioana are trei fetițe şi toate fetițele ei dorm la ora asta* poate fi un răspuns perfect pentru o întrebare de genul *Are Ioana copii?*, ceea ce înseamnă că 'Ioana are copii' *este un conținut semantic asertat* (Chierchia / McConnell-Ginet 1990, p. 296).

---

[118] Pentru o prezentare a acestor fenomene cf. Levinson (1983), Chițoran / Cornilescu (1985), Chierchia / McConnell-Ginet (1990).

Două teorii

De proiecția presupoziției depinde dinamica contextului şi coerența discursului. Mai mult, mecanismul proiecției şi condițiile de filtrare determină strategiile discursive.

Problema proiecției presupoziției a fost analizată de Karttunen şi Peters[119], de St. Levinson, I. Heim, Chierchia şi McConnell-Ginet. Rezultatele acestor cercetări au format aşa-numita *teorie a satisfacției.* Ea prezintă calculul potențialului de schimbare a contextului dintr-o perspectivă semantică. Se şi spune că teoria satisfacției este o rezolvare a unor probleme pragmatice cu instrumente ale semanticii şi în tiparul semanticii. O altă abordare alternativă a proiecției presupoziției şi a dinamicii contextului este *teoria legării* care este dezvoltată de van der Sandt (*apud* Geurts, 1990), apoi de B. Geurts în cadrul teoriei semantice a discursului elaborată Kamp şi Ryle. Însă, ca să-l citez pe B. Geurts, „diferențele sunt insignifiante comparativ cu diferențele dintre teoriile [presupozițiilor] din anii '70." (Geurts, 1990, p. 5)

Teoria satisfacției

I. Heim arată că sensul vericondițional al unei expresii propoziționale este predictibil pe baza *potențialului de schimbare a contextului* pe care îl are. O propoziție are un *conținut propozițional* şi un *potențial de schimbare a contextului.* Acesta din urmă reprezintă instrucțiunile de operare asupra contextului, adică asupra propozițiilor care conțin informația contextuală. Ele vor fi explicate în teoria legării prin reguli de proiecție a presupoziției. Potențialul de schimbare a contextului este descris prin nişte reguli care acționează asupra presupozițiilor enunțului şi asupra modului lor de distribuție în cadrul discursului.

Potențialul de schimbare a contextului este o *funcție* care adaptează contextul *c'* la noua propoziție, în sensul că se exclud asumpțiunile incompatibile cu propoziția enunțată, deci se exclud toate acele situații în care propoziția enunțată este falsă. Formal, expresia acestei funcții este:

(c') = teren comun de asumpțiuni c U {p}

unde *p* este propoziția enunțată (Chierchia / McConnell-Ginet, 1990, p. 299).

Aici nu vom prezenta mai în amănunt acest sistem. Se mai adaugă numai că există posibilitatea de *acomodare* (sau adecvare) a unei propoziții atunci când contextul nu o admite. În această situație, se spune că enunțarea unei propoziții *p* în contextul *c* este nedefinită. În acest moment comunicarea poate să se întrerupă, caz destul de rar în limba naturală, sau să continue prin modificarea parțială a contextului *c* la un context mai bogat, c_x, care admite *p*, astfel încât:

---

[119] Cf. Karttunen, L., Peters, S., 1979, „Conventional implicature" *apud* Levinson (1983).

(c') = contextul parțial modificat $c_x \cup \{p\}$.

Heim arată că fenomenul de acomodare a contextului explică de ce enunțurile pot să-şi transmită presupozițiile ca informații noi.

Teoria legării

O a doua teorie care se ocupă de problema proiecției presupoziției este teoria reprezentării discursului. Teoria reprezentării discursului (DRT)[120], elaborată de Kamp şi Ryle, a fost preluată de van der Sandt, iar apoi de Geurts pentru studiul proiecției presupoziției. Teoria satisfacției şi teoria reprezentării discursului sunt două alternative de explicare a problemei proiecției presupoziției de care depinde dinamica contextului. Teza de la care porneşte van der Sandt este aceea că presupozițiile sunt entități semantice care trebuie „legate" în discurs în acelaşi mod în care anaforele sunt legate de un antecedent. Mai mult, anaforele sunt un tip de presupoziție, alături de presupozițiile factive, de cele existențiale, aspectuale etc. Avantajul acestei teorii față de cea a satisfacției este că oferă o reprezentare dinamică a discursului, că se încadrează într-o perspectivă pragmatică şi că utilizează un formalism mai simplu. În cele ce urmează, se vor prezenta tezele şi principiile teoriei, deci partea cea mai spectaculoasă, şi foarte puțin din formalismul său, atât cât este necesar pentru a se putea urmări unele aplicații ale acestei metode.

Una din asumpțiunile de la care se porneşte este aceea că pe măsură ce discursul se desfăşoară, interlocutorii îşi construiesc reprezentări mentale a ceea ce s-a comunicat – structuri de reprezentare a discursului (DRS)[121] – care se amplifică cu fiecare nouă propoziție asertată. Fiecare DRS este semantica unei reprezentări mentale a discursului într-o anumită etapă de procesare, iar nu o semantică a propoziției sau a enunțului pe care o dăm unui fragment al limbii-obiect. Geurts mai adaugă faptul că o DRS trebuie înțeleasă ca o reprezentare a unei stări de „angajament" mental, şi anume a stării în care un vorbitor care enunță o propoziție ϕ nu trebuie neapărat să creadă că ϕ este adevărată, ci să se poarte ca şi cum ar crede că ϕ este adevărată atât timp cât „ține" discursul. Acest lucru este echivalent cu a avea libertatea să accepte sau să nu accepte presupozițiile unui enunț. De fapt, acest mod de a prezenta lucrurile consună cu ceea ce a afirmat Stalnaker, şi anume că presupoziția nu aparține propoziției, ci vorbitorului.

O altă asumpțiune este aceea că anafora este o specie de presupoziție. Primul care a observat acest lucru a fost Kripke, care a arătat că unele elemente generatoare de presupoziții, precum adverbele *de asemenea, iarăşi,* verbul *a opri* ş. a. sunt „anaforice" cu alte elemente din cadrul discursului, mai precis cu unele

[120] În original, *Discourse Representation Theory.*
[121] În original, *Discourse Representation Structure.*

din presupozițiile contextului. Singura diferență între anafora pronominală și declanșatorii de tip descrieri definite, verbe aspectuale, factive etc. este că acestea din urmă au un conținut semantic saturat în comparație cu conținutul semantic al pronumelor.

O treia asumpțiune de la care teoria legării pornește este că asupra fenomenului de proiecție a presupoziției acționează constrângeri generale. De asemenea, presupoziția este o structură reprezentațională. O structură reprezentațională a discursului (DRS) nu reprezintă o formalizare a conținutului semantic global, a conținutului asertat și presupus, așa cum este reprezentarea semantică a propozițiilor, ci o formalizare a presupozițiilor și a dinamicii lor care fac ca aserțiunea să poată fi performată.

Orice structură de reprezentare a discursului este alcătuită din două părți: universul marcatorilor de referință și un set de condiții care codifică informația acumulată de acești marcatori de referință. Pe măsură ce discursul se desfășoară, interlocutorul își construiește, prin adăugări succesive, reprezentarea semantică a ceea ce s-a spus. De asemenea, modelul reprezentării discursului mai are posibilitatea de a contopi reprezentări ulterioare, dacă acestea au marcatori de referință anaforici, cu reprezentarea anterioară. O propoziție de tipul lui (1), care are două descrieri definite realizate prin numele *kurzii* și grupul nominal *parlamentul Turciei*, declanșează o serie de presupoziții ale existenței: 'Există kurzi.', 'Există Turcia.' și 'Turcia are parlament.'.

(1)
Kurzii fac parte din parlamentul Turciei.

Ea este reprezentată de o DRS de tipul (2a). Reprezentarea (2a) marchează prima fază de interpretare a lui (1), fază în care marcatorii de referință corespund presupozițiilor generate de (1) și a cărei citire nu ridică probleme deosebite:

(2) a.
[$_1$[x, z: kurzi x, parlament z, [:x fac parte din z]]
Λ $_2$[y, w: Turcia y, parlament w[: w este al y]].

Această reprezentare conține patru marcatori de referință, x, y, z, w, două condiții – {kurzi x, parlament z, x fac parte din z} și {Turcia y, parlament w, w este al y} –, două DRS numerotate de sus în jos – de la acea DRS care este cea mai mare, la reprezentarea cea mai mică – și de la stânga la dreapta, (2a$_1$) și (2a$_2$). Sublinierile, aici în a doua paranteză, indică presupozițiile ce se vor proiecta de la nivel local la nivel de enunț global. Se constată că marcatorul referențial w are antecedentul z în prima DRS (cf. (2a$_1$)), ceea ce înseamnă că marcatorul de referință w din (2a$_2$) poate fi contopit cu z din (2a$_1$), rezultatul obținut fiind reprezentarea:

(2) b.

[$_1$ [x, w, z: kurzi x, z = w parlament z, [: x fac parte din z]]
Λ $_2$[y: <u>Turcia</u> y [<u>z este al y</u>]].

Acest tip de contopire a unei presupoziţii dintr-o reprezentare subsecventă cu un marcator de referinţă dintr-o reprezentare antecedentă este în esenţă un fenomen asemănător legăturilor anaforice. Coerenţa este un fenomen general, de care sunt răspunzătoare foarte multe mecanisme sintactice, semantice şi pragmatice. Coerenţa presupoziţională, echivalentă cu toate mişcările presupoziţiilor în cadrul enunţului şi pe fundalul căreia se „profilează" conţinutul asertat, este unul dintre aceste mecanisme. În cadrul proceselor de natură presupoziţională care participă la realizarea coerenţei se înscrie şi mecanismul de legare anaforică, susţine Geurts. Reprezentarea (2b) este identică cu reprezentarea finală (2c), în care ultima presupoziţie, cea referitoare la 'existenţa Turciei' se va ridica la nivel de enunţ chiar dacă nu are un antecedent anaforic. Acest tip de proiecţie în absenţa unui antecedent referenţial se numeşte **acomodare**.

(2) c.

[x, y, z: kurzi x, Turcia y, parlament z, [: x fac parte din z Λ z este al y]].

Atât legarea, cât şi acomodarea presupoziţiei sunt fenomene de proiecţie. Unul din aspectele regulate ale proiecţiei este următorul: în situaţia în care enunţul conţine un declanşator de presupoziţie, vorbitorul va încerca mai întâi să-l lege de un antecedent adecvat aşa cum face în mod normal cu o anaforă. Dacă presupoziţia nu poate fi legată, atunci ea va fi acomodată, adică va fi inserată într-o DRS accesibilă. În teoria satisfacţiei, acomodarea e descrisă în termeni asemănători. Presupoziţia care trebuie acomodată conţine o informaţie nouă în raport cu informaţiile deţinute de context, care este transmisă „mai discret", inferenţial, care nu este asertată.

Legarea se preferă acomodării. Totodată, există şi regula acomodării presupoziţiilor cât mai sus, în cea mai puţin subordonată DRS. Aplicând cele spuse la exemplul de mai înainte, pentru a înţelege propoziţia (1) trebuie să presupunem existenţa Turciei de la prima etapă de interpretare a discursului, înainte ca acesta să se încarce cu eventuale implicaturi conversaţionale.

În cazul în care o presupoziţie fără antecedent referenţial nu poate fi acomodată în principala reprezentare a discursului, ea va fi acomodată în următoarea, care este cel mai puţin subordonată. Totodată, se stipulează că adecvarea nu poate să genereze structuri inacceptabile de reprezentare a discursului.

În mod intuitiv, acomodarea poate fi văzută ca o tehnică de introducere în discurs a unei informaţii noi ca şi cum ar fi o informaţie veche, o informaţie de la sine înţeleasă sau a unei informaţii din stocul de cunoştinţe enciclopedice despre

care vorbitorul bănuieşte că interlocutorul său o are. Această strategie este exploatată frecvent în anumite situaţii de comunicare sau în limbajul publicitar.

Constituirea acestei reprezentări s-a făcut în două etape: în prima (cf. (2a)), reprezentarea discursului este determinată compoziţional, în sensul că se formează pe baza conţinutului lexical şi a construcţiilor sintactice ale enunţului. În a doua etapă, structura discursului cuprinde procesele pragmatice de ridicare a presupoziţiilor, fie prin legarea lor de un antecedent (cf. (2b)), fie prin acomodare (cf. (2c)), iar în alte cazuri şi fenomenul opus proiectării, şi anume blocarea presupoziţiei. Orice DRS se caracterizează printr-un grad de accesibilitate. Accesibilitatea este o relaţie între o reprezentare mai amplă şi o reprezentare locală prin intermediul marcatorilor de referinţă. În exemplul de mai sus, ($2b_2$) este accesibil lui ($2b_1$).

Metoda reprezentării semantice a discursului are avantajul de a arăta stadiul iniţial al interpretării şi stadiile lui ulterioare. În stadiile ulterioare au loc procesele pragmatice de „asamblare” inferenţială a sensului, dintre care fac parte şi fenomenele presupoziţionale, apariţia implicaturilor şi imbricarea acestora cu presupoziţiile.

Teoria lui B. Geurts asupra proiecţiei arată că există trei principii după care funcţionează presupoziţiile: (i) presupoziţiile trebuie să fie proiectate, (ii) legarea presupoziţiilor este preferată acomodării, (iii) o presupoziţie tinde să fie proiectată la cel mai înalt nivel, la cea mai înaltă DRS. Ultimele două principii nu funcţionează în mod absolut, în sensul că încălcarea unuia nu presupune anularea consistenţei sau a coerenţei discursului. Primul principiu arată că presupoziţiile, care sunt structuri reprezentaţionale (după cum s-a putut vedea şi din analiza de la (2a–2c)), nu sunt inerte, ci se mişcă – se leagă sau se proiectează –, îşi schimbă poziţia în cadrul enunţului. Principiul al doilea arată că acomodarea este o strategie de păstrare a coerenţei discursului şi totodată o tehnică de a economisi materialul lingvistic într-o comunicare. Ne putem imagina cu uşurinţă ce ar însemna dacă limbajul nu ar cunoaşte mecanismul acomodării, dacă orice descriere definită ar trebui introdusă printr-un discurs existenţial, de tipul lui „a fost odată un x/există un x”.

Discursul îşi păstrează coerenţa şi în situaţia în care principiul al doilea sau al treilea sunt anulate, prin faptul că interpretarea este guvernată de nişte constrângeri de tip griceean, în fapt tot principii, şi anume constrângerea de a fi *consistentă*[122], cea de a fi *informativă*[123] şi cea de a fi *bine formată*. Grice a demonstrat că maximele conversaţionale pot fi respectate sau încălcate.

---

[122] Cf. comandamentul stipulat de H. P. Grice în cadrul Maximei Calităţii „Nu spune ceea ce crezi că este fals.”.

[123] Cf. maxima griceeană a Cantităţii: „Alcătuieşte-ţi contribuţia atât de informativă pe cât este necesar pentru scopurile curente ale schimbului conversaţional.”.

Interacțiunile dintre principiile presupozițiilor și constrângerile asupra interpretării îmbracă multe forme, de la enunțuri inacceptabile la enunțuri marcate retoric sau poate chiar marcate stilistic. Astfel, Geurts arată că într-un enunț de tipul lui:

(3)
?Franța este o republică. Regele Franței este chel.

presupoziția nu poate fi nici legată, nici acomodată fără să se încalce principiul consistenței. Tot Geurts discută situația enunțului (4):

(4)
Soția lui Fred va fi la recepție, așa că lui Barney îi va părea rău că *soția lui* nu poate veni.

în care presupoziția declanșată de *soția lui* nu poate fi legată de marcatorul de referință „soția lui Fred” conform principiului (ii), deoarece ar genera o interpretare inconsistentă, ceea ce face ca în această situație acomodarea să fie preferată legării. Propoziția (4) poate fi văzută și ca o formă de a introduce o informație nouă, și anume faptul că cei doi au soții sau că Barney e căsătorit, sub forma unei presupoziții, deci ca și cum ar fi o informație care a fost introdusă mai devreme în discurs.

Exemple

Analiza limbajului uzual, nonliterar, inițiată de stilistica structuralistă la începutul secolului 20 a fost continuată de analizele pragmatice ale conversației. Studiile asupra sensului inferențial făcute mai ales la limbajul colocvial sunt dependente de rezultatele la care poate ajunge o teorie pragmatică. Nu acesta este și cazul analizei stilistice. Diferențele pragmatice dintre două texte semantic identice trebuie interpretate în termeni cognitivi, pe când diferențele stilistice sunt interpretate în termeni lingvistici și de valori estetice. Fenomene inferențiale pot fi ascunse sub o valoare stilistică, cum sunt ironia, eufemismul ori vorbirea emfatică. De regulă, procesele inferențiale nu sunt codificate lingvistic ca mărcile stilistice, ci există în enunț „urme” ale structurii lor inferențiale. Mărcile stilistice sunt mărci lingvistice, pe când procesele pragmatice sunt, am putea spune, nonlingvistice și, în cel mai fericit caz, declanșate de un element al enunțului, precum un conector pragmatic, o particulă adverbială, o anumită topică a frazei ș.a. În acest sens, de exemplu, implicaturile conversaționale particularizate – care sunt inferențele cele mai evidente – pot să nu aibă nimic în comun din punct de vedere lingvistic cu enunțul care le-a declanșat.

Un enunț de tipul lui (5) este marcat de ironie glumeață și eufemism, iar din punct de vedere semantic de discontinuitate și vag. Această discontinuitate

este interpretată stilistic ca fiind concizie. Totodată, propoziția a doua este un tip de vorbire subspecificată semantic şi supraspecificată sintactic. Subspecificarea semantică se realizează cu adverbul *oarecum* ca modalizator vag al verbului şi cu substantivul abstract *acţiunea*, care din punct de vedere semantic are un sens atenuat. Acest substantiv este, din punct de vedere semantic, o nominalizare, în ciuda istoriei lui etimologice care îl atestă ca neologism din franceză şi/sau latină (cf. DEX), Supraspecificarea sintactică se datorește selecției construcției pasive cu complement de agent obligatoriu exprimat în cazul enunțului de la (5) în locul celei active, care ar fi fost varianta sintactică nemarcată. Finalmente, întrebarea care se va pune este de ce discontinuitatea şi vagul semantic nu anulează coerenţa textului. Textul poate fi înțeles şi dacă nu avem date enciclopedice în legătură cu referenţii şi nici elemente gramaticale care să ne oblige a stabili coreferenţialitatea între *Tyson* şi *marele boxer* pe de o parte, şi identitatea între prima ocurenţă a nominalului *doctorul* şi a doua lui ocurenţă.

(5)
I[Doctorul l-a lovit pe Tyson uşor sub genunchi cu un ciocănel, pentru a-i testa reflexele.] II[Acțiunea a fost oarecum greşit înțeleasă de marele boxer.] III[Doctorul a fost externat de curând.] (Traian Ungureanu & T. R. U., în *22*, nr. 5, 2002, p. 16)

Din punct de vedere presupozițional, prima propoziție a enunțului are presupozițiile existenţiale 'Există un doctor.', 'Există Tyson.' şi presupoziţia factivă 'Există reflexe.' organizate într-o structură de reprezentare de tipul celei de la (6a). Aceste presupoziții au fost declanşate de descrierile definite *doctorul, Tyson* şi de verbul factiv *a testa*[124]. Interesant este că verbul *a testa* declanşează şi implicatura 'y are sau nu are reflexe.'. O structură de reprezentare a discursului nu notează şi implicaturile. Astfel, (5I) are reprezentarea (6a):

(6) a.
[[x, y, r: doctor x, Tyson y, reflexe r [x loveşte pe y] → [x testează r]]

unde simbolul '→' se citeşte 'dacă ...atunci'. Presupozițiile acestei DRS se proiectează la nivel de enunț prin acomodare deoarece nu au antecedente referenţiale. Ceea ce se poate constata deocamdată este că inițial discursul acumulează presupoziţii. Tehnica cea mai rapidă pentru a dezvolta un discurs este

[124] Presupoziţia acestui verb se păstrează în cadrul primei etape de verificare a naturii presupoziţionale a unei inferenţe. Astfel, dacă avem o propoziție ca *Testez reflexele.*, presupoziţia complementului (*i.e.* 'Există reflexe.') se păstrează în cadrul unei familii de propoziţii, de tipul *Nu testez reflexele., E posibil ca doctorul să testeze reflexele., Ion crede că testez reflexele., Dacă testez reflexele atunci sunt doctor., Fie testez reflexele, fie iau tensiunea.*

acomodarea presupozițiilor, legarea presupozițiilor fiind caracteristică pentru un discurs care de abia a început şi care nu-şi schimbă încă punctul tematic central. Or (5) este din acest punct de vedere un discurs care cârmeşte într-o direcție nouă. De asemenea, enunțiatorul nu poate transmite o informație nouă pe cale presupozițională decât dacă aceasta nu este „remarcabilă"[125]. Sunt situații în care informația neaşteptată şi nouă este introdusă presupozițional, dar atunci enunțul va avea o altă configurație inferențială, în sensul că vor surveni în interpretarea textului mai multe implicaturi pentru a acoperi distanțele inferențiale. Putem să ne imaginăm că textul de la (5) declanşează în locul presupoziției 'Există reflexe.' presupoziția 'Există simțul umorului.'. În această situație, discursul ar conține propoziția *Doctorul l-a lovit pe Tyson uşor sub genunchi cu un ciocănel, pentru a-i testa simțul umorului*. În această situație, enunțul va avea nevoie de o serie de implicaturi conversaționale pentru a i se salva coerența în cazul în care ar continua cu (5**II**–**III**). Efortul de interpretare ar fi mult mai mare, relevanța optimă a discursului ar fi mult mai greu de obținut. Un enunț de tipul celui imaginat mai sus ar avea nevoie de un context marcat de interpretare, în sensul că participanții la comunicare ar trebui să dețină nişte asumpțiuni speciale pentru a-l accepta, de tipul 'Pentru un boxer este esențial simțul umorului.' ş.a.

Propoziția a doua ridică unele probleme datorită nominalizării *acțiunea* care, în calitate de descriere definită, declanşează o presupoziție existențială ce nu are antecedent sau care are un „antecedent-fantomă", un antecedent inferat. Un exemplu tipic pentru această situație este un enunț de forma *Ion s-a făcut flautist pentru că acesta i s-a părut un instrument frumos*, unde pronumele demonstrativ *acesta* nu poate avea ca antecedent substantivul *flautist*. Pronumele funcționează ca un substitut pentru nominalul *flaut* care are rolul de antecedent inferat, astfel că presupoziția declanşată de *acesta* se va proiecta la nivelul întregului enunț nu prin legare, ci printr-un mecanism numit **punte**[126]. O primă reprezentare a lui (5**II**) este (6b) care este o etapă intermediară în succesiunea structurilor de reprezentare ce trebuie să-şi proiecteze presupozițiile într-o structură superioară:

(6) b.
[v, z: acțiunea v, marele boxer z [: z înțelege parțial v].

În urma amalgamării lui (6b) cu (6a) se obține o nouă DRS, în care se face ecuația z = y, cu alte cuvinte în care se stabileşte coreferențialitatea dintre z şi y prin legarea presupoziției z de presupoziția y:

---

[125] Geurts (1999, p. 77) exemplifică spunând că se poate introduce informația 'Barney are un câine.' şi sub o formă presupozițională prin construcția nominală *câinele lui Barney*, dar nu la fel şi despre iacul lui Barney.

[126] În literatura engleză se folosesc termenii de *bridge* şi de *bridging presupposition*.

(6) c.

$_1$[x, y, r, z: doctor x, z = y Tyson y, reflexe r, [:[x lovește y] → [x testează r]] Λ $_2$[v: acțiune v, [:y înțelege parțial v]].

Se poate observa că (6c) are presupoziția [v: acțiune v, [y înțelege parțial v]] încă neproiectată. Pentru a putea fi rezolvată proiecția ei, trebuie să se introducă în ($6d_1$) – care este cea mai mare structură de reprezentare – antecedentul inferat pentru variabila v, notat la (6d) cu w. Noua entitate referențială w va fi acomodată în principala DRS, care este și reprezentarea supraordonată. (6d) este identic cu (6f):

(6) d.

$_1$[x, y, r, w: doctor x, Tyson y, reflexe r, metodă de testare a reflexelor w[:[x lovește y] Λ [x aplică w]] → [x testează r]]]
Λ $_2$[v: acțiune v, [:y înțelege parțial v]]

(6) f.

$_1$[x, y, r, v, w: doctor x, Tyson y, reflexe r, v = w metodă de testare... w[:[x lovește y] Λ [x aplică w]→ [x testează r]] Λ $_2$ [y înțelege parțial w].

Ca să se poată proiecta presupoziția declanșată de nominalul subspecificat *acțiunea,* a trebuit ca predicația semantică *pentru a-i testa reflexele*, realizată lingvistic printr-un verb la infinitiv cu funcție de circumstanțial, să fie interpretată ca un concept, și anume 'metodă de testare a reflexelor' (w). Nominalizarea, care este redarea unui predicat semantic printr-o descriere (definită sau indefinită), înseamnă transformarea în concept a unui predicat semantic.

Am văzut că inițial contextul se constituie prin acomodare de presupoziții, pentru ca apoi dinamica lui incrementală să pună în acțiune și alte metode de proiecție – legarea și puntea. În etapele (6 c–f) de reprezentare au loc acomodarea lui w și două legări. Cu alte cuvinte, se poate vedea cum, odată pornită, comunicarea începe treptat să-și folosească tot mai multe dintre mecanismele ei inferențiale.

Ultima propoziție din care se constituie enunțul de la (5 III) este purtătoarea a cel puțin patru presupoziții relevante pentru contextul întregului discurs: presupoziția existențială 'Există un doctor.' care va fi proiectată prin legare în DRS_1 și presupozițiile aspectuale pe care le declanșează verbul *externa* – 'Doctorul s-a făcut bine.', 'Doctorul a fost bolnav.', 'Doctorul a fost internat.'. Considerăm verbul *externa* ca verb aspectual în virtutea faptului că el se poate parafraza cu un verb din această clasă semantică. Sensul lui *externa* îl glosăm prin 'a înceta să mai stea în spital'. Structura de reprezentare finală va fi următoarea:

(6) g.

$_1$[x, y, r, w: doctor x, Tyson y, reflexe r, w metodă de testare... w[:[x loveşte y] Λ [x aplică w]] → [x testează r]]] Λ $_2$[y înțelege parțial w] Λ $_3$[n: doctor n [[n este externat] → [n s-a făcut bine] Λ [n a fost bolnav] Λ [n a fost internat]]]

(6) h.

$_1$[x, n, y, r, w: n=x doctor x, Tyson y, reflexe r, w metodă de testare... w[:[x loveşte y] Λ [x aplică w]]→ [x testează r]]] Λ $_2$[y înțelege parțial w] Λ $_3$[[x este externat] → [x s-a făcut bine] Λ [x a fost bolnav] Λ [x a fost internat]]]

Parcursul acesta demonstrează că discontinuitatea de la nivelul conținutului asertat – care poate fi sesizată la nivelul propozițiilor a doua şi a treia – este contrabalansată de continuitatea sensului presupus realizată prin mecanismul proiecției. Coerența discursului se restabileşte şi prin implicaturile conversaționale 'y îl bate pe x' şi 'y înțelege greşit w'. Se observă că prima implicatură consună cu presupozițiile textului, acoperind golul de coerență datorat discontinuității asertiunilor. A doua implicatură contrazice o presupoziție anterioară. Aceasta înseamnă că la un moment dat – iar locul se poate stabili cu precizie – textul încalcă constrângerea informativității pentru a exploata comandamentul consistenței. Cu alte cuvinte, prin modalizare vagă, textul este mai puțin informativ decât ar fi trebuit, dintr-o „grijă" aparte de a nu aserta ceva fals.

Implicaturile survin la final, după desfăşurarea sensului asertat şi după proiecția presupozițiilor. Apariția implicaturii 'Tyson îl bate pe doctor' este favorizată de sensul asertat şi de cel presupozițional al textului. Discontinuitățile de la nivelul sensului asertat se rezolvă prin presupoziții acomodate şi prin presupoziții-punte. Cu alte cuvinte, în procesul comunicării se tolerează breşe la nivelul a ceea ce este asertat, dar nu la nivelul sensului presupus. Coerența discursului se obține prin acțiunea conjugată a sensului asertat, a celui presupus şi a celui conversațional implicat. Implicaturile textului în conjuncție cu sensul convențional pot genera alte implicații care se constituie în posibile interpretări. Acestea nu mai sunt controlabile tot la fel de strict, dar este evident că ele se formează după ce sensul presupozițional s-a constituit.

Enunțul discutat foloseşte două strategii: strategia acumulării presupozițiilor prin proiecția lor la structura cea mai înaltă de reprezentare şi de interpretare şi strategia de a comunica inferențial sensul mai puțin previzibil, şi anume sensul violent, sensul negativ şi sensul abstract al enunțului, prin implicaturi şi printr-o presupoziție-punte, deci prin inferențe mai speciale, care necesită un efort de interpretare sporit.

Exemplul următor este preluat de la pagina de răspuns la scrisori al unei reviste al cărui public-țintă îl reprezintă adolescenții şi tinerii, *XtremPC*.

Interlocutorul A este un tânăr cititor, iar B este tânăra şi fermecătoarea realizatoare a paginii de răspuns la scrisorile cititorilor. Intuitiv, simţim sincoparea textului şi un joc de acte de vorbire. Stilistic vorbind, este un mic dialog frust, cu accente vag şăgalnice.

(7)
A: a[Am o propunere], b[dar nu v-o spun].
B: c[Cred că îmi dau seama care era propunerea]. d[Răspunsul e nu].
(*XtremPC*, nr. 20, 2001, p. 94)

Presupoziţia existenţei unei propuneri declanşată de nominalul *propunerea* care are câte o ocurenţă în fiecare propoziţie a discursului, iar în (7d) este subînţeles, se proiectează la nivel de enunţ prin acomodare la (7a) şi legare la (7b–c). Forma articulată nehotărât a substantivului este modalitatea lingvistică de a servi unui scop pragmatic, şi anume aceluia de a introduce în text o nouă entitate discursivă pentru interlocutor. De aceea, la (7a) modalitatea de proiecţie este prin acomodare.

La nivelul constituentului (7b), presupoziţia declanşată în (7a) ('Dacă A are o propunere, atunci A spune propunerea.') este anulată. Constrângerea informativităţii este încălcată. De asemenea, strategia „Ba o zic, ba n-o zic." folosită de vorbitorul A este de fapt o incitare. Pe lângă anularea presupoziţiei, intervenţia comunicativă a lui A declanşează inferenţa 'Dacă nu spun propunerea lui B, B nu o ştie.'.

Intervenţia comunicativă de la (7d) se poate justifica prin reluarea presupoziţiei declanşate de constituentul (7a). Numai prin reactualizarea acestei presupoziţii este coerent (7d). Dar până să ajungă în acest punct, discursul mai trece prin câteva ciocniri între sensuri inferenţiale. Am spus că (7b) reprezintă anularea presupoziţiei antecedentului său. Această anulare are valoarea de a recunoaşte eşecul unui act de vorbire, şi anume a actului prin care cineva face o propunere. În această „încheietură" a textului survin o serie de implicaturi conversaţionale favorizate de încălcarea informativităţii şi de datele contextuale ale discursului, şi anume 'A este un tânăr.', 'B este fermecătoare.'. Astfel, se pot deriva implicaturi conversaţionale de tipul 'Propunerea este una amoroasă.', 'A este un june timid.', 'A nu are curajul să facă propunerea.' ş.a. Replica (7c) prin care se aserteazǎ faptul că B cunoaşte propunerea reprezintă anularea inferenţei 'Dacă nu spun propunerea lui B, B nu o ştie.' declanşată de (7b). Această anulare are ecou. Ea va metamorfoza eşecul actului de vorbire anterior, transformându-l într-un act de vorbire indirect. Cu alte cuvinte, replica lui A este o propunere indirectă. Forţa ilocuţionară a replicii lui A este conectată arbitrar în raport cu forma ei lingvistică. Acest lucru nu ar fi posibil dacă la nivel inferenţial nu s-ar fi operat succesive anulări, fie de presupoziţii, fie de implicaturi. Anularea implicaturii 'Dacă nu spun propunerea lui B, B nu o ştie.' prin intervenţia

comunicativă a lui B „*Cred că îmi dau seama care era propunerea. Răspunsul e nu.*" reinstituie forța ilocuționară de propunere a primei replici.

Ambiguitatea referentului vizat din prima replică – pronumele personal *voi*, putând să-l includă pe B sau să-l excludă, să se refere numai la cititorii revistei, nu şi la realizatorii ei – este anulată de replica lui B. Mai întâi se poate observa o trecere de la un interlocutor colectiv şi ambiguu, *voi*, la un referent particular, şi anume referentul notat aici convențional cu B. Această schimbare de persoană şi totodată schimbare a referentului se justifică numai pragmatic. Discursul poate să aibă două lecțiuni, în funcție de cum este proiectată presupoziția existenței persoanei B. Dacă presupoziția existenței lui B se ridică la nivelul general al enunțului prin acomodare, atunci lecțiunea va fi următoarea: (i) A are o propunere pe care nu o spune unui referent colectiv format din setul nediferențiat de indivizi {X, Y şi Z}. B ştie care este propunerea şi îi răspunde negativ. Se poate observa că această citire care corespunde, printre altele, formei lingvistice a enunțului este inacceptabilă semantic, în sensul că nu poți să răspunzi la o propunere care nu ți se adresează. Prin urmare, presupoziția existenței lui B nu se poate proiecta la nivel de enunț folosind mecanismul acomodării. Dacă însă se proiectează printr-o presupoziție-punte, atunci discursul capătă lecțiunea: (ii) A are o propunere pe care nu o spune unui referent colectiv format din setul de indivizi {X, Y, Z şi **B**}, unde B este individul cel mai proeminent. B ştie care este propunerea şi îi răspunde negativ. Antecedentul inferat este setul diferențiat de indivizi {X, Y, Z şi B}, mulțime structurată valoric.

Se poate observa din acest exemplu că fenomenul proiecției presupoziției prin legare sau acomodare este un fenomen banal de constituire şi dezvoltare a contextului interpretativ, în timp ce proiecția prin presupoziții-punte este un mecanism care duce la rezultate nonbanale din punct de vedere discursiv. Acelaşi lucru se poate spune despre anularea unei presupoziții sau ciocnirea între inferențe, şi anume că nu sunt fenomene inferențiale discrete, ci atrag atenția. Ele sunt o marcă pragmatică a discursului cu repercusiuni la nivelul configurației inferențiale generale şi la nivelul forțelor ilocuționare ale discursului. Ele sunt fenomene de negociere a sensului.

Fenomenul proiecției presupozițiilor stă la baza constituirii contextului interpretativ al enunțului. Acomodarea presupozițiilor fără antecedent referențial reprezintă un mod prin care se manifestă principiul maximalizării sensului Procesarea cu relevanță optimă a unui enunț se face în baza lui. Proiecția presupozițiilor este totodată un mecanism de economisire a mijloacelor lingvistice de codificare a informației foarte performant, indiferent de natura referențială, socială sau afectivă a acesteia din urmă.

O ANALIZĂ PRAGMATICĂ A CONECTORULUI CONCLUZIV *AŞA CĂ*[*]

1. Aspecte generale

Lucrarea de faţă îşi propune să realizeze o descriere punctuală a unui conector – este vorba de conectorul concluziv *aşa că* – fără a implica o abordare mai amplă, comparativă, care ar putea fi obiectul unui alt demers, mai aprofundat. De la bun început trebuie să spunem că între *aşa că* şi *prin urmare* există numeroase cazuri de suprapunere a valorilor pragmatice pe care le înregistrează. Studii comparative multiple asupra conectorului *aşa că* în raport cu ceilalţi membri ai seriei prin care se realizează coordonarea concluzivă[127], cu membrii seriei prin care se realizează subordonarea consecutivă[128], cât şi cu conectorii echivalenţi din alte limbi ne-ar conduce la o cunoaştere mai aprofundată, de tip analitic, a modului de realizare în limba română a ideii, sau a ideilor, de concluzie şi de consecinţă. Conectorul *aşa că*, prin poziţia de membru al unei serii concluzive ample, prin apropierea datorită formei şi „sensului" de consecutivul *aşa încât* şi prin asemănarea atât de mare cu *prin urmare,* încât tendinţa e de a le considera sinonime, favorizează aceste abordări. Comparaţii între limbi diferite la nivelul conectorilor similari sunt mai anevoioase, deoarece acestea nu se stabilesc între sensuri stabile, ci între lanţuri de operaţii care pot angrena unităţi inferenţiale diferite de la o limbă la alta[129].

---

[*] Articolul apărut în volumul *Interacţiunea verbală (IV II). Aspecte teoretice şi aplicative. Corpus*, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coord.), 2007, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti, pp. 45–73.

[127] Jonctivii care introduc o propoziţie coordonatoare concluzivă sau colocaţii mai ample cu acelaşi rol sunt, conform listei din GA (vol I, p. 639) următorii: *prin urmare, drept urmare, ca urmare, în concluzie, în consecinţă, aşa că, astfel că* (varianta mai nobilă a lui *aşa că), deci, aşa deci, aşadar; dar* cu valoare concluzivă, *de aceea, carevasăzică, vasăzică, ca atare, drept care.* Cu valoare concluzivă pot funcţiona şi alte cuvinte sau grupuri locuţionare cum ar fi *astfel, atunci, pe scurt.*

[128] Inventarele oferite de gramatici nu coincid. Conjuncţiile şi locuţiunile conjuncţionale care introduc o consecutivă sunt, conform GA (vol. II, p. 571), *încât* (care este conjuncţia prototipică în exprimarea normată pentru această subordonată şi care nu a fost niciodată atestată în texte dialectale (*ap.* Vulpe, 1980, p. 193)*, de, că, să, (pentru) ca... să, cât să.* GA nu pomeneşte nimic de *aşa încât* şi de *astfel încât.* GLR (vol. II, p. 315) consideră locuţiunile *aşa că, aşa încât, astfel încât* ca fiind consecutive şi formate prin apropierea corelativului *aşa* din regenta consecutivei de conjuncţiile subordonatoare *că* şi *încât.*

[129] Acesta a fost motivul pentru care am scris în ghilimele cuvântul *sens* din rândurile de mai sus.

Ideea generală de la care pornim este următoarea: conectorii şi marcatorii pragmatici antrenează diferite operații inferențiale la nivelul enunțurilor pe care le „leagă”, uneori pe distanțe secvențiale mai mici decât propoziția sau mai mari decât fraza. Această observație, deşi banală, ne poate da o idee despre complexitatea caracterului procedural pe care îl au. De aceea, seriile conjuncțiilor şi locuțiunilor conjuncționale concluzive şi consecutive nu reprezintă două lanțuri de sinonime prin intermediul cărora, sintactic, se exprimă ideea de consecință în limbă, ci serii la nivelul cărora există o sinonimie funcțională, în sensul că elementele fiecărei serii au funcția de a introduce o concluzivă sau o consecutivă, de la caz la caz, dincolo de care însă există diferențe inferențiale şi stilistice. Cu alte cuvinte, fiecare conector are sau tinde să aibă un rol procedural autonom, în ciuda sinonimiei funcționale pe care o antrenează cu membrii seriei din care face parte. Astfel, există situații relevante, din acest punct de vedere, în care substituția între doi membri ai seriei are ca rezultat o inadecvare pragmatică sau stilistică, dar şi situații mai puțin elocvente, în care acest fenomen nu este foarte evident deşi substituția este posibilă şi ar trebui să ducă la o interpretare pragmatică diferită. Acesta este cazul relației pragmatice dintre *aşa că* şi *prin urmare*. La o primă vedere, par a funcționa identic, utilizările lor pragmatice par a se suprapune, mai puțin registrele stilistice, *aşa că* circulând într-un registru vorbit şi familiar, iar *prin urmare* având o arie stilistică de circulație nerestrânsă. Cu toate acestea, nu renunțăm la ideea că sinonimia funcțională între elementele care introduc în text o concluzivă sau între conectorii sintactici care introduc o consecutivă ascunde de fapt detalii procedurale şi stilistice care justifică bogăția lexicală a seriilor respective, precum şi istoriile etimologice şi de circulație lingvistică diferite ale membrilor lor. Astfel, considerăm că există sau tind să se contureze tot mai mult diferențe între aceste jonctive, pentru că ele indică mecanisme conceptuale diferite de procesare a enunțurilor, ascunse în spatele aparentei lor sinonimii funcționale. Prin urmare, deşi au un sens identic – acela de concluzie sau de consecință –operațiile inferențiale ale fiecărui conector în parte nu se suprapun sau tind să nu se suprapună întrutotul.

Din punct de vedere pragmatic, locuțiunea conjuncțională *aşa că* aparține clasei conectorilor sintactico-pragmatici concluzivi[130] mai curând decât a marcatorilor de discurs pentru că: a) face parte dintr-o paradigmă

[130] Există unii conectori sintactici despre care, în general, nu se spune că sunt şi pragmatici – este cazul conjuncțiilor *că, să* sau al multor prepoziții. Un motiv poate să fie acela că se ştiu destul de puține lucruri despre aceştia din punct de vedere pragmatic, în sensul că, probabil, toți jonctivii sintactici au şi o natură pragmatică sau că au avut şi o natură pragmatică care s-a pierdut prin gramaticalizarea conectorului (cf. situația lui *să* ca morfem al conjunctivului sau situația prepozițiilor „nelibere”, impuse de regimul verbului).

gramaticală[131] – clasa sintactică a conjuncțiilor concluzive – şi are capacitatea sintactică de a introduce o propoziție (coordonatoare concluzivă), fiind unul dintre conectorii frecvenți pentru indicarea concluziei în limba română; b) are un sens inerent, chiar dacă de natură deictică, prin componentul *aşa*. Deşi externă structurii propoziției pe care o introduce, această locuțiune este internă structurii frazei în care apare. Spre deosebire de conectorii pragmatici, marcatorii pragmatici sunt greu încadrabili într-o paradigmă[132] deoarece, din punct de vedere distribuțional, aparțin unor clase gramaticale foarte diferite, nu au neapărat o funcție sintactică, ci au preponderent sau exclusiv o funcție discursivă, putând introduce un fragment de discurs de dimensiuni variabile sau o replică conversațională. Ei pot să nu aibă un sens evident (cf. *păi, ei aş!* ş.a.), adesea nu au o poziție fixă în interiorul enunțului, dar, mai ales, pot lipsi din enunț fără pierderi semantice. În cazul lui *aşa că* şi a celorlalți membri ai clasei, omisiunea ar putea duce, chiar dacă nu întotdeauna, la pierderea ideii de concluzie din ansamblul discursiv, la certa ei ambiguizare.

Observăm însă că nu numai conjuncțiile şi locuțiunile conjuncționale concluzive inventariate de gramatici pot exprima ideea de concluzie, ci, cum este şi normal, de altfel, dată fiind importanța conceptului de concluzie, şi o serie de alte construcții lexicale, dintre care unele foarte ample, gerunziale sau propoziționale, pot introduce în discurs o secvență concluzivă, de tipul: *în urma celor spuse ajungem la concluzia/conchidem/concluzionăm că; având în vedere cele (spuse/zise* ş.a.*) mai înainte; ținând cont de cele spuse mai înainte; aşa stând lucrurile; în cele din urmă putem conchide că; după cele spuse mai înainte putem trage concluzia că; astfel putem conchide că; asta înseamnă că* etc. În orice limbă există o tradiție retorică a exprimării concluziei, care utilizează un inventar lexical[133] (cf. *concluzie, a ajunge la concluzia că, a trage o concluzie* ş.a.) şi care produce aceste turnuri stilistice concluzive, unele dintre

---

[131] Noțiunea de paradigmă gramaticală are aici o accepțiune mai slabă decât accepțiunea structuralistă a termenului (cf. Mosegaard Hansen), indicând faptul că: a) acest conector aparține unei serii, cu alte cuvinte are capacitatea să intre în relație de substituție cu alți membri ai seriei, chiar dacă aceste substituții antrenează schimbări de interpretare pragmatică a întregului enunț; b) are o poziție relativ fixă în cadrul enunțului; c) are tendința de a intra în anumite combinații sintagmatice, de tipul lui *aşa că iată, aşa că s-ar putea* etc.

[132] Potrivit uneia dintre clasificările cel mai des citate ale marcatorilor discursivi, şi anume clasificarea lui Fraser (2006), în marcatori cauzali, contrastivi, elaborativi şi ai topicului, se poate constata că aceasta cuprinde şi unii conectori sintactici. În clasificarea acestui autor, jonctivii concluzivi şi consecutivi ar putea intra, de exemplu, în clasa conectorilor topicului sau a conectorilor elaborativi.

[133] Clasa conectorilor concluzivi are şi unii membri învechiți, cum ar fi *drept aceea*, sau cu circulație frecventă în anumite stiluri funcționale ale limbii, ca *drept urmare*, activ în limbajul juridic, în cel politic şi, de aici, în cel jurnalistic (am înregistrat aproape 200.000 de atestări electronice cu ajutorul motorului de căutare Google). Existența unor conective învechite sau specializate stilistic indică mecanismele lingvistice active şi variate ale exprimării concluziei în limbă.

ele clişeizate[134]. O altă sursă, care furnizează marcatori discursivi, de data aceasta, pentru exprimarea concluziei, cu alte cuvinte mărci pragmatice care funcţional capătă uz concluziv, este clasa pragmatică a marcatorilor de reformulare. Astfel, uzuri concluzive pot achiziţiona marcatori discursivi, cum ar fi: *cu alte cuvinte, altfel spus, pe scurt, adică, de aceea, atunci, astfel, carevasăzică, vasăzică, ca atare* ş. a. În GA, se vorbeşte şi de clasa „conectorilor pragmatici" care exprimă „concluzia", care se suprapune parţial peste clasa conectorilor sintactici de acelaşi tip. Astfel, clasa conectorilor sintactici coordonatori concluzivi este înglobată într-o clasă pragmatică mai mare, cea a jonctivilor pragmatici care exprimă concluzia.

Statutul sintactic al lui *aşa că* are o istorie destul de controversată. În primul rând, *aşa că* nu este cea mai reprezentativă conjuncţie din clasa concluzivelor. Studiile anterioare vorbesc cel mai mult de conjuncţia *deci* şi de locuţiunea conjuncţională *prin urmare*, şi mult mai puţin de *aşa că*[135], care nu ocupă capul de serie al conjuncţiilor concluzive. GLR situează concluziva la „limita dintre coordonare şi subordonare", descriind-o ca un raport care „arată" o „urmare", o „concluzie" (GLR, vol. II, p. 251) şi uneori „un fel de rezumat al constatărilor anterioare" (Teiuş 1980, p 84), ceea ce în termenii analizei pragmatice ar însemna *uzul concluziv, uzul consecutiv* – cu alte cuvinte, valoarea consecutivă redată prin formă lingvistică concluzivă – şi *rezumativ* al conectorilor din această serie.

D. D. Draşoveanu în „Observaţii asupra cuvintelor relaţionale" contestă categoria sintactică a concluzivelor (*apud* Teiuş 1980, p. 88). În opinia sa, acestea nu sunt conjuncţii coordonatoare, deoarece în cazul lor nu se aplică principiul incompatibilităţii combinării imediate a două elemente coordonatoare (cf. normalitatea unor combinaţii de tipul: *şi aşa că, şi deci, sau în consecinţă* etc.). Autorul conchide că avem de a face cu adverbe „fără funcţie de conjuncţie", care „nu conferă calitatea gramamticală de concluzive" propoziţiilor pe care le introduc (*ibidem*, p. 86). Pe de altă parte, această proprietate a concluzivelor de a apărea în colocaţie cu conjuncţiile coordonatoare, observată de D. D. Draşoveanu şi reluată în discuţia pe această temă de GA, se limitează la îmbinările locuţiunii concluzive *aşa că* cu conjuncţiile *şi, sau, ori/or, însă.* În plus, există restricţii de topică şi preferinţe pentru anumite combinaţii. De asemenea, în privinţa lui *aşa că*, omonimia cu adverbul de mod poate genera confuzii în legătură cu posibilităţile de combinare ale acestuia (cf. *A venit pe la noi, dar aşa...* [adverb,

---

[134] Circulă sub formă de glumă lingvistică care ironizează clişeele concluzive următoarea rimă: *Prin urmare şi-aşa deci, noi făceam comerţ cu greci/ Aşa deci şi prin urmare, noi făceam comerţ pe mare.*

[135] Studii sau referiri la problema atestării acestei conjuncţii în limbajul cult lipsesc. Sabina Teiuş şi Magdalena Vulpe ne dau însă informaţii despre atestările ei în limbajul popular, conform materialului din atlasele lingvistice şi din textele dialectale.

utilizat eliptic şi urmat de pauză], *că nici n-am lămurit prea bine problema pe care o aveam de discutat*, faţă de *I-am făcut un cadou, aşa că s-a bucurat.*). Conjuncţia *şi* se combină cu toată seria concluzivelor, însă numai dacă precedă jonctivul concluziv (cf. *şi aşa că, şi prin urmare* etc.). Colocaţia *aşa că şi* (cf. *Aşa că şi statul, prin pârghiile sale, e complice la...* (Internet)), îl are pe *şi* în utilizare adverbială. Sunt posibile combinaţii cu disjunctivele numai atunci când conectorul disjunctiv apare într-o construcţie de coordonare alternativă şi se află după conectorul concluziv (cf. *Aşa că, sau pregăteşti o întâlnire neobişnuită, sau te gândeşti la o serie de mini-întâlniri într-o singură noapte.* (Internet)). Nu am găsit atestări de combinaţii între adversativa *dar* şi locuţiunea concluzivă *aşa că*.

Alte argumente, aduse de GA (2005, vol. I, p. 639), care fac controversabil statutul conjuncţional al unora dintre jonctivele concluzive sunt: absenţa din structura internă a aşa-numitelor locuţiuni conjuncţionale concluzive a unei conjuncţii subordonatoare sau a unui element de relaţie (cf. *prin urmare, în concluzie, în consecinţă, ca atare*), mai puţin însă conectorul discutat aici, *aşa că*, precum şi topica liberă a conectorilor concluzivi, spre deosebire de topica fixă a conjuncţiilor coordonatoare, iarăşi mai puţin conectorul concluziv *aşa că*. În franceză, de exemplu, *donc* este încadrat în clasa *adverbelor-conjuncţii*, prin faptul că are un comportament hibird, de adverb şi de conjuncţie (cf. Molinier *apud* Jayez / Rossari 2000). Natura adverbială se vede în faptul că *donc* poate ocupa poziţii diferite, ceea ce este şi cazul corespondentului său românesc *prin urmare* (la iniţială de propoziţie: *A venit, prin urmare nu a pierdut trenul;* în interiorul grupului verbal: *A venit, nu a pierdut, prin urmare, trenul;* şi la finală de propoziţie: *A venit, nu a pierdut trenul prin urmare.*), iar natura conjuncţională este dată de faptul că toate elementele concluzive coordonează propoziţii.

Sabina Teiuş (1980, p. 88) şi Magdalena Vulpe (1980, pp. 69–73) încadrează locuţiunea *aşa că* în clasa conjuncţiilor subordonatoare consecutive. Sabina Teiuş arată că este un „instrument de articulare a textului", de „detaşare a planurilor textului" (Teiuş 1980, p. 88), având rolul să introducă o propoziţie care ***încheie un text***. Magdalena Vulpe adânceşte această idee, arătând că o construcţie cu *aşa că* are capacitatea să facă o legătură între planuri diferite ale naraţiunii, că are, cu alte cuvinte, o funcţie intratextuală şi că unele construcţii cu concluziva *aşa că*, dacă apar după o „paranteză (dezvoltată)", rostită cu intonaţie terminală care indică sfârşitul intercalării, marchează ***„reluarea firului principal al povestirii"*** (subl. n.). De asemenea, Vulpe mai înregistrează şi un uz ***expletiv*** al conectorului, în care acesta, golit de sens şi urmat de o pauză, este redus la un semnal demarcativ, ce indică faptul că vorbitorul se odihneşte, că îşi maschează un moment de neatenţie, că îl foloseşte mecanic, că, adăugăm noi, nu se hotărăşte să cedeze dreptul la replică interlocutorului sau, invers, că interlocutorul nu a avut încă iniţiativa de a prelua replica (cf. *Da mă tot gândii cum să ajung eu gazdă / că*

*îmi făcea lăcomie pe veltoşag / / **aşa că** ... am avut un unchi / adică doi am avut //*)[136]. Interpretarea de către autoare a distribuţiei teritoriale a exemplelor extrase din textele dialectale arată că majoritatea provin din Banat şi din nord-vestul Transilvaniei, puţine din Moldova şi din sudul ţării. Acest lucru dovedeşte că *aşa că* nu este o formă recentă în limbă. Observaţiile Magdalenei Vulpe fac ca problema frecvenţei şi a circulaţiei conectorului să fie mai spectaculoasă decât pare la prima vedere. Totodată mai sunt încă date necunoscute. Conectorul sintactico-pragmatic *aşa că* circulă în registrul vorbit şi scris al limbii standard, având o frecvenţă mare, cât şi în graiurile bănăţene. Apariţia lui în limba vorbită nedialectală şi în limba literară scrisă rămân însă probleme care trebuie elucidate prin cercetări viitoare. În volumul *Interacţiunea verbală* (2002)[137], locuţiunea conjuncţională *aşa că* are un număr de nouă atestări, număr incomparabil mai mic în raport cu cel al atestărilor lui *deci* din acelaşi corpus, dar mai mare decât al atestărilor lui *prin urmare* (consemnat doar o singură dată). Avantajele lui *deci* faţă de acest conector ar putea consta şi în faptul că este monosilabic şi mai puţin predispus la cacofonii decât *aşa că*[138]. Acest lucru nu înseamnă însă că *aşa că* are o frecvenţă medie în limbă, dacă se iau în considerare registrele şi substilurile în care circulă. Faţă de *deci*, credem că este mai uniform răspândit, că se poate întâlni în toate registrele limbii, de la vorbirea cultă, la cea colocvială, şi de la limba literară, la graiuri şi la limbajul popular.

Conectorii concluzivi au un sens lexical inerent, care poate fi mai transparent sau mai puţin transparent (a se compara *aşa că*, al cărui sens concluziv este poate mai puţin evident, cu *în concluzie* sau *atunci* concluziv cu *în consecinţă*, ori *prin urmare*). Totodată, jonctivle concluzivei se înscriu într-o anumită unitate tonală. Unitatea tonală în care apar conectorii concluzivi este compusă din succesiunea: intonaţie terminală cu care se rosteşte prima propoziţie, pauză opţională, intonaţie specifică modalităţii enunţiative a propoziţiei a doua, concluzive. Ceea ce îi caracterizează este faptul că apar după o curbă intonaţională terminală. Dacă apare pauza, aceasta poate fi uneori lungă, un tip de „tăcere atribuită" (Levinson, 1983, p. 299), pe care locutorul o lasă spre a sublinia importanţa concluziei pe care o trage, o pauză de gândire (cf. exemplul (15) mai jos) sau, după cum observă B. Fraser, aceasta prefaţează un uz inferenţial al lui *aşa că*, prezent într-un enunţ ca: *Lui Ion îi era foame, # aşa că trebuie să fi*

---

[136] *Apud* Vulpe (1980, p. 71), în ale cărei convenţii de transcriere, semnul / indică intonaţie nonterminală, semnul / / marchează intonaţia terminală, iar punctele de suspensie indică o pauză perceptibilă.

[137] Acest volum – printr-un CD aferent – a permis verificarea electronică a tuturor atestărilor pe care le are conectorul.

[138] Întrebări concluzive, construite cu cuvinte interogative, de tipul lui *prin urmare cine?/ în concluzie ce?/ deci când?* ş.a. sunt cacofonice cu *aşa că*.

bodogănit tot drumul[139], unde propoziția concluzivă nu reprezintă o deducție logică extrasă din prima propoziție, ci este o inferență pragmatică). Sensul lexical concluziv, precum şi o anumită unitate tonală necesară ocurenței predetermină poziția pe care o are conectorul *aşa că* în discurs. Ca de altfel toți concluzivii, acesta nu poate să apară la inițiala unui subiect de discurs, ci dimpotrivă numai la finalul unui topic discursiv. Cea mai frecventă poziție în care apare *aşa că* în corpusul de exemple analizate este la începutul unui enunț, cu rol de concluzie după o pauză mai mare, în scris, semnalizată prin semnul ortografic punct[140]. *Aşa că* apare frecvent şi în interiorul enunțului, legând un text antecedent de o propoziție concluzivă. O altă poziție bine reprezentată în limbă[141], este aceea a lui *aşa că* folosit singur, urmat de o pauză lungă, după care concluzia anunțată de conector este eliptică sau inferabilă.

2. Aspecte ale relaţiei dintre concluzive şi consecutive

O precizare simțim nevoia să facem aici. Deşi presupunem că filosofic, retoric şi semantic există deosebiri între *concluzie* şi *consecință*, în articolul de față aceşti termeni vor fi utilizați ca şi cum ar fi cvasisinonime. Paralela care se face aici între concluzive şi consecutive porneşte de la similaritățile dintre aceste propoziții – prezentate în clasificările gramaticale ca fiind corespondente şi situate echidistant, una la nivelul coordonării, iar celalată la nivelul subordonării –, căutând să ajungă la unele deosebiri de natură pragmatică. Am încercat să formulăm o diferență, operativă pentru noi, între conceptul de *concluzie* şi cel de *consecință*. Considerăm că noțiunea de concluzie reprezintă o inferență finală a vorbitorului extrasă din anumite informații pe care le are la dispoziție. Consecința este asociată mai puțin cu un demers cognitiv al vorbitorului, cât cu un rezultat obiectiv al faptelor. Pe scurt, *concluzia* este a vorbitorului, iar *consecința* ține de evoluția faptelor, de istorie. Una şi aceeaşi informație poate să fie reprezentată ca o concluzie sau ca o consecință. Într-un enunț ca *Plouă, aşa că stau acasă* se transmite hotărârea vorbitorului, ceea ce el conchide că va face, iar într-un enunț ca *Plouă aşa încât stau acasă* sau, într-o variantă a acestuia ca *Plouă aşa de tare încât stau acasă* se descrie în primul rând o situație ca fiind urmarea alteia.

---

[139] Exemplu preluat de la Fraser (2006).

[140] Articolul de față se bazează pe un număr de douăzeci de analize făcute în amănunt dintr-un corpus mai mare de atestări. Corpusul cuprinde ocurențele conectorului în eşantioanele de limbă din I.V., atestări electronice din forumuri, din presă, precum şi câteva exemple din operele scriitorilor.

[141] Ceea ce ne face să afirmăm aceasta, dincolo de experiența noastră de vorbitor nativ, este faptul că am întâlnit atestări ale lui *aşa că* singur în I. V., ceea ce poate indica o frecvență mare la nivelul limbii vorbite, precum şi faptul că pentru corespondentul englezesc al conectorului această poziție nu e rară, existând cel puțin un studiu al cărui subiect îl reprezintă *so* folosit singur (cf. Raymond, 2004).

Corespondentul lui *aşa că* din seria conjuncţiilor şi locuţiunilor conjuncţionale consecutive este *aşa încât*, având în vedere asemănările formale dintre cei doi conectori şi apropierile de sens. Există situaţii în care cei doi conectori sunt intersubstituibili fără diferenţe procedurale evidente sau cu diferenţe minore, cum ar fi trecerea de la un registru mai înalt la unul familiar, ca în cazul lui:

(1)
Gabriel Liiceanu: Eu am obosit să repet↓ că între două mii: două mii patru↓ oameni de tipul nostru au fost reduşi sistematic la tăcere. Aşa ceva n-am mai cunoscut decât înainte de nouăzeci. Nu mai aveam acces la absolut niciun post de radio↑ la nici un canal de televiziune↓. ***Aşa încât***↑ NU de... neimplicARE sau de trasul chiulului a fost vorba, ci ***pur şi simplu...*** [a fost vorba] ***de o INEchitate a mijloacelor de:: de de de dispută.***

(Interviu BBC, 2006, la emisiunea *Interviul zilei*)

Am arătat mai sus că fiecare conector are sau tinde să-şi formeze un rol pragmatic propriu. Interpretarea pragmatică a rolului procedural al unui conector se bazează foarte mult pe intuiţia noastră de vorbitor nativ, care este „ascuţită" – trebuie să recunoaştem – de rezultatele cercetărilor anterioare din domeniu. Dacă în alte abordări lingvistice testul substituţiei duce la rezultate foarte evidente, care pot fi clasificate utilizându-se noţiunile de corectitudine *vs.* incorectitudine sau de adecvare *vs.* inadecvare, în cazul substituţiei lui *aşa că* prin *aşa încât* rezultatele sunt mult mai greu perceptibile. Se simte că apare o diferenţă la comutarea conectorilor, care este însă mai greu de justificat. În ultimă instanţă, ceea ce contează este faptul că, în condiţii normale de comunicare, enunţiatorul a „simţit nevoia" să îşi formuleze enunţul cu *aşa încât*, iar nu cu *aşa că* şi că acest enunţ este, conform teoriei relevanţei, cel mai bun, date fiind contextul, abilităţile comunicative ale enunţiatorului şi intenţiile lui comunicative. În cazul de sub (1) informaţia introdusă prin consecutiv reprezintă rodul deliberării locutorului, care este expus lingvistic într-o formă ce se vrea elegantă şi mai ales corectă. Chiar dacă se ezită mult, prezenţa lui *aşa că* în locul lui *aşa încât* ar fi putut indica faptul că locutorul îşi construieşte intervenţia discursivă prin raportare la sine şi la interlocutor, că ceea ce urmează după concluziv este propria sa concluzie la care însă îl face părtaş şi pe interlocutor, căutând să obţină adeziunea acestuia. Implicaturi care indică coparticiparea enunţiativă şi adeziunea interlocutorului par a fi favorizate de construcţia cu *aşa că* mai curând decât de cea cu *aşa încât*. Glosarea implicaturilor de adeziune, de coparticipare, *recte* de relaţii interpersonale manifeste în cursul discursului, care sunt autorizate de conectorul *aşa că*, ar fi de tipul lui „Îţi dai seama.../ realizezi şi tu că... / eşti de acord cu mine că...". Altfel spus, se indică faptul că informaţia care urmează după jonctivul concluziv nu este neutră, pur descriptivă, ci este posibil a fi împărtăşită de

interlocutor, ori dimpotrivă dezaprobată de acesta. Concluziva introduce în discurs un nucleu informativ care are capacitatea argumentativă de a plasa participanții la interacțiune fie la polul pozitiv, al adeziunii față de cele asertate, fie la poli diferiți, în situația în care nu se pune problema ca interlocutorul să adere la concluzia vorbitorului. În cazul armonizării conversaționale, interlocutorul aderă imediat la informația concluzivei, aceasta nu suscită controverse, dimpotrivă, enunțarea ei accentuează asumpțiuni contextuale deținute de ambii participanți la discurs.

Valabilitatea acestor implicaturi şi a întregii demonstrații în sine pare a fi destul de îndoielnică, deoarece cineva poate aduce contraargumentul că implicaturile coparticipării se pot armoniza şi cu enunțul construit cu propoziție consecutivă. Examinarea însă a altor texte poate să întărească ideea noastră că, datorită inerentei conotații de familiaritate, *aşa că* declanşează cu precădere implicaturi ale coparticipării interlocutorului, în timp ce varianta mai nobilă *aşa încât* – care de altfel circulă în stilul cărturăresc – nu presupune implicarea participativă a interlocutorului. L-am întâlnit pe *aşa încât* în secvențe discursive care conțineau mărci ale asumării întregii informații de către locutor, în care enunțiatorul avansa o informație cu totul neîmpărtăşibilă de interlocutor, dat fiind caracterul ei paradoxal, şi pe care o semnaliza ca atare. De exemplu:

> (2)
> Pentru cei, însă, care cugetă la alte niveluri de cultură şi ale căror procese cognitive se desfăşoară în alte cadre culturale, o asemenea înălțare se arată a fi o simplă iluzie (ori o farsă): şamanul deci nu se urcă. ***Aşa încît*** vraciul-vrăjitor respectiv şi se urcă şi nu se urcă, după cum e cazul şi-i este proiecția culturală celui chemat a se pronunța. Eliade se declară foarte sceptic față de biunivoca soluție a italianului, neferindu-se totuşi a o menține. ***Eu îndrăznesc a o socoti ipoteză interesantă şi plauzibilă.***
>
> (Nicolae Steinhardt,
> http://autori.humanitas.ro/eliade/despre2.php?tid=7;
> „Convorbiri cu şi despre Mircea Eliade cu Nicolae Steinhardt")

Fragmentul conține o interpretare filosofică, nu o concluzie standard la care să poată adera imediat interlocutorul. Este evident pentru locutor că nu îi poate cere interlocutorului coparticiparea prin adeziune sau nonadeziune la acest conținut de idei din cauza caracterului semantic contradictoriu, ci doar îi poate semnala că tot ce se întâmplă în acestă secvență de discurs reprezintă rodul deliberării „italianului", la care nu aderă total Eliade, la care aderă însă Steinhardt, enunțiatorul, şi atâta tot. Cititorului nu i se creează responsabilitatea de a avea o părere. Raporturile interpersonale cu cititorul sunt aici foarte discrete.

În alte situații, înlocuirea mai nobilului *aşa încât* cu mult mai familiarul *aşa că* este blocată din nevoia de a evita o cacofonie:

(3)
Cât despre oraş în sine, el este, fireşte, o burtă cu toate etniile posibile, aşa încât ceea ce îl exprimă cel mai bine sunt mâncărurile. Toată lumea rumegă, molfăie, bea şi ronțăie cu poftă ceva la New York.
(Ruxandra Cesereanu, *Corespondență din New York*, http://www.contrafort.md/1999/61-62/32.html)

Un enunț prescriptiv, de tipul lui *Să nu fie luat prin surprindere când vine ora somnului!*, încapsulat într-o subordonată consecutivă cu *aşa încât* are forța ilocuționară prescriptivă atenuată, după cum se poate observa în:

(4)
Faceți mereu aceleaşi lucruri în aceeaşi ordine, şi povestiți-i ce faceți şi ce urmează, aşa încât să nu fie luat prin surprindere când vine ora somnului. (www.desprecopii.com/info.asp?id=256 - 43k)

Pe de altă parte, enunțul prescriptiv modifică la nivel inferențial sensul consecutiv al subordonatei, adăugându-i o „nuanță de scop". Se creează o coliziune între sensul procedural descriptiv şi deliberativ al conectorului *aşa încât* şi forța ilocuționară prescriptivă a enunțului original, care se soldează cu modificări reciproce. O eventuală substituție a lui *aşa încât* cu *aşa că* în cadrul unei vorbiri mai neglijente din punctul de vedere al normelor limbii literare standard ar revigora forța ilocuționară prescriptivă a conținutului propozițional aflat în domeniul, de data aceasta, al lui *aşa că*. În majoritatea situațiilor în care consecutiva cu predicat la modul conjuctiv are valoare de subordonată de scop, substituția cu jonctivul concluziv nu este posibilă, pentru că ar reactiva forța ilocuționară prescriptivă sau directivă specifică modului conjunctiv:

(5)
Foarte mulți dintre vizitatorii acestui site au solicitat materiale detaliate despre Bonsai. Despre cum să-i îngrijească aşa încât să fie sănătoşi şi decorativi, despre cum să-i tundă aşa încât să obțină forme neobişnuite. (http://www.egradini.ro/)

O eventuală substituție – dacă ar fi să punem în paranteză abaterea de la normele limbii standard – ar produce nişte modificări de modalitate enunțiativă şi de contur intonațional atât de mari, încât ne dăm seama că mesajul ar fi cu totul diferit de cel original, că ar avea la bază cu totul alte intenții comunicative. Aceeaşi este situația şi în:

(6)
El a gândit legea dintâi ca: fiind un mandat care să stea <**MARC** „călare" **MARC**> pă Două /î: legislaturi ↑ **aşa încât** să NU fie contaminat politic ↓ să dureze şase ani.
(CORV, p. 239)

În limba vorbită pot să apară secvenţe conflictuale în care *aşa că* introduce enunţuri a căror modalitate enunţiativă imperativă e exprimată prin modul conjunctiv, de tipul: *Aşa că să nu-mi spui tu mie chestia asta!; Aşa că să taci din gură!* ş.a. Limba literară standard evită învecinarea imediată a conectorului *aşa că* cu un predicat la conjunctiv prin inserţii, unele cvasiclişeizate, altele modalizante, care îi explicitează forţa ilocuţionară directivă, prescriptivă, permisivă şi prin aceasta o şi atenuează, cum ar fi: *aşa că* ***e cazul să...****; aşa că* ***va trebui să*** *te obişnuieşti să...; aşa că* ***e bine să...****; aşa că* ***vreau să...****; aşa că* ***vă las pe voi să...****; aşa că* ***e posibil să...****; aşa că* ***s-a hotărât să...****; aşa că* ***vă recomand să...****; aşa că* ***am chef să...****; aşa că* ***i-am zis să...****; aşa că* ***îi cer să...****; aşa că* ***vă propun să...****; aşa că* ***haideţi să...****; aşa că* ***te rog să...****; aşa că* ***încearcă să...****; aşa că* ***îmi place să...****; aşa că* ***mi se pare absurd să...****; aşa că* ***s-a nimerit să...****; aşa că* ***s-ar putea să...****; aşa că* ***e firesc să...****; aşa că* ***nu mai are rost să...*** ş.a.

O concluzie generală se poate trage din această succintă comparaţie: conectorul consecutiv *aşa încât* preferă enunţurile descriptive[142], în care nu este prezentă subiacent coparticiparea interlocutorului, în timp ce *aşa că* poate produce enunţuri mai interactive prin conotaţia de familiaritate care îi este inerentă şi poate chiar modifica modalitatea enunţiativă a mesajului dinspre descriptiv înspre acţional. Astfel, *aşa încât* şi *aşa că* au tendinţa să se diferenţieze din punct de vedere pragmatic prin preferinţe pentru modalităţi enunţiative diferite.

Pentru a verifica corectitudinea diferenţierii făcute între *aşa că* şi *aşa încât* am dat un test grupei de cursanţi ai Şcolii doctorale cu profil de lingvistică[143]. Testul cerea să se noteze intuiţiile în legătură cu diferenţa dintre enunţurile *Plouă, aşa că stau acasă.* şi *Plouă aşa încât stau acasă.* sau chiar să se facă glose la ele. Observaţiile studenţilor sunt convergente cu cele spuse mai sus. Mai precis, despre enunţul construit cu locuţiunea concluzivă *aşa că* s-a spus că indică 'decizia' şi 'hotărârea' vorbitorului, mai mult că enunţul conţine o 'hotărâre' care 'îi aparţine în totalitate vorbitorului', în timp ce despre enunţul construit cu locuţiunea consecutivă *aşa încât* se arăta că vorbitorul e 'detaşat', părând a exprima o 'simplă constatare', că se simte în spatele acestui enunţ ideea că ceea ce

---

[142] Multe din atestările electronice ale lui *aşa încât* am constatat că sunt în texte redactate în stil ştiinţific.
[143] Majoritatea cursanţilor au urmat în alţi ani mai multe cursuri de pragmatică. Numărul celor care au făcut testul a fost de optsprezece.

se spune e 'firesc', e 'de la sine înțeles'. Glosa făcută la enunțul cu *aşa că* este 'Plouă, aşa că *am hotărât* să stau acasă.', iar cea făcută la enunțul cu consecutivă este 'Plouă, aşa încât *e normal* să stau acasă.'. S-a mai menționat faptul că există o diferență între cele două enunțuri care rezidă în gradul de 'implicare decizională' a vorbitorului[144]. Cu alte cuvinte, subliniem noi, concluzivele au un grad mai mare de implicare decizională, în timp ce consecutivele pot fi neutre în raport cu această valoare sau pot avea un grad mic de implicare decizională. Ca o ultimă concluzie, putem spune că cele două tipuri de enunțuri cunosc o raportare diferită: concluziva indică existența unei anumite relații interpersonale între locutori, în timp ce consecutiva se raportează la lume, descriind o stare de fapt din perspectiva unor opinii prestabilite, a unor norme general acceptate, a unui plan de acțiune antestabilit şi rigidizat în cutume, astfel încât putem spune că se raportează la un interlocutor ca instanță rațională universală.

Relația dintre *aşa că* şi *încât*, conjuncția prototipică pentru consecutive, este mult mai clară decât relația dintre *aşa că* şi *aşa încât*, indicând de fapt diferența cea mai importantă pe care se întemeiază distincția dintre concluzive şi consecutive. GA arată că raportul de consecință este strâns legat de „intensitatea desfăşurării procesului" (GA, 2005, p. 569) din regentă. Cele mai multe enunțuri cu o consecutivă conțin în regenta acesteia o evaluare superlativă (cf. ***Era aşa de obosit,*** *încât am stat să-l ajut.*). Evaluarea superlativă aparține registrului descriptiv al limbii. Faptul că ea apare în regenta unei consecutive este încă un argument pentru caracterul mai descriptiv al consecutivelor în raport cu caracterul pragmatic, acțional mai marcat al propozițiilor concluzive. O dovadă în plus că enunțurile cu o subordonată consecutivă adesea se specializează având funcția de exprimare superlativă a unei însuşiri o constituie şi expresiile frazeologice obținute din astfel de construcții cu consecutive superlative, ca *prost de dă în gropi, minte de îngheață apele* ş.a.

Construcțiile concluzive sunt la fel cu cele consecutive, mai puțin superlativul sau elementul de intensificare din regentă (cf. *Era obosit, aşa că am stat să-l ajut.*)[145]. Spre deosebire de consecutive, concluzivele comunică pragmatic, prin indicațiile procedurale ale conectorului, asumpțiunea că între locutorul enunțului cu propoziție concluzivă şi interlocutorul său există un cuantum comun de asumpțiuni care se activează cu ocazia performării enunțului.

---

[144] Unul dintre cursanți a simțit marea flexibilitate pragmatică a enunțului care conține o concluzivă, capacitatea lui de a transmite şi informații foarte particulare de atitudine psihologică a vorbitorului, precum frustrarea, nemulțumirea ş.a. Mai jos, în secțiunea de analize ale acestui conector, vom arăta că el poate funcționa în contexte conversaționale diametral opuse, de armonie conversațională sau de conflict.

[145] S-ar putea ca locuțiunea conjuncțională *aşa că* să se fi format de la consecutive care îşi pierd evaluarea superlativă: *Era aşa de obosit că am mai stat să-l ajut.* devine prin pierderea superlativului *Era aşa obosit, că am mai stat să-l ajut.*, iar apoi printr-o modificare de topică ajunge la forma *Era obosit, aşa că am mai stat să-l ajut.* Este şi punctul de vedere al GLR.

Un enunț cu o propoziție concluzivă este mai puțin descriptiv și informativ ca un enunț identic, dar având o consecutivă, care, în schimb, activează și accentuează anumite informații aflate în enciclopedia interlocutorilor. O frază care are o concluzivă, cum este cea de mai sus, poate oricând să conțină un comentariu pragmatic care să ateste relațiile interpersonale și cunoștințele împărtășite, de tipul: *Era obosit, așa că am stat să-l ajut, **îți dai seama.*** sau *Era obosit, așa că **e de la sine înțeles** că am (mai) stat să-l ajut., Era obosit, așa că **îți închipui** că am (mai) stat să-l ajut.*, ori *Era obosit, așa că **am hotărât, îți închipui,** să (mai) stau să-l ajut.* ș.a.

3. Perspective deschise de cercetări anterioare

Corespondenții în engleză și franceză ai lui *așa că* sunt *so* pentru engleză, iar pentru franceză ar fi pe de o parte *donc*, pe de altă parte *ainsi*, *de telle sorte que*[146] și *de ce fait.* Corespondenții lui *prin urmare* sunt *therefore*, în engleză, și *donc* în franceză. Aceste corespondențe sunt parțiale. Lipsa unui corespondent francez evident pentru românescul *așa că* îngreunează demersul nostru. Totodată, între conectorii românești *prin urmare* și *așa că* nu par a fi diferențe pragmatice la fel de mari ca între *so* și *therefore* din engleză. Avem însă în vedere ipoteza inițială, și anume că, din moment ce din punct de vedere lingvistic *așa că* are o bună reprezentare în limbă, atunci înseamnă că el tinde să-și formeze o funcție procedurală autonomă. Studiile străine consultate de noi analizează mai ales conectorul *prin urmare (so, donc)*, care este de fapt capul de serie al jonctivilor concluzivi. O parte dintre valorile procedurale ale diferiților conectori concluzivi relevate de aceste studii pot să fie identice cu cele ale jonctivilor concluzivi *prin urmare* și *așa că*, însă corespondențele nu sunt integrale. Cu toate acestea, asemănările sunt numeroase. Pe noi nu ne interesează atât de mult diversele utilizări pragmatice și semantice descoperite la conectorii concluzivi, cât mai cu seamă perspectivele teoretice ale cercetărilor, și aceasta pentru a găsi o cale de interpretare prin care să evităm prolifererarea clasificărilor. De regulă, clasificările sunt făcute în funcție de utilizările pragmatice și semantice ale conectorului, ele nefiind definitive, deoarece depind în primul rând de limba respectivă, în ciuda tendinței de universalizare a valorilor procedurale ale conectorilor sintactico-pragmatici, de cadrul teoretic în care este înscrisă cercetarea, de corpusul folosit, de „inspirația" teroretică a cercetătorului. Strădania noastră este de a căuta, cum se spune în unele studii, acele „generalizări interesante" (Jayez / Rossari, 2000), adică acea serie de particularități procedurale inerente prin care *așa că* își câștigă autonomia în uzul unei limbi, dincolo de relațiile de sinonimie funcțională pe care le întreține.

---

[146] Variantă de traducere a conectorului atunci când are valoare consecutivă propusă de DA.

Bruce Fraser indică două utilizări foarte generale ale lui *aşa că*, care de altminteri sunt comune tuturor conectorilor, utilizarea „propoziţională”, unde propoziţia introdusă de conector reprezintă o consecinţă logică a informaţiei din propoziţia anterioară (cf. *Lui Ion i-a fost foame, aşa că a mâncat sandvişul.*) şi utilizarea inferenţială (cf. *Lui Ion îi era foame, aşa că trebuie să fi bodogănit tot drumul.*)[147] . Clasificarea lui Fraser indică teritoriul vast pe care trebuie să-l aibă în vedere analiza conectorului, acesta funcţionând la nivel semantic şi pragmatic.

D. Schiffrin urmăreşte în paralel marcatorul discursiv *so* şi conectorul *because* (*pentru că*), deoarece relaţia dintre cauzalitate şi consecinţă este de complementaritate. Orice argument concluziv se poate transforma într-un argument cauzal cu inversarea însă a ordinii termenilor. Astfel, argumentul concluziv de forma 'P1 *aşa că* P2' (*Lui Ion i-a fost foame, aşa că a mâncat sandvişul.*) devine un argument cauzal cu forma inversată 'P2 *pentru că* P1' (*Ion a mâncat sandvişul pentru că i-a fost foame.*). Una dintre diferenţele observate între cele două structuri, urmărite pe un corpus de limbă engleză vorbită, este că subiectul lui P1 poate avea o „viaţă” discursivă mai lungă într-o construcţie concluzivă, decât într-una cauzală, în sensul că în ultima el se află în poziţie subordonată sintactic, iar acesta este, la alt nivel, un efect al subordonării lui referenţiale în discurs.

Autoarea analizează aceşti conectori la trei niveluri discursive: ideaţional, al structurii informaţionale a discursului şi acţional. La nivelul ideaţional, care este bazat pe relatarea faptelor, concluziva are rolul de a indica un 'rezultat', la nivelul informaţional, care e bazat pe cunoaştere, concluziva introduce o inferenţă, la nivelul structurii acţionale, concluziva cu *so* introduce o acţiune. Ambii conectori, *so* şi *because*, marchează la nivelul informaţional un moment de tranziţie a informaţiei, schimbări de statut ale informaţiei, mai exact conectorul cauzal prefaţează o informaţie neîmpărtăşită de interlocutor, iar conectorul concluziv prefaţează o informaţie de curând împărtăşită de interlocutor, fie de natură pragmatică, fie de natură semantică. Această ultimă observaţie este convergentă cu ideea că jonctivul pragmatic *aşa că* are capacitatea să activeze o relaţie interpersonală între participanţii la mesaj, care indică o anumită coparticipare a interlocutorului la informaţia introdusă, ce se presupune a-i fi familiară.

Ideea coparticipării este bine pusă în lumină şi de studiul amplu al lui Ch. Hybertie, în care se descrie toată panoplia conectorilor responsabili de introducerea ideii de consecinţă în franceză. La nivelul lui *donc* cu utilizare concluzivă, informaţia care urmează după conector vine într-un „cadru de consensualitate coenunţiativă” (Hybertie 1996, p. 17), a cărei glosare propusă este: „Faptele sunt în aşa fel, încât interlocutorii mei şi cu mine putem gândi P2”. Hybertie mai arată că ordinea discursivă este orientată către informaţia din

---

147 Exemplele aparţin autorului citat.

concluzivă. În studiul său, noțiunea de consecință și cea de concluzie sunt tacit considerate ca fiind colaterale, vecine. O dovadă a apropierii foarte mari între cele două concepte o reprezintă uzurile consecutive și concluzive ale unuia și aceluiași conector, cum este cazul lui *donc* sau al lui *ainsi*. Alte utilizări ale lui *donc* descrise de studiul lui Hybertie sunt: inferențială, metadiscursivă, cu funcție de reluare sau de parafrazare a predicației anterioare, recentrând astfel discursul pe aceeași temă, și utilizările acționale ale lui *donc*, *donc* introducând o interogație – uz înregistrat și la echivalentul lui din română –, introducând un ordin (cf. *Tais-toi donc!*) și o exclamație (cf. *Que vous êtes donc jolie ce matin!*), folosiri neînregistrate în română la *prin urmare,* dar posibile cu *aşa că* (cf. *Aşa că taci!* și, în contexte comunicaționale speciale, marcate retoric, *Aşa că sunteți atât de frumoasă în dimineața asta!*[148], dacă ne imaginăm un discurs anterior, în care locutorul, prin strategia elocinței, este de fapt curtenitor). Hybertie remarcă funcția anaforică de reluare a unei secvențe de discurs anterioare specifică unora dintre conectorii consecinței, precum *ainsi, alors* ş.a., existentă și la jonctivii *aşa că/ aşa încât, prin urmare, astfel/ astfel încât*. În privința lui *ainsi,* Hybertie inventariază următoarele utilizări: a) ca adverb de mod, unde are o funcție anaforică textuală și indică o „conformitate" (*ibidem*, p. 45) între P1 și P2; b) cu valoare de consecutiv, ideea de conformitate cu ceea ce urmează a se enunța păstrându-se inferențial, glosarea preferată pentru această valoare fiind „din acest motiv", „datorită acestui fapt" (*ibidem*, p. 47); c) cu valoare de „ilustrativ" sau de „demonstrativ" (*ibidem*, p. 49), când introduce un exemplu, o ilustrare, situație în care *ainsi* nu poate fi înlocuit de nici un alt marcator al consecuției; d) *ainsi* constatativ, căruia i-ar corespunde în română mai curând enunțuri cu *aşa că* sau *iată că* (cf. *Aşa că/ iată că/ ?astfel că te-ai tuns!*).

D. Blakemore face analiza conectorilor din perspectiva teoriei relevanței și arată că diferența dintre unii conectori constă în modul în care indică gestionarea informației comunicate printr-un *input lingvistic* în: a) informație rezultată din derivarea pragmatică a unor informații contextuale (informație de tip implicaturi); b) informație prin care se accentuează o asumpțiune existentă; c) informație contradictorie, care necesită eliminarea unei asumpțiuni conetxtuale, pentru a se rezolva contradicția. Astfel, conectorul *de fapt* dintr-un enunț ca *Ben poate să deschidă seiful lui Tom. De fapt el cunoaşte cifrul.* indică faptul că a doua propoziție întărește o asumpțiune cunoscută, care are rol de premisă pentru derivarea concluziei reprezentată de prima propoziție a enunțului. În *Ben poate să deschidă seiful lui Tom, aşa că el cunoaşte cifrul.*, conectorul *aşa că* introduce o

[148] O altă traducere mai bună în română, care ne-a fost sugerată de Rodica Zafiu, ar fi cu interjecția *ia!*, cf. *Ia taci!* și *Ia te uită ce frumoasă sunteți în dimineața asta!*. Apropierea dintre *aşa că* și interjecția prezentativă *ia!* se poate justifica prin nivelul ilocuționar sau acțional la care acționează ambii conectori, exemplificat pentru *aşa că* în cele ce urmează mai jos, și prin componenta deictică intrinsecă, de asemenea, prezentă la ambii.

concluzie derivată din prima propoziție cu rol de premisă. Relevanța enunțului introdus de *așa că* rezidă în faptul că este o implicație contextuală[149]. Exemplul lui D. Blakemore se pliază pe ceea ce Fraser a numit cu un termen general uzul inferențial al conectorului, uz care este probabil cel mai frecvent.

Jayez / Rossari (1997, 1999) încadrează conectorii despre care vorbim în clasa celor inferențiali. Perspectiva de abordare a autorilor este pragmasemantică. Ei consideră conectorii pragmatici ca fiind cuantificatori generalizați, care pot cuantifica următoarele „entități intensionale": conținutul propozițional, atitudinea propozițională sau forța ilocuționară a enunțului. Frecvent cuantifică obiecte complexe, de tipul forței ilocuționare împreună cu atitudinea propozițională.

Se știe din teoria explicaturilor, de exemplu, că enunțul se descompune în trei componente a căror succesiune este următoarea: forța ilocuționară, atitudinea propozițională și conținutul propozițional. Forța ilocuționară este reprezentată prin indici sintactico-prozodici, atitudinea propozițională se exprimă lingvistic prin indici lexicali sau, în cazul când nu este lexicalizată, este inferabilă, iar conținutul propozițional reprezintă relația dintre predicat și argumentele sale semantice.

Unii conectori impun restricții asupra domeniilor, alții nu. De exemplu, marcatorul discursiv *ia!* cuantifică forța ilocuționară. El impune o constrângere de forță ilocuționară asupra enunțului pe care îl prefațează, și anume enunțul să fie un ordin (cf. *Ia mai taci odată!*) sau o exclamativă (cf. *Ia te uită!*). În acest sens, conform perspectivei teoretice a lui Jayez / Rossari, marcatorul discursiv *ia!* are un domeniu mic. Alți conectori, cum este *donc*, au un domeniu mare, putând cuantifica cele trei obiecte intensionale specificate – obiectul referențial, cel mental (*recte* asupra atitudinii propoziționale) și cel ilocuționar. Diferența dintre *donc* și *de ce fait* rezidă într-o diferență de domenii. Domeniul lui *donc* este mare, el poate să cuantifice cele trei obiecte intensionale, domeniul lui *de ce fait* este mic, el având tendința să cuantifice conținutul propozițional sau conținutul propozițional împreună cu un verb performativ enunțat. Se știe că forța ilocuționară are tendința să scadă dacă enunțul conține un indice lexical al acesteia, în schimb este mai puternică atunci când nu este explicitată printr-o prefață performativă. De aceea se consideră că *de ce fait* este legitimat de un context semantic.

4. Analiza conectorului *așa că*

Valorile pragamtice ale conectorului *așa că* tind să se identifice cu cele ale conectorului *prin urmare*, într-atât sunt de multe similaritățile dintre cei doi jonctivi, posibilitățile aproape nelimitate de intersubstituție cu prezervarea mereu intactă a adecvării pragmatice a enunțului. Cu toate acestea, se pot observa unele tendințe de uz care pot constitui semnul unor posibile evoluții pragmatice diferențiatoare. *Așa*

---

[149] Cf. Blakemore (2002, pp. 42–43), unde reia demosntrația din Blakemore, 1987, *Semantic Constraints on Relevance*, Oxford, Basil Balckwell.

că poartă conotația familiarității, în timp ce *prin urmare* este neutru din acest punct de vedere. Consensualitatea coenunțiativă presupusă de *prin urmare* (cf. Hybertie) este „umbrită” la *aşa că* de implicatura coparticipării interlocutorului, de căutarea de către locutor a obținerii adeziunii interlocutorului. Aceasta se poate justifica şi prin faptul că în cazul construcțiilor discursive cu *prin urmare* tendința este de a avea o desfăşurare logică a raționamentului, în timp ce în cazul enunțurilor cu *aşa că* gradul de explicit este mai mic, iar gradul de implicare a interlocutorului este mai mare. O concluzie introdusă prin *aşa că* reprezintă lansarea unei idei noi, „descoperite” de vorbitor cu ocazia enunțării. Implicarea interlocutorului prin expectația aderării sale la această concluzie este una dintre formele pe care o pot lua relațiile interpersonale dintre cei doi. În aceste condiții, simpla opțiune a unui scriitor sau vorbitor pentru o construcție cu unul sau cu altul dintre cei doi conectori nu reprezintă, în concepția noastră, o alegere întâmplătoare. Dacă în enunțul de mai jos:

(7)
Circula ideea că Al. Paleologu a dat exemplul de urmat, autodenunțându-se timpuriu, la începutul anilor '90. E un reper fals: Paleologu avea aproape 70 de ani când a consimțit să spună adevărul. **Prin urmare**, nu mai avea nimic de pierdut. (Traian Ungureanu, în *Cotidianul,* 16 dec. 2006, http://cotidianul.ro)

se substituie *prin urmare* cu *aşa că* se pierde ceva din gradul mare de consensualitate pe care îl are originalul, din ideea că propoziția care urmează după conector exprimă un adevăr demonstrat şi indubitabil. Acest enunț, modificat însă în sensul amintit, transformă ultima propoziție dintr-o deducție generală în opinia personală a autorului, la care interlocutorul poate să adere, fără ca adeziunea lui să fie un dat cert. Se poate observa că, în varianta cu *aşa că*, discursul ar putea admite unele modificări suplimentare cu formule fatice de adeziune:

(8)
Circula ideea că Al. Paleologu a dat exemplul de urmat, autodenunțându-se timpuriu, la începutul anilor '90. E un reper fals: Paleologu avea aproape 70 de ani când a consimțit să spună adevărul. **Aşa că, îți dai seama că / realizezi că / înțelegi** *că* nu mai avea nimic de pierdut.

Cu alte cuvinte, *prin urmare* introduce o propoziție care este un adevăr general, împărtăşit de toți, în timp ce *aşa că* introduce un punct de vedere personal. Această valoare pragmatică este certificată şi de tolerarea *vs.* non-tolerarea unor modificări ale discursului prin colocații care indică opinia interlocutorului, după cum se poate vedea mai jos:

(9) a.

Circula ideea că Al. Paleologu a dat exemplul de urmat, autodenunțându-se timpuriu, la începutul anilor '90. E un reper fals: Paleologu avea aproape 70 de ani când a consimțit să spună adevărul. ***Așa că să nu-mi spună nimeni/ să nu-mi spui tu*** *că mai avea ceva de pierdut.*

în comparație cu:

(9) b.

Circula ideea că Al. Paleologu a dat exemplul de urmat, autodenunțându-se timpuriu, la începutul anilor '90. E un reper fals: Paleologu avea aproape 70 de ani când a consimțit să spună adevărul. ??***Prin urmare să nu-mi spună nimeni/ să nu-mi zici mie că/ să nu-mi spui tu*** *că mai avea ceva de pierdut.*

unde *prin urmare* și sintagme de relativizare și personalizare a opiniei își obțin legitimarea pragmatică mai greu, într-un context de enunțare probabil foarte special.

În acest moment putem spune că o concluzie introdusă de *prin urmare* are un grad mare de consensualitate, în timp ce o concluzie introdusă de *așa că* nu presupune consensualitatea, dar o poate căuta, viza, dori. În legătură cu acestă problemă a caracterului facultativ al consensualității în cazul lui *așa că*, se poate adăuga constatarea că, frecvent, secvența discursivă cu acest conector apare în cadrul unor comunicări armonioase, presupunând acordul argumentativ, în care consensualitatea e la cote maxime, sau în comunicări conflictuale, ironice, polemice etc., unde acordul lipsește (cf. (12), (13), (14)).

Ideea de consensualitate poate influența raporturile de putere între interlocutori și gradul de politețe al conversației. În momentul când enunțul care conține concluzivul *așa că* fie urmărește să obțină acordul interlocutorului, fie nu vizează expres acordul, ci mesajul se situează pe poziții adverse punctelor de vedere ale interlocutorului, *rata de impoziție*[150] a acelei comunicări este foarte mare.

Într-o relatare a unei întâmplări de război, în care este evident caracterul ieșit din comun al evenimentului:

(10)

a doua zi↑ vine costică la mine↓ cu noaptea-n cap. „domn' sublent↓ hai să mergem la cîmpu dă mine↓ să vedem ce-a mai rămas↓ CE s-a-ntîmplat↓ să vedem CUM e acolo locu." ne-am dus. am căutat <MARC DOuă ore> victore↓ să vedem un loc↓ unde bătuseră ei cu tunurile↑ unde să-ncap EU

[150] Concept din teoria politeții, unde împreună cu noțiunile de *distanță* și de *putere* alcătuiește cei trei parametri de calculare a gradului de politețe (Brown / Levinson 1987, pp. 69–84). La Ionescu-Ruxăndoiu (2003, p. 76), termenul *rate of imposition* este redat prin *gradul de interferență*, corespondent cu valențe puțin mai generalizante, însă elegant și corect.

culcat şi să-ncapă costică culcat n-am găsit între gropile de obuz↑ acolo unde ştiam noi cu preCIzie c-am fost↓ <$_{R}$ nu era încă în cîmpu dă mine↑ era mai încoace↑ unde ne prinsese↑> N-A:M n-am găsit nici un loc acolo unde să-ncap eu culcat. **prin urmare** cum am scăpat eu dăcît cu voia lu dumnezeu de-acolo. vezi? **aşa că** e Limpede. „băi costică↓ eşti sigur aici?" „domn' sublent↓ AIcea este locu unde# amfost_eu↑ şi dumneavoastră aţi fost aicea↓ precis↓ uite." erau# numai margini dă gropi↓ de obuz↓ <$_{Î,R}$ nu era nicăieri un loc unde să-ncap eu culcat.> <$_{J,L}$ şi-am scăPAT cu viaţă.>
(I. V., p. 49)

locutorul desfăşoară o argumentaţie convins de adevărul indubitabil al celor spuse de el. Problema lui principală este însă de a-şi asigura şi adeziunea interlocutorului. La un moment dat, el îşi încheie relatarea prin două concluzii succesive[151], după care reia naraţiunea cu scopul de a consolida informaţia transmisă interlocutorului, dar poate şi pentru a-şi depăşi propria emoţie datorată rememorării unui eveniment crucial din viaţa sa. Propoziţia finală *Şi am scăpat cu viaţă.*, rostită jos şi lent, este o concluzivă nesemnalizată sintactic.

Prima concluzie introdusă de *prin urmare* are forma unei întrebări retorice echivalente, prin retorismul ei, cu adevărul forte al aserţiunii subiacente, (parafrazabilă prin 'Am scăpat cu voia lui Dumnezeu de-acolo.'), iar a doua concluzie prefaţată de *aşa că* este ca un comentariu atât la prima concluzivă, cât şi la întregul discurs anterior. Ambele concluzii fac trecerea de la narativ la interpretativ, având şi o valoare metanarativă, pe lângă alte diferenţe pragmatice pe care le conţin. Prima concluzie – notată simbolic aici cu Q1 – justifică caracterul paradoxal al evenimentului printr-o intervenţie divină şi are un caracter explicit. A doua concluzie este evaluativă. Se ştie că discuţiile despre religie sau derivate din opinii religioase, ori despre politică, femei ş.a. au o rată de impoziţie mare, putând uşor stârni controverse (Brown / Levinson 1987, p 66). Pentru ca Q1 să aibă un caracter credibil, ea trebuie puternic contextualizată, numai aşa având rolul unei dovezi grăitoare, fapt care se şi întâmplă atât în partea narativă care precedă concluzia, cât şi în reluarea naraţiunii din finalul pasajului. La nivelul lui Q1, vorbitorul foloseşte strategia consensualitaţii discursive. Mărcile lingvistice ale acordului argumentativ sunt asertarea unei informaţii sub forma unei întrebări retorice, marcatorul epistemic şi fatic *vezi?* plasat între cele două concluzii, care este şi un semnal de căutare a consensualităţii, utilizarea stilului direct, cu alte cuvinte a citării, ca probă a autenticităţii premiselor. Locutorul presupune că interlocutorul său deţine adevărul informaţiei cuprinse în Q2, el nefăcând altceva decât să i-l activeze. Prin această strategie a întrebării retorice, locutorul îi impune

[151] Această observaţie are în vedere aspectul formal al textului dat. Neglijăm aici problema dacă cele două concluzive sunt două concluzii diferite sau reprezintă o singură concluzie exprimată redundant şi în ecou.

interlocutorului opinia sa. Este şi un act de îndrăzneală sau de curaj conversaţional de a folosi strategia identităţii de cunoştinţe în situaţia în care acest univers este întemeiat pe prezumpţii religioase şi spirituale, despre care vorbitorul nu poate fi sigur întrutotul că interlocutorul său le împărtăşeşte. P. Brown şi St. Levinson numesc această strategie, *personal-center switch* (adoptarea perspectivei partenerului[152]), ea fiind specifică de altminteri politeţii pozitive, iar pe plan interpersonal fiind o formă a empatiei (Dinu 2004, pp. 44–46). În cazul nostru, noţiunea de persoană se identifică cu ideea de univers mental al locutorilor, aşa încât vorbitorul pretinde că vorbeşte din perspectiva „minţii" celuilalt[153]. Caracterul paradoxal al faptelor relatate amplifică riscul concluziei Q2; de aceea locutorul simte nevoia unei confirmări (chiar şi neverbale) şi a unei a doua concluzii – Q3 – şoptită ca pentru sine. Domeniul conectorului *prin urmare* priveşte conţinutul propoziţional. La nivelul acestei secvenţe discursive, nararea faptelor este adusă la punctul ei final. Propoziţia *e limpede* conţinută de Q3 reprezintă o lexicalizare a atitudinii propoziţionale a vorbitorului, ulterioară lexicalizării conţinutului propoziţional. Putem spune că *aşa că* are un domeniu larg referitor la atitudinea mentală a vorbitorului şi la conţinutul propoziţional subînţeles. Q3 nu are un conţinut referenţial propriu, ci se raportează anaforic la conţinutul referenţial al lui Q2 şi la toate stările de fapt ale discursului anterior.

În exemplul de mai jos, conectorul *aşa că* are aceleaşi caracteristici pragmatice ca în exemplul (10), în sensul că introduce o concluzivă de comentariu pentru o întreagă secvenţă discursivă şi că domeniul acestuia priveşte atitudinea propoziţională:

(11)
1A: să creşti (doi) copii ca să nu te-ajute [părintele ((îşi drege vocea))
2B: [exemplul ce:l mai bun de unde îl au↑ ca: ca: ca virgulă copil? de la părinţi. <$_{R}$ dacă noi i-l dăm>↑
3A: găSEŞte el portiţa să nu-şi ajute părintele.
4B: uitaţi. ((în timpul acesta **F** îi impleteşte părul mamei ei)) exemplu (cel mai autentic)
5A: ba din contră să ni exploaTEze pînă cînd punim mîinili pă piept↓
6B: eXEMplul cel mai# autentic şi cel mai# vizibil. de UNde ştie copilu ăsta să facă MOAţe. ((**A** chicoteşte; **B** se uită spre **F**)) de la MAma. ă rezultatul este# invers proporţional. <$_{Z}$ adică face şi fiica mai – maică-sii>.
7A: **<$_{P}$ aşa↓ că asta este>**⊥
(I. V., p. 30)

---

[152] Aceasta este traducerea în română a termenului de la Brown şi Levinson la Ionescu-Ruxăndoiu (2003: 83).

[153] Unul dintre exemplele lui Brown / Levinson este următorul: în contextul în care copilul s-a lovit la deget, mama îi spune „Da, dragule, doare groaznic, ştiu!". (Brown / Levinson 1987, p. 119).

Întreaga secvenţă discursivă pe care concluzivul o introduce este evaluativă în conţinut şi, locuţionar, rostită piano, ambele caracteristici indicând-o ca formulă de încheiere a topicului discursiv cu valoare metanarativă. Totodată, prin această expresie clişeizată, locutorul A impune interlocutorului B punctul său de vedere. Vorbitorul A are un discurs aproape în paralel cu al lui B şi îşi urmează imperturbabil firul argumentativ. Coerenţa intervenţiei lui B este destul de şubredă, dar A pare a nu băga în seamă aceasta, fie pentru că tacit este de acord cu B, fie pentru că mai curând, credem noi, nu pare a ţine cont de ce spune B. Este ca şi cum A nici nu l-ar auzi pe B. Replica lui finală este un mod de a recentra discursul asupra propriei lui opinii, de a spori relevanţa discursului propriu şi de a bloca o eventuală contraopinie a interlocutorului. Teza argumentării lui este că, atunci când copiii ajung la maturitate, iar părinţii la senectute, copiii dovedesc o mare inventivitate în a-şi justifica ingratitudinea faţă de părinţi, mai mult, profită de pe urma acestora. Interlocutorul încearcă să dezvolte în mod colaborativ această teză, printr-un argument cauzal de tip genealogic (cf. aportul lui B de la nivelul intervenţiilor 2, 4 şi 6, în ciuda carenţei de coerenţă). Ideea cea mai dură, exprimată prin metafora eufemistică a morţii, este a vorbitorului A (cf. *să ni exploateze până punem mâinili pă piept*). Lipsa mărcilor de interacţiune cu vorbitorul B, semn că intervenţiile lui A sunt supradeterminate de politeţea negativă, în schimb prezenţa mărcilor retorice (recursul la exclamative indică *pathos*-ul locutorului – cf. 1A şi 7A –, marcatorul argumentativ al contraopiniei *ba din contră*, metaforele eufemistice *portiţa* şi *a pune mâinile pe piept*) scot în evidenţă o argumentaţie care are un potenţial de ameninţare prin registrul mult prea serios şi grav pe care îl adoptă şi printr-o posibilă asumare tacită a unora dintre rolurile despre care se vorbeşte. Astfel, A poate să devină un protagonist pentru rolul bătrânului singur, iar B, involuntar, să fie asimilat fiului ingrat. Intervenţia concluzivă finală îi asigură lui A statutul de vorbitor dominant şi o protecţie a feţei sale sociale.

Din perspectiva inferenţială a teoriei relevanţei, rolul conectorului concluziv este de a anula posibile asumpţiuni cu valoare de contraopinie. Prin această mişcare inferenţială de blocare a unor asumpţiuni potenţiale, se poate observa că locutorul A joacă rolul participantului principal, care îşi consolidează în acest fel propria intervenţie. Pe planul relaţiilor interpersonale, replica *Aşa că asta este!* autorizează declanşarea unor semnale de putere din partea enunţiatorului, de tipul unor implicaturi de neparticipare a interlocutorului, a căror glosare aproximativă o dăm mai jos, implicaturi care nu vizează obţinerea adeziunii, ci impunerea forţată a unui punct de vedere, dorinţa de a nu modifica semnificaţia propriei intervenţii ('Te rog nu te băga!', 'Nu-mi spune mie că nu am dreptate!' ş.a.).

Din perspectivă pragmasemantică, conectorul concluziv nu are aici ca domeniu în primul rând un conţinut propoziţional, dată fiind absenţa de informaţii

factuale la nivelul expresiei *aşa că asta este*, ci în schimb, reia anaforic informațiile din replicile anterioare. *Aşa că* cuantifică atitudinea propozițională a vorbitorului – care este de resemnare, tristețe, şi de convingere interioară că el are dreptate – şi prin raportare anaforică la conținutul propozițional încapsulat în exclamativele de la nivelul replicilor 1A, 3A şi 5A. Focalizarea atenției asupra recuperării tacite a acestei atitudini propoziționale favorizează declanşarea implicaturilor neparticipative de care am amintit.

Conectorul concluziv *aşa că* este autorizat şi în contexte conflictuale prorpiu-zise, în care *potențialul de amenințare* este indubitabil, dat fiind că toți cei trei parametri după care se calculează – *distanța socială, puterea* şi *rata impoziției* (sau *gradul de interferență*) – au valori mari. Într-o secvență conflictuală ca următoarea:

(12)
1A: <$_{R}$ fedeRAția română de BOX↑ nu a plăti:t NICI UN LEU↓> pentru aCEAStă deplaSA:re. nu a plătit↓
2B: [NU chiar↓
3+A: [nici un LEU↓
4B: nu chiar↓
5A: BA NU:↓[n-a plătit
6B: [NU chiar↓
7A: nici un leu↓ eu mi-am plăti:t ă ă caZArea şi ma:sa↑ şi # TOȚI ceiLALți↓nici măcar [pentru sporTI:VI nu s-a plătit.
8B: [ruDEle↓vreau să te-ntreb ceva.
9A: [**aşa că e:şti:**
10B: [asear_a:m-
11A: **eşti greşit**
(I. V., p. 190)

observăm aceeaşi utilizare metareferențială, argumentativă, care încheie o mişcare discursivă, în care toate replicile lui A sunt acuzații, iar toate replicile lui B sunt respingeri ale acestor acuzații. Expresia concluzivă finală *Aşa că eşti greşit!* (sic!) – construcție contaminată de la *'ai greşit'* şi *'eşti* + adj. de tipul *rău intenționat'* – are greutatea unui verdict final. Ea apare după ce vorbitorul a epuizat dovezile pe care avea să le aducă în sprijinul tezei. Vorbitorul A, cu fiecare nouă informație, sporeşte forța ilocuționară a acuzației finale. Conectorul concluziv are, de data aceasta, ca domeniu, în primul rând, forța ilocuționară a actului final de acuzație. De fapt, obiectul complex al domeniului său este forța ilocuționară de acuzație, de învinovățire a interlocutorului, atitudinea propozițională pe care un astfel de demers conversațional o poate declanşa şi conținutul propozițional evaluativ. Se poate remarca „puținătatea" informației propoziționale în raport cu celelalte două

componente ale enunțului, dar mai ales faptul că forța ilocuționară și conținutul propozițional tind să-și unifice semnificațiile. Printr-o notație simbolică, unde **fil** este forța ilocuționară, **ap** este atitudinea propozițională, iar **cp** este conținutul propozițional, reprezentăm domeniul conectorului concluziv astfel:

așa că (**fil** (locutorul îl acuză pe interlocutorul x că greșește), **ap** (locutorul e revoltat), **cp** (x greșește)).

În exemplul următor, conversația ajunge aproape la conflict la nivelul replicii 15E, care este varianta secundă, nepreferată, ce conține refuzul de a răspunde la o întrebare pe motiv că aceasta nu este relevantă:

(13)
1A: CUM te cheamă.
2E: haricleea.
3A: ă::↑
4B: haricleea. ce↑ n-ai auzit de ea?
5A: haricleea?
6E: da.
7A: ești româncă?
8B: cum adică dacă e româncă!
9A: eu n-am auzit numele ăsta pîn-acuma.
10B: e:
11E: nu știi de haricleea /darcle/?
12A: CINE-a fost.
13E: o cîntăreață de operă.
14A: a:: d-aia n-am auzit de ea <@ c-a fost de operă> dacă era de altceva# și CUM de ți-au pus numele ăsta.
15E: n-are nici o legătură cu muzica↓ **așa că** nu mai întreba.
16A: tu ai luat zece la lingvistică?
(I. V., p. 81)

Conversația avansează foarte mult înspre conflict în acest punct (cf. 15E), deoarece vorbitorul E își simte imaginea amenințată de uimirea interlocutorului față de prenumele său, entitate cu care el se identifică. E simte toate întrebările interlocutorului drept mult prea personale și intrând mult prea mult în acea zonă intangibilă și convențională a identității sale. Curând însă conflictul incipient este „stins" printr-o nouă întrebare, de data aceasta măgulitoare, prin care se repară echilibrul dintre cei doi parteneri la comunicare, se lansează un nou subiect de discuție și se distrage atenția de la conflict (cf. 16A). Conectorul concluziv introduce un enunț care are forma unui act verbal directiv. Este, de fapt, un clișeu

conversațional specific conflictului verbal, care folosește frecvent imperativul ca formă de a realiza o variantă de reacție nepreferată (cf. rutine conversaționale de genul *Nu mai spune!*, *Fugi, dom'le de-aici!*, *Vezi-ți de treaba ta!*; *Nu te băga!*, *Lasă-mă-n pace!*, argotic *Cântă la altă masă!*, *Valea!*, *Dispari!*, *Fă pași pe covoraș!* ș.a.). Se poate observa că și aici domeniul conectorului concluziv se extinde în primul rând asupra forței ilocuționare a enunțului. O variantă cu *prin urmare* mai puțin conflictuală ar fi legitimată de un context cu atenuator, de genul *te rog*: *Nu are nici o legătură cu muzica, prin urmare,* ***te rog,*** *nu mai întreba!*. Atenuatorul *te rog* reduce din forța ilocuționară, ceea ce indică faptul că *prin urmare* preferă contextele mai puțin acționale.

La nivelul relațiilor interpersonale, utilizarea unei concluzive ilocuționare de tip conflictual presupune o maximă distanță între interlocutori, absența adeziunii, chiar opusul ei, și anume dorința locutorului ca interlocutorul să nu participe conversațional sau să se dezangajeze din mișcarea conversațională în care momentan se află înscris, mai precis, în cazul de aici, să renunțe la rolul de „persoană care întreabă".

Este binecunoscută natura invazivă a acordului și a dezacordului verbal. Într-un exemplu extras din intervențiile pe forumul ziarului *Cotidianul* construcția concluzivă jignitoare și ironică din intervenția primului participant trece în riposta conflictuală a celuilalt:

(14)
[A:] Ivane,
Dacă îți închipui că mă oftici că mă faci „pensionară" (cu vreo 25 de ani înainte de termen) te înșeli amarnic. Principalul este cum sunt eu în realitate, cum arăt, dar cel mai mult ce am în inimă și în cap. Cu asta am încheiat definitiv dialogul cu tine, căci văd că bați câmpii iar cu preoții. Dacă te obsedează vreunul mai frumușel, du-te să-ți citească altul mai bătrân și cu har. Dracii însă se scot cel mai greu, **așa că** s-ar putea să faci drumul degeaba.
[B:] Svetlana, tu ai scris pensionară. Nu vreau să mă cert. Nu am draci, **așa că** e cazul să nu ai nici tu. (www.cotidianul.ro)

Domeniul conectorului concluziv privește forța ilocuționară și atitudinea propozițională a enunțului pe care îl introduce. Replica concluzivă a vorbitorului A este o avertizare (jignitoare prin banalitatea ei), în care verbul modal *s-ar putea*, care are în domeniul său conținutul propozițional, ajutând la recuperarea atitudinii epistemice ('Eu cred că...'). Efectele contextuale ale acestei construcții cu *așa că* sunt de eliminare a unor asumpțiuni contextuale extrem de banale, care în mod normal nici nu ar trebui menționate. Tocmai această banalitate „metodică" a enunțului dată de turnura cu *așa că* are rolul de a irita interlocutorul și ține de

scenariile ironiei conflictuale. Potenţialul de ameninţare la adresa interlocutorului este foarte mare. El provine din distanţa creată între participanţii la comunicare ca efect social al irelevanţei comunicative (*văd că baţi câmpii...; te înşeli amarnic; am încheiat definitiv dialogul cu tine!*). Riposta locutorului B se încheie simetric tot cu o concluzivă ilocuţionară, în care conectorul *aşa că* are acelaşi tip de domeniu şi în vecinătate imediată o expresie modală cu semnificaţie performativă directivă (*nu e cazul să*). În ambele situaţii, construcţia cu o concluzivă ilocuţionară cu *aşa că* are rolul de a remedia statutul enunţiatorului, de a impune o distanţă între el şi colocutorul său, de a-i reface cuantumul de putere prin sugerarea retorică a ideii de raţionalitate, de parcurs demonstrativ. A juca rolul individului raţional, angajat într-o demonstraţie imbatabilă poate să refacă imaginea unui vorbitor care a fost jignit. Absenţa totală a unui conţinut propoziţional asertiv în cazul intervenţiei lui B, unde construcţia concluzivă este un ordin, şi trecerea conţinutului propoziţional în plan secundar, în cazul intervenţiei lui A, unde construcţia cu *aşa că* este mai mult decât o simplă aserţiune, este o avertizare, face ca recursul la o concluzie să fie manierist. Nu avem aici condiţiile de asertivitate ale unui raţionament, ci doar forma. Substituţia conectorului *aşa că* cu *prin urmare* poate accentua registrul ironic, fără a produce în rest nici o altă modificare, însă ceea ce contează pentru noi este preferinţa iniţială pentru acest conector concluziv. Această preferinţă ne indică faptul că *aşa că* este simţit de vorbitori ca fiind mai potrivit pentru contexte acţionale, chiar conflictuale, decât *prin urmare.*

Din exemplele anterioare am văzut că *aşa că* apare în contexte asertive sau acţionale care au la bază nevoia stabilirii unei relaţii interpersonale de adeziune sau, dimpotrivă, când comunicarea este conflictuală, apare în contexte care au la bază instituirea unei distanţe între participanţii la conversaţie, uneori aproape de dimensiunea unei rupturi de relaţii. În condiţiile conflictului verbal, o construcţie concluzivă plasată la final de topic discursiv are rolul de a reface imaginea vorbitorului care a fost anterior afectată sau de a impune imaginea unui locutor dominant.

În exemplul de mai jos, relaţiile interpersonale se desfăşoară sub bune auspicii, dat fiind că este un mesaj lăsat de fiică mamei sale:

(15)
A: lăSĂM un mesaj după semnalu::l sono::r. cristia:na sunt. este: la ti:ne pa:tru fără un sfe:rt↑ şi ŞTIU că nu eşti acasă da m-am gîndit că: <$_R$ nu ţi-am mai lăsat de mult_un mesaj pe robot↑ şi c-ar fi frumos> să mai AI şi tu un pic <$_Z$ vocea mea pe robot.> # **aşa că** m-am gîndit să te SUN şi să-ţi spu:n că m-am gîndit la ti:ne↑ şi ((inspiră)) am să-ncerc să sun mai tîrziu din NOU↓ dacă_nu↑ cel mai tîrziu mîine <$_J$ vorbim.> te PUP↓ ma:mi:: te-am pupat ↓PA pa.

(I.V., p. 260)

Mai mult, întregul mesaj are cu puțin înainte de final un punct culminant constituit, la prima vedere, dintr-o ofertă mai neobişnuită: aceea de a-i face un „dar" oarecum imaterial, şi anume de a-i lăsa vocea imprimată pe robotul telefonic. Această ofertă originală are un potențial de amenințare pentru ofertant. Receptorul poate respinge oferta şi totodată „darul", poate să nu-l înțeleagă sau să fie copleşit de frumusețea lui. Ascuns sub forma unei oferte se află un act de vorbire indirect, din categoria celor noncomunicate, adică a celor pentru care recunoaşterea intenției de comunicare nu este esențială pentru desfăşurarea comunicării[154]. Este vorba de un alint sau poate de o formă indirectă de declarație de dragoste filială. Vorbitoarea se introduce (*Cristiana sunt.*), face câteva aserțiuni contextualizante, dintre care una este prefațată de un verb epistemic (*Este la tine patru fără un sfert şi ştiu că nu eşti acasă.*) al căror rol este de *captatio benevolentiae*, după care urmează alintul indirect, şi el alcătuit dintr-o serie de elemente de *captatio benevolentiae*. Din punct de vedere stilistic, se observă multe verbe deziderative fie prin modul condițional optativ, fie prin semantism (*ar fi frumos, m-am gândit să, am să-ncerc să*), exprimarea litotică, aici ca marcă a afectivității mari între parteneri (*să mai ai şi tu un pic*), exprimarea tautologică permisă în acest context interpersonal de mare afectivitate (*m-am gândit să te sun şi să-ți spun că m-am gândit la tine*), redundanța admisă şi ea în virtutea aceloraşi criterii afective, cât şi eufonia limbajului de alint (*te pup; te-am pupat; pa, pa!*), precum şi elementele paraverbale, vizibile în transcriere, care indică emotivitatea enunțiatorului (ezitări, pauze, emoție).

Conectorul *aşa că* din acest exemplu are ca domeniu atitudinea propozițională complexă, specifică acestui act verbal noncomunicat, pe care l-am numit alint sau declarație de dragoste, atitudine propozițională din care se lexicalizează o mică parte, şi anume componenta epistemică (*aşa că m-am gândit să...*). Dincolo de atitudinea propozițională pe care o „simțim" şi de forța ilocuționară a enunțului, convențional numită de „alint", se poate observa că informația propozițională brută a mesajului este destul de „subțire" şi tautologică. Sunt autorizate de acest enunț implicaturi ale coparticipării interlocutorului, de tipul „Te rog să nu te superi pe mine că... / să accepți ideea mea de a... / să nu te simți deranjată că..." ş.a. Înlocuirea conectorului *aşa că* cu *prin urmare* ar duce enunțul înspre un registru formal, care nu ar favoriza dezvoltarea unor semnale inferențiale de coparticipare, mai mult, în cazul de față, de afecțiune. Am putea chiar spune că în acest context acțional (al alintului sau al declarației afective) conectorul *prin urmare* nu este autorizat.

Frecvent, conectorul pragmatic *aşa că* introduce efectul perlocuționar pe care un act de vorbire anterior l-ar fi putut avea asupra enunțiatorului. În exemplul următor:

---

[154] Cf. clasificarea tripartită a actelor de vorbire de la Blakemore (1992, pp. 90–95), în acte de vorbire instituționalizate, acte de vorbire noninstituționalizate şi acte de vorbire noncomunicate.

(16)
1C: ai ochelari?
2B: <ı nu>.
3C: nu?
4B: <ı nu nu> de CE. crezi că# o secretară poartă şi ochelari? sau cum. ((A rîde))
5C: nu nu↓ da' io nu ştiu↓ aveam impresia că porţi ochelari↓_ă# adică îmi închipuiam că porţi ochelari.
6A: vocea cătălinei îţi inspiră aŞA o lunetistă.
7C: NU-I chestia↓ că îmi plac foarte mult fetiţele cu ochelari.
8A: aoileo aici ai pierdut ă cătălina. [da' poţi
9C: [nu am⊥
10+A: să-ţi pui↓ nici_o [problemă.
11B: [nu↓ am am purTAT ochelari↓ mai am şi-acasă <@ nu-i nici o problemă>
12A: în momentele acelea de tandreţe te rog io frumos↓ ţi-i pui pe ochi şi# [e rezolvată
13B: [oricum am
14+A: problema.
15+B: dioptriile mici <@ **aşa că** nu m-ar afecta>.
(I.V., p. 222)

schimbul verbal este mediat de locutorul A – realizatoarea emisiunii radiofonice –, participanţii B şi C fiind doi ascultători care intră în direct în emisiune, B o tânără, iar C un bărbat. Tot schimbul verbal este o glumă cu aluzii sexuale. Construcţia concluzivă apare în partea secundă preferată, de *acceptare* a unui act verbal noncomunicat, de tip *sugestie* sau *sfat*, care aici este „indiscret". Sfatul este în sine un act verbal cu un potenţial mare de ameninţare pentru receptor, cu atât mai mult în această conversaţie, unde are conotaţii sexuale; de aceea strategia acceptării lui e întemeiată pe anularea efectului perlocuţionar nedorit al acestuia asupra imaginii receptorului. Totul este un joc verbal, în care construcţia concluzivă îl ajută pe B să îşi compună o imagine publică de forţă, să îşi sporească respectabilitatea şi să diminueze rata de impoziţie pe care o aduce primirea sfatului. Oricând în acest context verbal este admis să se lexicalizeze implicaturi ale coparticipării, cum ar fi: *„Aşa că, **îţi dai seama/ e clar şi pentru tine/ realizezi/ înţelegi/ vezi?*** ş.a., *că nu m-ar afecta."*.

Frecvent conectorul *aşa că* se află în vecinătatea unui verb performativ care lexicalizează forţa ilocuţionară a enunţului, ca în: *Aşa că mai bine tac* (http://www.articole.com); *Aşa că, uite, **îmi cer public scuze** că n-am venit cu voi la munte week-endul trecut* (http://www.articole.com); *Aşa că **te mai întreb** o dată, şi de data asta **te previn** că e pentru ultima...* (atelier.liternet.ro); *Aşa că **îi pot accepta***

ieşirea (http://www.cafeneaua.com). Urme ale contextului ilocuţionar apar fie atunci când verbul performativ este relatat, deci atunci când gramatical nu mai este la indicativ prezent, persoana întâi (cf. *Aşa că **mi-am dat acceptul**.* (atelier.liternet.ro); *Aşa că **pledează**, alături de Rusia, pentru reluarea negocierilor.* (http://www.dilemaveche.ro, în *Dilema Veche,* nr. 104, 2006), fie atunci când apare relatat efectul perlocuţionar (cf. *A minţit, aşa că **m-am enervat** groaznic.*).

Cercetările din domeniul analizei conversaţiei arată că, pentru a avea o replică, este suficient ca locutorul să lanseze în cadrul intervenţiei sale una dintre componentele de bază ale enunţului, şi anume conţinutul propoziţional, forţa ilocuţionară sau elementele paraverbale ale acestuia. Sunt frecvente cazurile în care numai o parte dintre cele trei elemente sunt performate, ne referim la aşa-numitele propoziţii lăsate „în suspensie", neterminate, în care o primă parte din enunţ se realizează, restul fiind recuperabil din context. Frecvent, conectorul *aşa că* apare singur, într-un enunţ incomplet. În această situaţie, ceea ce introduce acesta în conversaţie nu este un conţinut propoziţional, ci doar forţa ilocuţionară şi atitudinea porpoziţională ale locutorului. Altfel spus, el are ca domeniu ceea ce a mai rămas din enunţ, adică un obiect complex, format din forţa ilocuţionară şi din atitudinea propoziţională. În schimbul verbal următor:

(17)
1B: dinu. dinu CE nevoie are de dan. MAI ales acum în varianta /niu: niu luk/ /niu/ dan ((rîde))
2A: deci iniţial ŞI dinu copia temele **aşa că**:
3B: aHA
4A: io⊥ şi pă dinu io oarecum îl suspecTEZ.
(I.V., p. 63)

concluzia recuperată ar fi „Dinu are nevoie de Dan, pentru că Dinu copiază temele de la Dan." Această informaţie nu trebuie confundată cu un conţinut propoziţional eliptic, pentru că nu este conţinută explicit de discursul anterior, ci este o implicatură pragmatică derivabilă din replicile anterioare şi din asumpţiunile contextuale. Este tipul de concluzie neexprimată, deoarece pe de o parte este uşor de derivat de către interlocutor, iar pe de altă parte are un conţinut defavorabil referentului, un conţinut mai puţin comod de asertat. Conectorul pragmatic *aşa că* apare în a doua parte a unei perechi de adiacenţă, *recte* în răspunsul (nepreferat) la o întrebare şi introduce o concluzie contradictorie în raport cu expectaţiile celui care interoghează, o concluzie care are un potenţial conflictual. Întreaga mişcare discursivă în care apare concluziva este mai complicată decât am schiţat-o aici. Vorbitorul 1B lansează în intervenţia sa o întrebare ambiguă între interogaţie retorică şi interogaţie propriu-zisă de incitare la bârfă. Vorbitorul B, care se dovedeşte a fi locutorul dominant dat fiind faptul că epistemic deţine mai multă informaţie decât A, în intervenţia de sub 2B, aduce o informaţie care

reconfigurează contextul cognitiv al interlocutorului şi şubrezeşte oportunitatea întrebării sale retorice, transformând-o în interogaţie propriu-zisă. Concluziva schiţată în acest schimb verbal autorizează remodelarea valorilor enunţiative şi statutul de superioritate al vorbitorului A.

În măsura în care conţinutul propoziţional este eliptic, putem spune că *aşa că* are ca domeniu un obiect complex şi complet, format din forţa ilocuţionară, atitudinea propoziţională şi conţinutul propoziţional al enunţului pe care îl introduce, ca în:

(18)
1B: [da' trebuie în română↓ prezentarea↑ o facem în română?
2A: în română a zis domnişoara d*** dar# # şi pentru cei care sînt din străină[tate?
3B: [sună ciudat că dacă-i internaţională↑ ce?
4A: da' nu e decît una din# din străinătate din ucraina.# **aşa că:**
(I. V., p. 34).

Şi în acest exemplu, construcţia concluzivă apare după ce a fost introdusă o informaţie nouă care reconfigurează asumpţiunile interlocutorului, astfel că accesul la concluzie nu mai constituie un impediment pentru interlocutor. Concluzia nu este exprimată pentru simplul fapt că este o concluzie comună ambilor locutori. Coparticiparea lor are un grad atât de avansat încât face inutilă lexicalizarea unor părţi din discurs de la sine înţelese.

5. Concluzii

În acest articol nu s-au inventariat uzurile conectorului concluziv *aşa că*, ci s-a căutat identificarea unor particularităţi procedurale definitorii. *Aşa că* este încadrabil în clasa conectorilor inferenţiali. S-a arătat că, în contexte asertive, valoarea lui procedurală este de indicare a unei relaţii interpersonale de adeziune la opinii, care se realizează prin declanşarea unor implicaturi de consensualitate. Alte contexte preferate de conectorul *aşa că* sunt cele acţionale, unde poate să apară frecvent şi în acte de vorbire noncomunicate, de tipul avertizării, alintului, tachinării ş.a. Şi aici el poate declanşa implicaturi care conturează relaţia interpersonală de armonie sau de conflict între vorbitori. În conversaţia colocvială, utilizarea conectorului concluziv este şi un semn al participantului dominant sau care încearcă să domine un schimb verbal ce conţine un potenţial de ameninţare la adresa feţei sale sociale. S-a arătat că, spre deosebire de *prin urmare* şi de *aşa încât* care sunt mai descriptive, care preferă contextele asertive şi astfel au frecvent ca domeniu conţinutul propoziţional al enunţului, conectorul *aşa că* are adesea un domeniu complex, în care cuantifică forţa ilocuţionară şi atitudinea propoziţională ale enunţului pe care îl introduce.

MARCATORUL DISCURSIV *PĂI* CA INDICATOR DE RELEVANŢĂ, PRIN RAPORTĂRI LA *WELL**

Observaţii preliminare şi rezultate ale cercetărilor anterioare

Particula discursivă *păi* provine din adverbul *apoi,* la origine un deictic temporal, mai precis s-a format din acele utilizări discursive şi narative ale adverbului în care acesta funcţionează la nivel textual ca marcator de integrare lineară[155], ca element anaforic şi coeziv. *Păi* şi-a pierdut complet valoarea temporală pe care ruda sa etimologică o avea. Acest fapt justifică caracterul pragmatic polifuncţional pe care l-a căpătat şi pune sub semnul întrebării încadrarea morfologică exclusivă în clasa adverbului[156]. În limba română actuală, apare în registrul familiar şi popular, preferă poziţia iniţială în cadrul replicii, fiind o marcă a familiarităţii şi, adesea, un „semnal de răspuns"[157]. Numărul mare de ocurenţe îl arată pe *păi* ca marcator discursiv deosebit de activ în româna actuală vorbită. În graiul moldovenesc, *apoi*, cât şi combinaţiile lui sintagmatice – *apoi da(r), şi apoi* etc. – merg în paralel cu uzurile şi colocaţiile lui *păi* din româna nedialectală.

O interpretare a lui *păi* limitat la catalogări de tipul tic verbal, particulă „vidă", element cu oarecare eufonie şi marcator de bornaj ce semnalizează începutul unei noi replici pare insuficient, deşi aceste roluri funcţionale, cât şi

---

* Articolul de faţă cumulează două studii: primul, „Particula discursivă *păi* ca indicator de relevanţă" a fost efectuat împreună cu Elena Creţoiu şi a apărut în volumul conferinţelor Catedrei de limbă română contemporană a Facultăţii de Litere (cf. *Limba română – Structură şi funcţionare. Actele celui de-al 4-lea Colocviu al Catedrei de limba română (25–26 noiembrie 2004)*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, 2005, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 673-688), iar al doilea, intitulat „The Epistemic Inferences of the Romanian Discourse Particle *păi* by Comparison to the English discourse Particle *well*", a apărut în *Studies in Contrastive Linguistics. Proceedings of the 4th International Contrastive Linguistics Conference, Santiago de Compostela, September, 2005,* Cristina Mourón Figueroua, Teresa Iciar Moralejo Gárate (ed.), 2006, Universidade de Santiago de Compostella, pp. 981–993.

[155] Pentru o discuţie a marcatorilor de integrare lineară cf. Adams (1990, p. 157), Condei (2000).

[156] Dicţionarele şi gramaticile înscriu particula în clasa adverbului, bazându-se pe originea ei etimologică. La fel de bine ar putea intra în clasa interjecţiilor, a celor de tip „intelectual" – ca *aş(i)!, ei!* etc. –, cum le numeşte I. Iordan (1944, pp. 67–68).

[157] Cf. Zafiu (2002_b, p. 420), unde *păi* este pus în paralel cu *ei bine*, ultimul considerat „de tip argumentativ cult".

valoarea expletivă i-ar putea justifica frecvența mare. Ceea ce încercăm să arătăm e faptul că apariția lui nu este (întotdeauna) involuntară, datorată unor automatisme verbale, iar comportamentul lui nu este atât de neconstrâns pragmatic pe cât pare la prima vedere. Totodată căutăm a stabili valorile regulate care îi justifică uzul.

Absența unui sens referențial, faptul că nu schimbă condițiile de adevăr ale enunțului şi că nu adaugă nimic conținutului propozițional, că se raportează la situația de comunicare, iar nu la starea de fapte discutată, sunt trăsăturile de bază care îl încadrează în clasa marcatorilor discursivi sau a particulelor discursive.

În engleză, particula similară celei din limba română este *well*. Funcționările celor două particule sunt în esență similare, cu toate că particula din română pare a avea utilizări mai ample, poate datorită caracterului ei desemantizat complet şi independent de structura sintactică a enunțului. *Well* este un adverb cu sens, iar sensul acestuia îi poate constrânge funcționarea pragmatică.

Traducerile din română în engleză a literaturii de inspirație orală, cum ar fi operele lui Ion Creangă sau Marin Preda, adeseori îl redau pe românescul *păi* cu *well*. Deşi există şi cazuri, în general rare, de noncorespondență, acestea constau mai degrabă în absența marcatorului discursiv *well* acolo unde apărea *păi*. Având în vedere că aceste particule vin cu informație procedurală, eventualele absențe ale marcatorului din traducerea engleză nu stânjenesc receptarea corectă a sensului.

Un alt test pe care l-am efectuat cu rezultate pozitive în privința strânsei analogii dintre cele două particule a fost acela de a verifica dacă exemplele englezeşti cu *well* admit traducerea cu *păi*. În sfârşit, multe din exemplele româneşti pe care am lucrat au fost verificate cu studenți avansați la limba română şi totodată vorbitori nativi ai limbii engleze şi, de asemenea, au fost verificate cu specialişti în anglistică[158]. Concluzia ar fi că similaritățile celor două particule sunt în număr mai mare decât deosebirile, inerente de altminteri.

O altă diferență în afară de semidelexicalizarea lui *well* față de completa pierdere a sensului la *păi* ar fi aceea că valorile de *atenuare* şi de *deliberare asupra sensului* sunt mai evidente, mai intuitive, la particula din engleză în comparație cu particula din română. De asemenea, *well* nu poate să apară în poziție finală în cadrul enunțului, în timp ce *păi* este mult mai mobil, deşi chiar şi el preferă poziția inițială. Ambii marcatori discursivi au o combinatorică destul de largă, putând să colocheze cu particule ale acordului, formând un acord amplificat (cf. *păi da! / well, of course*), cu *dar* pentru a indica acordul parțial (cf. *păi da'.../ well but...*), cu seria cuvintelor interogative (acele *wh-words*) şi cu alte expresii idiomatice cu funcționalitate pragmatică, şi nu neapărat expresivă (cf. *păi chiar aşa! / well so it is!; păi ba bine că nu; păi de unde până unde / well then, how on earth* sau *well, how come then*) etc.

---

[158] Ținem să le mulțumim pentru ajutorul dat prietenilor noştri, Ioana Zirra şi Michael McIntyre.

Alte caracteristici generale, care apropie cele două particule sunt: monosilabismul lor, faptul că se asociază cu elemente paraverbale dezambiguizatoare[159], că în absența unui sens denotativ capătă polifuncționalitate pragmatică, că au tendința – vom vedea – ca local să prezerveze topicul discursiv, că nu au o contribuție directă la valoarea de adevăr a propoziției și că sunt opționale din punct de vedere semantic. Ambele particule pragmatice influențează interpretarea interlocutorului, deși intervenția lor este atât de fină, încât poate să treacă neobservată, „fără pierderi semantice". Cu toate acestea, ambii marcatori discursivi au o pondere mare în adecvarea unei replici în cadrul schimbului verbal. Deși s-a afirmat că marcatorii discursivi nu au o contribuție directă la condițiile de adevăr ale propoziției, vom vedea că atât *păi*, cât și *well* influențează indirect vericondiționalitatea propoziției prin faptul că pot determina gradul de adevăr al aserțiunii și că influențează direct relevanța enunțului prin explicaturile de ordin înalt pe care le generează. Ambii marcatori discursivi reglează forța aserțiunii – *well* atenuând-o, *păi* fie atenuând-o, fie amplificând-o – și indică un anumit grad de relevanță din punctul de vedere al „expectațiilor vorbitorului curent" (Schiffrin, 1987, p. 126).

D. Schiffrin (1987) observă că marcatorul discursiv *well* este mai frecvent în întrebările parțiale, construite cu particulele interogative, acele *wh-words*, decât în întrebările totale, în întrebările disjunctive sau în interogațiile-ecou (*tag questions*). Motivul ar fi că întrebările parțiale deschid vorbitorului un set de opțiuni, din care el o selectează pe cea care îi convine. Cu alte cuvinte, întrebările parțiale presupun un context epistemic diferit de contextul epistemic care favorizează apariția întrebărilor totale. Spre deosebire de analogul lui din engleză, bănuim că *păi* apare relativ la fel de frecvent în toate aceste contexte (v. *infra* ***Contextele în care apare păi***). D. Schiffrin (1987, p. 107) mai arată că *well* este folosit de interlocutor în răspuns dacă are alte opțiuni de coerență decât cele care îi sunt oferite prin intermediul întrebării anterioare, că *well* prefațează un răspuns care este în afara expectațiilor celui care întreabă (cf. *op. cit.*, p. 108), și că funcționează la nivelul „cadrului de interrelaționare" (*participation framework*) de la nivelul discursului.

Bolinger (1989, *apud* Schourup, 2001, pp. 1029–1036) consideră că *well* încă mai păstrează un sens de bază care este acela de a „invoca norma" (*ibidem*, p. 1030), din care se pot extrage mai multe valori funcționale ca: „exclamație de surprindere", „*well* al dezaprobării", „*well* armonizant", *well* folosit ca element de incitare a replicii următoare, *well* care indică resemnarea, deliberarea, reflecția, acceptarea etc. Îi datorăm lui Bolinger observația importantă că acest marcator discursiv are o natură epistemică.

---

159 O pauză după marcatorul discursiv denotă un proces de deliberare, de reflecție asupra problemei respective; un ton urcător și mai energic în prima parte, apoi terminal, întreaga secvență rostindu-se *legato* (*păi*↑ *da.* sau *păi*↑ *nu.*), codifică o aprobare forte, un răspuns prompt din partea unui vorbitor foarte orientat.

A. Jucker analizează sensul procedural al particulei *well* în contextul perechii întrebare – răspuns. Jucker arată că funcția pragmatică al lui *well* este de indicator care semnalizează interlocutorului că *secvența discursivă creată de enunțul anterior nu este cea mai relevantă pentru interpretarea replicii care va urma* (Jucker, 1993). Această indicație declanşează un proces de renegociere a asumpțiunilor de background ale partenerilor de conversație. Valoarea pragmatică a lui *well* de indicator de relevanță supradetermină cele patru utilizări diferite ale particulei, în contextul întrebărilor şi răspunsurilor, şi anume:

(i) *well* poate fi ***marcator de insuficiență***, în sensul că replica dată nu satisface expectațiile de relevanță ale interlocutorului, nu îi furnizează integral colocutorului informația aşteptată, acesta trebuind să o suplimenteze cu ajutorul unor asumpțiuni extrase din backgroundul conversației;

(ii) poate fi un ***atenuator de forță ilocuționară*** (*face-threat mitigator*), în sensul că dezacordul, refuzul, respingerea unei propuneri, a unei ipoteze, a unei aserțiuni etc. pot fi mai puțin violente pentru interlocutor dacă sunt prefixate pragmatic cu această particulă;

(iii) mai ales după verbe *dicendi, well* este ***particulă de bornaj*** care separă unitatea de discurs redactat în stil indirect de cea în stil direct; poate totodată introduce o modificare a subiectului de discurs;

(iv) în contextul unei repetiții, *well* este un ***element de amânare*** a interlocutorului, indicând faptul că vorbitorul mai are multe de spus şi nu doreşte încă să cedeze dreptul la replică.

Schourup (2001) vine cu o analiză alternativă. El susține că particula este o „interjecție mentală" care codifică o divergență existentă la nivelul expectațiilor interlocutorului. Particula *well* intervine în cadrul explicaturilor epistemice de nivel înalt, indicând faptul că vorbitorul comunică o anumită propoziție ca urmare a unei reflecții atente („epistemic consideration" (*idem*, p. 1052)) sau că transmite un dezacord parțial.

În concluzie, Schourup susține că *well* este un gest vocal epistemic care indică starea mentală imediată a vorbitorului, Jucker arată că marcatorul discursiv semnalizează în contextul întrebare – răspuns o reconfigurare a asumpțiunilor, iar Schiffrin spune că are capacitatea de a reface coerența discursului într-un mod consistent cu expectațiile vorbitorului. Convergența acestor rezultate ni se pare evidentă şi centrându-se pe noțiuni ca relevanță (/ coerență), valoare epistemică, context mental, recte asumpțiuni pertinente local.

Ca şi corespondentul său englezesc, *păi* este o particulă care indică gradul de relevanță al contextului, mai mult, regăsim la marcatorul românesc toate funcțiile pragmatice indicate la particula din engleză.

Uneori, în aceeaşi secvenţă de discurs *păi* activează simultan mai multe valori. De regulă, se cuplează uzul de marcator al *relevanţei insuficiente* cu cel de *atenuator al forţei ilocuţionare*, ca în exemplul:

(1)
A1 (redactor la ziar): # uitaţi ce-au făcut aicea.
B1 (directorul ziarului): CE-o făcut. [...]
A2: [bag asta cu aula magna universităţii peste peste chesti-asta. CE-are asta cu folcloru.
B2: or greşit la tehnoredactare. din două ştiri o făcut una singură.
A3: ***păi mie să nu-mi fac chestia asta***. n-o avut titlu?
(I. V., p. 118)

Întrebarea retorică a redactorului (*Ce-are asta cu folcloru?*) este referitoare la incoerenţa ştirii. Ea configurează un context cognitiv marcat de irelevanţă care favorizează apariţia intervenţiei cu *păi*. Replica *Păi mie să nu-mi fac chestia asta!* este o ameninţare proferată către un interlocutor absent din partea unui locutor care îşi revendică ascendentul epistemic prin descoperirea incoerenţei textuale şi prin evitarea a ceea ce ar decurge de aici. Particula discursivă funcţionează în primul rând ca element de atenuare a forţei ilocuţionare a ameninţării datorită faptului că are convenţionalizată informaţia de familiaritate. Prezenţa sa personalizează discursul, îl face pe locutor mai marcant, îl indică în calitate de persoană individuală, nu de vorbitor oficial, aflat într-o circumstanţă mai curând particulară.

Vom încerca să arătăm că din multitudinea de aspecte care au fost scoase la lumină de studiile la aceşti marcatori discursivi câteva ni se par inerente, cu alte cuvinte prezente la fiecare utilizare a marcatorului, ele constituind terenul fertil pentru dezvoltarea diferitelor funcţionalităţi pragmatice contextuale. Este vorba de faptul că particula *păi* – ca şi *well*, de altminteri – are capacitatea sau funcţia de a doza relevanţa discursului, de a fi un indicator de relevanţă al discursului, ceea ce automat implică şi faptul că el instituie o relaţie interpersonală cu interlocutorul. Acesta ar fi nucleul pragmatic „dur" al particulei.

Intervenţiile pe care le are *păi* în direcţia relevanţei vizează mai multe paliere ale enunţului. El poate semnaliza faptul că există o insuficientă relevanţă la nivel inferenţial, dar şi la nivel semantic. Cu alte cuvinte, acţiunea procedurală a marcatorului nu este limitată la nivelul pragmatic al enunţului, ci poate arăta şi inconsistenţele semantice (cum este de fapt cazul la (1)) sau acţionale ale discursului.

De regulă, marcatorul epistemic *păi* semnalizează insuficienţa relevanţei sau inadvertenţa semantică a discursului. Zona lui de influenţă se întinde pe două direcţii complementare, o direcţie „anaforică", în sensul că indicaţiile lui

procedurale se raportează la enunțurile anterioare, şi una „cataforică", în sensul că semnalizează reacția verbală la cele ce urmează a se spune. Combinații sintagmatice de tipul *păi în situația asta..., păi aşa că..., păi închipuieşte-ți dumneata..., păi stai să vezi, păi uite* ş.a. pot indica orientarea particulei asupra secvenței discursive anterioare sau următoare.

Schourup (2001, pp. 1054–1060), explică faptul că uzul foarte răspândit al particulei *well* se explică prin tipul de efecte pragmatice pe care aceasta le are asupra secvenței discursive. Am spus că ea declanşează explicaturi epistemice de nivel înalt. Aceste inferențe codificate la nivelul lui *well* sunt parafrazabile într-un mod destul de unitar, şi afectează relevanța globală a secvenței discursive. În studiul de față, care are în vedere în primul rând marcatorul din română şi care îşi ia ca repere rezultatele obținute din cercetările anterioare la *well*, dar şi la *păi*, mult mai puține însă comparativ cu cele de la particula englezească, se va folosi adesea metoda glosării acestor explicaturi. Parcursul pe care îl facem este oarecum invers decât cele urmate de alte studii. Nu se pleacă de la şi nu se inventariază uzurile pragmatice ale marcatorului discursiv *păi*, ci se porneşte de la posibilele explicaturi ale unui enunț cu *păi*, ca acestora mai apoi să li se asocieze valori funcționale particulare. Prin valori funcționale avem în vedere următoarele clase de sensuri pragmatice: *sensuri interpersonale* (cf. Halliday, 1966, de exemplu); *sensuri acționale* sau *valori ilocuționare*; *sensuri atitudinale* sau *psihologice* ale vorbitorilor care însoțesc enunțul şi *sensuri argumentative.* Trebuie menționat că toate aceste tipuri de sensuri au în domeniul lor conținutul propozițional al enunțului. O altă precizare teoretică pe care dorim să o mai facem este aceea că *valorile epistemice* ale marcatorului discursiv noi le considerăm ca fiind înglobate în clasa sensurilor interpersonale.

Suntem, de asemenea, conştienți că rezultatele cercetărilor anterioare pot influența glosările pe care le dăm inferențelor (epistemice) ale particulei. Ceea ce ne-a dat însă curaj ca să urmăm calea care pornea de la explicaturi şi ajungea la valorile funcționale a fost faptul că am observat în diferitele studii de la *well* şi de la *păi* zone de convergență a semnificațiilor pragmatice. Dacă uzurile sau valorile funcționale ale marcatorului discursiv sunt numeroase, tipul de explicaturi pe care el le poate forma sunt mult mai puține, sunt asemenea unor invariante pragmatice față de multitudinea realizărilor lor concrete, contextuale (pe care le-am numit valori funcționale, valori pragmatice, valori contextuale sau uzuri). Considerăm că nu greşim metodologic dacă ridicăm conceptul de explicatură la nivel de indicație procedurală stabilă şi dacă valorile şi funcționalitățile pragmatice – concepte oarecum vagi – le considerăm ocurențele contextuale ale unei indicații procedurale recurente în uzul particulelor.

În concluzie, încercăm să urmărim următoarele lucruri: a) factorii pragmatici care constrâng uzul lui *păi*; b) care este natura inerentă a particulei sau componentele inerente ale ei, aşa cum pot fi ele decelate din analiza atentă a explicaturilor; c) care sunt valorile ei funcționale.

Importanţa componentei fatice la nivelul explicaturilor acestui marcator discursiv

În analiza lui A. Jucker se face precizarea că *well* funcţionează cel mai mult în contextul persoanei întâi, fapt care justifică ideea că acest marcator indică o schimbare de asumpţiuni de background, o modificare de perspectivă, o parţială nepotrivire între contextele mentale ale locutorilor. Aparent, echivalentul românesc funcţionează în contextul oricărei persoane gramaticale utilizate referenţial (*Păi ce mai aştepţi?; Păi ei sunt vinovaţii!; Păi voi v-aţi distrat şi noi am muncit.*), poate apărea în contexte generice (*Păi se ştie totul.; Păi se putea altfel?*) sau impersonale (*Păi e bine aşa.; Păi sigur.*). Acest lucru ar arăta ca informaţiile procedurale pe care le declanşează în discurs nu ţin *şi* de persoana întâi gramaticală, ci mai curând de ceea ce am numit componenta fatică inerentă a marcatorului, componentă care uneşte ambii vorbitori. Particula *păi* nu se glosează doar prin „păi eu", ci prin „păi eu, în calitate de vorbitor mă adresez ţie, interlocutorului meu şi...". Ca urmare a acestei glosări, se poate conchide că marcatorul discursiv despre care discutăm funcţionează în contextul complementar al interacţiunii dintre cei doi poli ai comunicării: vorbitorul şi interlocutorul său. Sensul fatic inerent al marcatorului este parte din informaţia procedurală pe care acesta o aduce într-o comunicare, şi anume – anticipăm puţin – aceea de semnalizare a faptului că locutorul compară spaţiul lui mental cu spaţiul mental pe care presupune că îl are interlocutorul şi constată între cele două o nonidentitate neconvenabilă, pe care o consideră la limita tolerabilului din perspectiva efectelor asupra pertinenţei discursului. Prin enunţul prefixat de *păi* locutorul încearcă să regleze diferenţele epistemice dintre el şi interlocutor. Nonidentitatea dintre cele două universuri mentale este uneori abia sesizabilă, dar locutorul e încredinţat că ea are repercusiuni asupra relevanţei optime şi intervine pentru a regla diferenţele. Într-un schimb verbal de tipul: *Unde e Ion?// Păi la facultate.*, depinzând de conturul intonaţional, enunţul cu marcatorul discursiv poate avea mai multe citiri: (i) 'Ştiu sigur că Ion este la facultate.'; (ii) 'Ştiu sigur că Ion este la facultate şi ar fi trebuit să ştii şi tu lucrul acesta.'. Această interpretare autorizează eventuale compliniri stilistice ale enunţului, de genul: *Păi la facultate, unde ai vrea să fie?; Păi la facultate, ce ai uitat?; Păi la facultate, ce te faci că nu mai ştii?* ş.a. ; (iii) 'Lasă-mă puţin să mă gândesc/ să-mi amintesc, mi-am amintit, Ion este la facultate.'. Dacă particula discursivă este pronunţată legato, atunci ea indică siguranţa vorbitorului relativ la cele pe care le comunică. O posibilă glosare a explicaturii epistemice a interpretării de la (i) ar fi: 'Sunt sigur şi îţi răspund neîntârziat la întrebarea ta, şi anume că p.' Glosarea explicaturii pentru citirea (ii) ar fi: 'Deoarece suntem în relaţii familiare, îţi transmit două lucruri: că mi se pare irelevantă întrebarea ta şi că p.'. Explicatura pentru cea de a treia interpretare a enunţului, în contextul în care după marcatorul

discursiv se lasă o pauză, ar fi: 'Trebuie să mă gândesc, să deliberez, am făcut acest lucru şi îţi răspund că p.'. Cu alte cuvinte, avem trei tipuri de explicaturi în care componenta interpersonală e nelipsită şi pe care convenţional le numim: *explicatura relevanţei, explicatura irelevanţei* şi *explicatura reflecţiei (profunde)*. Chiar dacă sensurile lui procedurale sunt abia observabile, enunţiatorul lui *păi* consideră că marcatorul discursiv ar putea influenţa relevanţa secvenţei, ajustând-o conform asumpţiunilor sale.

Alteori nepotrivirea întrebării, *recte* inadecvarea ei este foarte izbitoare, deoarece ţine de universuri mentale foarte diferite (cf. *De ce eşti supărat? / Păi voi v-aţi distrat şi noi am muncit,* cu inferenţe de tipul „Imaginea ta mentală despre mine nu e corectă de vreme ce provoacă curiozitatea epistemică care declanşează această întrebare. Nu sunt de acord să crezi că aş putea să nu fiu supărat.") sau ţine de informaţii incorecte (cf. *A fost Ion cu nevasta lui la petrecere. / Păi ai zis prietena!*). Reglarea are ca scop remedierea discordanţelor, obţinerea acordului sau semnalizarea dezacordului faţă de *gestaltul mental* al interlocutorului, şi toate gradele intermediare dintre aceste două polarităţi conversaţionale – acord parţial, respingere a unei supoziţii, reporş, refuz, contrazicere, dispută ş.a. Ceea ce încercăm să demonstrăm este că *păi* e un *marcator epistemic* şi *fatic*, care are capacitatea să regleze asumpţiunile care formează contextul cognitiv al locutorului şi cele ale interlocutorului. De aici decurg toate celelalte valori ale mărcii discursive, de atenuator de forţă ilocuţionară, de particulă de bornaj, de procedeu de amânare etc.

Contextele în care apare *păi*

Întrebarea în ce contexte preferenţiale apare marcatorul *păi* constituie o provocare în analiza acestei particule. O observaţie generală, care consună cu natura epistemică a marcatorului pragmatic de indicator al deliberării, al aprofundării şi al cântăririi relevanţei, este aceea că *păi* nu apare în intervenţii care schimbă topicul discursiv, ci în zone discursive în care narativitatea e momentan pusă în paranteză sau în care se menţine linia narativă existentă dinaintea apariţiei locale a marcatorului pragmatic. Observaţii punctuale ar fi următoarele: particula discursivă se poate întâlni la începutul întrebărilor retorice, al exclamativelor, al întrebărilor, aserţiunilor şi exclamativelor de ecou, „la iniţiala" răspunsurilor care conţin un argument sau un contraargument[160], un exemplu, o definiţie sau o justificare (cf *păi da, dar..., păi uite..., păi de pildă...*), în riposte care folosesc tautologia, în replici de aprobare emfatică sau de respingere emfatică a unui enunţ anterior (fie el întrebare, aserţiune, rugăminte, ordin etc.), în contraziceri sau în

[160] Există în limbă expresiile *fără nici un „păi", mai este un „păi"* care surprind tendinţa marcatorului de a apărea în contexte argumentative.

corectări (pe care le considerăm o variantă mai slabă a contrazicerilor), în replici încheiate cu o întrebare-ecou prin care se solicită confirmarea interlocutorului. Cu alte cuvinte, *păi* preferă locurile discursive cu narativitate redusă sau chiar fără narativitate, însă marcate prin argumentativitate – în sensul că îndeplinesc un rol argumentativ în discurs[161] –, marcate prin retorism şi prin metareprezentare (aici avem în vedere secvenţele lingvistice cu funcţie de ecou[162]). Totodată, am observat că din cele o sută de exemple analizate[163] şi care au stat la baza observaţiilor de aici, 36 conţineau contextele enumerate mai sus.

Am constatat de asemenea că particula *păi* e permisă de secvenţele lingvistice în care e prezentă modalizarea, mai ales epistemică şi evidenţială. Astfel, la aproximativ toate exemplele de construcţii evidenţiale prezentate de Zafiu (2002) se poate ataşa *păi*, rezultatul fiind o atenuare a gradului de evidenţialitate (cf. *păi cică, păi vezi Doamne!, păi haida-de!, păi vorba lui x, păi în opinia mea, păi pe bună dreptate, păi la drept cuvânt, păi aşa cred şi eu, păi o fi, păi trebuie că ..., păi pesemne* ş.a.). Şi tot în această ordine de idei, am observat că marea majoritate a expresiilor eliptice şi în acelaşi timp emfatice discutate de I. Iordan[164], expresii care sunt mai cu seamă de confirmare, de infirmare, de ameninţare sau de modalizare epistemică, precum şi în general construcţiile vagi admit prefixarea pragmatică cu această particulă, efectul fiind de atenuare a emfazei, a modalizării sau a imprecisului, după cum e cazul (cf. *păi cum să nu?, păi ba bine că nu!, păi cum nu?, păi de ce să nu?, păi ţi-ai găsit!, păi da de unde!, păi nici vorbă!, păi nici discuţie!, păi de loc!, păi de fel!, păi nici pomeneală!, păi ce să mai lungesc vorba?, păi ce să mai?, păi ce mai vorbă lungă?, păi cu nici un chip!, păi cu nici un preţ!, păi de unde până unde?, păi nu ştiu, zău!, păi atâta-ţi trebuie!, păi aşa şi aşa, păi cam rău, păi oarecum ..., păi să facem cumva, păi undeva trebuie să fie, păi oarecând* etc.). Ghidându-ne după contextele preferenţiale şi după rezultatele analizelor (a se vedea mai jos), susţinem ideea că marcatorul *păi* este un ***indicator al relevanţei*** care are următoarele valori pragmatice: ***atenuator al emfazei, al vagului,*** şi al ***modalizrilor***, mai ales, ***de tip epistemic*** şi ***amplificator al relevanţei***, ultima valoare nefiind înregistrată şi la *well*.

Examinat din perspectiva efectelor contextuale[165], marcatorul *păi* prefixează o intervenţie care întăreşte sau elimină o asumpţiune deja existentă. Enunţurile propriu-zis narative au în primul rând rolul să introducă o asumpţiune

---

[161] Folosim noţiunea de *rol argumentativ* în accepţiunea dată de Stati (1990).
[162] Funcţia de ecou o folosim cu accepţiunea de la Eun-Ju-Noh (2000), şi anume ca utilizare metalingvistică a unei secvenţe de discurs anterioare sau chair a unei inferenţe produse de textul anterior, în care gradul de asemănare între secvenţa originală şi secvenţa reluată este variabil.
[163] Am utilizat eşantioane extrase mai ales din conversaţii spontane în limba medie vorbită.
[164] Este vorba de capitolul „Elipsa" din Iordan (1944).
[165] Sperber / Wilson (1986), în teoria relevanţei, arată că efectele contextuale pe care le poate avea o intervenţie comunicativă astfel încât să se păstreze dezideratul relevanţei optime a enunţului sunt de introducere, eliminare sau întărire a unei asumpţiuni.

nouă. Am considerat contextul întrebare propriu-zisă – răspuns narativ, de tipul lui *Unde ai fost săptămâna trecută?/ (Păi) la ski.*, ca fiind în ceea ce priveşte răspunsul un loc prototipic pentru modalitatea enunţiativă asertivă, dar şi pentru narativitate. Narativitatea[166] răspunsului în contact cu *păi* trece pe un plan secundar, în prim-plan figurând componenta epistemică („N-are rost să-mi pui întrebarea asta, doar ştii bine unde am fost.", „Conced să îţi răspund în ciuda irelevanţei întrebării.", „Întrebarea ta nu este cea aşteptată de mine, cu toate astea îţi răspund." etc.). Astfel, efectele contextuale ale replicii cu *păi* din exemplul precedent sunt duble: pe de o parte se introduce o asumpţiune nouă („Săptămâna trecută am fost la ski."), pe de altă parte se elimină seria de implicaturi epistemice pe care locutorul presupune că interlocutorul său o are. Modalitatea de a justifica existenţa acestui câmp de semnificaţii inferenţiale care acompaniază enunţul cu *păi* se face prin indicarea posibilelor compliniri ale replicii cu turnuri discursive adecvate. Dezvoltări conversaţionale, de tipul *Păi la ski, unde să fi fost? / cum unde? / doar ţi-am spus! / ce mă tot întrebi? / dar asta nu e treaba ta* ş.a., indică faptul că informaţia narativă este mai puţin importantă în acest context pentru vorbitor în raport cu indicarea spaţiului mental în care se înscrie ea. Putem spune că în perechea întrebare – răspuns narativ (informativ), *păi* aplatizează informaţia, are rolul de ***atenuator de asertivitate***, prin faptul că, semnalizând contextul mental, trece reacţia vorbitorului în prim-plan şi informaţia pe un plan secundar, formând un tip de narativitate mai slabă.

Marcatorul *păi* poate să apară atât la răspuns, cât şi la întrebare. Prin urmare, o altă zonă lingvistică în care poate fi găsită particula conversaţională este aceea a interogaţiilor. Credem că nu există întrebare care să nu accepte marcatorul, cu condiţia să fie performată în interiorul registrului familiar. S-a constatat că, dacă gradul de argumentativitate al întrebării este mai mare, atunci gradul ei de interogativitate este mai mic (Şerbănescu 2002, p. 241). Dacă, printr-o idealizare teoretică, am face distincţia între întrebări propriu-zise al căror scop este să solicite informaţie şi întrebări argumentative, am constata că particula poate prefixa atât o interogaţie propriu-zisă (cf. *E târziu. / Păi cât e ceasul?*), cât şi o întrebare argumentativă, unde solicitarea de informaţie trece pe planul al doilea. Aceasta arată că particula *păi* poate să aibă funcţia de a atenua interogativitatea şi argumentativitatea. Orice interogaţie de solicitare a informaţiei, atunci când este prefixată cu *păi*, capătă şi un rol argumentativ foarte subtil, acela al interpelării interlocutorului, într-un fel al „luării lui la rost", al solicitării opiniei acestuia (*cf. Păi cine este el? / Păi ce caută aici? / Păi pe unde a intrat? / Păi de ce tace?* etc.), marcatorul diminuând întrucâtva forţa ilocuţionară de interogaţie a enunţului. Un locutor care optează pentru o formă interogativă cu

[166] Prin noţiunea de narativitate înţelegem aici informativitatea, dispusă în ordine istorică (cronologică şi/sau spaţială), având funcţia de reprezentare a unei stări de fapt.

păi este interesat de informația nudă pe care o prevede răspunsul, dar în același timp semnalizează că evaluează epistemic asumpțiunile contextului și că nu este de acord cu unele date din backgroundul comunicării. Sensul procedural al unei interogative propriu-zise cu *păi* ar fi, prin aproximare, următorul: „Mă interesează informația pe care mi-o dai tu, însă mai mult mă interesează opinia ta, părerea ta, felul tău de a interpreta lucrurile ș.a." sau „Nu știu cine este el./ Ce caută el aici, și în condiții normale nici nu m-ar fi interesat.". În concluzie, putem spune că particula *păi* are și funcționalitatea pragmatică de ***atenuator de interogativitate.***

Capacitatea întrebărilor de a căpăta valori argumentative este recunoscută și ține de natura lor semantico-pragmatică. Analiza semantică a interogațiilor postulează existența în structura lor a unui operator de atitudine epistemică și a unui operator volițional (imperativ) (Șerbănescu, 2002, p. 22). În inventarul funcțiilor argumentative ale întrebărilor făcut de Șerbănescu (2002, pp. 242–245; 1999) interpelarea nu figurează ca rol argumentativ autonom. Această valoare este puțin pregnantă și se poate ușor confunda cu interogativitatea propriu-zisă. Ea poate acompania orice întrebare, indiferent de rolul ei argumentativ. De exemplu, un vorbitor, printr-o interogație argumentativă de tip acuzație prefixată de *păi*, acuză și în același timp își interpelează partenerul de dialog, îi dă șansa să se explice, să se dezvinovățească într-un fel oarecare, așteaptă de la el un răspuns mai amplu decât dacă ar fi presupus varianta fără *păi* a întrebării (cf. *Păi tu l-ai omorât?*[167]). Dacă comparăm această întrebare cu *Tu l-ai omorât?* observăm că există o diferență în ceea ce privește intensitatea acuzației. În enunțul prefixat pragmatic, particula discursiv *păi* diminuează virulența acuzației, este un ***atenuator de argumentativitate.*** Demonstrația poate fi făcută pe orice alte modalități enunțiative cu valori argumentative, nu numai pe interogativele argumentative (cf. exemplele de mai jos, unde retorismul excalmativelor este atenuat prin prezența lui *păi* sau ironia interogațiilor retorice scade în intensitate în aceleași condiții.)

Credem că sunt puține contextele conversaționale în care *păi* este blocat. Nu poate să apară în enunțuri directive de tipul lui *Gura!, Musca!, La dreapta, marș!,* în formule de salut, în formule instituționalizate, de tipul *Declar ședința închisă!*, în general în enunțuri formale care nu necesită un spațiu mental de deliberare.

În concluzie, particula discursiv *păi* poate avea rolul pragmatic de atenuator de orice tip de forță ilocuționară – asertivă, interogativă, directivă, comisivă –, mai exact are rolul de atenuator al modalităților enunțiative și totodată de atenuator al rolului argumentativ, de atenuator al emfazei, al vagului, al modalizărilor, mai ales epistemice și evidențiale. De asemenea, susținem ideea că funcția pragmatică de atenuare decurge din funcția primară de element de reglare a relevanței enunțului.

---

[167] Exemplul este luat de la Șerbănescu (2002, p. 243).

Discursul este în permanență cântărit de vorbitori din perspectiva respectării principiului relevanței optime. La nivel semantic, au loc ajustări tematice, corectări, adăugiri, reluări, precizări metalingvistice, interogări, accentuări etc. *Păi* este un semnal care indică un astfel de moment de cântărire a pertinenței. Construcțiile conversaționale cu particula *păi,* din cauză că inferențial indică o problemă de relevanță, pot avea orice rol argumentativ, de la dezacordul total sau parțial, dezacordul ironic, cu sau fără etalarea superiorității epistemice a vorbitorului – cum spunem în limbaj argotic, „snobarea" celuilalt –, respingerea fățișă, fără argumente, reproșul care se poate dezvolta într-o polemică, acuzația, critica, obiecția, contestarea, manifestate prin interpelarea directă a celuilalt sau indirectă printr-o formă de autointerpelare, refuzul, injuria, rejectarea ordinului sau a rugăminții și până la acord, asentiment, confirmare. Acordul și dezacordul, poli ai unei scale, cât și valorile argumentative conținute de scală le considerăm atitudini ale locutorilor față de informația de care dispun, față de asumpțiunile pe care le folosesc în comunicare.

Dezacordul laconic, exprimat în contextul unei întrebări-parțiale sau al unei tautologii:

(2)
B1: nu-mi trebuie disc sistem m↓bag-o floap goală.### ((B lucrează))
A1: uite↓Asta e.##
B2: nu prea ai noroc.
A2: **păi de CE.**
B3: că nu merge.#
A3: NU↓merGEA↓
(I. V., p. 93).

Replica lui A2 este o întrebare-ecou prin care vorbitorul A cere să i se justifice implicaturile enunțului eufemistic *nu prea ai noroc,* deoarece el le respinge ca nerelevante în contextul dat. Parafrazarea sensului inferențial al intervențiilor lui A merge în direcția următoare: „Tu susții p și eu nu sunt de acord cu tine; te întreb de ce susții p ('Nu am noroc.'), când eu știu q ('Computerul mergea.'[168])?". Implicatura epistemică indică faptul că locutorul compară două spații mentale, al lui și al interlocutorului. Dacă interogația ar fi fost fără particula *păi,* ea ar fi fost mai virulentă.

Inferențele epistemice declanșate de prima ocurență a marcatorului din exemplul de mai jos:

---

[168] De unde, implicit, apare ideea subiacentă, implicatura, de noroc.

(3)
C: CÎTE spitale a făcut biserica ortodoxă în românia.
B: unu. a început↓# a-nceput să se ocupe şi de as[ta↓
D (Mircea Toma): **[păi povestea ortodoxiei este o poveste↑**
A: (măi mircea) de CÎND eşti tu ⊥ de CÎND ai devenit propagandist (al lu' teoctist)
D: <R nu. NU sînt propagandist Domne↓ dar nu putem să discutăm >
C: păi nu a spus?
A: îmi pare absurd
+D: pe pie – pe pie – pe piese separate dintr-un mozaic mult mai mare#
(I.V., pp. 237–238)

merg pe linia de semnificaţie următoare: „Nu sunt de acord cu discuţia voastră, care mi se pare nerelevantă.”. Ele sunt variante ale explicaturii irelevanţei, indică spaţiul mental al vorbitorului şi raportează discursul, ca obiect rezultat în urma intervenţiilor tuturor vorbitorilor, la asumpţiunile lor mentale.

Dezacordul argumentativ

Este o situaţie conversaţională în care disocierea de anumite asumpţiuni se face în forma mai elaborată şi mai nobilă a unei demonstraţii, care recurge la structura formată din premise şi concluzii. Semnalizată lexical şi discursiv prin turnuri, de tipul lui *Cum puteţi să-mi demonstraţi...?* sau structural prin organizarea premisă – concluzie în formula *dacă ...*, *atunci*, dezacordul este de multe ori parţial. Grija de a nu intra într-un conflict îl determină pe locutor să îşi prefaţeze opinia contrară cu un acord parţial marcat de *păi e bine*, ca în:

(4)
B: [şi-atuncea dumneavoastră cum puteţi să-mi demonstraţi mie [[...]] că aveaţi dreptate <J nu vă supăraţi ca va spun chestia asta> <R să mai fac un copil>.
A: # [E nu↓ da' da': vorbeam pentru copil şi pentru dumneavoastră în geneRAL
B: [dacă eu n-am (securitatea unui) salariu↓ nu mai zic de alte chestii [[...]]
+A: <F pentru că e bine ca omul să aibă doi OCHI. nu ştii ce-ţi rezervă viaţa>.
B: **păi e bine**↓ da-n situaţia cînd io ştiu că dacă-l mai fac p-al doilea OCHI↓ risc de-a ≠ orbi↑ mai degrabă-l accept pe unul↓ măcar să (xxx) de mîncare (xxx).
(I.V., pp. 29–30)

S-a convenționalizat o turnură discursivă strategică de apărare a feței celui care atacă un argument, în care prima etapă este o afirmație, urmată de o adversativă care introduce un alt punct de vedere (*da, dar...; desigur, dar...; cu siguranță, însă...* ş.a.). Inferențial nu este nici o diferență între o variantă cu *păi e bine, dar...* şi una cu un simplu *da, dar...* Important, credem, este plasarea pragmatemului *păi e bine* în acest context, şi anume în replica prin care se exprimă dezacordul. Explicaturile epistemice ale întregii turnuri de mai sus sunt cele ale irelevanței şi ar fi glosabile aproximativ prin: „Sunt de acord în general cu ce susții, dar în acest context teza lansată de tine nu e relevantă.”. Trecerea metaforei celor doi ochi din argumentația unui vorbitor în contraargumentația celuilalt indică nişte parteneri de dialog atenți la coerență.

Confirmarea grăbită şi râsul aprobator față de opinia interlocutorului sunt urmate de un contaargument, dar feresc conversația să alunece în conflict:

(5)
[exemplu extras din continuarea conversației de la (4)]
A: [...] că vor să ne termine↓ că sîntem prea mulți pensionari. [[...]]
B: [eu eu nu vreau să vă țin totalmente pa:rte↓ da' şi dumneaVOAStră greşiți. adică: eu lucrez în policlinica aia de cîțiva ani buni. nu e săptăMÎnă de la Dumnezeu să să nu vină acelaşi pacient de două trei ori pă săptămînă la DOCtor. Adică ≠ scuzați-mă↓ ≠ nu este: o ⊥ persoană de obzeşiOPT nouăzeci de ani↓
A: are multe sufeRINțe
B: **păi da doamnă↓**
((A rîde))
B: da' vreau să vă mai spun ceva.
(I.V., p. 32)

Construcțiile discursive de tipul lui *păi da, dar vreau să vă mai spun...; păi e bine, dar...* etc. au rolul de atenuatori ai conflictului.

Interesantă este ocurența pragmatemului *păi da(r)* într-o construcție argumentativă de tipul lui *dacă..., păi da(r) atunci...*, unde semnalizează faptul că se introduce concluzia pentru o argumentație care este o reducere la absurd.

(6)
[[Robert Turcescu, la emisiunea radiofonică „Clubul de seară”; tema emisiunii este:]]
A (Robert Turcescu): CE vă sperie cel mai mult în românia↑
B (un ascultător): [[...]] DACĂ voi porni cu ideea de-a mă: <R boci tot timpu↓ de-a ieşi în PIAȚĂ↓ şi: ⊥ sau # sau în oraş ⊥ şi de-a vorbi de piața şi coşul zilnic↑ **Păi da' mă: sperii** de toate↑ îi fac pe oameni

să nu mai pot să facă nimic mîine domle↓ astea da speranțe↓ nu guvernul
și BINELE_la pe care ni-l promit de zece ani și care-l fac⊥ e
minciunăgogonată↑ domle↓ (xxx).

(I. V., p. 204)

Informația procedurală cu care vine marcatorul *păi da(r)* s-ar putea glosa prin: „Dezaprob situația descrisă mai sus încă înainte de a tremina să o descriu pentru că mi se pare inadmisibil; nu sunt de acord cu tot acest argument.”.

Semnalarea relevanței insuficiente prin întrebări-ecou; locutorul care nu-și crede ochilor și urechilor:

(7)
[pe ecranul calculatorului apare mesajul care informează că s-a trecut la ora de iarnă]
B : **păi da' ce**↑ s-a schimbat ceasu-ntre timp?
D: e posibil.

(I. V., p. 87)

Întrebarea-ecou se raportează la o informație afișată pe ecran care echivalează cu o aserțiune, în termenii teoriei relevanței, indică disocierea parțială a vorbitorului de informația primită, aproape respingerea ei.

În (8) vorbitorul solicită întărirea acelei informații contextuale noi:

(8)
Eu le spuneam „eu plec”, mi se bătea și ochiu drept mereu *și* **„păi, cum pleci?”.**

(Teiuș, p. 101)

Fără particula *păi* interogația ar fi fost ambiguă între o întrebare propriu-zisă și o întrebare de ecou, mai puțin în cazul în care textul ar fi fost un dialog, căci atunci curba intonațională ar fi dezambiguizat tipul de interogativă. Replica marcată pragmatic survine prompt – e un vorbitor care nu șovăie – și are funcția de respingere a aserțiunii interlocutorului.

Semnalarea relevanței insuficiente prin întrebări retorice; rolul argumentativ de reproș (cf. 9, 11), de polemică (cf. 10) și de intervenție verbală virulentă, precum injuria și apostrofarea (cf. 11–12) sau amenințarea (cf. 13):

(9)
I: Ăsta înregistrează și din colțul camerei↓ ca e: microfon cu cristal↓ nu?
R: <xxxx> Ați lucrat în domeniu?

I: Nu↓ n-am lucrat↓ da' mă pricep↓ <?Am avut şi eu. ?> Am învăţat şi eu liceul↓ **păi chiar aşa: ţăran sânt?**
(CORV, p. 232)

Fără marcatorul *păi* interogaţia retorică s-ar fi integrat mai greu în enunţ. O turnură compatibilă cu aceasta, în sensul că păstrează forma retorică, ironia, şi valoarea de reproş ar fi fost *Chiar aşa ţăran mă crezi?*. Din compararea lor rezultă că rolul lui *păi* aici este de particulă fatică şi epistemică. Marcatorul contribuie la un amalgam pragmatic format din indicarea unei diferenţe de context epistemic între locutori care se concretizează argumentativ într-un reproş („De ce mă jigneşti cu întrebarea dacă am lucrat în domeniu?") şi propria lui ironie care întoarce jignirea.

Carenţa de relevanţă poate să îmbrace forma unei polemizări cu un interlocutor imaginar.

(10)
Eu, ca să mă consolez, mă gândesc că la Podul Înalt Ştefan cel Mare a zdrobit armata turcă. **Păi ăsta e un fleac?** Găseşti în istoria poporului român puncte îmbărbătătoare... (Ţutea)

Prin întrebarea retorică, a cărei implicatură specifică („Nu este un fleac.") are semnificaţia opusă enunţului ce o generează, se marchează un dezacord faţă de o aserţiune inferată a unui interlocutor potenţial deoarece este cotat de locutor ca irelevantă.

Familiaritatea enunţiatorilor şi carenţele de relevanţă se găsesc convenţionalizate în replica de răspuns jignitoare dintr-o intervenţie ca *De ce nu te-ai dus? / Păi de-aia ca să se mire proştii,* marcat prin retorism, în sensul că aduce o justificarea superfluă şi conţine sinecdocic termenul injurios. Este o modalitate a locutorului de a refuza violent să coopereze comunicativ pe baza irelevanţei întrebării puse de colocutor. Rolul individual al particulei este de atenuator, însă capacitatea ei de a se încadra într-un context în care pertinenţa are carenţe este simptomatică.

Reproşul devine revoltă verbală şi apostrofare atunci când irelevanţa nu mai ţine de spaţiul mental al interlocutorului, ci de o realitate extraverbală. Problema relevanţei cedează locul problemei adecvării semantice între două lumi.

(11)
[contextul este al unei policlinici în care B încearcă să găsească un doctor care să consulte un trecător găsit în suferinţă pe stradă]
B: m-a plimbat.≠ ca-n final↑ la un ⊥ la al cincile mi-a venit dreacii. şi i-am ⊥ şi l-am obligat într-un ⊥ bine i-am zis↓ dom doctor↓ sînteţi al CINcilea domne↓ **păi CE fac** păi pîn la (xxx)?
(I.V., p. 31)

Particula prefixează o întrebare ironică autoadresată prin care locutorul își exprim revolta față de o stare de fapte considerată aberantă. Irelevanța ține de absurdul contextului. Neinhibiția lingvistică specifică revoltei verbale începe cu *„păi ce fac?"*. Particula are aici funcțiile de atenuator de interogativitate, transformând o interogativă propriu-zisă într-o întrebare retorică. Totodată marcatorul cumulează și alte funcții: de particulă fatică, element de bornaj și de umplutură (*filler*) prin care se amână o luare reală a cuvântului pentru a căuta formula conversațională cea mai convenabilă din perspectiva principiului relevanței optime.

Particula discursiv *păi* poate fi întâlnită și la începutul unei propoziții justificative care este parte dintr-o secvență discursivă mai amplă (aproape o perorație) cu valoare de reproș:

(12)
[același context ca mai sus]
B: Și i-am zis. domle:↓ dac-aveți nevoie: de PLAtă:↓ pentru a::-acordarea unui ajutor↓ cît de banal și micuț ar fi↓ vă plătesc io. știți↑ fac io chestia asta↓ cît costă plătesc io↓ da' nu să poate._ **păi io trebuia(m) să fiu și eu la muncă.**_ dumneata crezi că io mă plimb cu el pîn la doișpe ziua? și pîn la urmă l-a luat.
(I.V., p. 32)

Reproșul este un dezacord față de o situație extralingvistică, prin aceasta fiind un caz mai deosebit și în același timp mai simplu de conflict verbal. Vorbitorul se disociază de o stare de fapte din lumea reală pe care o consideră improprie, inadecvată. Secvența conflictuală este formată din teză (*dacă aveți nevoie..., atunci vă plătesc eu*), revoltă verbală față de această teză (*da' nu se poate*), justificarea revoltei și a disocierii locutorului (*păi io trebuia...*), întrebare retorică (*dta crezi că...?*) și, din ironia antifrazei (*mă plimb*). Este greu de singularizat aici valoarea pragmatică a utilizării particulei. Mai degrabă putem vorbi de un amalgam de funcționalități pragmatice și argumentative, în care distingem semnalul fatic al familiarității, cel de atenuare, rolul argumentativ de justificare, toate încorporate într-o secvență amplă de disociere. Problema relevanței cedează aici locul problemei absurdului de situație. Este vorba de o inadecvare semantică între două lumi.

Semnalarea inoportunității scuzei se află în spatele amenințării de la (13). Comentariul naratorului de tip didascalic punctează irelevanța contextuală și existența unor asumpțiuni diferite la nivelul locutorilor:

(13)
„Nu trebuia să vă deranjați." Da' nea George **în sictir: „Păi ne-am deranjat deja.** Ia zi!"
(Verdeș, p. 38)

Semnalarea relevanței insuficiente prin refuz:

(14)
[Dedicație radiofonică]
B1 (ascultătorul): De la cristi din ferentari# ((hîrîit)) [datorat microfoniei]
A (realizatorul emisiunii): cristi↓ te rog să te îndepărtezi puțin de radio sau să dai aparatul mai încet.
B2: **pă:i sunt în mașină#**
(I. V., p. 228)

Propoziția justificativă introdusă de marcatorul *păi* este o reacție verbală foarte promptă la prima parte a enunțului disjunctiv al colocutorului, semn că tendința este de a respinge imediat inadvertențele, înainte chiar de a interpreta tot enunțul. Poate să fie și o strategie indirectă a vorbitorului de a epata. Fără particula *păi*, aserțiunea ar fi fost incompletă pragmatic, mai greu de procesat ca refuz, favorizând o interpretare a enunțului ca act asertiv. Dincolo de a fi descriptivă, replica are valoarea argumentativă de refuz. Într-o secvență ca:

(15)
A: Vino mâine!
B: **Păi de ce eu?**[169]

intervenția lui B are rolul de rejectare a ordinului. Fără *păi*, care este și aici marcator de insuficiență și atenuator de interogativitate, întrebarea *De ce eu?* ar fi avut inferențial semnificația „De ce eu și nu altcineva?", care se păstrează și în varianta refuzului cu *păi*, sau semnificația inferențială „Care sunt motivele pentru care eu trebuie să vin?/ De ce vrei tu să vin eu?"[170]. Credem că acest al doilea sens inferențial nu este cel privilegiat în varianta marcată pragmatic cu *păi*. Putem conchide ca în absența particulei *păi* acest schimb de replici ar fi simțit ca incomplet pragmatic.

Graba de a remedia carențele de relevanță printr-o reorganizare a asumpțiunilor contextuale se poate vedea și în:

(16)
CJ: N-AI grijă de mine↓ că am de //
VJ: **Păi AM grijă↓** întotdeauna.
CJ: **Păi știu că ai↓ da:** deocamdată am de toate.
(CORV, p. 206)

[169] Exemplu preluat de la Șerbănescu (2002, p. 158).
[170] Aceste valori inferențiale depind de curba intonațională, de energia cu care sunt pronunțate anumite secvențe etc.

unde vorbitorul VJ își întrerupe colocutorul și îi respinge sfatul. Fragmentul are un grad mare de metareprezentare, în sensul că a doua replică se raportează la prima, iar a treia o reia pe a doua. VJ nu este de acord cu rugămintea pe care interlocutorul lui vrea să o impună în discurs și marchează prin replica sa faptul că respinge actul de vorbire anterior, care face parte din categoria celor noncomunicate, având o forță ilocuționară pe care o aproximăm a fi ceva între respingere de ofertă și liniștire a interlocutorului. Inferențele epistemice ale replicii lui VJ ar fi: „Rugămintea ta nu e relevantă pentru mine. Nu pot să urmez sfatul tău.”. Automatism de discurs, *păi* trece de la un locutor la altul. Ultima intervenție, cea a lui CJ, funcționează ca un semnal care indică faptul că relevanța optimă a fost restabilită, că acest locutor concede să accepte organizarea datelor contextuale impuse de partenerul său. Dialogul ar fi avut aceleași semnificații inferențiale și în absența marcatorului pragmatic. Singurele lui funcționalități sunt de particulă fatică, de element de bornaj și de atenuator al forței ilocuționare, funcționalități care decurg din explicatura irelevanței. Ce considerăm însă simptomatic este faptul că apariția lui *păi* se produce și de data aceasta într-un loc în care conversația își reglează relevanța.

Strategii ale acordului verbal prin mimarea relevanței insuficiente

Semnalarea irelevanțelor are realizări discursive bogate și capătă roluri argumentative foarte nuanțate (dezacord, reproș, injurie, refuz, revoltă verbală, apostrofare ș.a.)[171]. Ea poate fi folosită și în anumite strategii ale acordului verbal întemeiate pe mimarea unei carențe în relevanță. În aceste strategii un rol important îl joacă aluzia la existența unor asumpțiuni contextuale certe și cunoscute ambilor locutori. Formele lingvistice preferate sunt aceleași ca și la secvențele cu relevanță insuficientă: întrebări retorice, reluări, întrebări de confirmare (tag). Discuția de la (17) conține, la nivelul unui univers domestic, problema redistribuirii puterii și a posesiei între generații, soldată aici cu o „capitulare” implicită (cf. B2):

(17)
A1: [ți-ai schimbat ra[diou?
+B1: sau nu văd io↓
C1: [nu mai ai combina-aia de sus?
B2: **păi nu mi-au luat-o copiii?**
(I. V., p. 123)

[171] Un studiu mai amplu asupra acordului și dezacordului ar putea arăta dacă se poate vorbi de mai multă inventivitate lingvistică în exprimarea dezacordului decât în exprimarea acordului în cadrul conversației spontane.

Se foloseşte o strategie discursivă prin care se mimează atitudinea conversaţională de respingere a întrebării interlocutorului pe baza unui argument mental de tipul: „Tu ştii că p (= „Copiii au luat radioul.”). Dacă ştii p, atunci nu are rost să întrebi p. În concluzie, întrebarea ta nu e relevantă.”. Această strategie are rostul de a impune sensul „p” ca o asumpţiune de background comună conversaţionaliştilor. Locutorul principal lasă să se înţeleagă că îşi dă seama de faptul că celălalt partener de discuţie a uitat sau a neglijat pe moment această asumpţiune importantă. Replica lui B2, nemarcată pragmatic de *păi*, ar fi avut doar o funcţie interogativă, nu şi retorică, şi implicaturi negative, în schimb interogaţia retorică are inferenţe pragmatice pozitive, de genul „Copiii sunt grozavi.”.

În perechile *Ai venit?/ Păi?* sau *Păi mai întrebi? / Păi se putea altfel? / Păi da' cum?*[172] şi *Vii mâine? / Păi nu ţi-am promis deja?*[173], regăsim aceeaşi strategie de rejectare a unei părţi de discurs ca irelevantă pe baza unei asumpţiuni de netăgăduit. În cazul primului schimb de replici percepţia directă face inutilă întrebarea[174], iar în cazul celei de-a doua microsecvenţe se face inferenţial trimitere la o asumpţiune comună (promisiunea).

La (18) secvenţa este alcătuită din întrebare şi răspuns negativ de polaritate maximă, urmată de reluarea în ecou a negaţiei şi de o întrebare retorică. Ultimele două componente sunt obligatorii în această ordine din punctul de vedere al rutinelor conversaţionale[175]. Se remarcă, totodată, utilizarea spartă a interogaţiei retorice *păi... cum să sară?*

(18)

„Au sărit ziarele, asociaţiile profesionale şi cei specializaţi în apărarea independenţei presei? Nici vorbă!”, se plânge directorul *Evenimentului zilei* în editorialul de miercuri. **Păi, n-au sărit, domnule Nistorescu, cum sa sară?**

(*Academia Caţavencu*, nr. 33, 2004, p. 5)

Marcatorul *păi* ţine locul adverbului de modalizare epistemică *sigur*. Vorbitorul care îl utilizează are profilul locutorului convins de ceea ce spune, care deţine informaţii contextuale indubitabile, care este superior epistemic interlocutorului. Absenţa lui *păi* ar fi lăsat nemarcată intervenţia naratorului, ar fi lipsit senzaţia de familiaritate şi de reacţie verbală promptă, dar mai cu seama ar fi dispărut ironia naratorului faţă de lamentarea şi victimizarea personajului.

---

[172] Exemplul este preluat de la Şerbănescu (2002, p. 158), unde particula este numită „conector de evaluare”.

[173] La Şerbănescu (2002, p. 158), marcatorul discursiv este considerat „conector pragmatic de recunoaştere”. Discuţia de acolo este centrată pe ideea polifuncţionalităţii elementului.

[174] În teoria pragmatică a relevanţei se arată că asumpţiunile contextuale obţinute prin percepţie directă sunt cele mai puternice.

[175] Este o construcţie dialogică în care apare epifora, figură de insistenţă, aici cu rolul de şarjare a acordului.

O situaţie mai alambicată este aceea în care un conţinut propoziţional fals este transmis printr-o presupoziţie a discursului, totul într-o strategie de mimare a nevinovăţiei. Este ceea ce Kerbrat-Orecchioni (1986, p. 116-122) numeşte tropul presupoziţional.

(19)
Dom'le, ce atîta caz că i-am luat din greşeală pardesiul unui englez? **Păi sigur c-a fost din greşeală**, că eu pusesem ochii pe blana unui finlandez, da' la-nghesuială nu ştiu cum m-am zăpăcit şi m-am trezit cu parpalacul omului.
(*Academia Caţavencu,* nr. 43, 2002, p. 2)

Marcatorul semnalizează că discursul anterior are un grad insuficient de relevanţă. El apare la iniţiala unei exclamative-ecou ce introduce o asumpţiune falsă sub forma unei presupoziţii.

La (20), prin întrebarea-ecou, tropul presupoziţional este folosit ca strategie de a proteja faţa socială a interlocutorului, mimându-se situaţia în care colocutorul a pierdut din vedere o asumpţiune importantă, aceea că gravurile se fac în mai multe exemplare:

(20)
[[discuţie despre un artist plastic]]
Moni: Da' Chirnoagă ăsta, Marcel Chirnoagă, eu nu ştiu, voi credeţi că sunt posesia domnului X.?
B: Da, da.
C: **Păi da'↓, o:, o gravură se face-n multe exemplare, Moni, Nu?**
(CORV, p. 68)

Acordul prin semnalarea relevanţei optime sau maxime; întrebări retorice, propoziţii cu funcţie de ecou, exclamative, aserţiuni justificative, exemple ilustrative

Un uz prin care *păi* pare a se deosebi de corespondentul lui englezesc, dar care se înscrie coerent şi continuativ în gama de utilizări ale particulei, este acela de marcator de relevanţă suficientă sau chiar maximă. Este vorba de acele situaţii în care, la un moment dat în conversaţie, locutorul (şi interlocutorul) consideră că a fost atins un grad maxim de relevanţă, ţinând cont de contextul circumstanţial în care are loc comunicarea, de competenţa lingvistică a vorbitorilor, de inspiraţia lor de moment, de relaţia dintre ei întemeiată pe superioritatea epistemică a acelui vorbitor care, între altele, este şi cel care îl va folosi pe *păi* etc. Aceste locuri discursive se caracterizează printr-un grad mare de certitudine asupra adevărului

unei propoziţii enunţate sau inferate – de aceea se optează frecvent pentru construcţii exclamative, retorice, modalizate cu adverbe ale certitudinii (*sigur*, *chiar* ş.a.) – prin selecţia sau găsirea inspirată a cuvântului just, aproape paradoxal, a proverbului care se potriveşte, a exemplului ilustrativ, a amănuntului esenţial, a vorbei memorabile etc.

Graba de a-şi da acordul şi de a întări aserţiunea interlocutorului, puţin ezitantă, şi în care foloseşte eufemistic propoziţia *sunt foarte moderni*, se vede în:

(21)
A1: di mîncari oricum n-o să vă dea↓ <L că acum copiii de astăzi sînt foarte moderni>. a:h [să-i cr-
B1: [**păi nu i-am învăţat NOI moderni?**
A2: să creşti (doi) copii ca să nu te-ajute [părintele ((îşi drege vocea))
B2: [exemplul ce:l mai bun îl au↑ ca: ca: virgulă copil? de la părinţi. <R dacă noi i-l dăm>↑
A3: găseşte el portiţa să nu-şi ajute părintele.
(I. V., p. 30)

Sensul eufemismului este dat în replica lui A3, însă interlocutorul accede la această semnificaţie imediat (cf. B1), ceea ce considerăm a fi un indiciu al gradului cel puţin suficient de relevanţă a discursului, dacă nu cumva al gradului maxim de relevanţă. Întrebarea retorică întăreşte asumpţiunea introdusă inferenţial mai întâi (cf. A1), apoi explicit (cf. A3), şi semnalizează că universul mental al locutorului B este foarte asemănător cu cel al lui A.

În (22), exclamativa de ecou marcată prin *păi* reprezintă o zonă discursivă de acord în opinii, de relevanţă optimă, şi de satisfacţie conversaţională (a se vedea râsul care urmează acestei replici). Vorbitorul prinde din zbor ideea, pe care apoi, prin ecou, o accentuează.

(22)
«Nu cred că sunt singurul parazit ce creşte în cutele societăţii, nu?» Îl contrazic: nu sunteţi deloc aşa ceva. «Dar atunci?» Sunteti, fie că vă place, fie că nu vă place, un fenomen, ceva luat ca atare. Nu vi s-au descoperit încă legile de funcţionare, structura etc. Oricum, aveţi un statut care nu e nici înalt şi nici jos, ci în curs de stabilire. **«Păi, sunt şi dificil de fixat!»** Râde.
(Ţutea, p. 23)

Păi apare în secvenţa discursivă în care se stabileşte acordul faţă de informaţia dată de partenerul de conversaţie, mai mult, în care vorbitorul se străduieşte să atingă relevanţa maximă prin laconism şi vorbă memorabilă:

(23)
Nu pot să povestesc tot ce am suferit pentru că nu pot să ofensez poporul român spunîndu-i că în mijlocul lui s-au petrecut asemenea monstruozități.
– Anii de temniță v-au definit, într-un fel.
– **Păi definiția mea este**: Petre Țuțea, românul! Am apărat interesele României în mod eroic, nu diplomatic.
(Țuțea, p. 25)

Locutorul își dezvoltă teza (*materia ca atare nu există*), la prima vedere paradoxală, care se încheie cu un exemplu ilustrativ introdus de *păi uite*, de o simplitate consternantă, care poate fi un indice al relevanței maxime:

(24)
Materia ca atare nu există. Ai văzut materie undeva? Nu se poate. Vedem pomi, oameni, cer, stele… Manifestări ale ei, dar pe ea nu. Lucrul e existență, nu materie. La lucruri ajungem, dovadă că le avem și le folosim. Există un concretism la care avem acces. **Păi uite, camera asta, cu tot ce e în ea, este expresia concepției concretiste.**
(Țuțea, p. 86)

Același lucru se întâmplă la (25) cu singura diferență că exemplul este construit alegoric și are valoarea unui argument care folosește tehnica reducerii la absurd:

(25)
– Legionarii au spus așa: capitala României este la București, iar nu la Berlin. Și cu asta s-au sinucis. Au fost declarați antinazisti. Hitler credea că va face din ei instrument nazist în Balcani. Dar nu a fost așa.
– Aceasta e căderea în exterior. Dar în interior?
– **Păi uite, cînd noi avem dreptul să spunem «bună-ziua» doar o singură dată pe an, asta se cheamă dictatură.**
(Țuțea, p. 107)

Păi cu prezentativele *uite, de pildă, se spune că, cum să-ți spun eu?, închipuiește-ți* ș.a. sunt adesea indicatori ai faptului că vorbitorul se găsește într-un moment de inspirație, că este locvace, că respectă Maxima griceeană a Cantității, că este angajat în strădania de a produce un discurs cât mai relevant. Rezultatul acestui efort comunicativ este construirea unui text paradoxal, cu un grad mic de expectabilitate semantică, un text care surprinde interlocutorul și îl convinge.

Pe măsură ce exemplul capătă anvergura unui argument, relevanța este într-o curbă ascendentă, ca în:

(26)
Când mă gândesc la suferinţele bătrâneţii, îmi dau seama că în natura asta oarbă cel mai mare geniu este geniul morţii. **Păi închipuieşte-ţi că eu, aşa cum sunt acum, trăiesc cinci sute de ani!** Ar fi o catastrofă cosmică. Faptul că murim, de cele mai multe ori la timp, este un semn al dragostei lui Dumnezeu pentru noi.
(Ţuţea, p. 77)

În (27), interlocutorul pune o întrebare de tipul lui „Cum?" şi i se dă un răspuns cauzal, ca pentru o întrebare „De ce?". Se pune problema de ce această nepotrivire semantico-argumentativă la nivelul perechii întrebare-răspuns este neglijabilă, de ce nu îl deranjează pe acela care aşteaptă răspunsul. Vorbitorul principal îşi asumă riscul acestei inadvertenţe deoarece semnalizează inferenţial interlocutorului că intervenţia lui are un cuantum mai mare de relevanţă decât răspunsul solicitat de interlocutor. Marcatorul discursiv apare în acest moment şi punctează devierea pragmatică menţionată mai sus. Mărcile relevanţei maxime, cu alte cuvinte ale unui discurs exemplar, sunt asocierile inedite, aproape oximoronice (*dezmăţ al libertăţii*), selecţia cuvântului just din registrul livresc al limbii şi nu în ultimul rând alegerea celei mai adecvate locuţiuni prepoziţionale (a se compara *a vorbi în termenii* cu *a vorbi despre*)[176]:

(27)
Mă sfătuieşte cu insistenţă să mă feresc de prosti. Cum? «**Păi, de cele mai multe ori, proştii sunt atei, intelectualişti până peste poate, comunitarişti şi foarte toleranţi, în sensul unui dezmăţ al libertăţii.** Au o mare rezervă faţă de cei care vorbesc în termenii credinţei şi ai naţiunii.»
(Ţuţea, p. 57)

Acordul amplificat, măgulirea interlocutorului, relevanţa maximă sunt sugerate şi la:

(28)
Efimiţa (cu chef): Ei! Soro! Parcă ziceai că nu e voie de la poliţie să dea cu pistoale în oraş?
Leonida (sigur): Apoi bine, nu vezi dumneata că aici a fost chiar poliţia în persoană...
Efimiţa: Ei, bobocule, **apăi cum le ştii dumneata toate, mai rar cineva!**
(Caragiale, *Teatru,* p. 112)

---

[176] Nu este de neglijat faptul că multe prepoziţii şi locuţiuni prepoziţionale sunt expresia lingvistică a unor metafore conceptuale. Selecţia cât mai adecvată a acestor jonctivi semantici are rol în conturarea spaţiului mental al vorbitorului şi pot ajuta la identificarea asumpţiunilor contextuale.

Utilizarea marcatorului epistemic *păi* tinde să devin unitară la nivel de vorbitor. Există unii comunicanți care îl preferă ca semnal al relevanței maxime (vz. exemplele din Țuțea), există alții care îl folosesc cu precădere ca element de semnalizare a insuficienței și ca atenuator de forță ilocuționară, alții îl utilizează mai ales cu rolul de back channel, în replici autonome ca *păi da!, păi nu!, păi cum nu!* (care, în funcție de curba intonațională, poate să aibă sensul lui „da" sau al lui „nu") etc. Valorile pragmatice de reglator al relevanței și de atenuator de forță ilocuționară sau de argumentativitate nu sunt inerente acestei particule, dar tind să se convenționalizeze la nivelul ei. În sine, marcatorul *păi* are convenționalizate valorile de indice de familiaritate și de particulă fatică. Celelalte informații procedurale sunt captate din locurile discursive unde apare.

În concluzie, factorul pragmatic care constrânge utilizarea lui *păi* îl reprezintă evaluarea epistemică a secvenței discursive și stabilirea gradului ei de relevanță conform asumpțiunilor locutorului. Natura inerentă a particulei este epistemică și fatică. Ea dezvoltă contextual o serie de valori interpersonale și argumentative pe care le amplifică sau le atenuează. Marcatorul discursiv *păi* – ca și *well*, de altfel – declanșează mecanisme pragmatice locale de dozare a relevanței discursului.

III. ASPECTE DE ANALIZĂ A CONVERSAŢIEI

AMPLIFICAREA ACORDULUI: BUCURIA COMUNICĂRII*

În acest studiu analizăm modul de amplificare a acordului în interacțiunile verbale directe. Realizarea acordului amplificat este urmărită în contexte unitare, mai exact în conversații colocviale, prietenoase[177].

Atunci când din acordul verbal se face un macroact argumentativ – cum se întâmplă în discursul politic, în discursul din amvon, în demonstrația științifică și filosofică, în orice situație oficială și formală de utilizare a limbajului – miza este persuadarea interlocutorului și obținerea consensului. În cadrul unui *acord argumentativ* participanții – cel puțin doi – au roluri argumentative clare: unul este Pro și altul este Contra (cf. Gilbert, 2000). În cadrul unei conversații colocviale relaxate, acordul se realizează în momentul în care locutorul, care e un Contra sau un potențial Contra, adoptă opinia lui Pro (cf. Gilbert, 2000). În cele de mai jos, noi ocolim perspectiva argumentativă pură, în sensul că ne focalizăm asupra caracteristicilor lingvistice și pragmatice ale acordului din cadrul interacțiunilor verbale directe, *face to face*, nu asupra structurii argumentative, a elementelor retorice – care pot fi foarte bogate, subtile și dependente de o tradiție culturală. Mai mult, în schimburile verbale obișnuite, ornamentele retorice pot lipsi cu totul[178]. Am avut cu toții experiența conversațiilor desfășurate între prieteni, în care discursul ca atare este amplificat, nu prin opinii diferite, ci prin mărci lingvistice care sugerează o armonie interpersonală. În limba română, acordul amplificat din cadrul conversațiilor spontane este mai mult decât o formă de empatie cu celălalt participant, este o formă de exprimare a bucuriei de a comunica, nefiind neapărat decât o activitate argumentativă consistentă (Dinu,

---

* Studiul a apărut cu titlul „Amplifying the Agreement: the Joy of Communicating", în *Cooperation and Conflict in Ingroup and Intergroup Communication. Selected Papers from the Xth Biennial Congress of IADA, Bucharest 2005*, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (ed.), București, 2006, Editura Universității București, pp. 167–183.

[177] Nu am luat în considerare conversațiile instituționalizate, cum ar fi cele purtate în context juridic, ședințele, discuțiile doctor-pacient, profesor-elev etc. sau interacțiunile mediate, precum interviurile, talk-show-urile ș.a.

[178] În cadrul conversațiilor colocviale, tezele, locurile comune, prezumpțiile, valorile, dovezile, concluziile, excepțiile, deci toată „osatura" unei argumentații poate fi abia schițată, dat fiind caracterul inferențial, aluziv și contextual foarte puternic al acestora, în comparație cu discursurile declarate argumentative.

2004). Opinia centrală, care polarizează vorbitorii, este adesea sufocată de mărcile lingvistice ale acordului care o însoțesc. Adesea conversația se desfășoară în jurul unei singure opinii, care nu are obligatoriu o contraopinie enunțată și care poate fi un subiect destul de banal, ce face deja parte, de multă vreme, din inventarul cunoștințelor de background ale locutorilor. În interacțiunile desfășurate între prieteni, există multe secvențe ce nu conțin neapărat puncte de vedere contradictorii, care să fi fost lansate într-o arenă a dezbaterilor argumentative, ci opinia și adaosurile aduse ei spre întărire, cât și eventualele contraopinii sunt adesea exprimate nu cu intenția de a produce o modificare a părerii cuiva, ci pentru a realiza o „reconfirmare socială" unei concepții deja existente (Zafiu, 2003). Cum există schimburi verbale care sunt predeterminate de conflict, tot așa există interacțiuni care sunt predeterminate de armonie și de acord (Ionescu Ruxăndoiu, 2003). Adesea opinia este lansată în conversații nu neapărat din cauză că vorbitorii urmăresc să ia o decizie corectă, ci pentru că, în cadrul interacțiunilor verbale prietenoase, acordul conversațional este acompaniat de o pleiadă de sentimente empatice, de prietenie, respect și armonie, care trebuie să se ancoreze de ceva – de un punct de vedere exprimat.

Specific psiholingvistic și fapte empirice

Cercetări anterioare au vorbit pe larg despre „instinctul nostru de a fi de acord" (Pomeranz *apud* Kothoff, 1993; Dinu, 2004), despre natura invazivă a acordului (Năstase, 2003), în ciuda preferințelor culturale specifice pentru dezacord, care există în anumite comunități, și în ciuda formelor de dezacord devenite evenimente sociale ori tip de comportament verbal[179]. Acordul constituie ordinea discursivă preferată și așteptată, în vreme ce dezacordul întrerupe această ordine și impune una nouă (Kothoff, 1993; Sacks *apud* Brown / Levinson, 1987, pp. 113–114). Preferința pentru acord, mai curând decât pentru dezacord, a fost susținută cu o serie întreagă de argumente, cum ar fi: acordul parțial, acel *da, dar...*, care începe prin acord și apoi trece la partea de dezaprobare și care este adus ca dovadă pentru preeminența înțelegerii; un alt argument l-a constituit faptul că în interiorul unei mișcări mai ample de dezacord apar *insule de acord* care contribuie la dezvoltarea subiectului discursiv principal. De asemenea, conflictul verbal se poate manifesta și sub forma mai subtilă a înțelegerii verbale, existând chiar o știință a evitării formelor lingvistice violente, dar a păstrării conținutului conflictual (Riccioni / Zuckowski (2006); Popescu, 2003). O specificitate

[179] Avem în vedere, de pildă, situațiile în care vorbitorul își tachinează interlocutorul sau tipul de comportament conversațional ofensiv, explicit, emoțional, specific, de exemplu, variantei teritoriale sudice a românei, constatat de Manu Magda (2003) în urma analizelor pe care le face mărcilor conversaționale de dare și luare a cuvântului, în terminologia autoarei – expresiile de mobilizare și de demobilizare.

contextuală, observată de Pomerantz (*apud* Kothoff, 1993), care se poate înscrie în seria de argumente aduse în sprijinul ideii că tendința locutorilor este spre acord, este aceea că, într-un context nespecific, la o primă replică de evaluare, se răspunde cu una de acord; de asemenea, s-a constatat că dezacordul poate fi introdus numai dacă are o presecvență de acord.

Între acord şi dezacord există multe caracteristici atât comune, cât şi divergente. Printre aspectele comune celor două *macroacte discursive* trebuie menționată *sensibilitatea lor la context*, caracterul *metadiscursiv* şi *metainteracțional*. Atât acordul, cât şi dezacordul sunt performate în contexte în care există evaluări fie pozitive, fie negative; mai mult, vom arăta că ele îşi creează propriile contexte specifice. Ambele sunt *macroacte interacționale*, la care participă toți sau cei mai mulți dintre locutori. Totodată, ele pot avea specificități culturale, iar în anumite comunități şi în anumite contexte situaționale, sociale şi psiholingvistice unul dintre ele prevalează. Acordul este întotdeauna un eveniment de socializare, în timp ce se poate vorbi de forme de dezacord care distrug relațiile sociale între locutori. Cu toate acestea, ambele implică un anumit grad de politețe, de putere, de distanță, de impoziție şi de cunoştințe culturale împărtăşite, prin urmare ambele recurg la multitudinea de strategii ale (im)politeții.

În ceea ce priveşte mijloacele lingvistice prin care se realizează, se poate spune că atât acordul, cât şi dezacordul folosesc aceleaşi procedee, şi anume utilizează mult repetițiile, reluările, fenomenul de ecou, citările, parafrazele, completările, focalizările şi tematizările, evaluările, mai ales cele superlative, cuantificările, în mod special cele absolute, eufemismele, expresiile fie de mobilizare, fie de demobilizare (Manu-Magda, 2003), elipsele, elementele fatice de *back-channel* şi preferă anumite acte de vorbire din clasa injonctivelor, predictivelor, promisivelor.

O serie largă şi relativ comună de elemente paraverbale acompaniază acordul şi dezacordul: pronunțarea mai energică a unor cuvinte, pauzele pline, fenomenul de *latching*[180], râsul ş.a. La dezacord, râsul semnalizează că elementul principal al divergenței de opinii este pe punctul să fie introdus în conversație (Kothoff, 1993). Ambele acte metainteracționale pot fi amplificate sau atenuate cu ajutorul marcatorilor, în inventarul cărora există unele forme comune sau polifuncționale, ori unele forme simetrice. Marcatori discursivi de tipul lui: *păi da*[181], *ba bine că nu, cum să nu, nu mai spune, ce-ți închipui*; adverbe de enunțare

---

[180] Continuarea precipitată, fără nici o pauză, a intervenției antevorbitorului de către celălalt locutor.

[181] În GA (vol. II, p. 704), *păi da* este considerat marcă pragmatică de răspuns cert, specifică afirmației. Ea se poate întâlni însă şi în propoziții cu potențial de conflict. Sub formă negativă, *păi nu* funcționează ca dublu indicator: al acordului şi al dezacordului, cf. (acord) *N-au fost ai mei banii ăia cu care ai cumpărat biletele, ştii doar lucrul ăsta! // Păi nu, n-au fost!*; (conflict) *Au fost ai mei sau n-au fost ai mei banii ăia cu care ai cumpărat tu biletele, ia zi?! // Păi nu, n-au fost!*

ca: *neîndoios, desigur, bineînțeles;* construcții pragmatice ca: *nici vorbă, nici pomeneală, nici gând, nici nu se pune problema, nici prin cap să nu-ți treacă* etc., în genere, tot inventarul specific emfatizării afirmației și negației poate fi utlizat cu dublă funcționalitate, atât ca indicare a acordului, cât și ca semnalizare a dezacordului, schimbându-și valoarea funcțională de la context la context. Afirmația și negația sunt fenomene lingvistice ce acționează la nivelul conținutului propozițional, deci în plan semantic. Ele nu garantează realizarea la nivel pragmatic (și argumentativ) a macroactului de acord sau de dezacord, deși afirmația, în formele ei mai elaborate de răspuns afirmativ (întărit) și de replică afirmativă (întărită), cât și negația întărită, sunt mai curând asociate cu fenomenul pragmatico-argumentativ al acordului amplificat sau al dezacordului amplificat[182]. Ținem să mai adăugăm că nu se poate pune semnul egal nici între agresivitatea lingvistică și dezacordul verbal. Afirmația, negația, limbajul violent și cel blând și cumpănit nu pot fi echivalate cu actele metadiscursive ale acordului și ale dezacordului amplificat.

În afara marcatorilor discursivi comuni acordului și dezacordului, există alții specifici, mai ales pentru dezacord, în rândul cărora includem și o serie de expresii parentetice îngrăditoare (*ete Gogu!*; *haideți să fim serioși!; nu-mi spune tu mie că...;* (argotic) *Mă lași?* ș.a.). Despre afirmație se spune că este termenul nemarcat al polarității afirmativ–negativ (GA, vol. II, p. 698; 707). Ideea a fost extinsă, în principiu, și asupra acordului (Ionescu-Ruxăndoiu, 1995; *idem*, 2003). În legătură cu acordul amplificat nu se poate susține însă același lucru. Acordul amplificat este, pe de o parte, forma așteptată în contextul conversațiilor colocviale predeterminate de armonie, de acea *empatie*[183] care predispune la convergența opiniilor și la manifestarea verbală a acestei unități de viziuni, pe de altă parte el are o formă marcată care se constituie într-o secvență cu structură proprie, în ciuda faptului că folosește aproximativ același inventar de mărci lingvistice ca și secvența de dezacord.

Rolul mărcilor pragmatice și a celor lexicale folosite în cadrul acordului este de amplificatori de relevanță, în timp ce în dezacord, rolul lor este de a semnaliza degradarea relevanței discursului anterior.

Diferențele constatate între cele două acte metacomunicative privesc parametrii verbali, paraverbali, contextuali și sociali. În exprimarea unui acord s-a constatat că există multe ezitări, în vreme ce dezacordurile tind să le elimine. De asemenea, tot în cadrul secvenței de acord se întâlnesc frecvent *replici suportive*, în timp ce la dezacord ele tind să fie absente; cunoașterea comună este amplificată,

---

[182] Cf. GA (vol. II, pp. 698–727). Răspunsul asertiv negativ este o formă de acord, chiar amplificat, dacă are o exprimare „întărită" (*ibidem*, p. 725, de unde am luat și exemplul ilustrativ următor, în care prima replică este asertivă: *Tu nu ai deloc tendința spre depresie.// Nu, nu, nu.*)

[183] Cf. Dinu (2004, pp. 35–49), unde *homofilia*, altfel spus similaritatea între parteneri, este unul dintre factorii psiholingvistici pe care se întemeiază empatia.

spre deosebire de dezacord care este centrat pe diferențele dintre asumpțiunile locutorilor. Enunțiatorii angajați într-o conversație dominată de acord sunt foarte cooperanți şi neeconomicoşi cu expresia lingvistică; ei nu evită redundanțele, sunt entuziaşti, gata să intervină şi să îşi stimuleze partenerul de conversație, afişează o atitudine empatică față de interlocutor şi folosesc strategiile politeții pozitive. În dezacord, strategiile politeții negative sunt mai frecvente.

O altă diferență între cele două acte metacomunicative ține de poziția lor în discurs. Dezacordul are mai multe realizări locale. Aşa se explică faptul că acesta se poate analiza de exemplu, la nivelul celei de a doua şi a treia replici dintr-un schimb verbal mai amplu (Muntigl / Turngull, 1998). În conversațiile între prieteni, un acord exprimat strict local, în replica a doua, într-un mod foarte economicos şi neutru, printr-un simplu *Da, De acord.*, *E adevărat.* etc., dacă nu este amplificat în următoarele replici, este simțit de interlocutor ca ambiguu între o replică de acceptare, un acord parțial, o dispoziție taciturnă, o aprobare dată din obligație, „de formă”. Frecvent, acordul amplificat apare la finalul unui topic discursiv şi cuprinde mai multe replici repetitive, eliptice, evaluative, marcate pragmatic şi performate de cât mai mulți dintre participanții la schimbul verbal.

În interacțiunile verbale dintre prieteni, nu există un acord neutru, ci există – ceea ce noi numim – un acord amplificat.

Atât acordul, cât şi dezacordul au primit mai multe clasificări. La Muntigl / Trunbull (1988), dezacordurile de la nivelul replicii a doua au fost clasificate ca *provocare (challenge), contraopinie (counterclaim), irelevanță* şi *contrazicere.* La Popescu (2003), clasificarea gradelor de dezacord începe cu forma de *corectare* şi *autocorectare*, ca să avanseze spre alte grade intermediare, precum *contestare, contrazicere, contracarare, dezacord parțial* şi *total*, şi să se încheie cu forma cea mai puternică, şi anume *conflictul.* La nivelul acordului, există diviziunea tripartită *acord parțial, neutru* şi *acord amplificat*, care se reîntâlneşte la descrierea de la nivel lingvistic a afirmației (GA, vol. II, pp. 698–706). La Gilbert (2000) întâlnim o clasificare din perspectivă argumentativă. Autorul citat stabileşte o scală a acordului care are la polul pozitiv *consensul*, iar la polul negativ – *acordul aparent* (*empty agreement*), acesta din urmă fiind foarte aproape de situația conversațională în care se încalcă Principiul Cooperării conversaționale. Scala lui Gilbert este următoarea: *consens; acord entuziast (dat din toată inima,* în original, *whole-hearted agreement); acord general; acord parțial; acord în principiu (agreement in principle); acord reticent* (sau am mai putea spune, într-un registru familiar, *acord dat în silă*; *grudging acquiescence*); *acord forțat (compliance)* şi *acord aparent.* Potrivit scalei argumentative a lui Gilbert, acrodul amplificat cuprinde prima parte din diviziunile acesteia, şi anume *consensul, acordul entuziast* şi *acordul general.*

În concluzie, acordul amplificat nu se limitează la o pereche de adiacență, are dimensiuni şi forță variabile, este obținut prin intervențiile colaborative ale

locutorilor, între care un loc aparte ca importanță și dimensiune îl are contribuția verbală a enunțiatorului principal, față de care există temporar un consens tacit al celorlalți parteneri de discuție pentru a-i păstra rolul de vorbitor dominant.

Acordul amplificat este predictibil și este atent planificat de participanții la o conversație amicală. Predictibilitatea acestei mișcări conversaționale se poate dovedi prin aceea că ea este multiplu marcată la nivel verbal și paraverbal. Acordul amplificat are anumite replici specifice, cu o structură internă relativ stabilă, prin care sunt activate strategii ale politeții pozitive. Rolul principal al acordului amplificat este să asigure tranziția spre un alt topic de discurs, dar și să consolideze relațiile empatice interpersonale. Structura internă specifică mișcării argumentative de acord amplificat se bazează, din punct de vedere lingvistic, în primul rând pe o coeziune formală, obținută prin intermediul multiplelor repetiții explicite și implicite, al elipselor și substituțiilor, al inserțiilor metalingvistice, amplificatorilor, elementelor fatice și epistemice care abundă și îngrădesc conținutul propozițional ce constituie obiectul adeziunii puternice a locutorilor. Frecvența unor proprietăți paralingvistice – ezitările, râsul, suprapunerile, întreruperile sau fenomenul de *latching,* care indică o participare entuziastă la conversație –, toate anunță faptul că discuția avansează spre consens.

Studierea în amănunt a acestui macroact conversațional pe corpusuri unitare din punct de vedere diastratic și diatopic, coroborarea acestor rezultate cu date de antropologie culturală pot duce la configurarea tipurilor pragmatice de comportament verbal. Nu știm foarte precis „cum își exprimă acordul românii" din zonele urbane, să zicem, sau cei din părțile Munteniei, ori din ale Moldovei, ori „cum construiesc românii acordul într-un context specific" etc. Studiul de față încearcă să ofere niște date de recunoaștere lingvistică a acordului amplificat, care ar putea fi folosite mai departe în această direcție de pragmatică interculturală[184].

Replici specifice pentru mișcarea de acord amplificat

Inventarul funcțional al replicilor și perechilor de adiacență care apar în secvența în care locutorii aderă cu entuziasm la o anumită idee, opinie, evaluare sau fapt relatat cuprinde ceea ce noi numim *mișcarea de amplificare,* formată din *replicile lui Stubbs, i.e. recunoașterea* (*acknowledge*), *acceptarea* (*accept*), *accentuarea* (*endorse*), date aici după felul cum au fost numite de însuși autorul citat (Stubbs, 1983), din *replici narative*, informative, la care se adaugă în anumite contexte și o *mișcare de confirmare.* Valoarea funcțională a fiecărei replici din care se constituie mișcările discursive respective participă la acest complex act (meta)discursiv, ceea ce implică – în termenii lui Goffman (*apud* Muntigl /

---

[184] Contribuții românești în această zonă de cerecetare, care pot constitui un reper și care așteaptă să fie întregite, au adus Ionescu Ruxăndoiu (1999, 2003), Dascălu-Jinga (2001), Margareta Manu-Magda$_{a, b}$ (2003).

Turnbull, 1998) – o activitate de *facework*, adică o activitate colaborativă a tuturor sau a majorității locutorilor, ce are ca scop amplificarea *feței* lor sociale și întărirea legăturilor lor interpersonale.

Tripletul *recunoaștere, acceptare (evaluativă), accentuare*, din cadrul mișcării conversaționale de amplificare este specific macroactului de acord amplificat și el a fost descris inițial de Stubbs (1983, pp. 189–193). Noi am preluat această descriere și i-am adus unele modificări impuse de ceea ce am constatat în urma analizei pe eșantioane de conversație purtate în limba română. Astfel, am observat că, ceea ce la Stubbs era descris doar ca o intervenție de *acceptare,* în limba română aceast tip de replică are tendința ca să fie *evaluativă.* Cele trei tipuri de replici au o mare capacitate de a se combina, așa încât frecvent le găsim în combinații hibride. De exemplu, o intervenție de recunoaștere apare împreună cu una de acceptare evaluativă (*pff, formidabilă chestie!*), o intervenție de acceptare se combină cu una de accentuare (*da, pentru că...* [după care urmează, cel mai adesea, reluarea în ecou a unei informații anterioare]) etc.

Mișcarea de amplificare are o poziție terminală și se ancorează de o replică precedentă, care introduce un punct de vedere, o evaluare sau pur și simplu un fapt. Prin aceasta se vede că acordul (amplificat), ca și dezacordul de altfel, sunt mișcări conversaționale *reactive*, în sensul că reprezintă o reacție verbală la un act de vorbire anterior (Radu, 2006).

Replicile constitutive ale mișcării de amplificare a acordului au o scalaritate care începe de la gradul minimal de confirmare (intervenția de recunoaștere), și care ajunge până la gradul maxim, de acceptare entuziastă a opiniei spuse anterior (intervenția de accentuare). Ele nu au o situare inițială în discurs, ci sunt mișcări conversaționale terminale. De asemenea, am constatat că ele au structuri și funcții pragmatice specifice.

Intervenția de recunoaștere este primul tip de replică din cadrul mișcării de amplificare. Ea este alcătuită dintr-o expresie fatică de tip *back-channel.* Stubbs o descrie ca fiind delexicalizată și ca înscriindu-se „în ritmul fonologic al discursului" (cf. *îhî, mhm*). Glosa funcțională[185] specifică ei este: „Ascult. / Aud." (Stubbs, p. 190). Intervenția verbală de recunoaștere se situează în scală la gradul zero de amplificare a acordului. De exemplu, în cazul schimbului verbal de la (6), acumularea de interjecții fatice de tipul lui *mhm, aha, pfff,* uneori cu intonație urcătoare, care în acest exemplu exprimă uimirea interlocutorului la cele spuse, poate anunța amplificarea acordului din final care este dat la ceea ce vorbitorul principal a narat de-a lungul intervențiilor 1A, 3A, 5A, 7A și 9A. Totodată, această acumulare de mărci fatice de recunoaștere poate, într-o cu totul altă situație, să prevestească un dezacord. *Recunoașterea* este insuficientă pentru realizarea acordului amplificat, care se face numai prin combinația mai multor tipuri de intervenții verbale.

[185] Altfel spus, este vorba de implicatura declanșată constant de această intervenție în cadrul discursului.

Următoarea replică este intervenția de acceptare evaluativă. Ea este deja mai puternică, pentru că indică o atitudine de acord din partea interlocutorului. Parafrazarea pe care Stubbs o dă acestui tip de intervenție – adesea realizat prin *aa(h), da!; o, înțeleg / oh, am înțeles; evident; clar, fără îndoială; fără doar și poate; bineînțeles; ai dreptate; așa-i, așa-i* etc. – este: „Înțeleg ce ai spus și aceasta reprezintă pentru mine o noutate." sau „Înțeleg ce ai spus și aceasta nu este o noutate pentru mine." (*ibidem*). Intervenția discursivă de acceptare evaluativă și cea de recunoaștere declanșează constant inferențe epistemice, ca acelea glosate de Stubbs.

Prin replica a treia, de accentuare, interlocutorul își exprimă acordul său total. Funcția acestei intervenții conversaționale este glosată de Stubbs astfel: „Eu înțeleg ce ai spus și cred că acesta este un punct de vedere bun." (*ibidem*). Stubbs mai face următoarele completări: intervenția conversațională de amplificare sau de întărire a acordului „sprijină, aduce greutate, aprobă, susține, completează armonios, ratifică sau recunoaște ca relevantă conversația anterioară." (*ibidem*).

Mișcarea de accentuare poate debuta și cu unele colocații evaluative, de tipul: *e extraordinar, e miraculos, e fantastic, e de necrezut, îți imaginezi ce..., e perfect adevărat că...* După aceste prefețe pragmatice, următoarele componente ale mișcării de accentuare pot fi : (a) o repetiție parțială; (b) o completare sau (c) o continuare propozițională. De regulă, continuarea este introdusă prin *pentru că* cu rol justificativ. Astfel, una din posibilele structuri pe care mișcarea de accentuare le poate avea este următoarea:

[(*da* / marcator pragmatic / construcție evaluativă) + repetiție / completare propozițională / continuare propozițională + *pentru că* justificativ]

(cf. (1), replicile 4B, 5A, 6B și, într-o transcriere scriptică unitară: *Da, sunt fantastice, [sunt] miraculoase, fiindcă știința nu le-a explicat, pentru că nu știm..., da!*). Zonele referențiale din interiorul mișcării de accentuare se combină cu părțile pragmatice și evaluative. Prefețele superlative din cadrul acestei intervenții de accentuare, cât și marcatorii pragmatici specifici ei sunt ecoul la nivel lingvistic al Maximei Calității și al Principiului Relevanței care supradetermină tot acest moment de comunicare. Îngrăditorii și marcatorii pragmatici sunt amplificatorii acordului, elementele care sporesc gradul de adevăr, dar și de aderare la acesta. La nivel inferențial, ei îmbogățesc propoziția pe care o evaluează cu explicaturi de ordin înalt. Zonele din mișcarea discursivă de amplificare care au conținut propozițional ajută topicul discursiv să capete o complexitate mai mare, deși sunt adaosuri referențiale oarecum minore sau doar de insistență.

Realizările lingvistice ale intervențiilor de recunoaștere și de acceptare nu sunt foarte multe. Replica de accentuare este mai complexă decât primele două,

pentru că la nivelul ei întâlnim o oarecare variație a mijloacelor de expresie, cât şi acele inserții care au un conținut propozițional. Cu toate acestea, mărcile pragmatice, semnalele fatice şi alte sintagme folosite pe parcursul mişcării de amplificare a acordului se constituie cu uşurință într-o clasă pragmatică funcțională. Inventarul mai conține, în afară de elementele anterior enumerate, marcatori pragmatici specifici, precum: *e-n regulă; chiar aşa (e); aşa (e)!; vezi bine; cum să nu; ba bine că nu; şi-ncă cum!; şi eu cred acelaşi lucru; şi eu voiam să zic acelaşi lucru; desigur; da, da, (da); nu mai spune!; grozav!; formidabilă chestie!* (cf. (6)); *extraordinar!*; construcții propoziționale clişeizate: *sunt cu totul de acord cu aceasta; de acord* (numai în situațiile în care este precedat de o aserțiune de evaluare de tipul: *Omul ăsta a spus numai prostii şi minciuni. // De acord cu tine.*)[186]; sintagme care întăresc prin limitare referențială conținutul propozițional asertat: *nimic altceva; pur şi simplu aşa* (cf. (1)), şi adverbe de restricție ca: *măcar, chiar, doar, exact* ş.a. Acest inventar, care nu este exhaustiv expus, e format din marcatori discursivi şi expresii sau construcții mai ample, dar clişeizate, de recunoaştere şi din adverbe şi sintagme de restrângere a domeniului referențial şi de întărire a veridicității replicilor cu conținut propozițional (*replicile narative*).

Paralel cu natura scalară a acestor replici, se poate constata şi natura lor evaluativă. Toate trei sunt reflexul lingvistic al strădaniei colective a locutorilor de a aprecia un anumit conținut propozițional introdus anterior în conversație printr-o intervenție narativă sau de a amplifica gradul lui de adevăr. Natura celor trei intervenții verbale din care e alcătuită mişcarea de amplificare nu este unitară. Replica de recunoaştere nu are conținut propozițional, este un gest pragmatic vocal (Schourup, 2001), dintre cele trei fiind intervenția care are caracterul cel mai pragmatic. Cea de acceptare (evaluativă) s-a clişeizat şi natura ei este tot pragmatică. Intervenția de amplificare are o natură hibridă, atât pragmatică, cât şi semantică prin secvențele justificative şi de conținut.

Limbajul colocvial şi-a creat marcatori, rutine, formule clişeizate şi mişcări discursive cu funcționalități care urmăresc să facă o trecere gradată de la acordul neutru (şi adesea ambiguu ca valoare), la acordul amplificat, care scapă de „umbrele" unor echivocuri nedorite. Această trecere discursivă progresivă de la, recunoaştere, la acceptare şi apoi la accentuare nu este obligatorie pentru realizarea acordului amplificat. Dacă primele intervenții nu sunt prezente, acordul

---

186 Cf. (GLR, vol. II, p. 705). Interesant este că acest marcator, care are înscrisă în structura lui ideea de acord şi care prin urmare exprimă cel mai explicit consensul, este cel mai puțin folosit în macroactul discursiv al acordului amplificat. Apare doar în condițiile specificate în exemplul menționat. Altminteri, el este autorizat în contexte în care forța ilocuționară este nonasertivă (or se ştie că în acordul amplificat componenta asertivă este importantă!): apare după directive, comisive, şi după alte tipuri de acte de vorbire (cf. *Du-te imediat şi mai adu marfă proaspătă! // De acord.* sau *Gata, s-a făcut!* etc.).

amplificat se poate obține direct prin ultima. De asemenea, el se poate crea prin acumularea acestor trei tipuri de replici de-a lungul mai multor intervenții performate de locutori diferiți și într-o ordine aleatoare. Prin urmare, distribuția tripletului recunoaștere, acceptare, amplificare nu este regulată, în ciuda valorii sale scalare. Toate replicile au o orientare „anaforică", către acea replică narativă introdusă anterior, pe care o susțin și în jurul căreia gravitează. De obicei, într-o secvență de acord amplificat pot apărea mai multe serii de replici de accentuare (cf (4), replicile 3A, 4B, 5A), mai multe replici de recunoaștere (cf. (6), replicile 2B, 4B, 8B, parțial 12B) sau mișcarea de amplificare poate fi fracturată și realizată de mai mulți parteneri la discuție (cf. (1), replicile 3A, 4B, 5A, 6B). Faptul că mișcarea de amplificare a acordului poate să ocupe spații (*slots*) ample din desfășurarea conversației se explică prin aceea că majoritatea paricipanților la actul de comunicare sunt prinși într-un „ritual reciproc de susținere", spune Stubbs (1983, p. 193), într-un fel de activitate de gândire în grup, în care fiecare încearcă să exploreze mintea celuilalt.

În eșantionul:

(1)
1 A: *Chiar numai cu* gândul.
2 B: *nimica*↑ . *pur și simplu* /î: f- fiind ele pe: recepție↓ atunci când el emitea↓ adică NU așa↓ *pur și simplu*: . .
3 A: <P <J **Câte lucruri miraculoase** J> P> =
4 B: = **DA**↓ **sânt fantastice.**
5 A: **Miraculoase**↑ **fiindcă știința încă nu le-a: explicat . . .**
[ ]
6 B: **Pentru că nu știm /î:: Da.**
(CORV, p. 145)

fiecare locutor e angajat în elaborarea unei replici de accentuare, chiar dacă incompletă – 3A și 4B sunt două propoziții evaluative, care reprezintă prima parte a unei accentuări, și se întrețes cu 5A și 6B, acestea fiind partea de conținut justificativ din structura replicii de accentuare.

Intervențiile narative reprezintă nucleul semantic în jurul căruia se dispune tripletul *recunoaștere, acceptare evaluativă* și *amplificare*, cât și alte intervenții suportive. Replica narativă are rolul de a forma, ajusta și spori cunoașterea împărtășită de participanții la conversație. Ea are o funcție referențială. Există intervenții narative care deschid un topic discursiv (cf. (8), 1A: *Cel mai drăguț a fost cu cartea de BRIDGE*↓ *pe care a scris-o tata*↑ *fără să știe bridge*↑...) sau continuă subiectul de discurs (cf. (2), 1A: *dar în momnetu-n care s-au terminat alegerile...*). Alte secvențe narative din cadrul mișcării de amplificare duc topicul la punctul lui culminant și totodată la final. În cadrul

conversației colocviale aceste două etape sunt performate aproape simultan, lucru firesc având în vedere economia și concretețea limbajului oral (cf. (6), 11A: *Și de-atunci↑ nu mai are nimic.*). Există intervenții narative care vin cu un detaliu ce extinde sau restrânge controlat referențialitatea (cf. (4), 2B: ***Măcar** cei care sunt născuți în...*) etc. Aceste zone de conținut propozițional din structura replicii de accentuare pot fi justificative sau de insistență.

Un alt tip de unitate conversațională care este specifică secvenței de acord amplificat este *mișcarea de confirmare*, formată dintr-o pereche de adiacență: replică de anticipare sau de incitare a locutorului principal și replică de confirmare din partea acestuia. Replicile de anticipare pot fi întrebări sau remarci suportive și anticipări lexicale a ceea ce ar vrea să spună locutorul principal. Ele depind, de asemenea, de informația referențială distribuită în enunț până la momentul apariției lor. Rolul mișcării de confirmare este să stârnească sau să întrețină apetitul conversațional al vorbitorului principal, provocându-l să continue relatarea sau să sublinieze mai mult informațiile pe care le-a adus prin confirmările și reconfirmările care îi sunt solicitate. Adesea întrebări, de tipul lui *Și?, Și atunci?* sau întrebări-ecou încearcă să îl remobilizeze pe enunțiatorul principal, dacă acesta dă semne că ar fi gata să cedeze dreptul la replică.

Intervențiile de anticipare a sensului sau de anticipare lexicală introduc în fluxul conversațional al discursului un conținut propozițional care nu este încă comun tuturor participanților în același grad. Replica de confirmare, care vine în mod normal de la enunțiatorul principal, transformă acest conținut în informație împărtășită pe deplin de participanții la comunicare. Prezența în discurs a anticipărilor indică formarea fondului comun de cunoștințe. În mod normal, interlocutorii care inițiază mișcarea de confirmare recurg la o strategie a politeții pozitive, și anume strategia de amplificare a cunoștințelor de background prin comutarea centrului personal[187]. Aceste intervenții care apar într-o conversație emerg dintr-o gândire pozitivă, ele implicând faptul că vorbitorul actual este convins că interlocutorul său știe mai mult decât el în acel moment, că este dispus să-i răspundă și să îl ajute să-și regleze asumpțiunile după cele pe care le deține el. Replicile de confirmare se actualizează prin profraza *da* și prin tot inventarul specific răspunsului afirmativ întărit care apare și la mișcarea de aceptare evaluativă (cf. *Desigur, bineînțeles, nici vorbă, așa (e)* etc.), dar mai ales prin repetarea conținutului lansat ca ipoteză în replica de anticipare și totodată de incitare la vorbă.

Anticipările lexicale survin în momentul în care vorbitorul principal dă semne că nu găsește cuvântul cel mai potrivit sau că nu a fost mulțumit de selecțiile pe care le-a făcut în plan semantic și lexical și că ar dori să facă unele completări. Adesea replicile narative anterioare care favorizează apariția

[187] Este vorba de strategia numărul șapte a politeții pozitive din teoria lui P. Brown și St. Levinson.

anticipărilor suportive conțin mărci de ezitare. În exemplul de la (2) 1A, se poate vedea cum enunțiatorul principal recurge la o generalizare destul de vagă – *în general* –, care poate fi un semnal de ezitare:

(2)
1 A: dar în momentu-n care s-au terminat alegerile↑ *în general*
[ ]
2 B: S-a potolit și gâlceava.
3 A: **Da↓ s-au::**
4 C: **Au acceptat.**
5 A: **resemnat↑ au acceptat↓ au acceptat↓ mai ales.**
(CORV, p. 108-109)

Suprapunerea dintre secvența narativă de la 1A și anticiparea lexicală 2B indică caracterul foarte cooperant al interlocutorului. „Luându-i lui A vorba din gură", vorbitorul B recurge la strategia comutării centrului personal. Pentru o scurtă vreme, el joacă rolul „celeilalte minți".

În fluxul conversației, o remarcă incitantă poate să apară după o replică narativă în care vorbitorul principal folosește multe superlative (cf. (3), 1A), o interjecție și o expresie care indică încrederea în propriile idei (interjecția *hopa!;* expresia *aia e!*) și care la final utilizează o întrebare-ecou (*știi?*) pentru o mai bună interrelaționare cu partenerul de discuție. Toate aceste procedee semnalizează cât de încrezător poate fi vorbitorul principal în adevărul celor spuse de el.

(3)
[discuția este despre efectele miraculoase ale unei ședințe de vindecare prin sugestie și bioenergie]
1 A:DUp-aia mi s-a spus ce e cu chestia aia↑ și-am zis <Î *HO* Î> <J *pa*: . J>. . Și mi s-a spus că și la dis <Î ta:nță Î> și pân-la Ber <Î lin Î> și nu știu ce↓ și că nu trebuie să știi limba↑ și-am zis *Aia e*. Pentru că *era Absolut inexplicabil*. <R Era o perioadă când mă simțeam <Î *FOARte rău* Î> era o zi *FOARte proastă*↑ și-am făcut ceva *foarte greu*↓ R> *știi?*
2 B: **Nici măcar nu te privisei în OCHI cu el.**
3 A: **Nici măcar↓ nici nu i-am dat atenție↑ nici nimic.**
(CORV, p. 143)

Replica suportivă de anticipare a semnificației (cf. (3), 2B) codifică sensul inferențial al conținutului de la (1A), conform unor asumpțiuni comune vorbitorilor. Secvența de la 2B ar putea accepta o continuare cu o întrebare-ecou de tipul lui *Nu-i așa?*. Următoarea replică, 3A, (cf. (3)), confirmă amplificat validitatea și relevanța remarcii 2B, transformând-o în asumțiune comună.

Interlocutorul poate să animeze o conversație care pare la un moment dat - de exemplu la (4), replica 1A – să-și piardă o parte din vivacitate, deoarece locutorul dominant afișează nesiguranță față de informația pe care o transmite (cf. *mi se pare*). Acesta este motivul pentru care colocutorul B intervine cu o observație incitantă, la care perechea așteptată este aceea a unei confirmări (cf. (4), 2B și 3A):

(4)
1 A: Acuma a FOST o lege↑ <R mi se pare R> c-acuma primesc cetățenie după//
2 B: **Măcar cei care sânt născuți în** //
3 A: **Cei care sânt născuți acolo**↑ și care dovedesc că au g- ⊥ tre' să declare că au de gând să s- (AK) să rămână acolo↑ să facă ceva o: ⊥ adică NU dup-aceea să vină și să-și aducă tot neamul din Germania (AK) din Turcia acolo↓ adică le e FRIcă e chestia asta↓ nu?
4 C: <Î NU nu↓ Î> **da' cei născuți acolo**.
5 A: **Cei născuți acolo** ↑ și cei care//
6 C: Eu văd eu văd nemțoaice neGREse↓ pe la R.T. L. (retele)↑ pe la: . ProSieben↑ [canal german de televiziune]
(CORV, pp. 129–130)

După ce ipoteza de la 2B primește confirmarea din partea locutorului principal, conținutul ei se transformă în cunoaștere împărtășită.

Întrebări incitante, de tipul *Sunt îngăduitori americanii față de cei...* (cf. (7), 2B); *Voi n-ați avut probleme cu turci, cu aprins case...* (cf. (5), 1A); *Și gata? Și s-a [vindecat]?* (cf. (6), 10B); *Chiar numai cu gândul?* (cf. (1), 1A), au unele caracteristici formale comune. Ele sunt întrebări totale, la care se poate răspunde cu *da* sau cu *nu* și pot permite combinarea cu o întrebare-ecou sau, dacă nu, o pot presupune. Autorizarea unei întrebări-ecou în imediata lor vecinătate este marcă a caracterului lor incitant. Secvența aceasta formează o pereche de adiacență cu replica de confirmare a celuilalt conversaționalist. Caracterul lor interogativ este mai atenuat în comparație cu întrebările parțiale (cele construite cu pronumele, adjectivele și adverbele interogative) deoarece presupozițiile pe care le conțin reprezintă o informație aproape sigură și pentru cel care întreabă și care, prin confirmarea primită, va fi întărită și va fi ridicată la rangul de asumpțiune comună tuturor participanților la conversație. Întrebările incitante totale, căci nu toate întrebările totale au acest coeficient psihologic adăugat, apar în contextul în care cel care le pune crede că interlocutorul cunoaște răspunsul, dar mai ales că e doritor să se angajeze în mișcarea de confirmare și că presupoziția „Nu știe dacă x.", specifică lor, mai are foarte puțin ca să devină, din punctul de vedere al celui care solicită confirmarea, asumpțiune împărtășită.

Unele concluzii pot fi trase acum. Acceptarea unui cuantum comun de cunoştinţe reprezintă unitatea de bază pe care se se clădeşte acordul amplificat. Existând acest fond de asumpţiuni foarte ferme, cu ajutorul celorlaltor replici din mişcarea de amplificare, şi anume cu ajutorul tripletului scalar de *recunoaştere, acceptare evaluativă* şi de *accentuare propriu-zisă,* acordul amplificat este realizat lingvistic. Cu alte cuvinte, acordul amplificat poate fi echivalat cu o serie de macroacte discursive, unele de împărtăşire a cunoştinţelor şi altele de amplificare a lor.

Valorile pragmatice ale replicii de accentuare şi formele ei lingvistice

Într-o secvenţă de discurs dominată de acord amplificat, pot să existe mai multe realizări ale celor trei tipuri de intervenţii conversaţionale: *recunoaşterea, acceptarea evaluativă* şi *accentuarea.* Adesea, accentuarea poate surveni direct după un *back-channel* (*recte* după o recunoaştere) sau după o altă accentuare. Condiţia obligatorie pentru întreaga mişcare de amplificare este ca discursul să conţină indicaţia că există un fond de cunoştinţe comune. Problema existenţei unei cunoaşteri împărtăşite poate părea ceva extrem de banal. Orice discurs presupune un background partajat de informaţii, dar în cazul acordului amplificat trebuie să existe în mod expres o indicaţie a acestei enciclopedii împărtăşite, a unor valori comune etc. Perechea de adiacenţă formată din replică incitantă şi din confirmarea ei, cât şi back-channel-urile şi replicile de recunoaştere care sunt presărate abundent garantează formarea unui fond de date comune.

În (2), accentuarea de la 5A (*S-au resemnat, au acceptat, au acceptat mai ales.*) se realizează printr-o repetiţie evaluativă (cf. locuţiunea adverbială *mai ales*). La (7), replica de accentuare 5A ([*Sunt*] *foarte îngăduitori, foarte îngăduitori, pentru că...*) vine imediat după un act de confirmare. Procedeele lingvistice care se folosesc sunt: o parţială heterorepetiţie (*i.e.* actul de confirmare), o amplificare prin superlativ şi o încercare de a forma o justificare cu *pentru că.* Cu alte cuvinte, replica de accentuare a acordului se realizează – dacă ar fi să luăm în calcul şi forţele ilocuţionare – prin intermediul unei succesiuni de acte verbale: confirmare, accentuare sau insistenţă şi justificare.

La (3) (cf. 3A), accentuarea se obţine folosind îngrăditorii de referenţialitate *nici măcar* şi *nici nimic*, ataşaţi la un conţinut propoziţional repetitiv. Aceşti îngrăditori declanşează implicaturi cantitative care limitează domeniul referenţial al discursului.

La (4), secvenţa de accentuare din cadrul mişcării de amplificare a acordului începe cu o supoziţie 'p' (cf. (4), 2B: *Cei care sunt născuţi în Germania.*) şi se încheie cu acelaşi conţinut propoziţional, dar trasformat din supoziţie în convingere împărtăşită (cf. (4) 5A, unde e relevant faptul că locutorul diferă). Cu alte cuvinte, discursul reia şi metamorfozează valoarea aceleiaşi informaţii de-a lungul mai multor replici. Doar gradul de adevăr al lui 'p' şi

relațiile interpersonale – care se solidifică – se schimbă. Accentuarea constă, în acest caz, din mai multe heterorepetiții, mai puțin atenuatorul *măcar* care este eliminat pe parcurs. Multiplele confirmări ale aceleiași idei îi accentuează forța adevărului. Acordul amplificat este obținut tacit în acest caz, fără să se recurgă la marcatori de amplificare. Ultima replică, 6C, are o valoare justificativă, conectorul *pentru că,* fiind subînțeles la inițiala replicii, și se asociază pragamtic, în sensul că este parte componentă din replica 5A de accentuare.

Mișcarea de amplificare a acordului poate fi obținută și fără mărcile pragmatice specializate pentru acord, doar prin partajarea cunoașterii unui fapt, cum se întâmplă la (5):

(5)
1 A: Voi N-AȚI avut probleme cu turci↓ cu: cu: a- aprins case-n care stau turci pentru //
[
2 B: B-au fost↓ CUM să nu↓ au FOST la un moment dat niște d-astea
3 C: **Nu↓ în DÜsseldorf (diusăldorf).=**
4 B: **= În Düsseldorf (diusăldorf)? În Düsseldorf nu↓ da' au mai FOST în alte părți cu //**
5 C: **Aia ȘTIU c-au fost.**
6 B: **Da. Au FOST niște chestii.**
[
7 C: **Și cu kurzi↑ și cu //**
8 B: **Da da da. Și cu kurzi↑. Au FOST↓ CUM să nu. Că ai impresia că: ⊥ ȘTII cum e↓//**
(CORV, p. 128)

Replica de accentuare 8B are următoarea structură: întâi este secvența de acceptare realizată prin tripletul de afirmație *da, da, da*, apoi urmează o heterorepetiție (*și cu kurzi*), care consolidează datele pe care se întemeiază acordul, după care replica se continuă cu un pragmatem fatic de acceptare cu funcție de ecou, *cum să nu*, ce are rolul de a-l implica pe interlocutor; în final, urmează o justificare incompletă (*[pentru] că ai impresia...*) și toată intervenția se încheie cu marcatorul discursiv *știi cum e*, cu valoare fatică, epistemică și de implicare sau de *captatio benevolentiae.* Procesul de împărtășire a cunoașterii este activ de-a lungul întregii secvențe, chiar dacă anterior au existat câteva confirmări.

Valorile acționale ale replicilor din această secvență sunt: 1A – întrebare retorică incitantă; 2B – contrazicere sau dezacord; 3C – dezacord parțial; 4B – acord parțial și o primă confirmare a presupoziției purtate de întrebarea retorică (din acest moment secvența începe să capete turnura acordului amplificat); 5C – confirmare; 6B – recunoaștere și confirmare; 7C – informație narativă și totodată incitantă care este parte integrantă din mișcarea de amplificare a acordului; 8B – confirmare și accentuare. Astfel, la (5), amplificarea acordului

se face printr-un porces laborios de împărtăşire mutuală a cunoaşterii, în care interlocutorul este angrenat – dovadă expresiile-ecou de confirmare – şi în care i se atribuie rolul de garant al corectitudinii informaţiei.

În secvenţa:

(6)
1A: Şi↓ . a doua zi nu↓ dar a treia zi Victor mi-a declarat FOARte limpede↑ <MARC Nu mai am bronşită. MARC> Victor hârâIA ↓
2 B: **mhm↑**
3 A: avea pieptul plin↓
4 B: **mhm↑**
5 A: [imită respiraţia hârâită] îi simţeam↑ uneori îi spuneam TuŞEŞte↓ că simţeam că: .
6 B: Bronşită cronică? SAU în clipa aia avea//
7 A: CROnică. Şi tabagică.
8 B: **Aha.** [îşi drege glasul]
9 A: **N-A mai avut nimic.** <MARC Dintr-o si- (AK) dintr-o zi↑ . BRUSC. MARC>
10 B: **Şi gata? Şi:: s-a//**
11 A: **Şi de-atunci↑ nu mai are nimic.**
12 B: **Pffff. <J FORmidabilă chestie J>** =
(CORV, pp. 136–137)

replica 12B de accentuare este prefaţată de interjecţia fatică de uimire, *pfff!* urmată de un anaforic lexical (*chestie*) cu superlativ. Elementul anaforic repetă la nivel presupoziţional informaţia introdusă anterior, indicând că procesul de transfer de informaţie dintre locutori s-a produs.

În concluzie, putem spune că secvenţa de acord amplificat are o structură la care colaborează toţi sau aproape toţi locutorii. Ea este obţinută treptat. Sunt trei mişcări conversaţionale care se individualizează în cadrul secvenţei de acord amplificat: mişcarea de formare a unui fond comun de cunoştinţe, de amplificare a adevărului informaţiei printr-o aderare la adevărul ei „cu tot sufletul" şi deci de amplificare, şi mişcarea de confirmare[188].

---

[188] Alte exemple citate parţial: (7) [discuţie despre engleza vorbită de emigranţii români] 1 A:Unii copii de fapt↓ trec foarte repede voiIT↑. /î la engleză↓ şi: vorbind româneşte CU accent englezesc↑ dar /î: nu vorbesc bine nici engleza adică ↓ sânt ⊥ şi: este un lucru desTUL de răspândit↑ se pare: /// 2 B: Sânt îngăduitori /î: americanii faţă de cei /// 3 A: Sânt Sânt FOARte îngăduitori. /// 4 B: cu dificultăţi? /// 5 A:FOARte îngă- FOARte îngăduitori↑ pentru că:: . sânt (AK) nu poţi să spui exact ce sânt ei↓ (CORV, p. 112); (8) 1 A:Cel mai drăguţ a fost. cu cartea de BRIDGE↓ pe care-a scris-o tata↑ fără să ştie bridge↑ punându-şi un /î nume de autor străin↑ ca să fie interesant↑ /// 2 B: [râde] /// 3 A: Şi a făcut acest manual DE bridge↑ care s-a vândut CA pâinea caldă↑ şi pe care mu:ltă vreme dup-aia↑ . î se bazau unii în diverse disCUţii↓ = /// 4 B:Făcut de un om care nu ştia bridge. [râde] /// [ ] [ ] /// 5 A: care nu ştia bridge↑ şi care era un G. oarecare. (CORV, p. 147)

O ANALIZĂ PRAGMATICĂ A FRAZEOLOGISMELOR ÎN CONVERSAŢIE*

Utilizarea expresiilor idiomatice şi a pragmatemelor în interacţiunea verbală spontană nu se face aleatoriu. În această lucrare încercăm să expunem câteva criterii specifice care reglează acest fenomen, în afara celor de tipul gradului de spontaneitate, de creativitate şi de familiaritate ale vorbitorului şi, parţial, ale interlocutorului. Excerptarea frazeologismelor a fost făcută din conversaţii de tipul relatărilor despre probleme personale. Iorgu Iordan arăta în *Stilistica limbii române* (1944, p. 294) că numărul expresiilor este cu atât mai mare cu cât enunţiatorul este mai spontan şi mai puţin cult, ceea ce nu credem că este realmente un criteriu, ci o posibilitate[189]. P. Drew şi E. Holt (1998) au observat că „expresiile figurative"[190] au legătură cu fenomenul de tranziţie de la un subiect de discurs la altul şi că cele mai frecvente zone discursive în care survin frazeologismele sunt cele de terminare a unui topic.

În studiul de faţă, am avut în vedere nu numai frazeologismele construite în jurul unui trop, ci şi pragmatemele care le pot însoţi, adică clişeele conversaţionale cu rol pragmatic de structurare a discursului (cf. Mel'čuk, 1998; Pop, 1998; v. *supra* ***Modificări ale frazeologismelor condiţionate pragmatic***), care adesea însoţesc frazeologismul, ca: *eu ce vă spun?, dacă eu vă spun?, păi d-asta, da!, n-are treabă!, ce era pe noi, îţi închipui!, ia vezi!* etc. Pragmatemele se deosebesc de frazeologisme prin faptul că sunt formule de conversaţie folosite în macroacte discursive, de tipul deschiderii sau închiderii unei discuţii, acordului, dezacordului, complimentelor, atenţionărilor şi, în general, al tuturor acţiunilor discursive „ritualice". Ele au o valoare pragmatică foarte puternică, adesea nu

---

* Studiul a apărut, mai întâi, în volumul *Limba română – aspecte sincronice şi diacronice. Actele celui de-al 5-lea Colocviu al Catedrei de limba română, 8–9 decembrie 2005*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, 2006, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 525–537.

189 Pe de altă parte trebuie să recunoaştem că există vorbitori care sunt înclinaţi să folosească frazeologisme mai mult decât alţii, însă fără a se putea raporta acest lucru la gradul de cultură al locutorului, ci mai curând la registrul folosit, la context, la tipul de gândire al vorbitorului, la sensibilitatea lui, la scopurile interactive pe care le urmăreşte în cadrul comunicării ş.a.

190 În lexicologia şi lexicografia românească sunt preferaţi termenii de *frazeologism, idiomatism*. Ceea ce autorii citaţi înţeleg prin *expresii figurative* reprezintă frazeologisme care conţin un trop.

conțin tropi, mai mult se constată o delexicalizare a sensului propriu al unora dintre cuvintele lor alcătuitoare, deci tendința ar fi să se caracterizeze prin absența valorii descriptive. În comparație cu expresiile frazeologice, sunt mai rar înregistrate lexicografic. Ele realizează frecvent un act de vorbire sau participă la un act de vorbire, transmit informații despre atitudinea propozițională a vorbitorului față de o secvență discursivă și/sau sunt angrenate într-o mișcare discursivă mai amplă. Preponderent, pragmatemele au o funcție pragmatică, se încadrează în rutine conversaționale, au un rol (inter)acțional, în timp ce expresiile frazeologice au o funcție expresivă și descriptivă prioritară.

De asemenea, nu ne-am limitat numai la frazeologismele și la pragmatemele care apar la sfârșitul unui subiect discursiv, ci am făcut unele observații privitoare la funcționarea acestora și în alte poziții discursive. Observațiile de aici confirmă rezultatele studiului lui Drew și Holt, trasând unele direcții care ar putea fi urmărite în analize mai aprofundate.

În conversație, tranziția de la un topic la altul este rareori clar delimitabilă; trecerea se face uneori gradual, cu pași mici, iar alteori cu salturi. Discuția începe de la subiect, adesea destul de neclar sau de vag, ca să se termine cu o problemă care e foarte diferită de cea inițială[191]. Drew / Holt (1988) observă că expresiile idiomatice funcționează ca niște enunțuri-pivot între două topicuri. „Tranzițiile idiomatice de pivot" (*ibidem*) conțin – arată autorii citați – expresii idiomatice de tip propozițional. Frecvent, propozițiile idiomatice sunt legate tematic de primul subiect al discursului, dar au un potențial de independență, permițând trecerea spre următorul topic sau subtopic. Expresia idiomatică este pivotul între cele două tematici discursive. Ea rezumă topicul anterior și constituie o punte spre relatarea următoare. Am constatat că enunțurile-pivot pot să nu fie realizate obligatoriu prin „expresii figurative", ci pot fi pragmateme, adică expresii pragmatice, de exemplu:

(1)
1 CJ: Fără să ne spuie↑ fără nimica↓ a venit. Și zice CUM stați voi aicea↓ CUM. Cu copiii mici↑ cu nu știu ce. Da' NU se poate.
2 VJ: Și-avea drepTAte. =
3 CJ: = Și și:: eu↑ nu ⊥ **CE eRA pe noi↓ ț-nchipui**. . . Și-am plecat cu: cu:: .. Irimia↑. . . cu:: . . doica↑
(CORV, p. 47).

Enunțul exclamativ clișeizat, devenit rutină conversațională (*ce era pe noi, ți-nchipui!*), este un astfel de „pivot" între un topicul 'rămânerii pe loc' și subtopicul lui (cf. *Și-am plecat cu Irimia, cu doica...*). Implicatura clișeelor pragmatice este de

[191] Sacks și Jefferson s-au ocupat de acest aspect, care a devenit apoi una dintre datele teoretice foarte des citate ale disciplinei.

polaritate negativă, glosabilă prin: „A fost groaznic.”. Ea interferează cu aserțiunile ulterioare şi îşi extinde valabilitatea asupra subtopicului următor, rămânând activă până în momentul în care o altă inferență va fi favorizată de comunicare. Cele două pragmateme – *ce era pe noi!* şi *îți închipui!* – se caracterizează prin funcțiile lor rezumative şi aluzive. Prima este o pro-construcție narativă care ține locul unei secvențe din relatare. Ea rezultă în urma ciocnirii dintre deziderate le Maximei Calității (care în mod normal ar favoriza o relatare *ad litteram* a evenimentelor) şi dezideratele Maximei Cantității (de informație). Vorbitorul cunoaşte toate informațiile, are „dovezi” despre ele, deoarece fiind o relatare din viața personală le-a trăit, însă nu reuşeşte să facă o selecție între ele. Această tensiune poate duce şi la apariția unor construcții pro-narative (cum este cazul celei de față sau al altora de tipul *fără nimica, cu nu ştiu ce/cine, şi toate cele necesare* etc.) al căror vag inerent va fi rezolvat de către interlocutor, acesta trebuind să-şi „imagineze” situația respectivă. Indicația de suplimentare tacită a sensului este dată explicit de către locutor interlocutorului său prin intermediul marcatorului fatic *îți închipui!*.

Drew / Holt (1998) constată că, datorită frazeologismelor plasate la final de topic, o serie de informații referențiale disparate din partea precedentă a discursului încep să se lege într-o tematică, capătă profil topical. În absența frazeologismului, discursul ar fi fost mai puțin clar. Faptul că idiomatismele au capacitatea de a topicaliza o serie de informații a generat rutina conversațională a sugerării subiectului prin citatul frazeologic[192].

Față de față de rezultatele la care au ajuns P. Drew şi E. Holt, se mai poate adăuga că expresiile idiomatice care apar la sfârşitul unui subiect de discurs au capacitatea de a încărca textul (ce are adeseori informații referențiale sumare, chiar goluri de referențialitate irecuperabile pentru interlocutor) cu sensuri inferențiale care îi dau sau îi sporesc coerența şi forța persuasivă, care îi complinesc referențialitatea incompletă şi îi rezolvă echivocurile. De multe ori un discurs, prin literalitatea lui destul de neclară, sumară ori vagă, nu ar putea decât cu oarecare greutate să capete o proeminență tematică pentru interlocutor în absența frazeologismului (cf. exemplul (7)). Frecvent, enunțurile cu idiomatisme care conțin metafore, hiperbole, comparații exagerate, tautologii declanşează în discurs implicaturi de tipul celor superlative, fie în sens pozitiv, fie în sens negativ. O altă nouă constatare este aceea că frazeologismele terminale sunt încadrate în mişcări discursive mai ample, de tipul aceleia prin care se obține un acord amplificat între vorbitori. Totodată, amintim că terminarea unui topic este tot o mişcare discursivă sau un macroact conversațional, ceea ce are avantajul de a putea localiza cu mai multă exactitate locul sau tipul de replică în care apare idiomatismul.

---

[192] Iată un exemplu: „Trăgând cu urechea, la început fără să vreau, la o conversație între nişte puştoaice sub geamul meu, am prins nişte frânturi – ceva despre cât e Alin *de mişto*, despre faptul că Anca *se dă la el*, despre cât e Mara de *căzută în bot* după Cristi şi cum *se tot fredonează* pe lângă el.” (Simona Popescu, *Exuvii*, [ediția a II-a], 2002, Editura Paralela 45, p. 201)

Acordul amplificat şi încheierea unui subiect discursiv sunt activităţi conversaţionale care se suprapun frecvent. Mai mult, se pare că strategia preferată de încheiere nu numai a unei conversaţii, dar şi a unui subiect de discuţie este printr-un acord amplificat. Cu alte cuvinte, tendinţa este de a realiza o stare de comuniune conversaţională, în cursul căreia o serie de informaţii ajung să fie împărtăşite de aproape toţi vorbitorii. Acordul amplificat creează interlocutorilor starea psiholingvistică „a aceleiaşi lungimi de undă", în care bucuria adeziunii şi backgroundul comun de informaţii se intercondiţionează. Regularităţile care dau unitate acestei mişcări discursive sunt de găsit la nivelul unor replici specifice, caracterizate prin particularităţi structurale (v. *supra* ***Amplificarea acordului: bucuria comunicării***).

Nu întotdeauna la finalul unui topic discursiv apare un frazeologism, şi nu întotdeauna încheierea subiectului de discuţie se asociază cu o mişcare de acord amplificat, dar atunci când cele trei particularităţi – închiderea unei teme de conversaţie, frazeologismul şi mişcarea de acord amplificat – se întâlnesc în aceeaşi secvenţă, frazeologismul apare încorporat în replica de accentuare, mai precis în partea ei justificativă, sau într-unul din membrii perechii anticipare (incitantă) – confirmare (v. *supra* ***Amplificarea acordului: bucuria comunicării***).

O altă observaţie generală extrasă din corpusul analizat[193] (ceea ce îi dă un statut de ipoteză ce îşi aşteaptă validarea sau infirmarea) se referă la caracterul paradoxal al secvenţelor narative cu frazeologisme la final. Este vorba fie de situaţii în care frazeologismul conţine un paradox sau o construcţie paradoxală (cf. *de vindecat nu te mai* ***vindeci*** *decât cu* ***pământ galben****, a* ***împăca capra cu varza****, a* ***avea*** *în cap o* ***turmă de iepuri***), fie de mici naraţiuni care, prin plasarea idiomatismului în finalul lor, transmit la nivel inferenţial ideea că se înscriu în categoria a ceea ce este paradoxal, improbabil, neobişnuit, neaşteptat, de fapt inedit şi demn de a fi relatat. Termenul de „paradoxal" este folosit aici într-o accepţiune foarte largă, ca indicând situaţii, stări de fapte contare expectaţiilor conversaţionaliştilor sau contrare unei opinii comune, care au capacitatea să producă o surpriză conversaţională interlocutorului, să îi ţină treze atenţia şi interesul.

Frazeologismele au funcţia pragmatică nu numai de a participa la mişcarea de închidere a temei de discuţie, dar şi de a indica în ultimă instanţă că stările de fapte relatate ţin de paradoxalul cotidian şi mărunt, însă demn de a intra într-o conversaţie. Aceasta poate să fie una din indicaţiile pragmatice constante aduse de secvenţa frazeologică în comunicare. Astfel, în relatarea de la (2), care conţine aserţiuni de a căror vericondiţionalitate vorbitorul nu se îndoieşte câtuşi de puţin (cf. *acolo unde ştiam noi cu precizie c-am fost; aici este locul unde; aici, precis, uite!; erau* ***numai****...*), cele două frazeologisme – *a scăpa cu viaţă* şi *cu voia lui Dumnezeu* – marchează caracterul paradoxal al evenimentului.

---

[193] Am făcut analiza a 25 de exemple din I. V. şi din CORV şi am verificat în jur de cincizeci de alte contexte cu frazeologisme la final de topic din aceleaşi surse.

(2)
ne-am dus. am căutat <MARC DOuă ore> victore↓ să vedem un loc↓ unde bătuseră ei cu tunurile↑ unde să-ncap EU culcat şi să-ncapă costică culcat n-am găsit între gropile de obuz↑ acolo unde ştiam noi cu preCIzie c-am fost↓ <R nu era încă în cîmpu dă mine↑ era mai încoace↑ unde ne prinsese↑> N-A:M n-am găsit nici un loc acolo unde să-ncap eu culcat. prin urmare **cum am scăpat eu dăcît cu voia lu dumnezeu de-acolo. vezi? aşa că e Limpede**. „băi costică↓ eşti sigur aici?" „domn' sublent↓ AIcea este locu unde# am fost_eu↑ şi dumneavoastră aţi fost aicea↓ precis↓ uite." erau# numai margini dă gropi↓ de obuz↓ <Î,R nu era nicăieri un loc unde să-ncap eu culcat.> <J,L **şi-am scăPAT cu viaţă.**>
(I. V., p. 49)

Expresia verbală din final este precedată de *şi conclusiv* care o transformă în formulă de încheiere narativă. La nivel argumentativ, ea este teza vorbitorului. Frazeologismul final vine în contrast cu aserţiunile relatării şi declanşează o implicatură conversaţională din seria expectaţiilor neîmplinite, şi anume implicatura imprevizibilului şi a caracterului excepţional al situaţiei.

Aceeaşi situaţie narativă construită în jurul unui paradox apare în exemplul (3), care începe cu o replică clişeizată de introducere a subiectului discursiv (cf. *cel mai drăguţ a fost cu ...*) urmată de informaţia topicală.

(3)
1 SG: **Cel mai drăguţ a fost. cu** cartea de BRIDGE↓ pe care-a scris-o tata↑ fără să ştie bridge↑ punându-şi un /î nume de autor străin↑ ca să fie interesant↑
2 LDJ: [râde]
[...]
3 SG: Şi a făcut acest manual DE bridge↑ care **s-a vândut CA pâinea caldă**↑ şi pe care mu:ltă vreme dup-aia↑ . î se bazau unii în diverse disCUţii↓ =
4 LDJ: Făcut de un om care nu ştia bridge. [râde]
[ ] [ ]
5 SG: care nu ştia bridge↑ şi care era un G. oarecare.
(CORV, p. 147)

Replica de la (3SG) închide subiectul discursiv. Ea conţine expresia frazeologică *a se vinde ca pâinea caldă,* prefaţată de o formulă de încheiere care are rolul de a relua referentul cel mai proeminent al discursului (*şi a făcut acest manual de bridge care...*). Formula de încheiere topicală mai conţine un *şi conclusiv* şi o sintaxă „subiectivă", cum o numeşte Iordan, adică cu schimbări de topică, aici punerea în evidenţă a referentului prin determinare deictică. Intervenţia de la 3SG este prima

dintr-o serie de alte replici de subliniere şi de confirmare (cf. şi râsul ca paraverbal de confirmare) prin care se realizează actul conversaţional de amplificare a acordului între interlocutori. Atât la debutul secvenţei narative, cât şi în mişcarea conversaţională de acord amplificat din final se accentuează ideea de paradoxal. Având în vedere că, în cadrul conversaţiei spontane, dezvoltarea topicurilor are alte ritmuri şi dimensiuni mult mai alerte şi mai disproporţionate în comparaţie cu naraţiunea literară, locul narativ (3SG) în care survine idiomatismul reprezintă punctul culminant al naraţiunii şi totodată finalul relatării. Ce urmează după această replică sunt alte două intervenţii de subliniere a stării de acord instalat între participanţii la comunicare, replici care nu mai conţin informaţii narative noi, ci doar reluări sau lexicalizări ale unor inferenţe contextuale (*Era un G. oarecare*).

Capacitatea idiomatismelor de a fi expresii „ale creativităţii anonime" şi totodată expresii prototipice pentru stări de fapte diferite între care se poate stabili o asemănare determină trecerea de la particular la general, constatată în naraţiunile cu frazeologisme. Ridicarea la un grad de prototipicitate a unor secvenţe narative care au un frazeologism facilitează ulterior trecerea către un alt (sub)topic. E. Holt şi P. Drew au observat că pot să existe similarităţi lexicale între expresia idiomatică şi următorul topic. Într-o discuţie axată pe tema călătoriei cu trenul într-un loc mai depărtat, frazeologismul de la nivelul replicii (6 +A), care apare într-o construcţie concesivă de tipul celor superlative, îi determină vorbitorului selecţiile lexicale din următoarea replică (8A):

(4)
1 B: ştii cînd pleacă?
2 A: nu ştiu cînd pleacă. # # dacă-l văd mîine pe răzvan să-ţi dea un telefon [ca să stabiliţi ↑
3 B: [da
4 + A: plecaţi împreună
5 B: că nu ştiu unde să-l găsesc. păi d-asta ↓ da.
6 + A: că e drumu ăla dă mă mă plicti- **făceam ca maimuţele p-acolo**. de la lugoj încolo am rămas singuri eu şi cu anamaria dă ↓
7 B: da ↑ a:oleu ((rîde))
8 A: nu. **e ciudat ↓ [douăşpe ore**
(I. V., p. 39).

Remarca *E ciudat.*, este un posibil comentariu la enunţul frazeologic anterior sau la implicaturile declanşate de acesta, iar amănuntul referenţial *douăsprezece ore* ţine de starea de fapte relatată. Este un amănunt relevant, care justifică selecţia lexicală curajoasă a idiomatismului argotic *a face ca maimuţele*. Se vede clar că între opţiunea unei exprimări literale ('Mă plictiseam.') şi a uneia frazeologice mai şocante, vorbitorul o preferă pe a doua. Varianta frazeologică de exprimare împinge

relatarea înspre final mai mult decât ar face-o corespondenta ei literală. Frazeologismul, care dă o turnură de final de topic replicii (6 + A), împreună cu secvențele de la (8A) înscriu relatarea în cadrul întâmplărilor care au ceva paradoxal. Implicaturile superlative și negative declanșate de expresia argotică (de tipul 'A fost groaznic.') formează o punte către informația livrată în replica (8A), cu care interferează și se armonizează. Această ultimă replică are o dublă funcționalitate: de închidere a subiectului, dar și de reluare a lui. Ea debutează cu marca pragmatică de închidere a unui topic și totodată de disociere de acesta (cf. *nu* rostit cu intonație terminală), după care apar două secvențe de ancoraj la topicul precedent (expresia de atitudine propozițională *e ciudat* și amănuntul *douăsprezece ore*). Întreaga secvență ce se întinde de la 3B la 8A este o mișcare de acord amplificat, creat în jurul unei oferte (cf. 2A), cu întreruperi și continuări, cu replici justificative de accentuare a acordului, cu altele de acceptare (*păi de-asta, da!*), cu semnale de confirmare (cf. 7B). Cu alte cuvinte, perechea de adiacență formată din ofertă și acceptarea ofertei este înglobată în cadrul unei mișcări conversaționale de amplificare a consensului, ceea ce în plan lingvistic are ca efect un schimb conversațional mai bogat, iar în plan interacțional o stare de armonie, de cooperare, de politețe, de familiaritate și de egalitate între interlocutori.

Frazeologismele expresive și pragmatemele constituie puncte marcante ale unui discurs care influențează selecțiile lexicale ulterioare, dar care la rândul lor sunt influențate de mecanisme discursive anterioare ocurenței lor în fluxul conversațional. Ele au o distribuție nealeatoare în conversație, dominată de mecanisme cum ar fi cel al încheierii unui topic, de mișcarea conversațională prin care se formează acordul amplificat sau, probabil, de funcționarea perechilor de adiacență. Pentru pragmateme, a căror funcție este în primul rând sau chiar exclusiv pragmatică, aceste observații ce privesc constrângerile pragmatice care le predetermină ocurența nu reprezintă o noutate. Prefețe și clișee pragmatice există pentru aproape fiecare tip de act verbal și pentru diversele strategii ale politeții. Adeseori, pragmatemele sunt cristalizări lingvistice ale mecanismelor pragmatice ale comunicării și ale obișnuințelor și strategiilor conversaționale. Mai surprinzătoare devin însă aceste observații în momentul în care sunt puse în legătură cu expresiile frazeologice descriptive. Se știe că pentru idiomatisme sunt specifice, în primul rând, funcția expresivă și cea descriptivă sau referențială. Aceasta din urmă este activă dacă idiomatismul apare în enunțuri asertive. Există însă situații frecvente în care frazeologismul își pierde sensul descriptiv, sau invers, în care are inițial un sens acțional ce ajunge, prin „izolare" cum arată I. Iordan, să capete un sens descriptiv[194]. În exemplul (5), frazeologismul

[194] Pentru acestă ultimă situație, ne gândim la idiomatisme de tipul lui *prinde-o Cecilio* (cf. Iordan, 1945, p. 293); *bea, Iancule, apa toată* (*ibidem*); *vrei, nu vrei, bea Grigore aghiazmă; de Doamne-ajută* care ajung să fie folosite descriptiv, referențial și asertiv, ca în: *A făcut o treabă de Doamne-ajută, M-am trezit că m-a pus în situația vrei nu vrei bea Grigore aghiazmă.*

contextualizat *a strica un telefon pe Ducu*[195] este actualizat într-o interogativă retorică, într-un autoîndemn construit cu verbul *a merita* impersonal şi interjecţia *hai* (*hai că merită să stric un telefon pe...!*), context în care îşi pierde funcţia descriptivă şi capătă o funcţie acţională, pragmatică.

(5)
1 A: şi # eu aştept de la TINE **un telefon**↑ da' adriana↓ e FOARTE serios.
2 B: ştii ceva↑<$_R$ de CE **să nu stric eu un telefon pe ducu** poate că-l prind (xx) [că poate el şi-o fi scris **număru**>
3 A: [ia vezi↓ dar# bun↓ ar fi⊥ şi-atunci îl **sun** imediAT **pe victor**
4 B: da
5 +A: pentru că dacă-mi spui că au vîndut-o azi↑ chiar **pot să zic că e un o soartă.**
6 B: asta **ar fi aşa un una la un milion şansă** =
7 A: = **ar fi chiar un absurd.**
8 +B: fiindcă numai ieri erau complet tufliţi că:: trebuie s-o ia de la capăt =
9 A: ((din altă cameră)) = iar ţie fireşte nu ţi-a dat prin gînd să-mi spui↑ că de UNDE să ştii.
10 B: nu↓ păi ştiam că aveţi maşină↓ î:: nu m-am gîndit că vreţi o maşină:: la mîna doua↓ ştiu eu↑
(I. V., p. 40).

Secvenţele marcate din acest exemplu (cu caractere aldine) formează câmpuri lexico-semantice unitare, care indică interdependenţele lexicale şi simetriile sintactice (cf. *pe Ducu, pe Victor*) dintre frazeologism şi secvenţele libere din jurul lui. Frazeologismul *a strica un telefon pe* ... apare într-o replică de iniţiere a unei oferte, mai exact a unei propuneri, deci în prima secvenţă a perechii de adiacenţă [propunere – acceptare], şi imediat după un alt act de vorbire de categoria celor directive (cf. 1A). Marcatorul pragmatic cu valoare fatică şi epistemică *ştii ceva?* introduce actul de ofertare precipitată care suspendă actul directiv anterior (cf. 1A), devenit irelevant. Acceptarea ofertei se face printr-un alt marcator discursiv (*ia vezi!*). Urmează apoi, de la 5A la 8B, o succesiune de replici în care participanţii la comunicare resping, de comun acord, o alternativă improbabilă şi indezirabilă, enunţată la (5 + A) de vorbitorul A în cadrul unei strategii discursive de „a pune răul înainte". Această parte a conversaţiei este plină de construcţii cu verbul *a fi* impersonal pe cale de clişeizare sau de expresii frazeologice propriu-zise, fără o valoare expresivă specială, unele folosite impropriu din pricina emoţiei vorbitorului (*a avea/a fi o şansă de unu la un*

---

[195] Frazeologismul argotic şi glumeţ *a strica un telefon pe* ... invariabil presupune contextualizări şi admite variante de tipul *a strica o vorbă cu cineva, a strica o întrebare.*

milion, a o lua de la capăt, a fi absurd şi, eventual, *e o soartă*). Prezenţa lor denotă un ritm de discuţie rapid, care are nevoie să facă recurs la secvenţe lexicale „prefabricate" şi în cursul căruia vorbitorii se contaminează frazeologic unul de la altul[196]. Frazeologismul – care apare în forma coruptă (*ar fi una la un milion şansă*), probabil accident datorat grabei – are un efect contaminant asupra replicii următoare. La (7A), vorbitorul preia structura gramaticală a expresiei anterioare, realizând o colocaţie cu formă coruptă (*ar fi chiar un absurd*). De asemenea, ambele replici mai au în comun funcţia argumentativă de justificare. Forma frazeologică (sau prefrazeologică în cazul colocaţiei *ar fi absurd*, în eşantion *ar fi (chiar) [un* (sic!)*] absurd*), structura gramaticală asemănătoare şi identitatea argumentativă a intervenţiilor, orientarea convergentă a replicilor, cooperarea conversaţională, toate demonstrează efortul comun de respingere a unei ipoteze indezirabile în care sunt angajaţi cei doi locutori. Marcarea argumentativă şi pragmatică a discursului pare a fi mai importantă aici decât corectitudinea lui. Seria de replici de la (5 + A) la (8 + B) alcătuieşte un act conversaţional secundar de acord amplificat, realizat însă indirect, prin rejectarea unei ipoteze nerealiste şi de nedorit, act care este subordonat celui principal de ofertare de la nivelul (2B–3A). De asemenea, se poate observa că densitatea de secvenţe lexicale „prefabricate" creşte pe măsură ce această secvenţă se apropie de final (a se vedea că la 9A se deschide un alt subtopic).

Uneori subiectul de discurs nu mai este o relatare de fapte, ci o argumentaţie care se încheie cu o expresie a paradoxului. Fragmentul de mai jos este construit pe o structură de acord parţial de tipul *da, dar...*, în care paradoxul are valoarea argumentativă de justificare a unei teze diferite de teza apărată de interlocutor. Frazeologismul încheie argumentaţia unuia dintre participanţii actului de comunicare şi face trecerea spre o nouă intervenţie[197].

(6)
1 A: nu vrei chiar să te facă↓ **{T1}** da' ai suferinţe↓ şi ă:: pă măsură ce avansezi în: vîrstă↓ astea se agraVEAză↓ produc dureri↓ şi durerile sînt NEplăcute şi te duci să să-ţi dea ceva ca să calmezi durerea aia. **că de vindecat↓ NU te mai vindeci [decît {T2}**
2 B: [doamnă↓ **{T2}**
3 + A: <$_{F,@}$ **cu pămînt galben**>. **{T2}**
4 + B: doamnă înţeleg↓**{T2}** da' vreau să vă mai dau un un alt exemplu. **{T3}**

(I. V., p. 33)

---

[196] Termenul de *contaminare* nu are o accepţiune tehnică specială, nu este o variantă a noţiunii de *contaminaţie terminologică*, prin care se înţelege formarea unei unităţi frazeologice hibride.
[197] Am introdus notaţiile **{T1}**, **{T2}**, **{T3}** pentru a indica succesiunea „cu paşi mărunţi" a subiectelor de discurs.

Expresia idiomatică *că de vindecat nu te mai vindeci decât cu pământ galben* încarcă inferențial discursul. Ea este introdusă de forma scurtă, folosită în registrul oral, a conectorului argumentativ *pentru că,* și are o structură tematizantă care circumscrie problematica discutată.

Potențialul inferențial mare al unui idiomatism construit în jurul unui paradox contrabalansează ponderea pe care o au expresiile vagului, ale aproximării, ale căutării expresiei celei mai adecvate și ale concesiei, ca *mă rog, era o chestie, să zicem, cum să spun, parcă, eventual dacă aş putea cumva..., cam asta, cum aş putea să...,* pauza de ezitare plină *„ă:"*, dând astfel fragmentului (7) greutate topicală:

(7)
1 B: mă gîndesc eventual **dacă aş putea cumva** ↓ cam asta îmi umbla mie prin minte dimineață ↑ să:: găsesc o optică MAI generală ↑ în care chestia asta să intre ca un capitol [știi ↑
2 A: [ca un capitol gîndesc să nu iau enunțul aşa ca: palier de mijlo:c pentru ce este sub enunț și pentru ce este peste enunț ↓ pentru ca o parte să fie de: pragmatică a textului dialogului **nu ştiu ce**
3 A: care nu ți-e inclus ca sub-
4+B: pentru că titlul meu e aşa ↓ enunțul ↑ stru- enunțul ↑ structuri semantice ↓ și mă
5B: ca unitate
6A: da
7+B: **mă rog** unitate minimală de mesaj **să zicem** ↑
8A: da
9+B: și alta cu: ă:: CUM să spun ↓ cărămizi ALE construcției enunțului ↓ știi ↑ ceea ce
10A: care a fost mai bătut parcă ↓ nu ↑
11B: mai bătut ↓ dar **mă rog** ↑ ce făcusem eu pînă: acuma era: o chestie originală și nefăcută CA atare și se încadra într-o direcție ↑ da' era ceva: nou ↓ însă pe care nu mă mai interesează să-l exploatez în continuare
12A: asta te gîndeai azi dimineață?
13B: **cam aşa** ↓ știi ↑ cum aş putea să încap **să împac capre verze** ↓
(I. V., p. 43).

Replicile (10A–11B) și (12A–13B) sunt o suită a două perechi de adiacență, de tipul intervenție de anticipare care solicită o confirmare (10A și 12A), urmată de confirmarea – parțială, mai întâi (cf. 11B), apoi totală (cf. 13B). Locutorul A, aici cel care depune efortul cel mai mare pentru a ridica conversația la înălțimea armonioasă a unui acord amplificat, nu abandonează acest țel. El face anticipări semantice și uzează de strategia solicitării confirmărilor. Anticipările sunt

specifice politeţii pozitive, şi au fost descrise de Brown / Levinson (1987) drept „comutare a centrului personal” (*personal center switch*), cu alte cuvinte drept o tentativă de intrare în spaţiul mental al gândirii celuilalt. Scopul armoniei conversaţionale este atins.

Am arătat că acordul amplificat este o mişcare discursivă care adesea acompaniază încheierea unui subiect de conversaţie. Acesta nu este însă singura manieră de a închide un subiect de conversaţie. Saturarea semantică a subiectului, altfel spus, livrarea datelor relevante ale întâmplării, duce la epuizarea lui şi reprezintă o altă cale de a ajunge la finalul topical şi eventual de a putea trece la un alt subiect. Expresia idiomatică participă la saturarea semantică a topicului curent şi ajută să se realizeze tranziţia spre un alt subiect chiar şi în lipsa mişcării de acord amplificat, cum e cazul următorului exemplu:

(8)
{T1}1 A: nu. vorbeşte şi cu [ei↓
2 B: [da
3 A: şi răzvan↓ şi doamna c*** ↓ # # măcar sînteţi acolo şi spuneţi <$_{IM}$ a venit grupu din ploieşti>
4 B: da↓ da↓
{T2} 5 A: că aşa am ajuns eu cu anamaria pe la nouă jumate↓ şi <$_{R}$ **vorbisem să ne aştepte cineva> şi mi-a scris că nu au oameni** şi# ne-am dus am orbecăit noi şi-am ajuns în altă parte↓
6 B: uau
7 A: c-aveau multe că[mine↓
{T3} 8 B: [nu. **ăştia ne-au zis că ne aşteaptă.**
{T2} 9 A: şi-aveam toate bagajele-alea aşa **ca # nemîncaţii** şi-am ajuns pe la vreo zece jumate unde trebuia↓
{T3} 10 B: nu↓ acuma **au zis că ne-aşteaptă cineva** şi să le spunem cînd ajungem↓ [ştii↑
11 A: [da
(I. V., pp. 39–40).

Se poate observa că topicul **T2** este reluat de iniţiatorul lui, locutorul A, în ciuda faptului că B începuse un alt topic, **T3**. Intervenţia de la 8B debutează cu marcatorul pragmatic *nu*, care semnalizează că un nou subiect de discurs se lansează simultan cu disocierea de un topic anterior, atunci când are intonaţie terminală, poziţie iniţială în enunţ şi autonomie gramaticală. Intervenţia de la 9A este ancorată de subiectul de conversaţie anterior, vorbitorul A necedând încă dreptul la replică colocutorului său. Deocamdată el încă dezvoltă subiectul **T2.** Trecerea spre un alt topic discursiv se va produce în momentul în care locutorul A va considera că a epuizat semantic subiectul său. Acest lucru se întâmplă în

momentul în care introduce o informație sub forma condensată și plastică a frazeologismului (*și aveam bagajele ălea ca nemâncații*). Transmiterea acestei informații printr-o exprimare literală este simțită ca o alternativă insuficient de relevantă, care nu poate să satureze subiectul. Expresia frazeologică, prin pluralul generic, dar mai ales prin implicaturile de polaritate negativă ('Aveam foarte multe bagaje. / Bagajele erau mari, grele, dificil de dus.' etc.), înscrie topicul într-un prototip narativ al călătorului sărac și al călătoriei stresante. Starea de fapte descrisă este raportată la o situație tipică societății românești comuniste și chiar postcomuniste: căratul mâncării în valize, ca parte din cele necesare călătoriei.

Abia în intervenția de la 10B se schimbă rolurile conversaționale, enunțul având la inițială o combinație a două mărci pragmatice cu roluri net diferite: ***nu** al disocierii de un topic anterior* și marcatorul ***acum(a)** al deschiderii unui nou topic.*

Secvențele marcate de noi cu caractere aldine vor să indice similaritățile lexicale care există în text. Relația semantică „în oglindă" dintre enunțurile *Vorbisem să ne aștepte cineva și mi-a scris că nu au oameni.* (cf. 5A, T2) și *Nu, ăștia au zis că ne așteaptă.* (cf. 8B, T3) demonstrează că topicul al treilea se desprinde din subiectul precedent și se disociază totodată de el.

Secvențele conversaționale de la (5) și (8) conțin dezvoltări discursive ocazionate de acte de vorbire similare: propunerea și sfatul. La (5), unul dintre locutori venea cu o propunere imediat acceptată, după care el lansa o ipoteză narativă indezirabilă, cu un grad mare de improbabilitate, ce va fi respinsă colectiv. Implicatura particularizată de la (5) ar fi: „Să nu pățiți și voi ca noi!". Experiența noastră de locutori ne spune că aceste etape de dezvoltare a discursului, și anume sfat – acceptare – relatarea de experiențe personale cu valoarea unei ipoteze pesimiste („pusul răului înainte") – disociere optimistă de ipoteza răului prefigurat anterior sunt frecvente.

În uzul conversațional spontan, frazeologismele suferă modificări ale formei condiționate pragmatic de schimbul interacțional și de scopul comunicării. Nu avem în vedere aici deconstrucțiile voite ale frazeologismelor după niște trasee de dezasamblare posibile, stabilite de o relație intertextuală în care este angrenat frazeologismul (cf. *Cine fură azi un ou nu se mulțumește să facă mâine omletă.* (*Dilema*, X, nr. 500, 11–17 oct. 2002, p. 19); *pescuitul în mape tulburi* [titlu] (*Academia Cațavencu*, nr. 6, 2003, p. 2), procedeu care a ajuns astăzi o marcă a stilului jurnalistic (v. *supra* ***Modificări ale frazeologismelor condiționate pragmatic***). Ne referim la modificările spontane, fără vreo presiune intertextuală, care alterează forma petrificată a frazeologismului. În general, percepția curentă pe care o avem despre idiomatismele cu tropi este aceea că ele au valoare expresivă și descriptivă. Tendința este ca aceste valori să fie atenuate printr-o serie

de îngrăditori de asertivitate, care sunt determinanți vagi (cf. *cam*), intercalări de incidente cu sens vag (cf. *cum se spune*), mărci ale ezitării (cf. adverbul *aşa*). Atenuarea asertivității frazeologismelor se face, deoarece vorbitorul simte idiomatismele ca fiind prea puternice pentru discursul său şi nu își asumă întreaga responsabilitate a asertării lor (cf. *nu vreau să mă dau, **cum se spune rotund*** (I. V., p. 31), frazeologism care apare în formula de deschidere a unui topic discursiv cu intenții de *captatio benevolentiae*). Semiadverbul *aşa* sau colocația *cam aşa,* ambele cu utilizare vagă, sunt frecvent atenuatori de asertivitate: ***cam aşa**, ştii, cum aş putea să împac capre, verze* (7), *am **aşa cam o turmă de iepuri*** (I. V., p. 42), *ar fi **aşa** un ⊥ una la un milion şansă* (5), *aveam bagajele ălea **aşa** ca nemîncații* (8), *tot **aşa** zmeu a rămas* (I. V., p. 50), *nu simți nevoia să-i calci **aşa** o bătătură?* (I. V., p. 60) etc.

Un alt tip frecvent de modificare este prin contextualizare (cf. *de ce să nu stric eu un telefon pe Ducu?* (5), *făceam ca maimuțele pe-acolo* (4)). Uneori contextualizarea este realizată de ambii vorbitori, frazeologismul fiind transmis din replica unuia în replica celuilalt, situație în care, prin substituție lexicală, el ajunge o colocație al cărei grad de înghețare scade (cf. A: *s-a pus pe fapte mari/* B: *[...] pe cuceriri/ [...]*/A: *cucereşte tot bucureştiu* (I. V., p. 174)).

Folosirea variantei dialectale a frazeologismului, ca o schimbare de cod făcută cu intenții ironice sau umoristice, încadrabilă de asemenea în strategiile politeții pozitive, este un alt tip de schimbare a formei frazeologice (cf. *drac de copchil* (I. V., p. 85) (v. şi *infra* ***Aspecte ale construcției interactive a tropilor în conversație***).

Dezvoltarea discursivă a frazeologismului într-un miniscenariu pornind de la metafora pe care aceasta o conține este un tip de modificare frecventă, ca în:

(9)
1+B: da↓ da' trebuie să mă hotărăsc de fapt ce fac pentru că am: aşa cam o **turmă de iepuri fiecare dată: drumu-n altă direcție**
2A: aşa eram şi eu↑
3+B: [şi **trebuie să mă hotărăsc pe unde s-o iau**↓ ştii↑
(I. V., p. 42).

Replicile 1+B şi 3+B reprezintă o singură intervenție întreruptă de o alta de acceptare (*Aşa eram şi eu.*), care este ca un semnal pozitiv transmis locutorului principal referitor la relevanța discursului acestuia şi la gradul amplificat de acord dintre ei.

Omiterea jonctivilor prepoziționali sau conjuncționali, elipsa verbului, folosirea altor forme flexionare decât cele obişnuite (*să împac capre, verze; să-i calci* [...] *o bătătură* etc.) sunt alterări de formă frazeologică nu întotdeauna

accidentale şi cu multiple cauze psiholingvistice, cum ar fi graba, bucuria de a interveni în comunicare, gradul de performanţă lingvistică al locutorului, gradul lui de oboseală etc.

Toate aceste constatări legate de preferinţa frazeologismelor pentru poziţia de final de topic şi, de asemenea, de tendinţa închiderii unui topic prin acord amplificat conduc la ideea mai veche că în comunicarea colocvială sunt mai importante realizarea mişcărilor şi macroactelor discursive decât coerenţa semantică sau corectitudinea gramaticală.

ASPECTE ALE CONSTRUCŢIEI INTERACTIVE A TROPILOR ÎN CONVERSAŢIE*

Există preconcepţia figurii ca ornament – a cărei persistenţă în studiile stilistice se simte, în ciuda multor voci critice provenind din diferite domenii conexe, cum ar fi poetica, stilistica, retorica şi argumentarea, critica literară, pragmatica literară şi lingvistică etc. –, preconcepţie care, după cum arată Antonia Constantinescu[198], îşi are originea în fenomenul de „progresivă literaturizare a retoricii", în care figura este scoasă din context pentru a fi descrisă *per se* şi considerată un ornament demn de a fi înregistrat în taxonomii. De la bun început, din perioada retoricii clasice, atenţia a fost cel mai mult atrasă de problema constituirii sensului tropologic. Mai aproape de noi, în perioada structuralistă şi generativistă a lingvisticii, studiile despre mecanismele de formare a sensurilor tropologice arătau clar deosebirea dintre acei tropi care au un caracter non-figural, catacretic, apărut din necesităţi obiective de acoperire în lexic a unor goluri, şi tropii propriu-zişi, al căror sens este creativ, inovator, estetic. Sensul catacretic era descris ca o derivare de la un sens lexical primitiv, iar sensul tropologic era înţeles ca o deviere voită de la exprimarea literală, iar cu cât era mai mare această abatere, cu atât sensul era mai valoros. O altă concepţie asupra mecanismului care produce sensul tropologic, bine cunoscută de Fontanier, iar de înaintaşii lui mai mult intuită, este aceea a substituţiei. Substituţia acţionează fie la nivel de semnificat în condiţiile păstrării intacte a semnificantului în cazul tropilor, fie la nivel de semnificant cu păstrarea semnificatului, pentru figurile de gândire.

Indiferent însă dacă sensul tropologic este înţeles ca derivare, deviere sau substituţie, perspectiva asupra tropilor este în esenţă una localistă, în care aceste construcţii figurate sunt intrinsec legate de text ca produs, pe care ele îl ornamentează, îl fac unic sau îl fac mai persuasiv. Punctul de vedere local este destul de static. Figurile de stil sunt create special de autorul textului în scopul

---

* Studiul de faţă a fost publicat cu acelaşi titlu, într-o primă variantă, în volumul *Limba română. Stadiul actual al cercetării. Actele celui de-al 6-lea Colocviu al Catedrei de limba română, 29–30 noiembrie 2006*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, 2007, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 469–477.

[198] A se vedea „Cuvântul înainte" al Antoniei Constantinescu la ediţia românească a *Figurilor limbajului* a lui Pierre Fontanier.

obținerii a cât mai multe efecte (perlocuționare) asupra cititorului, cu alte cuvinte mişcarea semnificației tropologice este unidirecționată de la text şi autorul lui înspre cititor. Ceea ce dorim aici este să descriem câteva aspecte ale comportamentului tropilor în interacțiunea verbală. De aceea, perspectiva localistă şi cvasistatică este schimbată în favoarea uneia globale şi mult mai dinamice. Frecvent, în conversația spontană se întâlnesc situații în care (inter)locutorul repetă în ecou un trop, îl evaluează, face comentarii asupra lui, îl modifică din dorința de a-i spori relevanța prin contextualizare, prin acomodare sau prin deconstrucție[199], îi sugerează autorului tropului altă variantă figurativă mai bună, îl rejectează dacă nu-l consideră adecvat, îl ține minte şi îl reia în alt schimb verbal, răspunde unei replici cu trop prin râs şi cu mărci fatice (*ei!, da, nu, se ştie, ştim, păi da, chiar aşa* ş.a.). Ținând cont de astfel de reacții ale interlocutorului la semnificația tropologică, am putea spune că, cel puțin la nivelul comunicării orale, construcțiile retorice sunt colaborative, la fel ca întreg discursul sau ca însăşi argumentarea pe care activitățile noastre verbale o conțin. „Paternitatea" sensului figurat aparține ambilor actanți conversaționali. Mişcarea pe care o înregistrează tropul sau figura retorică nu este unidirecționată, ci are traiectorii de „dus-întors" mult mai puțin previzibile, dependente contextual. O serie de parametri pragmatici care permit sau care credem că sunt răspunzători de faptul că sensul tropologic se constituie colaborativ, cel puțin, în cadrul conversației spontane sunt: în primul rând, natura reflexivă a intențiilor de comunicare, evidențiată de Grice în studiile sale, cât şi de postgriceeni, felul în care participanții la conversație se raportează la maximele de comunicare, apoi gradul de cunoştințe împărtăşite de locutori, aici un rol important avându-l datele referitoare la *ethosul* locutorilor sau al persoanelor despre care relatează aceştia, cât şi *endoxa*[200] la care ei aderă. Nu în ultimul rând ar fi scopul argumentativ, raporturile de politețe dintre comunicatori

---

[199] Există diferențe la nivel discursiv care justifică distincția dintre contextualizarea, acomodarea şi deconstrucția unui trop. Fără a intra în detalii, dăm câteva exemple mai jos care, din necesități de economie, vor conține o variantă simplificată a transcrierilor din I. V., cu // pentru a marca punctul de tranziție de la o replică la alta. Acomodarea unui trop se produce în condițiile în care selecția lui este fie irelevantă, fie a fost făcută greşit, poate dintr-o freudiană „luare a gurii pe dinainte": (B îşi chestionează interlocutorul dacă nu a simțit nevoia să-i spună referentului, pe care îl bârfesc de fapt, părerea despre el.) „A: Ba da. // B: Şi? // A: Îl **periez.** // B: **Îl peri..., nu-i cuvântul potrivit pentru ceea ce vorbim.** // A: **Adică cu peria de sârmă.** // B: **Cu peria de sârmă! Pe față, sau cum?**" (I. V., p. 61). Ciocnirea între două *endoxa* (v. nota următoare) este adesea cauza deconstrucției unui trop, aici *endoxon*-ul căsătoriei din dragoste *vs. endoxon*-ul căsătoriei din inters: [B îl informează pe A că are un salariu prea mic pentru a-şi cumpăra o casă] „A: Mai bine mai aştepți şi faci o treabă ca lumea. // B: Da, sau dacă nu, îl aştept pe **Făt-Frumos cu**... // A: Da, da! // B: [pe] **Făt-Frumos cu bani!**" (I. V., p. 181).

[200] Termen folosit în retorică cu accepțiunea de înțelepciune comună, necontroversată a unui grup social. Este superior locurilor comune, opiniilor, fiind format din acestea şi predeterminând argumentarea. Şabloanele, cuvintele-cheie, catacrezele figurative sunt indicatori ai unui *endoxon* subiacent discursului.

şi gradul în care sunt dispuşi să-şi rişte propria imagine[201], acordul sau dezacordul asupra conţinutului şi implicaţiilor enunţurilor, raporturile polifonice în care intră vocile discursului[202], cât şi păstrarea sau modificarea centrului deictic al enunţului. Un factor semantic care favorizează apariţia tropului în fluxul conversaţional – pe care doar îl menţionăm şi care, de altfel, a fost mult studiat de teoreticienii izotopiilor semantice – îl reprezintă densitatea coeziunilor semantice antecedente şi subsecvente tropului.

Un mod frecvent de constituire interactivă a tropului în conversaţia curentă este acela în etape. În fragmentul de mai jos, se lansează la un moment dat metafora catacretică a dragostei ca război (*cuceriri*). Din punct de vedere conversaţional, acestă catacreză – figurativă în momentul apariţiei – nu se aserteazǎ complet în această primă enunţare în discurs (cf. 2A), ci are nevoie de o a doua etapă, în care să primească acceptarea din partea interlocutorului (cf. 3B). Această metaforă duce la o îngustare a sensului în direcţia trasată de eufemismul *fapte mari* din replica interlocutorului, pentru ca puţin mai târziu autorul catacrezei *cuceriri* să îşi contextualizeze tropul, fie hiperbolic (cf. 4A: *cucereşte tot Bucureştiu*), fie tot mai mult (cf. 5A).

(1)
1B: l-am văzut aşa↓ a fost aşa fugitiv⊥ nu l-am văzut prea bine. v***
n-are treabă
s-a pus pe: # **fapte mari**↓ ((rîs))
2A: ((rîs)) hî hî hî **pe cuceriri**↓ da↓
3B: #ştim
4A: da↓ **cucereşte tot bucureştiu.**
[...]
5A: da' TU↑ ce cuceriri mai ai?
(I. V., pp. 174–175)

Eufemismul şi tropul catacretic corespunzător sunt indicatori ai unui *endoxon* care garantează acordul între vorbitori, care semnalizează indirect că în acest schimb conversaţional ideea de dezacord este dezavuată. Spunem acest lucru gândindu-ne la situaţiile opuse, la acele conversaţii care de la bun început indică faptul că vor evolua spre dezacord, chiar spre conflict verbal. Nu este însă cazul de aici. Existenţa unui *endoxon* poate suplini cuantumul destul de mic de cunoaştere

---

201 Adeseori selecţia exprimării figurate în locul uneia literale, neutre, implică asumarea unui risc din partea locutorului.

202 Dialogismul există nu numai între locutori, ci şi între referenţi (ca persoane care la rândul lor relatează) sau între referenţi şi locutorii *de facto* în momente diferite de momentul enunţării, sau între unul şi acelaşi vorbitor în momente psihologice diferite sau în stări mentale paralele, ca în situaţia la care ne referim prin expresia „Una zic şi alta gândesc." etc.

contextuală împărtășită, cum se întâmplă la (1)[203]. Evoluția tropului este și ea semnificativă. Mai întâi, catacreza figurativă se dezvoltă dintr-un eufemism (1B: *fapte mari*). La început ea are o referențialitate atributivă, indicând o proprietate a referentului. În reluarea contextualizată de la 4A, metafora suferă unele schimbări gramaticale (este folosit verbul corespunzător[204]) și semantice (are o referențialitate generică). În ultima ocurență – (5A) –, catacreza are aproape un uz nonfigurativ ca urmare a mai multor factori: exportarea ei de la un referent la altul, trecerea prin succesive modificări ale tipului de referire (mai exact, în cazul de față, capătă o referențialitate factuală cu valori denotative) și, nu în ultimul rând, schimbarea statutului gramatical (la 5A, din nou, substantiv). Recategorizarea gramaticală a tropului și modificările lui de la nivel semantic – întâi referențialitate atributivă, apoi generică și la urmă factuală – determină o mare mobilitate a universului și topicului discursiv, mobilitate în unitatea topicală, specifică relatărilor și narațiunilor.

Cele două etape care autorizează tropul în universul discursiv – etapa de lansare și de acceptare amplificată a figurii[205] – sunt complementare. Metafora cuceririlor vine în continuarea eufemismului. Acesta din urmă este introdus în discurs de vorbitorul care posedă cele mai multe informații despre referent. Pauza deliberativă care precedă și râsul care urmează după eufemism sunt elemente paraverbale ce semnalizează că locutorul încalcă deliberat maxima informativității și că este conștient de toate efectele contextuale (implicaturile) exprimării mai „slabe" pentru care a optat. Metafora apare într-o replică suportivă, care este cea imediat următoare, indicând un alocutor participativ care „ghicește gândurile celuilalt". Ea accentuează, aprobă și duce îndrăzneț mai departe sensul implicatural transmis de B. Enunțiatorul metaforei înțelege intențiile comunicative ale interlocutorului (pe care le vom numi de aici încolo *intențiile*$_c$) și le *relexicalizează la un nivel figurativ mai înalt.* Lui nu îi revine întreaga responsabilitate și paternitate a tropului prin faptul că metafora este ocazionată de un antecedent eufemistic, dar mai ales prin faptul că enunțiatorul tropului se face doar ecoul intențiilor$_c$ ale locutorului său. Pe de altă parte, enunțiatorul tropului are meritul de a fi riscat conversațional prin lansarea unei alternative de exprimare mai informative în comparație cu varianta eufemistică, or este știut faptul că pe măsură ce informativitatea sporește, pe atât și potențialul de contestare al acesteia

---

[203] Din necesități de economie fragmentul a fost foarte mult scurtat, astfel că ultima idee pare a nu se susține, de aceea rugăm cititorul să ne creadă pe cuvânt, ori să consulte volumul.

[204] În taxonomia retorică există o alternativă nobilă a acestei situații de recategorizare gramaticală, care este cunoscută sub numele *poliptoton.*

[205] În cazul conversației spontane, care este în sine un eveniment social, acordul amplificat este norma. La schimburile verbale instituționalizate și orientate spre un scop extralingvistic, cum ar fi discuția doctor – pacient, client – funcționar etc., acordul neutru este mai frecvent și, după toate probabilitățile, cel normal.

creşte. Cu alte cuvinte, metafora *cuceririlor* are un grad mic de autonomie enunţiativă. Ea aparţine ambilor conversaţionalişti. Rolul ei este de a exprima implicaturile antecedentului eufemistic şi de a genera la rândul ei alte implicaturi, mai particularizate, cu efecte contextuale mai puternice decât antecedentul său semantic. Totodată, se poate vedea că tropul capătă o adresabilitate[206] deplină abia în momentul în care este validată de iniţiatorul acestei mişcări semantice, *recte* locutorul eufemismului.

Un caz similar este cel de la (2), unde metafora *zmeu* este o anticipare lexicală a unei posibile intenţii_c a interlocutorului, a cărei validare se face ulterior, la 6A:

(2)
[A i-a descris-o, mai înainte, lui B pe mama sa vitregă.]
1B: [poate că: suferinţa asta a mai şi-mblînzit-o↓ nu mai e aşa:: dură↓ şi intransigentă↓ şi-ncearcă# o-nţelegere cu voi↑ ştiindu-se: singură↑
2A: nu: (xx)
3B: nu s-au schimbat lucrurile
4A: nu: [nu: nu:
5B: tot aşa:: **zmeu** a rămas
6A: nu_nu_nu↓ **tot aşa a rămas.**
(I. V., p. 50)

În momentul când metafora este lansată în discurs (cf. 5B), acesteia îi lipseşte calitatea de a fi adresabilă şi asertabilă. Ea nu este nici adresată de cineva şi nici adresată cuiva. Ea este semnalizarea unui sens potenţial ce va fi sau nu autorizat de acel vorbitor care deţine cea mai multă informaţie. Parfrazându-l pe Mey (1999), tropul respectiv este un tip de *unspeakable metaphor* în această etapă a conversaţiei, este o metaforă care nu aparţine niciunuia dintre locutorii care participă la comunicarea de faţă şi nici referenţilor introduşi de aceştia în relatare.

Multe dintre secvenţele de comunicare anticipate sau imaginate de către vorbitor pe seama locutorului, de exemplu, sau pe seama unui referent din universul de discuţie conţin limbaj figurativ. Tocmai de aceea incidenţa tropilor nerostibili sau, altfel zis, care nu au adresabilitate deoarece nu au o paternitate clară, este destul de frecventă. Există probabil mai multe situaţii conversaţionale care ar merita

[206] Noţiunea de adresabilitate, strâns legată de cea de polifonie, aparţine lui Bakhtin; J. Mey (1999), vorbind de calitatea de *speakability* şi de *unspeakeability* a unei secvenţe de discurs, accentuează ideea că polifonia unui text, prin urmare şi adresabilitatea, este predeterminată de colaborarea contextuală dintre vorbitor şi lector. Aici, adresabilitatea este înţeleasă cu aceste accepţiuni, cu sublinierea că ea este dependentă de gradul în care locutorul îşi asumă responsabilitatea asertării, în ultimă instanţă fie veridicitatea, fie relevanţa celor spuse, sau şi una şi cealaltă. Totodată, conceptul de adresabilitate este înrudit cu cel de asertivitate.

descrise în amănunt, având în vedere rolul important pe care îl are jocul polifonic al vocilor angajate în discurs. Două ni se par însă cele mai simptomatice, fiecare având subvariante proprii, a căror multitudine mai mult o bănuim decât o putem afirma. Prima este cea expusă mai sus, şi anume aceea a secvenţelor *discursive anticipate care conţin tropi* şi care se structurează în funcţie de intenţiile de comunicare ale unuia dintre participanţii la conversaţie, cel mai adesea în funcţie de intenţiile_$_{c}$ ale locutorului dominant tocmai prin informaţia mai bogată pe care o deţine. A doua situaţie care favorizează apariţia tropilor nerostibili o reprezintă *secvenţele de discurs imaginar raportat*. Contextele conversaţionale pe care le putem întâlni aici depind de noţiunea de *expectaţie de comunicare*, simbolizată mai departe prin *expectaţie_$_{c}$*, care are o pondere mare în aceste situaţii, fiind corespondentul complementar al intenţiei_$_{c}$ la nivel de receptor al mesajului. Un caz este acela în care locutorului i-ar fi plăcut ca interlocutorul său să fi spus ceva anume într-o anumită situaţie şi îl dirijează discret pe acesta spre a spune acel lucru[207]. Interlocutorul intră în jocul vorbitorului şi inventează un discurs fictiv, în linia expectaţiilor_$_{c}$ ale acestuia, ca în:

(3)
[A şi B discută despre Dan care pierde nopţile şi care s-a schimbat etc.]
1**B:** şi şi nimeni nu⊥ adică tu NU ai ă n:icioDAtă impulsu oricît de vag de ai spune că⊥ măi: dan# erai fruMOS înainte: [nu i-ai spus
2A: [ţi-au apărut cearcăne duble.
3B: da. **ţi-au apărut cearcăne duble** de (xxxxx)↓ NU. acuma io te-nTREB. io văd că eu am <$_{F}$ ALte neVOI># de confrunTAre a indivizilor cu imaginea mea despre ei↓ o dată ca să mi-o verific mie şi al doilea ca să văd dacă: <$_{R}$ ei se percep>. m: faţă de tine. adică tu nu:⊥ NU↑ nu.
(I. V., p. 60)

Replica de la 2A, construită în stil indirect liber şi având caracteristicile lingvistice ale vorbirii indirecte (are o secvenţă parentetică *dicendi: nu i-ai spus*; păstrează intonaţia originală, persoana şi timpul din momentul, aici, prezumtivei enunţări), este înscrisă într-un cadru de conversaţie fictiv, ceea ce îi conferă statutul de propoziţie nonadresabilă. Ea nu aparţine de fapt niciunei voci, niciunei instanţe conversaţionale, este o propoziţie-ecou a expectaţiilor_$_{c}$ ale interlocutorului (cf. 1B). De dimensiuni mici, ea are impact atât prin strategia conversaţională care a generat-o, cât şi prin metonimia care trimite la simbolistica oboselii.

---

[207] Un exemplu elocvent în acest sens şi frecvent dat în literatura de pragmatică este următorul caz: după mai multe învinuiri sau aluzii că interlocutorul este făptaşul, acesta spune depre ciocolata dispărută: „Bine, eu am mâncat-o.".

O altă formă de limbaj figurativ legată de raporturile polifonice din text şi care poate uşor trece neobservată este cazul tropului interjecţional:

(4)
1B: [şi ATUNCI măcar pe partea CEAlaltă↓ numai ca să-i înFRUNŢI mîndria↓ nu simţi nevoia să-i: calci aşa o bătătură şi să-i spui dan↓ **vu:m vu:m**
2A: <ȷ (ba da)>.
(I. V., p. 60)

Interjecţia pro-narativă *vum!, vum!* apare într-o secvenţă scurtă de discurs direct imaginar, deci într-o situaţie de comunicare în care există două centre deictice, al vorbitorului B în contextul actual de comunicare şi al interlocutorului său într-un alt context anterior de comunicare. Interjecţia metaforică are la bază mecanismul după care funcţionează orice trop, şi anume sensul literal, care este o imitaţie a zgomotului produs de nişte lovituri puternice, se retrage şi face loc sensului metaforic, aici de vorbe dure, care 'izbesc'. Utilizarea metaforică a interjecţiilor este posibilă mai ales la cele imitative. În taxonomia tropilor, ea s-ar putea încadra atât ca *onomatopoeia* (sau *nominatio*), cât şi ca un fel de *sermocinatio*[208]. Prin metafora interjecţională, vorbitorul îşi exprimă propria lui ipoteză despre intenţiile de comunicare ale interlocutorului. Tropul interjecţional la care facem referire nu are de la început calitatea de a fi adresabil. Numai după acceptarea sa de către interlocutor, explicită sau tacită, tropul va primi calitatea de adresabilitate. Ca şi în cazurile anterioare, apartenenţa tropului este dublă: el este construit de vorbitorul B, dar paternitatea îi este atribuită locutorului A, acest fapt datorându-se celor două centre deictice de la nivelul secvenţei conversaţionale.

Uneori discursul avansează până aproape de realizarea lingvistică a unui trop, neajungând însă să se coaguleze în forma cultivată a acestuia. Este cazul unor construcţii comparative colocviale la persoana a doua singular, de tipul *zici că-i...*:

(5)
[privind nişte poze]
A: i-uite cum se vede:: ⊥ se văd norii↓
B: da. zici că urmează furtună.
A: ş-oraşu_aicea↑ **zici că-i CETATE↓**
B: da.
(înregistrare personală)

---

[208] *Sermocinatio* este figura de stil prin care se atribuie unui personaj o voce în conformitate cu caracterul său.

sau

(6)
[acelaşi context]
B: CE sînt ăstea mă↑ ce sînt ăstea↓ figurinele ăstea↓
A: e ăla: mă::↓ de la:: de la Sighişoara. de la cetăţuie↓
B: zici că sînt turci.
A: da.
(înregistrare personală)

Formal, prin persoana a doua a verbului, compararea se atribuie unei alte instanţe enunţiative decât locutorul actual, care, după cum arată succesiunea ulterioară a replicilor, nu se poate identifica cu alocutorul, ci cu un colocutor generic. Deicticul *tu* din această construcţie comparativă se identifică cu un *tu generic*, a cărui voce se aude, rezultatul fiind o sporire a numărului centrelor deictice ale enunţului. Această construcţie serveşte locutorului ca strategie de a se debarasa de responsabilitatea asertării comparantului[209].

Metaforele *sărmanii* şi *mentorul* – specifice unui scenariu al iniţierii – de la (7), unde toate intervenţiile vorbitorilor construiesc o *ethopoeia*[210], se raportează cu totul diferit faţă de noţiunea de adresabilitate: prima este o metaforă cu o adresabilitate reală dat fiind că apare într-o secvenţă de discurs raportat, iar a doua nu are adresabilitate, este acelaşi tip de metaforă nerostibilă, neenunţată de nici una din vocile care apar în această conversaţie. Metafora *mentor* reprezintă lexicalizarea acelor implicaturi vizate de personajul descris, care lasă să se înţeleagă despre sine că este 'mentor' fără însă a o spune, jucând ipocrit rolul modestiei. Pe de altă parte, locutorul foloseşte ironic tropul, nu aderă la el, cu alte cuvinte nu îşi asumă responsabilitatea asertării lui.

---

209 Ar mai fi de notat aici faptul că aceste construcţii comparative apar în contextul prezenţei stimulului vizual. S-ar putea ca în absenţa percepţiei directe a comparatului, comparantul să fie introdus prin *ca*. Tropul similitudinii este mai abstract decât această construcţie comparativă la care ne referim şi introduce o tensiune mai mare între cei doi termeni (cf. Robrieux, 2000).

210 *Ethopoeia* este figura de gândire prin care se construieşte o prezentare foarte vie a unei persoane sau a unui personaj. Trecerile de la un stil la altul, mai mult decât redarea vocilor, imitarea vocilor persoanei descrise (un fel de *pesudosermocinatio*) sunt caracteristice unei *ethopoeia*. Puţin mai înainte, în aceeaşi conversaţie, apare o imitaţie fictivă, nonfidelă, de un patetism ironic, a vocii referentului despre care se relatează, un fel de maimuţăreală a acestuia, tocmai de către vorbitorul care primeşte informaţia, iar nu de către cel care o deţine, cum ar fi fost poate mai normal. „A: mi-a povestit [(xxxxx) // B: <$_{F}$ CE a făcut>. CE face. // A: ((**miorlăit**)) <$_{IM}$ **va:i↓ uite am stat pîn la cinci aşa↓**> // B: <$_{F}$ aşa↑> // A: şi i-am spus că şi IO am stat şi mi-am făcut TEmele↓ ştii // B: la care el a percutat imediat <$_{R}$ **dă-mi dă-mi dă-mi**>.// A: a: nu: (I. V., p. 62). Din punctul nostru de vedere, *dă-mi, dă-mi, dă-mi* este o metaforă *locuţionară* datorită caracterului ei nonliteral şi nonreal.

(7)

1B: a nu. e mai⊥ e evident <$_{R}$ c-are strategie-n el↓>
2A: a stat toată noaptea şi NU şi-a predat o temă la ce ne.
3B: (da' eu tot⊥) reveninDU-MI# de CE-A stat toată noaptea?
4A: a stat toată noaptea ca să explice la **sărmanii**# [
5B: [aşa↓ dinu↓ care-a terminat cu zece↓ CE să-i explice el lu dinu.
6A: aşa: să facă ei bine problema perfect şi astăzi îmi spunea că# <$_{IM}$ vai↓ uite că nu cred c-a făcut tema la ce ne cineva mai bine>.
7B: ce dezgustă#
8A: adică [nu tema
9B: [TO:R.
10A: pă care-a făcut-o el şi-a predat-o↓ tema pă care: ă ⊥ deci el a fost **mentorul** celor care şi-au făcut tema în această noapte.
12B: MENtoru_adic-agitaTOru.
13A: da **adic-agitatorul.**
(I. V., p. 62)

A treia metaforă, *agitatorul*, care întruneşte adeziunea locutorilor *in praesentia*, dar care ar stârni reacţii de respingere din partea personajului, locutorul *in absentia* şi cel evocat aici, nu reprezintă o corecţie a primei metafore, ci o reinterpretare introdusă cu marcatorul *adică*[211]. Este aceeaşi situaţie de lexicalizare figurată a intenţiilor de comunicare a vorbitorului dominant şi avizat, a celui care deţine în momentul enunţării cea mai mare cantitate de informaţie. Ea va fi autorizată de acesta în replica imediat următoare, devenind abia în această fază o metaforă deplină din punctul de vedere al adresabilităţii şi asertivităţii sale. Paternitatea metaforei aparţine astfel ambilor vorbitori.

Se ştie şi se simte că expresia lingvistică a enunţului este incomparabil mai săracă, este subdeterminată în raport cu multitudinea fenomenelor conversaţionale pe care le indică sau pe care le reprezintă. Acest fapt a fost observat de multă vreme şi a devenit un loc comun al analizei pragmatice a limbajului. Nu este de mirare astfel că o secvenţă atât de mică ca aceea de la (7B–12B) este pusă în legătură cu fenomene ca polifonia, ecoul sau metareprezentarea, cu nivele de sens şi valori argumentative diferite (v. şi nota 12).

Cazurile de intertextualitate şi de schimbare a codului sunt, de asemenea, interpretabile prin recurs la prezumpţia polifoniei şi deseori realizarea lor lingvistică preferă nivelul figurat al sensului. Expresiile figurative din exemplul de mai jos ţin de registrul popular, deşi conversaţia anterioară era purtată într-o

---

[211] Replica 12B este o ilustrare a ceea ce Mey (1999) numeşte *a clash of voices*; mai exact, se ciocnesc vocea, prezumtivă şi reconstituită a personajului cu vocea loctorului *in praesentia* şi cu vocea în ecou a colocutorului său. Cele trei voci sunt, din punct de vedere argumentativ, antagonice: vocile locutorilor se opun vocii personajului.

română standard şi deşi ştim, din caseta de prezentare a transcrierii, că vorbitoarele sunt asistente medicale la un spital din capitală.

(8)
1A: se certase p-afară cu copiii pesemne şi se plictisea↓ şi avea chef să vină la mă-să la servici şi a găsit o metodă că-i rău copilului↓ şi s-a făcut că o doare burta ca să vină la mă-sa la servici (xxx)
2B: a↑ DRAC de /copchil/ ce i-a trecut prin cap
3A: **uită-te şi tu↑ uită-te şi tu↑ să n-o strîngi de gît?**
4B: că **te bagă şi-n sperieți**
5A: <î da' **m-a băgat în sperieți**>
(I. V., p. 86)

Folosirea acestor expresii reprezintă o schimbare de cod[212] care înscrie locutoarele într-un anumit rol conversațional: ele imită limbuția femeilor de la țară şi vivacitatea acestora. Există aici strategia unei semialunecări de pe un univers de discurs real pe un altul imaginar, poate rural. Acea istorie reală şi relatată de A (cf. 1A) le stimulează pe cele două vorbitoare să gliseze uşor înspre rolul femeilor vorbărețe de la țară. Astfel schimbarea de cod perceptibilă de la nivelul comentariilor asupra evenimentului narat se constituie într-un pseudosermocinatio.

La (9) şi (10), intertextualitatea realizată prin citarea unui vers sau a unor sloganuri publicitare poate duce la o îndepărtare foarte mare de conținutul propozițional al comunicării, la derapaje textuale, în care constatăm că funcția referențială se blochează, că secvențele textuale alogene nu se pot înlănțui la nivel de sens denotativ cu celelalte secvențe de conținut propozițional ale textului şi că nu au adresabilitate.

(9)
A: Aici e pe un drum↓ unde-am urcat noi sus_sus_sus↑#
B: da.
A: Aici sunt poze:: fă[cute::
B: [$<_R$ asta seamănă cu una de la faculTATE >
+A: NU ştiu unde sînt↓ # a:::: pe unde-au fost ei cu telecabina↓ **sus în deal↓ e-o casă↓ şi acolo-i mîndra mea.**
(înregistrare personală)

şi

(10)
[se împodobea bradul de Crăciun; B este director la o firmă de aparate de aclimatizare]

---

[212] A se observa folosirea variantei dialectale a lui *copil*.

A: da' CE DE GLObburi ați luat ↓ ă::::
B: suntem HIPERdotați ↓ # HIPERventilați ↓
C: we are the best.
A: Da'::: foarte roșii ↓ # # un motiv anume ↑
B: pă:i ↑
A: E o perioadă ↓ în viața ta ↑
B: red meat. big warrior. astea. nu ↑
(înregistrare personală)

Îndrăznim să considerăm tropi pragmatici aceste jocuri de limbaj gratuite, inspirându-ne – fără însă ca să fie aici exact aceeași situație – din denumiri ca *trop presupozițional* sau ca *trop ilocuționar* de la Kerbrat-Orrechioni (1986). Devierea sintagmatică, blocajul referențial și lipsa adresabilității fac ca jocurile de limbaj gratuite să difere de tropii pragmatici discutați de autoarea menționată. Deși nu au un caracter referențial și nu fac parte din conținutul propozițional al discursului, faptul că funcția lor este de a lansa o aluzie (ironică sau autoironică) face ca jocurile de cuvinte să aibă apariții frecvente în conversație, chiar dacă se poate comenta că aluzia este pe de o parte greu glosabilă/identificabilă și pe de altă parte ușor de trecut cu vederea. Există vorbitori care recurg frecvent la astfel de tropi pragmatici intertextuali. Apariția acestor jocuri intertextuale gratuite sunt dependente de idiostil și de toată complexitatea psiholingvistică implicată de o situație de comunicare concretă. Mai observăm însă că ei pot ajuta la constituirea unei imagini stereotipe cu care locutorul vrea să se identifice sau a unui anumit *endoxon*, cum este cazul la (10), unde ideea de putere, de forță, de luptă și victorie transpare din izotopiile acestor sloganuri. Pentru interpretarea uzului lor conversațional de foarte multe ori ajută și informațiile contextuale ale modernității.

Construirea interactivă a multor tropi se leagă în primul rând de noțiunea de polifonie, din care se desprinde conceptul de adresabilitate, dar și de noțiunea de asumare a responsabilității unui locutor (real sau virtual) față de ceea ce el asertează. Asumarea responsabilității față de expresia lingvistică folosită presupune – conform teoriei lui Grice – anumite atitudini față de maximele comunicării, mai ales față de Maxima Calității și a Cantității. Există însă situații, ca cele discutate aici, în care atitudinile față de maxime nu sunt genuine, nu aparțin enunțiatorului, ci unei alte voci pe care enunțiatorul o preia. Adesea, locutorul unor secvențe conversaționale, precum ghicirea gândului cuiva, imitarea alocuțiunii unui alt locutor, autoimitarea, măgulirea cuiva prin aserțiuni care să satisfacă expectațiile$_c$ ale măgulitului ș.a., are un mod mai complicat de raportare la maxime și, conform observațiilor noastre, preferă expresia figurată din care sensul literal s-a retras în favoarea transmiterii unor valori implicaturale.

BIBLIOGRAFIE

Adams, Jean-Michel, 1990 *Éléments de linguistique textuelle. Théorie et pratique de l'analyse textuelle*, Paris, Mardaga.

Altenberg, Bengt, 1998, „On Phraseology of Spoken English: The Evidence of Recurrent Word-Combinations”, în Cowie$_b$, A. P., (ed.), 1988, *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*, pp. 101–122.

Avram$_a$, Mioara, 1997, *Gramatica pentru toți* [Ediția a II-a revăzută și adăugită], București, Humanitas.

Avram$_b$, Mioara, 1997, *Anglicismele în limba română actuală*, Conferință ținută la Academia Română, 13 februarie, București, Editura Academiei.

Bacha, Jacqueline, 2000, *L'exclamation. Approche syntaxique et sémantique d'une modalité énonciative*, L'Harmattan.

Baciu, Ioana, 1999, *English Morphology: Word Formation. A Generative Perspective*, București, Editura Universității din București.

Bălășoiu, Cezar, 2004, *Discursul raportat în textele dialectale românești*, București, Editura Universității din București.

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), 2000, *Lexic comun, lexic specializat*, București, Editura Universității din București.

Blakemore, Diane, 1992, *Understanding Utterances*, Blackwell.

Blakemore, Diane, 2002, *Relevance and Linguistic Meaning. The Semantics and Pragmatics of Discourse Markers*, Cambridge, Cambridge University Press.

Bott, L., I. A. Noveck (2003) „The time course of scalar implicature.” Paper delivered at Where Semantics Meets Pragmatics. First International Workshop on Current Research in the Semantics-Pragmatics Interface. Michigan State University, July, 11–13. http://www.ilg.uni-stuttgart.de/vonHeusinger/konferenzen/03LSA/pdf/Bott.Noveck.pdf

Brown, Penelope, Stephen C., Levinson, 1987, *Politeness. Some Universals in Language Usage*, Cambridge, Cambridge University Press.

Carel, Marion, Oscar Ducrot, 1999, „Le problème du paradoxe dans une sémantique argumentative”, în *Langue Française. Sémantique du stéréotype*, 123, [Olga Galatanu și Jean-Michel Gouvard coord.], Paris, Larousse.

Carston, Robin, 1998, „Informativeness, Relevance and Scalar Implicature”, în R. Carston & S. Uchida (ed.) *Relevance Theory: Applications and Implications*, Amsterdam, John Benjamins, pp. 179–236.

Channell, Joanna, 1994, *Vague Language*, Oxford University Press.

Chelaru-Murăruș, Oana, 2004, „Clișee propoziționale în româna vorbită”, în *Tradiție și inovație în studiul limbii române. Actele celui de-al 3-lea Colocviu al Catedrei de*

Limba Română (27–28 noiembrie 2003), Gabriela Pană-Dindelegan (coord.), Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 373–387.
Chierchia, Gennaro, Sally McConell-Ginnet, 1990, *Meanining and Grammmar. An Introduction to Semantics*, Cambridge, Massachusetts, London, England, MIT Press.
Chiţoran, Dumitru, Alexandra Cornilescu, 1985, *Elements of English Sentence Pragmatics,* Bucureşti.
Condei, Cecilia, 2000, „Marcatori de integrare lineară în discursul literar al lui Panait Istrate”, în LR, 49, nr. 2, pp. 215–222.
Constantinescu, Antonia, 1977 „Cuvânt înainte” la Pierre Fontanier, *Figurile limbajului.*
Cowie$_a$, A. P., 1998, „Phraseology”, în *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, Jacob L. Mey, R. E. Asher (ed.), pp. 673–677.
Cowie$_b$, A. P., (ed.) 1998, *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*, Oxford, Clarendon Press.
Crystal, David, 1987, *The Cambridge Encyclopedia of Language*, Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne, Sydney, Cambridge University Press.
Cvasnîi Cătănescu, Maria, 2006, *Retorică publicistică. De la paratext la text*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.
Dascălu Jinga, Laurenţia, 1985, „Întrebările «ecou» şi intonaţia lor in limba română”, în SCL, nr. 4, pp. 299–306.
Dascălu Jinga$_a$, Laurenţia, 1997, „Rejective repetitions”, în RRL, 42, nr. 1–2, pp. 47–60.
Dascălu Jinga$_b$, Laurenţia, 1997, „Some Notes on Back Channel Signals”, în RRL, 42, nr. 5–6, pp. 365–377.
Dascălu-Jinga, Laurenţia, 2001, *Melodia vorbirii în limba română*, Bucureşti, [Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”], Univers Enciclopedic.
Dascălu-Jinga, Laurenţia,Liana Pop (coord.), 2003, *Dialogul în româna vorbită. Omagiu profesorului Sorin Stati la a 70-a aniversare*, Bucureşti, Editura Oscar Print.
Dimitrescu, Florica, 1958, *Locuţiunile verbale în limba română*, Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R.
Dinu, Mihai, 2004, *Fundamentele comunicării interpersonale*, Bucureşti, Editura Bic All.
Drew, Paul, Elizabeth Holt, 1998, „Figurative Expressions in Topic Termination Sequences”, *Language in Society*, 27, nr. 4, pp. 495–522.
Donnellan, Keith S., 1978, „Speaker References, Descriptions and Anaphora”, în *Syntax and Pragmatics*, vol. 9, Peter Cole (ed.), New York, San Francisco, London, Academic Press, pp. 47–68.
Ehninger, Douglas, 1989, „Science, Philosophy and Rhetoric: A Look Toward the Future”, în *The Rhetoric of Western Thought*, James L. Goldoen, Goodwin F. Berquist, William E. Coleman (ed.), [ed. a IV-a], Kendall/Hunt Publishing Company, pp. 623–628.
Enache, Andreea, 2003, „Semnalele *back channel* în limba română. Formă şi funcţii”, în Laurenţia Dascălu Jinga, Liana Pop (coord.), *Dialogul în româna vorbită. Omagiu profesorului Sorin Stati la a 70-a aniversare*, Bucureşti, 2003, Oscar Print, pp. 281–292.
Eun-Ju Noh, 2000, *Metarepresentation. A Relevance-Theoretic Approach*, Amsterdam/ Philadelphia, John Benjamin Publishing Company.

Fauconnier, Gilles, 1975, „Pragmatic Scales and Logical Structure", în *Linguistic Inquiry*, vol. 6, nr. 3, pp. 357–377.
Fontanier, Pierre, *Figurile limbajului*, [traducere, prefață și note de Antonia Constantinescu], 1977, București, Editura Univers.
Fraser, B., 1998, „Discourse Markers", în Jacob L. Mey, R. E. Asher (ed.), *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, Amsterdam, Lausanne, New York, Oxford, Shannon, Singapore, Tokyo, Elsevier, pp. 256–257.
Fraser, B., 2006, „Towards a Theory of Discourse Markers", în K. Fischer (ed.), *Approaches to Discourse Particles*, vol 1, *Studies in Pragmatics*, (2006), Amsterdam, Elsevier, p. 189–204.
Geurts, Brat, 1999, *Presuppositions and Pronouns*, Amsterdam, Lausanne, New York, Oxford, Shannon, Singapore, Tokyo, Elsevier.
Gilbert, Michael A., 2000, „Agreement/Disagreement", în *Proceedings of the 3rd International Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation*, Hans Hansen & Chris Tindale (ed.).
Gorbet, Anne, 2002, *L'identification des topiques dans les dialogues*, Bruxelles, [Champs linguistiques], Duclot.
Grice, Paul, [1975], 2001, „Logique and Conversation", în *Pragmatique et théorie de l'énonciation. Choix de textes*, Vlad Alexandrescu (coord.), București, Editura Universității din București.
Groupe μ, [Dubois, Jacques, Francis Edeline, Jean-Mari Klinkenberg, Philippe Minguet], 1977, *Rhéthorique de la poésie,* Bruxelles, Presses Universitaires de France.
Groza, Liviu, 1996, „Despre jocurile de cuvinte în frazeologia limbii române", în LL, 41, nr. 2, pp. 32–36.
Groza, Liviu, 2005, *Dinamica unităților frazeologice în limba română contemporană*, București, Editura Universității din București.
Guțu Romalo, Valeria, 2005, *Aspecte ale evoluției limbii române,* București, Humanitas Educațional.
Halliday, M. A. K., J. R. Martin, 1993, *Writing Science. Literacy and Discursive Power*, Routledge.
Halliday, M. A. K., 1994, *An Introduction to Functional Grammar*, ed. a II-a, London, Sydney, Auckland, Arnold.
Heim, I., 1991, „On the projection problem for presuppositions", în *Pragmatics. A Reader*, Steven Davis (ed.), Oxford University Press.
Hristea, Theodor, 1984, „Introducere în studiul frazeologiei", în *Sinteze de limba română*, ed. a III-a, Theodor Hristea (coord.), București, Ed. Albatros, pp. 134–161.
Hybertie, Charlotte, 1996, *La conséquence en français*, Ophrys.
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, 1999, (ed. a II-a), *Conversația: structuri și strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, București, Editura ALL.
Ionescu-Ruxăndoiu$_a$, Liliana, 2003, *Limbaj și comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, București, All.
Ionescu Ruxăndoiu$_b$, Liliana, 2003, „Funcții discursive ale secvențelor metacomunicative", în Laurenția Dascălu Jinga, Liana Pop (coord.), *Dialogul în româna*

vorbită. Omagiu profesorului Sorin Stati la a 70-a aniversare, Bucureşti, 2003, Oscar Print, pp. 143–148.

Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, (ed.), 2006, *Cooperation and Conflict in Ingroup and Intergroup Communication. Selected Papers from the Xth Biennial Congress of the IADA, Bucharest*, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti.

Iordan, Iorgu, 1944, *Stilistica limbii române,* [Societatea Română de Lingvistică, Institutul de Lingvistică Română], Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională.

Jayez, Jacques, Corinne Rossari, 1999, „Pragmatic Connectives as Predicates. The Case of Inferential Connectives", în *Predicative Forms in Natural Language and in Lexical Knowledge Bases*, P. Saint-Dizier (ed.), Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, pp. 285–319.

Jayez, Jacques, Corinne Rossari, 2000, „The semantics of pragmatic connectives. The French *donc* exemple", în *Tree Adjoining Grammars: Formalism, Implementation, and Linguistic Analysis*, A. Abeillé, O. Rambow (ed.), Stanford, CSLI, pp. 249–269.

Jucker, Andreas H., 1993, „The discourse marker *well*", în *Journal of Pragmatics*, 19, pp. 435–452.

Kamp, H., U. Reyle, 1993, *From Discourse to Logic*, Dordrecht, Boston, London, Kluwer Academic Publishers.

Kempson, R., 1977, *Semantic Theory,* Cambridge University Press.

Kerbrat-Orrecchioni, Catherine, 1986, *L'implicite*, Paris, Armand Colin.

Kleibert, Georges, 1990, *La sémantique du prototype. Catégories et sens lexical*, PUF.

Kothoff, Helga, 1993, „Disagreement and concession in disputes. On the context sensitivity of preference structures", în *Language in Society*, 1993, nr. 22, pp. 193–216.

Levinson, St. C., 1983, *Pragmatics*, Cambridge, Cambridge University Press.

Manea, Dana, 2001, *Structura semantico-sintactică a verbului românesc. Verbele psihologice,* Bucureşti, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice.

Manu-Magda$_a$, Margareta, 2003, *Elemente de pragmalingvistică a românei vorbite regional*, Bucureşti, Dual Tech.

Manu-Magda$_b$, Margareta, 2003, „Expresii ale mobilizării şi demobilizării verbale în dialogul social românesc", în Laurenţia Dascălu Jinga, Liana Pop (coord.), *Dialogul în româna vorbită. Omagiu profesorului Sorin Stati la a 70-a aniversare*, Bucureşti, 2003, Oscar Print, pp. 73–94.

Marádi, Krisztina, 2001, „Le français en contact avec l'anglais", în *Verbum Analecta Neolatina*, III, nr. 2, pp. 323–332.

Margolis, Philip E., 1996, *Dicţionar PC,* Bucureşti, Nemira.

Matsui, Tomoko, 2000, *Bridging and Relevance*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

McCormick, K. M., 1998, „Code-switching and Mixing", în Mey J., R. E. Asher (ed.), *Concise Encyclopedia of Pragmatics,* Amsterdam, Lausanne, New York, Oxford, Shannon, Singapore, Tokyo, Elsevier, pp. 114–121.

Mel'čuk, Igor, 1998, „Collocations and Lexical Functions", în A. P. Cowie (ed.), *Phraseology. Theory, Analysis, and Applications*, Oxford, Clarendon Press, pp. 23–53.

Mey, Jacob L., R. E. Asher (ed.), 1998, *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, Amsterdam, Laussanne, New York, Oxford, Shannon, Singapore, Tokyo, Elsevier.

Mey, Jacob L., 1999, *When Voices Calsh. A Study in Literary Pragmatics*, Berlin, New York, Mouton de Gruyter.

Moeschler, Jacques, 1996, *Théorie pragmatique et pragmatique conversationelle*, Armand Colin.

Moeschler, Jacques, Anne Reboul, 1999, *Dicționar enciclopedic de pragmatică*, Cluj, Editura Echinox.

Mosegaard Hansen, Maj-Britt, 1997, „*Alors* and *donc* in spoken French: A reanalyis", în *Journal of Pragmatics*, nr. 28, pp. 153–187.

Muntigl, Peter, William Turnbull, 1998, „Conversational structure and facework in arguing", în *Journal of Pragmatics*, 29, pp. 225–256.

Muysken, Pieter, 1997, „Code-switching processes: alternation, insertion, congruent lexicalization", în Martin Pütz (ed.), *Language Choices. Conditions, Constraints and Consequences*, 1997, pp. 361–380.

Năstase, Vera, 2003, „Acordul afirmativ în limba română vorbită", în Laurenția Dascălu Jinga, Liana Pop (eds.) *Dialogul în română vorbită*, Bucrești, Oscar Print, pp. 216–228.

Negruțiu, Florin, 2005, „Limbajul «creativilor»", în SCL, LVI, nr. 1–2, 2005, pp. 177–184.

Nevaci, Manuela, 2003, „Anglicisme în publicații adresate tinerilor", în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale, vol. al II-lea. Actele Colocviului Catedrei de limbă română, 27–28 nov. 2002,* Gabriela Pană Dindelegan (coord.), București, Editura Universității din București, pp. 389–394.

Niculescu, Alexandru, 1978, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, vol. 2, București, Ed. Științifică și Enciclopedică.

Pană Dindelegan, Gabriela, 1994, *Teorie și analiză gramaticală*, ed. a II-a, București, Editura Coresi.

Pană Dindelegan, Gabriela, (coord.), 2002, *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, București, Editura Universității din București.

Pacea, Otilia, 2005, „Neologismele comunicării electronice", în SCL, LVI, nr. 1–2, pp. 191–198.

Pfaff, Carol W., 1997, „Contacts and conflicts: perspectives from code-switching research", în Martin Pütz (ed.), *Language Choices. Conditions, Constraints and Consequences*, 1997, pp. 341–360.

Pop, Liana, 1998, „Répliques figées. (Entre la lexicologie et le discours)", în *Dialoganalyse VI. Referate der 6. Arbeitstagung Prag. 1996. Dialogue Analysis VI. Proceedings of the 6th Conference Prague 1996*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, pp. 431–440.

Popescu, Mihaela, 2003, „Aspecte ale dezacordului în comunicarea orală", în *Dialogul în româna vorbită. Omagiu profesorului Sorin Stati la a 70-a aniversare*, Laurenția Dascălu Jinga, Liana Pop (coord.), București, 2003, Oscar Print, pp. 228–238.

Pütz, Martin (ed.), 1997, *Language Choices. Conditions, Constraints and Consequences*, Amsterdam, Philadephia, John Benjamins Publishing Company.

Radu, Carmen, 2003, „Rolul componentei asertive în discursul polemic actual”, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale, vol. al II-lea. Actele Colocviului Catedrei de limbă română, 27–28 nov. 2002,* Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, pp. 579–590.

Radu, Carmen Ioana, 2006, „Aspecte şi trăsături ale comunicării bazate pe dezacord”, în *Limba română – Aspecte sincronice şi diacronice. Actele celui de-al 5-lea Colocviu al Catedrei de limba română (8–9 decembrie 2005)*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, pp. 497–506.

Raymond, Geoffrey, 2004, „Prompting Action: The Stand-Alone 'So' in Ordinary Conversation”, în *Research of Language and Social Interaction*, 37 (2) pp. 185–218.

Reboul, Anne, Jacques Moeschler, 2001, *Pragmatica azi. O nouă ştiinţă a comunicării*, Cluj, Ed. Echinox.

Riccioni, Ilaria, Andrzej Zuckowski, 2006, „Syntonie et dystonie dans la communication quotidienne”, în *Coopertion and Conflict in Ingroup and Intergroup Communiction. Selected papers from the Xth Biennial Congress of the IADA, Bucharest, 2005,* Liliana Ionescu Ruxăndoiu (coord.), pp. 141–150.

Riggotti, Eddo, Adnrea Rigotti, „From Argument Analysis to Cultural Keywords (And Back Again)”, în *Argumentation in Practice*, Frans H. van Emeren, Peter Houtlosser (ed.), Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.

Robrieux, Jean-Jacques, 2000, *Rhétorique et argumentation*, [ed. a II-a], Paris, Nathan Univeristé.

Rossari, Corinne, Jacques Jayez, 1997, „Connecteurss de conséquence et portéé sémantique”, în *Chaiers de Linguistique Français*, nr. 12 (234), pp. 233–266.

Rouchota, Villy, 1996, „Discourse Connectives: What Do They Link?”, în *UCL Working Papers in Linguistics*, 8 (1996), pp. 1–15.

Saeed, John I., 2000, *Semantics*, Blackwell Publishers.

Sălăvăstru, Constantin, 2003, *Teoria şi practica argumentării*, Iaşi, Polirom.

Sălăvăstru, Constantin, 2006, *Mic tratat de oratorie,* Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.

Schiffrin, Deborah, 1987, *Discourse Markers*. Cambridge, Cambridge University Press.

Schourup, Lawrence, 2001, „Rethinking *well*”, în *Journal of Pragmatics,* nr. 33, pp. 1025–1060.

Sperber, D., D. Wilson, 1986, *Relevance. Communication and Cognition,* Oxford.

Stati, S., 1990, *Le Transphrastique* ,Paris, Presses Universitaires de France.

Stoichiţoiu Ichim, Adriana, 2001, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influenţe, creativitate,* Bucureşti, Editura All.

Stoichiţoiu Ichim, Adriana, 2006, *Aspecte ale influenţei engleze în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

Stubbs, Michael, 1983, *Discourse Analysis. The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*, Oxford, Basil Blackwell.

Şerbănescu, Andra, 1999, „Corelaţii între funcţia argumentativă şi gradul de interogativitate”, în *Analele Universităţii Bucureşti. Limba şi literatura română*, pp. 45–54.

Şerbănescu$_a$, Andra, 2002, *Întrebarea. Teorie şi practică*, Iaşi, Polirom.

Şerbănescu$_b$, Andra, 2002, „Repere de contextualizare în discursul publicistic românesc (Editorialul)", în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), pp. 363–399.
Ştefănescu, Ariadna, 2001, „Cultural and Linguistic English Influence in Romania(n)", în *Verbum Analecta Neolatina*, III, nr. 2, pp. 267–294.
Teiuş, Sabina, 1980, *Coordonarea în vorbirea populară românească,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Thibault, P. J. 1998, „Intertextuality", în *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, Jacob L. Mey, R. E. Asher (ed.), pp. 401–404.
Triezenberg, Katrina, 2004, „Humour enhancers in the study of humourous literature", în *Humour,* nr. 17–4 , Walter de Gruyter, pp. 411–418.
Van Kuppevelt, Jan, 1996, „Inferring from Topics. Scalar Implicatures as Topic-Dependent Inferences", în *Linguistics and Philosophy*, vol. 19, nr. 4, 1996.
Vulpe, Magdalena, 1980, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Wilson, Deidre, Dan Sperber, 2002, „Truthfulness and Relevance", *Mind*, vol 111, nr. 443, pp. 583–632.
Zafiu, Rodica, 1989, „Câteva observaţii asupra conectorilor pragmatici din limba română", în SCL, nr. 3, pp. 315–319.
Zafiu$_a$, Rodica, 2000, *Naraţiune şi poezie*, Bucureşti, All.
Zafiu$_b$, Rodica, 2001, *Diversitate stilistică în româna actuală*, EUB.
Zafiu$_a$, Rodica, 2002, „«Evidenţialitatea» în limba română actuală", în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 127–146.
Zafiu$_b$, Rodica, 2002, „Mărci ale oralităţii în limbajul jurnalistic actual", în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 399–430.
Zafiu$_c$, Rodica, 2002, „Strategii ale impreciziei: expresii ale vagului şi ale aproximării în limba română şi utilizarea lor discursivă", în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), 2002, *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, pp. 363–375.
Zafiu, Rodica, 2003, „Valori argumentative în conversaţia spontană", în *Dialogul în româna vorbită. Omagiu profesorului Sorin Stati la a 70-a aniversare*, Laurenţia Dascălu Jinga, Liana Pop (coord.), Bucureşti, 2003, Oscar Print, pp. 149–165.
Zhang, Qiao, 1998, „Fuzziness – vagueness – generality – ambiguity", în *Journal of Pragmatics,* 29, pp. 13–31.
Wikipedia, http://en.wikipedia.org/.

[illegible], 1997, „[illegible]”, în [illegible], Paris, [illegible]
[illegible], Andra, 2003, „[illegible]”, în [illegible], III, nr. 2, p. [illegible]
[illegible], 1990, [illegible]
[illegible]
[illegible], 2000, „[illegible]”, în [illegible], p. 411–448.
Van [illegible], 1998, „[illegible] Inferred from [illegible] Inferences”, în *Pragmatics and Philosophy*, vol. 14, nr. 4, 1998.
Vulpe, Mioara, 1980, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Wilson, Deirdre, [illegible], 2002, „[illegible]”, *Mind*, vol. 111, nr. 443, p. [illegible]
Zafiu, Rodica, 1996, „[illegible]”, în [illegible], p. 315–319.
Zafiu, Rodica, 2000, *Narațiune și poezie*, București, [illegible]
Zafiu, Rodica, 2001, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, [illegible]
Zafiu, Rodica, 2002, „Evidențialitatea în limba română actuală”, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), București, Editura Universității din București, [illegible]
Zafiu, Rodica, 2003, „[illegible]”, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, II, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), București, Editura Universității din București, p. [illegible]
Zafiu, Rodica, 2004, „[illegible]”, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *[illegible]*, Editura Universității din București, p. [illegible]
Zafiu, Rodica, 2006, „[illegible]”, în *Dinamica [illegible]*, Gabriela Pană Dindelegan (coord.), [illegible], Editura Universității din București, p. [illegible]–146.
Zhang, Qiao, 1998, „[illegible]”, *[illegible]*, 29, p. [illegible]
Wikipedia, http://en.wikipedia.org/.

PERIODICE, IZVOARE, SIGLE

Academia Cațavencu	*Academia Cațavencu*. Săptămânal de moravuri grele, săptămânal, București, anul I: 1991.
Adobe	Adobe Photoshop. Documentația oficială pentru însușirea programului Adobe Photoshop 3, alcătuită de colectivul Adobe Systems Incorporated, 1995, Teora.
B-24-FUN	*Cel mai tare ghid. B-24-FUN*, săptămânal, București, anul I: 2003.
Byte	*Byte România*, revistă lunară.
Caragiale, *Teatru*	Caragiale, I. L., 1960, *Teatru*, București, BPT.
Chip	*Chip Computer Magasin*, revistă lunară, director general: Dan Bădescu.
CORV	Dascălu Jinga$_{a}$, Laurenția, 2002, *Corpus de română vorbită (CORV). Eșantioane,* București, Editura Oscar Print.
Corectarea	Dascălu Jinga$_{b}$, L., 2002, *Corectarea și autocorectarea în conversația spontană*, București, Editura Academiei Române.
DA	*Dicționarul limbii române*, întocmit și publicat după îndemnul Regelui Carol I, literele A-Lojniță, Academia Română, București, 1913–1949.
DEX	*Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX), 1996, ed. a II-a, București, Univers Enciclopedic.
Dilema	*Dilema*, săptămânal, director fondator: Andrei Pleșu; anul I: 1993.
Dilema veche	*Dilema veche,* săptămânal; noua denumire a revistei *Dilema,* București, anul I: 2004.
Discuții. Rol.ro	*Romania Online – Discutii. ROL.ro*
DSL	Bidu-Vrănceanu, Angela, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan (2001), *Dicționar de științe ale limbii*, București, Nemira.
GA	*Gramatica limbii române*, 2005, [2 vol.], Valeria Guțu Romalo (coord.), București, Editura Academiei Române.
GLR	*Gramatica limbii române*, 1966, [2 vol.] [Ediția a II-a revăzută și adăugită], Al. Graur, Mioara Avram, Laura Vasiliu (coord.), București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
I. V.	Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana (coord.), 2002, *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiță de tipologie,* București, Editura Universității din București.

Level	*Level, International Games Magasine,* revistă lunară, director general: Dan Bădescu.
Macintosh	*Cum să vă pregătiţi computerul Macintosh. Noi caracteristici ale lui System 7.5, 1994, Apple Computer Inc.*
Matei Călinescu	Călinescu, Matei, 2003, *Portretul lui M*, Polirom, Iaşi.
Rlib	*România Liberă*, cotidian.
RLit	*România Literară*, săptămânal, director: Nicolae Manolescu.
Observator cultural	*Observator cultural.* Săptămânal de informaţie şi analiză culturală, Bucureşti, anul I: 2000.
Verdeş	Verdeş, Ovidiu, 2000, *Muzici şi faze*, Bucureşti, Editura Univers.
Teiuş	Sabina Teiuş, 1980, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Ţuţea	Radu Preda, 1992, *Jurnal cu Petre Ţuţea*, Bucureşti, Humanitas.
XtremPC	*XtremPC*, revistă lunară.
Ziua	*Ziua,* cotidian.
22	*22*. Săptămânal independent de analiză politică şi actualitate culturală. Revistă editată de GDS.

SIMBOLURI[*]

/î:	= pauză plină
[ ]	= suprapunere
↑	= intonație urcătoare nonterminală
↓	= intonație coborâtoare nonterminală
.	= intonație terminală
!	= intonație rejectivă
text ⊥	= construcție abandonată
text = = text	= latching *i.e.* intervenție începută de un vorbitor și continuată, fără pauză, de un altul
<MARC >	= secvență rostită cu mai multă energie
TEXT	= accent emfatic
<$_P$ <$_J$ text $_J$>$_P$>	= secvență rostiă *piano* și cu înălțime scăzută
<$_J$ text $_J$>	= text rostit cu înălțime scăzută a vocii
<$_R$ text $_R$>	= tempo rapid al rostirii
(AK)	= autocorectare
u: / m:	= lungirea unui sunet
î:/	= pauză plină
#	= pauză
+A	= continuarea primei replici fără să se țină cont de replica intercalată
<@>	= râs concomitent cu rostirea
(( ))	= indicații scenice
<$_{IM}$>	= imitarea modului de a rosti al unei persoane
(xxx)	= seventă neclară
text	= sublinierea noastră
[...]	= secvență elidată de noi din necesități de economie
[text]	= intervențiile noastre explicative

[*] Deoarece am extras exemple din două corpusuri, s-au dat aici cumulativ, în funcție de ce notații apar în exemplele folosite, simbolurile de transcriere din *Interacțiunea verbală* (I. V.) și din *Corpus de română vorbităi* (CORV), cât și cele câteva notații adăugate de noi.

Tiparul s-a executat sub c-da nr. 1858/2007, la
Tipografia Editurii Universității din București

Aluziile şi subînţelesurile, intenţiile subtile transmise prin comunicare, exprimarea vagă, aproximările sau, dimpotrivă, formulările de precizare, deconstrucţiile voite, ori aparent întâmplătoare ale formei şi sensului expresiilor frazeologice, fenomene inferenţiale care participă la coeziunea textului, anumite "ritualuri" conversaţionale sunt o parte din aspectele abordate în acest volum şi analizate de autoare pe corpusuri de conversaţie colocvială autentică sau în texte impregnate de oralitate.

Pragmalingvistica şi analiza conversaţiei au dezvoltat cadre teoretice de investigare, considerând latura inferenţială a limbajului extrem de importantă, în ciuda caracterului foarte fin, fluctuant şi contextual pe care îl are.

Lucrarea de faţă se adresează studenţilor din domeniul filologic şi al comunicării, specialiştilor în pragmalingvistică şi celor interesaţi de problema cunoaşterii interumane prin intermediul comunicării.

